
ATHENAEUM
MAGAZIN
BIBLIOLOGIC
1993

Biblioteca Naţională a Republicii Moldova este o instituţie publică de stat cu statut de aşezămînt administrativ şi ştiinţific, exercitînd concomitent şi funcţiile de bibliotecă principală în sistemul de servire a Parlamentului şi Guvernului.

Ca Bibliotecă Naţională are în sarcină constituirea unei colecţii exhaustive de publicaţii scoase pe teritoriul Moldovei şi României, controlul bibliografic naţional de publicaţii, constituirea unei colecţii reprezentative de publicaţii străine, exercitarea funcţiilor de centru naţional de informare bibliografică şi documentare şi de centru republican de automatizare a bibliotecilor. Acordă asistenţă metodologică, organizează activităţile ştiinţifice fundamentale şi aplicate în bibliologie, realizează şi coordonează colaborarea Sistemului Naţional de Biblioteci cu străinătatea.

Editează: revista «Magazin bibliologic», Bibliografia naţională a Moldovei, Catalogul de istorie a Moldovei, Bucovinei şi ţinutului Herţa, Buletinul bibliologic, Calendarul bibliotecarului, Catalogul actelor de stat ale Moldovei, Cronologia periodică a vieţii politico-administrative a Moldovei, buletinul «Cultura în Moldova» etc.

MAGAZIN BIBLIOLOGIC

2 '93

EDITORI: MINISTERUL CULTURII
AL REPUBLICII MOLDOVA
BIBLIOTECA NAȚIONALĂ

REDACTOR-ȘEF
ALEXE RĂU

COLEGIUL DE REDACȚIE:
Gabriela Buruiană (secretar responsabil),
Elena Mâșlițchi, Elena Turuta

Coperta I: **Vitalie Mâșlițchi**
Coperta IV: **Dumitru Verdeș**

Tehnoredactare
și paginare pe calculator:
Gabriela Buruiană, Elena Mâșlițchi

Culegere pe calculator:
Zinaida Bondar

Redacția:
Biblioteca Națională, str. 31 August nr. 78 A,
Chișinău, cod 277012, Republica Moldova

Bun de tipar: 16.11.93
Coli de tipar: 4,8. Tiraj: 300
Tiparul executat sub comanda nr.16
la Imprimeria B.N.R.M.

SUMAR

MONITOR

ANUL BIBLIOLOGIC 1992 **2**

CONSEIL DE L'EUROPE. CONSEIL DE LA COOPERATION CULTURELLE (Strasbourg, 1993). Propositions pour le developpement de la lecture, de la traduction et de l'économie du livre **28**

MARC OLIVIER BARUCH. Les politiques publiques en faveur du livre en Europe **30**

STUDII. CERCETĂRI

CONSTANTIN SCHIFIRNEȚ. Biblioteca – referențial cultural **41**

RESTITUIRI

ȘTEFAN ANDRONACHE. Tudor Pamfile: un folclorist tecucean animator al vieții spirituale din Basarabia **44**

DE LA CUVÂNT LA IMAGINE

ALEXE RĂU. Arhitecturile preaplinurilor **48**

FILE DE ISTORIE

TUDOR NEDELCEA. Carte despre carte **52**

ORIENTĂRI. REALIZĂRI. TENDINȚE

ION MADAN. Bibliograful Parascovia Cojuhari **61**

VERA OSOIANU. Biblioteca comunală față în față cu un semn de întrebare **62**

VERA OSOIANU. „Statornic ... cuib de-nțelepciune" **63**

UNIVERSUL LECTURII

ZOE DUMITRESCU BUȘULENGA. Cărțile **64**

NICOLAE MANOLESCU. Cititul și scrisul **66**

MIC DICȚIONAR **69**

CONSTANTIN NOICA. Biruit-au lucrarea **74**

La rubrica **Biblioteca de poezie** citiți versuri de *Magda Isanos* (2), *T. Arghezi* (41, 61), *O. Goga* (44), *G. Bacovia* (52), *Șt. O. Iosif* (48, 75), *I. Minulescu* (64, 68).

BIBLIOTECA DE POEZIE

Magda ISANOS

OAMENII MĂ UIMESC

Oamenii mă uimesc şi-acum.
Aş vrea să cunosc ca ei
toate lucrurile pe numele lor şi-n drum
larg să-mi alătur paşii de paşii lor grei.

Fiecare zare să nu aibă-n spatele ei înc-o zare,
fiecare cuvânt să nu aib-un clopot mai mult,
de care numai eu, când se face noapte s-ascult.
O viaţă-aş vrea, o viaţă oarecare,
atât de sfârmă, încât să pot dormi
şi uita vocile nepământene;
cerul melatec, destrămat în gene,
să nu mai poată visuri zămisli.
Uneori îmi spun: am să m
atât de singuratecă-n mijlocul lor;
limba simplă-a bucuriilor n-am învăţat;
am să mor ca o pasăre care prea mult a zburat,
dar n-a făcut cuib nicăieri.
În loc să trăiesc, am cântat melancolicul ieri;
şi semnele pe care le-am primit n-au fost
de la oameni,
au fost de la flori. Tu cu cine te-asameni?
mă-ntrebau pururi privirile omeneşti.
Din pământ ca noi toţi porneşti,
dar este-n inima ta o pace şi o-ntunecime
din care cresc nişte vorbe ciudate. „Mulţime,
nu mă goni, ca voi sunt , ca voi sunt şi eu!"
Dar ei mă lăsau deoparte mereu,
şi cuvântul „poet" răsuna în râs,
pe buzele lor, care n-au sărutat, n-au surâs.

ANUL BIBLIOLOGIC 1992

În zilele de 2-3 martie a.c. la Biblioteca Naţională din Chişinău s-au desfăşurat lucrările Simpozionului Ştiinţific „Anul bibliologic 1992", cu următoarele secţiuni: „Bibliologie. Informare. Documentare", „Bibliofilie. Istoria cărţii". Au participat bibliotecari, bibliografi, muzeografi, profesori şi alţi oameni de cultură de la Chişinău, Bucureşti, Orhei, Bălţi, Căuşeni, Cluj, Galaţi, Tiraspol. Publicăm în acest număr o parte din comunicările prezentate la simpozion.

COMUNICĂRI PREZENTATE ÎN PLEN

2 martie 1993

ANUL BIBLIOLOGIC 1992

Alexe RĂU
Biblioteca Naţională

Când recurgeam, acum un an şi ceva, la sintagma „schimbarea la faţă a bibliotecilor basarabene", îmi scăpă o nuanţă esenţială, aceea că bibliotecile sunt nişte organisme cuprinse de altul mai mare, iar membrii unei ierarhii au (de la Koestler citire) „ca şi zeul Janus, două feţe ce privesc în direcţii opuse: faţa îndreptată spre nivelul inferior e cea a unui tot autonom; faţa întoarsă spre cel de deasupra e cea a unei părţi subordonate. Figură de stăpân, figură de sclav". Şi dacă ar fi să construim o efigie a anului bibliologic 1992 acest „efect Janus" ar deveni element dominant. Efectul primei feţete a fost, în anul trecut, acela că elaborările biblioteconomice, fiind, în mare măsură, orientate spre modele occidentale şi purtând un caracter anticipativ, nu întotdeauna se circumscriau macrosistemului. Mai mult decât atât, lipsa unui cadru juridic adecvat a făcut ca multe principii şi modele să rămână pe hârtie, iar un şir de biblioteci, nefiind onorate cu alocări financiare suficiente, sau nefiind subsidiate în genere, să ducă o existenţă anostă, dacă nu chiar să-şi sisteze activitatea. Nota bene: direcţiunea generală a Bibliotecii Naţionale s-a văzut nevoită să caute sponsori chiar şi în vederea procurării unor mături de mălai pentru dereticătoare. Oscilările (pendulului lui Foucault?) au fost să fie derutante, chiar nocive, amplitudinea având ca extreme fosta tutelare excesivă, copleşitoare şi aruncarea noastră în valurile pecuniarismului, fără a ni se da răgazul necesar de a însuşi, cel puţin sumar, cele mai elementare deprinderi de adaptare. Şi se pare că regimul de pendul va mai persista: atingerea punctului de echilibru va urma abia după traversarea unei faze de survolare a spaţiului în curs de abandonare dar şi a celui râvnit. Starea de fapt în care politica, etica ţării nu sunt determinate de bazele economice, ci se consideră factori de primă importanţă, care decid întrebuinţarea ce se dă mecanismului economic, ar putea împinge aceste oscilări până la limita în care bibliotecile (şi cultura în general) ar putea fi margin zate într-un perimetru de ghetou.

Pe de altă parte (în cea de a doua faţetă) universul bibliotecăresc e susceptibil de dezagregare din cauza oscilărilor interne, acestea rezultând şi ele din odiseea ieşirii din totalitarism. Aici nu pot să nu invoc iarăşi nişte gânduri ale scriitorului şi savantului citat mai sus (şi o mai voi face pe parcurs pentru că Koestler, în opinia mea subiectivă, a intuit cu o exactitate aproape

matematică legităţile schimbării matricelor), care a revelat, cu decenii până la noi, cu atâta timp cât „va exista o prăpastie între gândire şi tradiţie, între cunoaşterea din teorie şi rutină din practică, gândirea va fi în mod necesar orientată de cei doi poli: utopia şi curăţirea creierului..." Or, unul din obiectivele reformei bibliotecare rezidă tocmai în reintegrarea bibliotecarilor în intelectualitate, aceasta din urmă fiind înţeleasă ca un instrument, ori, mai exact, un organ de instrucţie şi de interpretare al corpului social. Aceasta desigur, conform observaţiei koestleriene, pune în mod automat în joc iconoclastul şi pedagogul, elementul distructiv şi cel constructiv. Ajunşi în pasă rea prin privarea de acel sistem închis, când absenţa obiectivităţii în dezbatere era compensată prin feroarea ei şi în care se putea demonstra orice se credea şi crede în tot ce se putea demonstra, liderii de biblioteci din generaţia veteranilor deocamdată nu vor şi nici nu sunt gata pentru o răsturnare de formulă, aşa încât, urmând spiritului lor gregar, s-au solidarizat în a-i localiza pe exponenţii şi promotorii noilor idei într-un pretins delict de opinie. Partizanii noului, întruniţi sub acest stindard la început, când dominant era interesul general-naţional, au pornit să se împartă şi ei după nişte criterii străine atât spiritului profesional cât şi democraţiei în genere, motivele fiind puterea lor în faţa unor exigenţe şi rigori de specialitate („Se poate aşa ceva? Eu am semnat apelul cutare, am merite în faţa neamului, vă rog să ţineţi cont de asta"), dar şi unele dintr-acelea care pot fi identificate numai într-un mediu provincial. În consecinţă, ortodoxismul politic şi etic a trecut lejer de pe o faţă pe alta şi se pare că nu simte vre-un disconfort, la această stare de lucruri pretându-se ca niciodată un gând al lui A. Puşkin: „Vseak dovolen svoim umom, no ne dovolen sostoianiem".

În câmpul dominat de unitatea şi confruntarea acestor poli, şi-a dezvăluit alcătuirea un spectru de acţiuni care au contribuit, într-o măsură mai mare sau mai mică, la derularea în continuare a reformei bibliotecare.

Ceea ce aş vrea să remarc de la bun început sunt tentativele (reuşite în mare parte) de a acoperi întreg domeniul ciclului de discipline legate de studiul socio-fenomenologic, producţia, răspândirea, descrierea şi conservarea cărţii. În 1992 sub auspiciile Bibliotecii Naţionale a luat fiinţă Societatea Bibliofilă din Moldova, statutul căreia ne promite iniţieri, investigaţii şi valorificări prestigicase în bibliofilie, sector puţin explorat în Basarabia. Începuturile făcute de noua societate (ediţia întâi a simpozionului „Valori bibliofile din Moldova", punerea în circulaţie a câtorva colecţii particulare de valoare, iniţierea unor investigaţii de istorie a bibliofiliei, ex libris-ului ş.a.) au avut o rezonanţă largă. Centrul de patologie şi restaurare, creat în cadrul aceleiaşi biblioteci, a pus bazele unei explorări ştiinţifice la zi în bibliopedistică. Serviciul studii şi cercetări al Bibliotecii Naţionale a purces la elaborarea conceptiei ciclului bibliologic. Aceste realizări, alături de altele, nu mai puţin importante, ce ţin de istoria cărţii, biblioteconomie şi bibliografie, fac dovada unei reorientări hotărâte spre viziunea europeană asupra domeniului.

În biblioteconomie predominante au fost preocupările pentru crearea cadrului naţional de reglementare a activităţii bibliotecare, lipsa căruia în condiţiile de tranziţie a accentuat şi mai mult situaţia aleatorie a bibliotecilor. În baza amendamentelor făcute de către centrele biblioteconomice la Regulamentul şi la Normativele de organizare şi funcţionare a bibliotecilor publice, în 1992 a fost emisă varianta nouă a acestor documente care, aprobate fiind de mai multe ministere, au contribuit dacă nu la crearea unei atitudini loiale faţă de biblioteci din partea organelor locale de administraţie publică (pentru asta e necesară o lege a bibliotecilor), atunci cel puţin la atenuarea repercusiunilor negative ce s-au răsfrânt asupra bibliotecilor din teritoriu ca rezultat al descentralizării administraţiei publice, care descentralizare nu se bazează, din păcate, pe un cadru juridic adecvat şi deplin. De fapt, aceste documente au servit, în multe localităţi, drept un ultim colac de salvare pentru bibliotecarii pomeniţi într-un spaţiu de incertitudine organizatorică şi socială evazitotală. La nivel de instituţii, s-au elaborat acte noi de reglementare (statute, regulamente etc.) întemeiate pe concepţia Sistemului Naţional de Biblioteci şi pe regulamentul-cadru sus-numit. O importanţă capitală atât pentru desfăşurarea reformei în general, cât şi pentru alinierea bibliotecilor basarabene la principiile şi tehnologiile moderne o are apariţia în republica Moldova a primelor standarde naţionale în bibliologie. În 1992 a fost înfiinţat în baza Bibliotecii Naţionale Comitetul tehnic pentru standardizare în bibliologie şi informatică, care a şi promulgat standardul privitor la transliterarea descrierilor de publicaţii. Important este că acest comitet îşi va sincroniza activitatea sa cu cea a comitetului omolog din România, aceasta contribuind, prin acceptarea unor standarde comune, la integrarea largă a activităţii bibliotecilor din amândouă părţile Prutului.

În 1992 s-au produs mutaţii de anvergură în organizarea asistenţei metodologice şi de specialitate. Biblioteca Naţională, alte centre biblioteconomice au abandonat vechile şabloane paterniste, rolul de inspectorat, locul „îndrumării" şi al controlului începând să fie luat tot mai mult de o comunicare între specialişti. Ce-i drept, larga autonomie de decizie ce s-a acordat centrelor metodice de nivel mijlociu le-a găsit pe acestea nu întru totul pregătite, aşa încât alte servicii decât cele legate de asigurarea unităţii naţionale în bibliologie vor mai fi prestate de către centrele biblioteconomice republicane în funcţie de solicitările parvenite din teritoriu.

Anul 1992 a fost un an al relaţiilor cu publicul. Când spun aşa, am în vedere, desigur, departamentul relaţii cu publicul al Bibliotecii Naţionale şi serviciile corespunzătoare ale bibliotecilor publice municipale şi orăşeneşti. Programele de activităţi pivotate pe identitatea naţională, lărgirea şi modernizarea gamei de animaţii culturale au facilitat integrarea bibliotecilor în procesul de renaştere naţională, transformarea lor, în majoritatea cazurilor, în veritabile centre culturale şi comunicative, iar odată cu aceasta s-a produs şi sensibilizarea atenţiei şi interesului opiniei publice pentru biblioteci. În nici un alt an de până acum activitatea bibliotecară nu a fost atât de larg reflectată de către mijloacele mass-media, iar bibliotecile nu s-au bucurat de o astfel de consideraţie şi audienţă la public ca în prezent.

Anul 1992 a fost anul de graţie al Bibliotecii Naţionale, anul în care s-a produs reorganizarea principală a acestei instituţii, scopul urmărit fiind unul dublu: alinierea la statutul funcţional al bibliotecilor naţionale europene şi integrarea ei în procesul de renaştere naţională, de revenire la matca de cultură, civilizaţie şi spiritualitate românească. Noua concepţie a Bibliotecii Naţionale a Republicii Moldova orientată în mare măsură spre modelul instituţiei similare franceze dar şi spre al aceleia din Bucureşti, prevede o departamentalizare a structurii în consens cu organizarea sistemului naţional de biblioteci. Cele şase departamente ale bibliotecii (Patrimoniu, Fonduri, Informaţional, Relaţii cu publicul, Biblioteconomie, Automatizare) conduse de către un director, fiecare asistat de câte un manager, au atribuţii care acoperă nu doar interesele Bibliotecii Naţionale a Republicii Moldova, ci şi pe cele ale sistemului naţional, ele urmând să determine politica biblioteconomică şi să asigure unitatea profesională la nivel de ţară pe direcţiile funcţionale corespunzătoare. Iată doar câteva din realizările notorii ale Bibliotecii rezultate din reorganizarea-i ce se derulează: înfiinţarea Ateneului de Cultură şi Credinţă „Biserica Albă" (o formă de activitate bibliologică şi cultural-bisericească ce se vrea o mişcare intelectuală patriotică întru valorificarea dimensiunii creştine a culturii, civilizaţiei şi spiritualităţii româneşti), reluarea activităţii, într-o formulă nouă, a cenaclului literar „Mioriţa", înfiinţarea Clubului naţional al biblioteconomilor, simpozioanele: „Anul bibliologic 1992", „Valori bibliofile din Moldova", „Cultură şi civilizaţie românească de-a lung de secole" (cu participarea I.P.S.S. Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei şi I.P.S.S. Antonie Plămădeală, mitropolitul Ardealului), „Zilele Eminescu", „Zilele Marii Uniri", Salonul naţional de carte ş.a. manifestări, lansări de cărţi şi activităţi organizate în comun cu Ambasada României din Chişinău, cu ambasadele altor ţări. S-a determinat constituirea

unei Bănci de informaţie politică şi de activitate (BIPA) asupra vieţii politico-administrative, socio-economice şi culturale a Republicii Moldova. Noua concepţie a Bibliotecii a impus şi revizuirea activităţii editoriale a acesteia. În 1992 ea a început să elaboreze şi să editeze: **Bibliografia naţională a Moldovei, Catalogul actelor oficiale ale Republicii Moldova, Cronica vieţii politico-administrative a Moldovei, Calendarul bibliotecarului, Catalogul de istorie a Moldovei, Bucovinei şi Ţinutului Herţa**; şi-a continuat apariţia revista **Magazin bibliologic**. Au fost elaborate **Tabelele C.Z.U. pentru bibliotecile mari**. Cum e şi firesc, o bună parte din aceste proiecte a fost realizată în colaborare cu Biblioteca Naţională a României şi cu Biblioteca „Gh. Asachi" din Iaşi.

Anul 1992 a fost un an al cărţii româneşti în Basarabia. Nu mă voi opri la faptul constituirii de către fraţii noştri din Bucureşti a Bibliotecii „Onisifor Ghibu" din Chişinău, prima la noi bibliotecă de carte exclusiv în limba română. Evenimentul s-a bucurat de o largă publicitate pe amândouă malurile. Donaţiile de publicaţii din partea României nu s-au redus la atâta. Numai Ministerul Culturii din Bucureşti a donat republicii noastre în 1992: cărţi — 378 titluri în număr de 912 423 ex. în valoare de 64 713 990 ruble; discuri — 200 titluri în număr de 20 930 buc. în valoare de 1 415 083 ruble; diapozitive — 15 titluri în număr de 3 360 buc. în valoare de 365 509 ruble. Gestul magistral al consângenilor noştri ni se arată cu atât mai generos cu cât ne dăm seama că prinosul adus de dumnealor depăşeşte cu mult posibilităţile de achiziţionare dar şi de editare existente în Basarabia actuală.

Anul bibliologic 1992 a fost şi anul unor depăşiri sau, cel puţin, al unor tentative susţinute de a depăşi:

1. determinarea activităţii profesionale în sectorul propagandei de partid;
2. neglijarea organizării colecţiilor;
3. ceea ce se numea, în limbajul de lemn cacofonizat, „munca cu cartea";
4. colecţiile de mincinuni (pregătite pentru eventualele solicitări „de sus"), şi care conţineau, mai ales, o antiisterie a românilor;
5. fişierele pe teme politice şi bibliografiile „de stringentă actualitate";
6. mlaştina minciunii şi duplicităţii (cred că abia acum dispunem de nişte situaţii statistice oneste);
7. activităţile cultural-educative anticulturale.

Ce este de făcut acum, în primul rând, pentru a menţine reforma bibliotecară pe făgaşul ei cel bun? Cadrul legislativ este (şi să dea Domnul să nu rămână aşa şi în anul viitor) dezideratul numărul unu. Proiectul de legi cu privire la biblioteci trebuie să fie promovat cu toată insistenţa. Apoi, rămâne să ne gândim cum am putea ameliora situaţia financiară a bibliotecilor. Serviciile cu plată nu vor putea rezolva nimic în această privinţă. E necesară o altă atitudine din partea statului. Într-o recentă publicaţie relativă la biblioteconomia S.U.A., este relevat un eficient sistem de funcţionare a bibliotecilor, conform căruia bugetul bibliotecăresc se constituie pe cote de către toate nivelurile de administraţie publică (central, mijlociu, local). Cred că e o experienţă pozitivă ce ar trebui să fie reiterată la noi.

Apoi, va trebui să evaluăm obiectiv situaţia reală privind organizarea colecţiilor, cataloagelor şi celorlalte compartimente de strictă specialitate, pentru a şti cum să le asigurăm o ţinută cu adevărat profesională. În acest context ţin să subliniez că e timpul ca bibliotecile publice să-şi exercite funcţia de tezaurizare a valorilor spirituale, cu toate operaţiunile de rigoare.

E nevoie să eliminăm fragmentarea excesivă a activităţilor specifice şi să obţinem excluderea totală a paralelismelor, acestea fiind deosebit de pronunţate în organizarea centrelor biblioteconomice.

Se simte stringent necesitatea unor studii şi elaborări algoritmice în vederea adaptării bibliotecilor la condiţiile economiei de piaţă. Aceasta din urmă, precum se ştie, stă aşezată pe „trei balene": concurenţa, libera iniţiativă, democraţia. Mutaţii îmbucurătoare în acest sens au început să se producă. Cele trei biblioteci în vogă astăzi (Naţională, Municipală Chişinău şi „Ion Creangă") au creat un remarcabil spirit competitiv în organizarea animaţiilor culturale. E drept că în multe cazuri scopul urmărit ţine mai mult la orgoliul unor persoane decât de preocuparea pentru publicul cititor, dar timpul, sunt sigur, le va aşeza pe toate la locul lor. Cât priveşte celelalte două aspecte, realizarea lor ţine de factorul uman, de participarea bibliotecarilor. Şi trebuie să mărturisesc că în Biblioteca Naţională, dar şi în alte centre biblioteconomice, reforma e periclitată tocmai de nivelul profesional insuficient al personalului. Fără de această condiţie, însă, fără schimbare la faţă a bibliotecarilor (care va fi unul dintre dezideratele principale ale anului 19[illegible]), fără integrarea lor în parametrii a ceea ce numim astăzi intelectualitate, nimic nu se va putea finisa. Calea spre acest ideal are a fi, dacă e să recurgem iarăşi la sugestiile koestleriene, marcată de abandonarea contemplării rutinei, revelarea „săgeţii în azur", apoi trecerea prin „spirala eului" spre Esse Homo.

CONSIDERAŢII PRIVIND ACTIVITATEA BIBLIOTECILOR PUBLICE

Ludmila CORGHENCI
Vera OSOIANU
Biblioteca Naţională

Activitatea bibliotecilor publice oferă numeroase teme de reflecţie.

Demonstrându-şi vitalitatea, bibliotecile publice din Republica Moldova au ajuns la finele anului 1992 oarecum traumatizate. Tradiţiile, rămăşiţele, atât de ordin organizatoric cât şi funcţional, ale sistemului biblioteconomic trecut, continuă să persiste, ceea ce nu permite implicarea activă a bibliotecii publice în promovarea spiritului democratic în societate. Şi chiar dacă avem oameni ai breslei disponibili de a transpune în practică acele documente promiţătoare, care au pus baza reformei bibliotecare, ei îşi realizează cu mult greu poziţiile, deoarece se ştie că în viziunea multor demnitari biblioteca, cultura intră în categoria elementelor de care ne putem lipsi.

Oricum, în condiţii extrem de dificile bibliotecile publice au purces la faza practică a reformei bibliotecare. Cele 1891 de biblioteci din reţeaua Ministerului Culturii şi Cultelor posedă un fond de circa 27 milioane documente, servind în 1992 1,5 milioane de cititori. Invocăm aceste cifre, deşi marea majoritate a bibliotecarilor văd ca prim punct de plecare în transformările prezente şi viitoare evadarea activităţii bibliotecare de sub imperiul cantitativ, cifre, considerând drept criterii principale de apreciere a activităţii bibliotecare pe cele ce ţin de calitatea muncii şi ale serviciilor pentru public, de valoarea patrimoniului cultural gestional. Departe de noi gândul de a trece dintr-o extremă în alta, propunând ignorarea completă a cifrei. Dar e îmbucurător faptul că odată cu adoptarea „Normativelor de organizare şi funcţionare a bibliotecii publice" cifrele au încetat de a mai constitui nişte criterii absolute şi sunt doar nişte repere materiale în evaluarea criteriilor calitative.

În ultimii ani în republică se menţine tendinţa de descreştere a indicilor cantitativi, ce caracterizează activitatea de bibliotecă şi nu este o excepţie nici anul 1992. Sub nivelul anului 1991 sunt toate cifrele cu excepţia procentului de literatură în limba română, care a evoluat de la 31,8% în anul 1991 până la 33% în anul 1992. Ne bucură mult faptul că a crescut împrumutul de carte şi alte documente în limba română cu 2,4% faţă de anul 1991, fapt ce scoate în evidenţă obiectivitatea, justeţea, spiritul de previziune al renumitului ordin nr.86 din 9 septembrie 1991 al

Ministerului Culturii şi Cultelor „Cu privire la reorientarea completării fondurilor şi excluderea publicaţiilor superflue, depăşite moral, nesolicitate de cititori şi care nu ţin de profilul de activitate al bibliotecilor publice".

Dar să nu facem abuz de cifre şi să elucidăm acele probleme, cel puţin câteva din ele, ce ţin de activitatea bibliotecilor publice.

Primul lucru asupra căruia merită să ne oprim ca cel mai important atât pentru bibliotecari cât şi pentru beneficiarii bibliotecii este **completarea colecţiilor**. Avem moştenite de la regimul totalitar nişte biblioteci politizate şi deznaţionalizate, unde cartea în limba română constituie, după cum am remarcat numai 33%, şi aceasta fiind, în mare măsură literatură ce nu ţine de patrimoniul românesc. Unui cititor de limbă rusă îi revin 12,2 cărţi, iar unui cititor de limbă română – numai 3,2 cărţi (la 1 ianuarie 1993). Situaţia se complică şi prin faptul că evoluţia preţurilor la cărţi şi periodice nu este pusă de acord cu alocaţiile bugetare şi bibliotecile nu-şi pot permite să achiziţioneze îndeajuns nici ceea ce se editează în Basarabia.

Drept rezultat al majorării preţurilor la publicaţiile periodice multe biblioteci s-au văzut nevoite să renunţe la un şir de ziare şi reviste ce se bucură de o mare popularitate printre cititori. În republică sunt biblioteci comunale, care după majorarea preţurilor au reuşit să-şi procure abonament numai la ziarul raional.

Nerespectată fiind decizia nr. 430 din 19 august 1991 a Guvernului Republicii Moldova cu privire la asigurarea bibliotecilor şi altor instituţii cu exemplarul obligatoriu al publicaţiilor tipărite, se impune necesitatea elaborării şi punerii în aplicare a Legii depozitului legal. Anume azi se resimte deosebit de acut lipsa coordonării şi cooperării completării colecţiilor la nivel teritorial, fapt ce obligă centrele biblioteconomice (naţionale, departamentale, teritoriale) să acopere organizaţional şi metodologic funcţionarea consiliilor uniunilor bibliotecare teritoriale (municipale, orăşeneşti, de plasă).

Biblioteca publică este lipsită până în prezent de carte teologică, carte originală în limbi străine, interesul firesc faţă de care se extinde. Oricum, privind cu realism lucrurile şi înţelegând că este dificil de a asigura centralizat bibliotecile cu această carte, nu putem să nu remarcăm o adevărată pasivitate, chiar inactivitate a bibliotecarilor în realizarea unor începuturi. Mă refer, la stabilirea unor relaţii cu bibliotecile orăşeneşti înfrăţite din alte ţări privind schimbul de carte, recepţionarea unor donaţii etc.

O contribuţie esenţială la constituirea unor colecţii de valoare a bibliotecilor publice prezintă donaţiile de carte românească din partea Ministerului Culturii din România, bibliotecilor, filialelor judeţene ale Asociaţiei Culturale „Pro Basarabia şi Bucovina", persoanelor particulare. Astfel, numai în anul 1992 Biblioteca Naţională a recepţionat din partea Ministerului Culturii din România 378 titluri de carte (circa 1 milion.ex.) şi 200 titluri de discuri (21 000 ex.), preţul acestor documente depăşind suma de 65 milioane ruble. Donaţiile au fost repartizate bibliotecilor sistemului naţional, indiferent de apartenenţa lor departamentală. Fiind un frumos act frăţesc, donaţiile de documente din România facilitează accesul beneficiarilor bibliotecilor la valorile culturii naţionale şi universale.

Fiind discutată la diferite instanţe, problema completării a ajuns la apogeul său şi datorită multor dificultăţi în relaţia „biblioteca – colectura republicană", ultima instituţie fiind necointeresată direct în formarea unor colecţii de valoare a bibliotecilor. **Menţionând necesitatea unor studii, variante de programă, meditaţii privind soluţionarea problemei completării bibliotecilor atât din partea ministerelor de resort** (Ministerul Culturii, Departamentul de Stat pentru Edituri, Poligrafie şi Comerţul cu Cărţi), cât şi din partea serviciilor, departamentelor corespunzătoare ale bibliotecilor mari, suntem de părere că inaugurarea unui **Centru de difuzare a cărţilor sub** egida Ministerului Culturii (sau Bibliotecii Naţionale), susţinut financiar de întreg sistemul naţional de biblioteci, ar clarifica şi pune la punct multe chestiuni.

Al doilea lucru care ar trebui evidenţiat este accesibilitatea colecţiilor bibliotecilor publice, care comportă două planuri: cel material-tehnic şi cel subiectiv, adică personalul de bibliotecă.

Conform datelor statistice în anul 1992 numai 11% din numărul de biblioteci publice au funcţionat în localuri speciale, celelalte fiind situate în clădiri adaptate. 28% din numărul bibliotecilor publice ocupă localuri arendate, fiind permanent supuse unei adevărate agresiuni din partea diferitelor instituţii, organizaţii pentru a le deposeda de aceste spaţii. 99 de biblioteci publice (5,2%) au lucrat în anul 1992 în localuri avariate care nicidecum nu corespund cerinţelor de bibliotecă. Să ne oprim aici, consomnând necesitatea unui studiu complet vizând starea materială a bibliotecilor la nivel naţional, ei constituind baza unui program guvernamental pentru construcţii, extinderi, modernizări de biblioteci cu estimarea costurilor.

Schimbările calitative ale colecţiilor şi ale serviciilor oferite de bibliotecă, **impun creşterea competenţei profesionale a bibliotecarilor**. Aici revin la unele cifre: în reţeaua bibliotecilor Ministerului Culturii şi Cultelor lucrează 3 597 bibliotecari, dintre care 42% – cu studii superioare, restul – cu pregătire postliceală. Este un potenţial impunător, dar nu întotdeauna corespunde tendinţei noastre de a ne alinia la metodologia şi tehnica biblioteconomică modernă. Procesul de pregătire a bibliotecarilor cu studii unuversitare (în cadrul Facultăţii Bibliot. conomie, Universitatea de Stat din Moldova) cere o reformă radicală, ea având drept scop strategic „pregătirea unor specialişti de ţinută europeană, care pe lângă cunoştinţele şi deprinderile de specialitate, ar cunoaşte la perfecţie patrimoniul naţional, valorile culturii şi civilizaţiei universale, două limbi de circulaţie internaţională, bazele automatizării şi computerizării proceselor bibliotecare şi informaţionale" [1].

Anul 1992 a fost un an de constituire organizatorică a Centrului de perfecţionare profesională a bibliotecarilor, creat conform deciziei Ministerului Culturii şi Cultelor sub egida Bibliotecii Naţionale. În baza principiilor de constituire a sistemului de instruire şi reciclare a personalului de bilbiotecă (1.continuitatea şi unitatea de instruire şi reciclare; 2.cointeresarea materială a bibliotecarilor în perfecţionarea profesională permanentă) au fost elaborate Regulamentul de funcţionare a centrului, programe de studiu. Se preconizează de a organiza, începând cu acest an şi în continuare, o serie de programe de pregătire profesională în baza studiilor universitare (în biblioteconomie şi în alte domenii), precum şi programe de iniţiere şi formare profesională postliceală. Problema perfecţionării profesionale a bibliotecarilor fiind stringentă pentru toate reţelele de bibliotecă, n-ar fi oare oportună conferirea acestui centru a statutului de centru interdepartamental subvenţionat de factorii cointeresaţi?

Reforma bibliotecară în Republica Moldova presupune asigurarea unităţii naţionale în bibliologie prin organizarea elaborării, în primul rând, a standardelor în biblioteconomie, informare, documentare. Necătând la confruntarea cu un şir de dificultăţi (lipsa de experienţă, de specialişti în domeniul standardizării, de documente care ar constitui temeiul demarării standardizării), în republică şi-a început activitatea Comitetul tehnic nr.1 „Biblioteconomie. Informare. Documentare.", el fiind creat conform deciziei din 14 octombrie 1992 a Departamentului de Stat pentru Standardizare, Metrologie şi Supraveghere Tehnică.

Constituind pivotul coordonator al Sistemului Naţional de Biblioteci, bibliotecilor publice (municipală, orăşenească) le revine un rol deosebit în asigurarea asistenţei metodologice şi de specialitate, aceasta fiind tema unui studiu de sine stătător.

---

1 Sistemul naţional de biblioteci al Republicii Moldova: Model strategic. – Chişinău, 1992. – P.25 (xerox)

BIBLIOTECA DE INFORMAŢIE TEHNICO-ŞTIINŢIFICĂ: ACTIVITATE LA ZI ŞI PERSPECTIVĂ

Petre RACU
Biblioteca de Informaţie Tehnico-Ştiinţifică

Principalele direcţii de activitate ale Bibliotecii de Informaţie Tehnico-Ştiinţifică (B.I.T.S.) în a.1992 au fost:

- completarea, prelucrarea şi organizarea fondului documentar;
- prestarea serviciilor către beneficiari;
- informarea bibliografică şi activitatea editorială;
- automatizarea proceselor de bibliotecă, crearea Băncii de date a B.I.T.S.;
- acordarea de asistenţă metodologică subdiviziunilor B.I.T.S. şi reţelei de biblioteci tehnice din republică;
- perfecţionarea structurii B.I.T.S. şi coordonarea activităţii cu alte biblioteci.

Fondul B.I.T.S. este organizat pe categorii de documente: cărţi, broşuri, periodice, buletine de informare; documentaţie tehnico-normativă şi cataloage industriale; brevete de invenţii. În 1992 procesul de achiziţionare a publicaţiilor a fost anevoios din cauza majorării preţurilor şi a stopării operaţiilor bancare cu Rusia.

Aceste cauze au făcut ca din cifra planificată de 478 000 ex. să fie achiziţionate 472 600 ex. (cca 98,9%). Totuşi, fiind unicul deţinător al unui fond de brevete de invenţii din republică, administraţia şi lucrătorii serviciului respectiv s-au străduit să achiziţioneze documentaţia respectivă cât mai complet.

Mai mult a avut de suferit completarea cu documentaţie tehnico-normativă şi cataloage industriale. În condiţiile formării statelor independente, sistema de înregistrare centralizată a documentelor tehnico-normative suferă schimbări esenţiale cauzate de decentralizare, ceea ce deloc nu înlesneşte completarea. În aceste condiţii achiziţionarea standardelor, condiţiilor tehnice, cataloagelor industriale a atins doar nivelul de 41%.

Pricipalul furnizor de cărţi şi broşuri pentru B.I.T.S. a fost, ca şi în anii precedenţi, colectura republicană, însă supusă aceloraşi perturbaţii ca şi toată economia naţională, ea nu şi-a îndeplinit toate sarcinile. Din 10 000 ex. de cărţi şi broşuri biblioteca a primit numai 3 262 ex.

La data de 01.01.93 B.I.T.S. deţinea un fond de circa 13 688 400 ex.

În condiţiile majorării preţurilor şi în scopul economiei resurselor băneşti biblioteca achiziţionează publicaţiile efectuând o selecţie riguroasă. Majoritatea publicaţiilor sunt achiziţionate într-un singur exemplar, ţinând cont de profilul de completare a bibliotecii.

Biblioteca s-a abonat la 237 de publicaţii periodice, dintre care 41 sunt periodice româneşti.

O mare dificultate pentru bibliotecă (dar mai mult pentru beneficiari) o constituie absenţa de publicaţii periodice străine, pe care din lipsă de valută B.I.T.S. nu le-a procurat în a.1992.

Sarcina primordială a colectivului B.I.T.S. este satisfacerea tuturor cerinţelor beneficiarilor şi oferirea informaţiilor necesare. În 1992 au fost înregistraţi 5 552 de cititori individuali şi 1 065 unităţi economice din republică. Lichidarea sau încetarea activităţii unui număr considerabil de unităţi economice, reducerea numărului de lucrători la întreprinderi şi instituţii, micşorarea volumului de intrări în fond, lipsa publicaţiilor periodice străine sunt principalele cauze ale micşorării numărului beneficiarilor bibliotecii. Acestea însă nu au înrăurit asupra serviciilor prestate. Dimpotrivă, formele de servicii oferite beneficiarilor au fost variate, în concordanţă cu necesităţile lor. În afară de consultarea fondului documentar în sălile de lectură în a.1992 a funcţionat un împrumut de seară, o formă netradiţională pentru B.I.T.S. De ea au beneficiat 301 cititori, împrumutând 1 000 ex. de publicaţii. De o deservire prioritară s-au bucurat funcţionarii Ministerului Economiei Republicii Moldova şi specialiştii ICSITE.

La comanda beneficiarilor, în bază de contract, au fost organizate 124 seturi tematice din care 28 complexe şi 96 de reviste străine. În afară de aceasta au fost organizate 56 expoziţii tematice. În a.1992 au fost organizate 68 de „Zile de informare" şi expoziţii săptămânale de publicaţii în scopul informării efective şi operative a beneficiarilor asupra publicaţiilor noi intrate în fond.

Activitatea de informare bibliografică desfăşurată în a.1992 a corespuns cerinţelor specialiştilor din economia naţională. Specialiştii serviciului bibliografic al B.I.T.S. au efectuat 180 de cercetări bibliografice cu următoarele teme: „Întreprinderi mixte", „Organizarea muncii în ţările de peste hotare", „Marketing", „Investiţii străine" etc.

Au fost acordate 2 819 informaţii privind existenţa publicaţiilor în fond şi 3 850 consultaţii cititorilor în sala de cataloage. Serviciul bibliografic a pregătit 25 de fascicule pe 8 teme care au inclus 1987 de publicaţii, tirajul total fiind de 4 718 ex.

Pe parcursul a.1992 B.I.T.S. a pregătit pentru editare un index bibliografic de valoare „Invenţii create în Repulica Moldova" — o primă încercare de acest gen în republică. Indexul va fi o retrospecţie până la a.1964 a invenţiilor făcute în republică. Alcătuirea lui a necesitat o muncă asiduă şi minuţioasă a specialiştilor bibliotecii şi va apărea în trimestrul I al a.1993.

Încă în a.1991 în bibliotecă a fost introdus programul „MARC". În 1992 exploatarea programului a fost intensificată. Abonarea la publicaţiile periodice s-a efectuat în sistem automatizat, prelucrarea achiziţiilor curente la fel. A fost posibilă crearea unei baze de date a B.I.T.S. care cuprinde fondul retrospectiv de cărţi (a.1990, 1991, 1992) şi intrările curente (volumul de date — 11 786). Pentru utilizarea bazelor de date existente în sala de cataloage au fost instalate 2 terminale. Automatizarea proceselor de bibliotecă va continua şi în a.1993 şi va deveni parte integrantă a activităţii B.I.T.S. În acest scop în a.1992 în structura bibliotecii a fost introdusă secţia „Automatizare şi mecanizare". Secţia metodologie, cercetare, asigurarea contractelor a acordat asistenţă metodologică salariaţilor bibliotecii (au fost organizate 4 sinteze de specialitate şi alcătuite 12 seturi tematice în probleme de bibliologie).

Pe parcursul anului au fost efectuate 3 cercetări ştiinţifice pe temele: „Analiza utilizării fondului de reviste din ţară în a.1992", „Analiza utilizării fondului de reviste străine în a.1992", „Deservirea specialiştilor economiei naţionale în B.I.T.S.". Analizele au scos în evidenţă cele mai solicitate publicaţii, precum şi pe acelea ce nu se bucură de popularitate.

Pentru reţeaua de biblioteci tehnice au fost organizate 2 seminare cu temele: „Activitatea bibliotecilor tehnice în condiţiile noi de gospodărire" şi „Marketingul de bibliotecă".

În afară de deplasările pe teren pentru acordarea ajutorului practic bibliotecarilor, au mai fost organizate şi 2 consultaţii în grup în localul B.I.T.S. pe temele: „Indexarea documentelor pe tema relaţii economice de piaţă", „Cauzele decontării publicaţiilor din fondul bibliotecilor".

Serviciul metodologic, în colaborare cu secţiile B.I.T.S. a pregătit şi editat câteva materiale: „Ghidul B.I.T.S.", „Responsabilitatea materială a bibliotecarilor", „Fondul de orientare tematică actuală". În sprijinul clasificatorilor a fost pregătită şi difuzată în republică publicaţia „Clasificarea zecimală universală". În 1992 B.I.T.S. a colaborat şi cu Biblioteca Naţională a Republicii Moldova, participând la diferite manifestări. Reprezentaţii B.I.T.S. asistă regulat la şedinţele „Clubului

biblioteconomic"; participă la elaborarea planurilor de activitate a Bibliotecii Naționale ce dirijează activitatea Sistemului Național de Biblioteci; activează în cadrul diferitelor comisii de lucru pentru elaborarea unor regulamente și instrucțiuni.

În 1992 B.I.T.S., împreună cu rețeaua de BT din republică, a devenit membru colectiv cu drept de filială a Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova.

Pe plan internațional B.I.T.S. întreține legături cu INID din România conform unui plan special de colaborare și cu biblioteci din Germania, S.U.A. și Olanda.

În cadrul acestui plan în 1992 a fost pregătit și expediat la INID un set de publicații ale B.I.T.S. și ICSINTE, au fost realizate și unele comenzi concrete de literatură.

În 1992 B.I.T.S. a activat în baza contractelor încheiate cu unitățile economice din republică (au fost încheiate 176 de contracte în sumă de 150 500 ruble). Cele mai solicitate servicii oferite în baza contractelor sunt: informațiile privind existența și valabilitatea documentelor tehnico-normative, împrumutul documentelor tehnico-normative, IIB, consultarea brevetelor de invenții și efectuarea copiilor de pe documentele din fondul B.I.T.S.

PROFILUL CULTURAL AL BIBLIOTECILOR PENTRU COPII: ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVE

Claudia BALABAN
Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă"

Când punem accent pe profilul cultural al bibliotecilor ce servesc copii, presupunem responsabilitatea pe care o poartă aceste biblioteci pentru formarea cititorilor, care începe de la vârsta preșcolară. Ea decurge din însăși specificul publicului, care cere o anumită pedagogie bazată pe cunoașterea cerințelor și capacităților proprii fiecărei categorii de vârstă.

Ținând cont de faptul că la renașterea noastră națională contribuie și biblioteca, iar generația tânără este prima, care prin intermediul cărții își găsește drumul spre adevărata împlinire umană, bibliotecarii ce servesc copii trebuie să fie de o calificare înaltă, capabili de a îndruma cu atenție copilul-cititor spre o lectură adecvată timpului, vârstei, și în același timp ținând cont de capacitățile și înclinațiile individuale ale fiecărui cititor.

Bibliotecile pentru copii, 353 la număr, posedă un bogat potențial inteloctual. Dintre cei 721 de salariați ai acestor biblioteci 319 au studii superioare, 402 au studii medii și medii speciale.

După cum vedeți nu toți bibliotecarii angajați în bibliotecile pentru copii au calificarea respectivă.

Există și problema pregătirii cadrelor prin corespondență. De acum timp de 2 ani la Facultatea de Biblioteconomie și Bibliografie nu se admit studenții pentru studii prin corespondență. Astfel și Ministerului Culturii și Cultelor, și A.B.R.M. li se cere cu mai multă insistență să contribuie la redeschiderea secției fără frecvență, oferind posibilitate celor cu studii medii, ce vor să lucreze creativ cu copiii și adolescenții, să obțină o pregătire specială, ce ar contribui la formarea unor adevărați slujitori ai culturii cărții, intelectuali informați și dinamici, care s-ar strădui cu orice preț să pună în circulație cartea, să cultive dragostea și respectul față de cuvântul scris la tinerii cititori, să imprime deprinderea de a avea cartea drept partener de suflet în viață.

În anul ce a trecut s-a făcut foarte mult pentru îmbunătățirea cantitativă a fondurilor în folosul literaturii române, deși problema literaturii pentru copii continuă a fi stringentă.

Conform Protocolului de colaborare între Ministerul Culturii din România și Ministerul Culturii și Cultelor din Moldova, în bibliotecile pentru copii, cota literaturii române s-a ridicat la 41,5%. Însă în acest procentaj intră și literatura cu grafie chirilică. Îndeosebi sunt obijduiți cei mici — cititorii preșcolari și elevii din clasele 1-4. Aș vrea să ilustrez cele spuse printr-un exemplu concret. Biblioteca pentru copii din Strășeni, care servește 1 524 preșcolari și elevi din cl. 1-4, dispune de numai 344 titluri de carte pentru această vârstă, din ele cu grafie latină sunt doar 97. Aceeași situație e în toate bibliotecile ce servesc copii.

Chiar și în Biblioteca Republicană pentru Copii „Ion Creangă", care a inaugurat anul trecut împreună cu Biblioteca Județeană „Gh. Asachi" din Iași o filială de carte românească pentru copii cu aproape 5 000 ex. de carte sau 1 830 titluri, astăzi cota literaturii române e de numai 21,8%. iar a acelei tipărite cu grafie latină fiind și mai mică — 9,8%. Și iarăși aceeași problemă — insuficiența literaturii în limba română pentru preșcolari și elevii claselor 1-4. Deși achiziția de carte românească, datorită donației din România, în 1992 constituie 73,3%, include doar 49 de titluri pentru preșcolari și elevii din clasele 1-4.

Straniu lucru se întâmplă la noi în republică cu editarea literaturii pentru copiii de această vârstă. Din 110 titluri apărute în 1992, numai 21 titluri sunt pentru vârsta de la care în principiu se formează cititorul.

Din anii '70 și până în anii 1987-1988 tot spunem, că generații de cititori n-au avut bucuria de a-l citi pe Ion Creangă. Slavă Domnului, cu ajutorul fraților de peste Prut, opera lui Ion Creangă o avem în biblioteci. Însă, cred eu, e o nedreptate că micii cititori ai anilor 1989-1992 nu au bucuria de a citi din creația lui Ion Druță, Spiridon Vangheli. Nu deținem absolut nimic de Ion Druță pentru copii. E bine că avem cele 4 volume de I. Druță în grafie latină, însă aceste lucruri nu le vor citi preșcolarii și elevii claselor primare. Oare nu-i păcat că acești copii nu pot de sine stătător să citească și să savureze **Balada celor 5 motănași**, **Povestea furnicii**, **Trofimaș**, **Bobocel cu ale lui**.

Un alt scriitor, Spiridon Vangheli, care este deja aiesul micilor cititori din circa 40 de țări ale lumii, iar eroii lui (Guguță, Ciubotel, Titirică) se simt și se înțeleg excelent tot în atâtea graiuri și doar copiii din Moldova nu pot avea bucuria de a se întâlni cu ei, de a-i cunoaște și a se împrieteni. Fiindcă până acum în grafie latină au apărut numai **Băieților din colibă albastră** și **Ghiocică**, în seria „Biblioteca școlarului".

Pe an ce trece producția editorială pentru copii degradează. Situația e destul de gravă. Biblioteca „Ion Creangă" caută posibilități de influențare a procesului de editare pentru copii.

În colaborare cu Uniunea Scriitorilor și Departamentul pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți a fost organizat simpozionul „Cartea pentru copii: cultură, tradiție, unitate națională", la care s-a discutat problema înființării unei edituri specializate pentru copii, care va rezolva, în sfârșit, problema cărții pentru copii. În rezultatul acestui simpozion s-au întocmit și listele cărților recomandate pentru reeditare și traducere în limba

română. Aceste liste au fost prezentate Departamentului de Stat pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți.

Departamentului i-au fost prezentate și listele cărților care au ajuns cu întârziere în biblioteci, cât și a cărților care n-au fost repartizate prin Asociația de Producție „Cartea", ceea ce înseamnă că aceste titluri vor lipsi în biblioteci.

Din deficit de timp nu mă voi opri la exemple concrete, deși problema rămâne nerezolvată. Cărțile apărute în Moldova ajung în bibiioteci cu întârziere de 7-8 luni, iar în unele cazuri și mai târziu. Alte ediții vor fi în genere lipsă în biblioteci.

Contribuția literaturii la îmbogățirea universului de cultură a copiilor, la devenirea comportamentală și afectiv-emoțională a lor este indiscutabilă. Însă capacitatea de a acumula cât mai multă informație, cunoștințe se dezvoltă atunci când se organizează manifestări convingătoare, la care se reunesc și conlucrează fructuos instituțiile cointeresate în educarea copiilor prin intermediul cărții. În acest caz biblioteca are menirea, în primul rând, de a stabiliza, a consolida și adânci interesul apărut pentru un domeniu sau altul de activitate. Deci obligatorul constă nu atât în faptul ca interesul să rezulte din lectură, ci ca lectura să contribuie la menținerea interesului.

Mizăm pe faptul că aceste manifestări devin tradiționale și stimulează creativitatea individuală a cititorilor.

Este vorba de concursul literar republican „La izvoarele înțelepciunii" (anul acesta ne aflăm la ediția a treia), la realizarea căruia își dau concursul Ministerul Culturii și Cultelor, Ministerul Științei și Învățământului, Uniunea Scriitorilor, Societatea Pedagogică, Fondul pentru Copii și Teleradiodifuziunea Națională.

Mă bucur că acest concurs s-a transformat într-un mijloc eficient de propagare a patrimoniului național, de studiere a literaturii naționale pentru copii.

Fiecare ediție își are tema sa. Astfel prima ediție a fost consacrată folclorului, cea de-a doua ediție — clasicului literaturii române Ion Creangă, anul acesta concursul e dedicat clasicului literaturii române Vasile Alecsandri.

Desfășurându-se în câteva etape (la nivelul satului (orașului), raionului, zonei și republicii), concursul antrenează un număr mare de copii.

Anul acesta învingătorii finalei vor participa la superfinală, având-i parteneri pe copiii din județul Galați, care, la rândul lor, vor ieși învingători la concursul organizat de Biblioteca Județeană „V.A. Urechia" din Galați. Pe învingătorii superfinalei îi așteaptă o călătorie captivantă la Suceava și Putna.

Altă manifestare, organizată de data aceasta împreună cu Biblioteca Municipală „Mihail Sadoveanu" București, este concursul de desene „Visurile copilăriei". Învingătorii acestui concurs au participat la vernisarea expoziției lucrărilor în Biblioteca „Mihail Sadoveanu", București. Această activitate are priză și la cititori și la bibliotecari, astfel am anunțat concursul de desene și în anul 1993 cu genericul „Lecturile copilăriei".

Aș vrea să menționez, că aceste concursuri ne permit să elucidăm mai multe momente din activitatea bibliotecilor: nivelul de pregătire al cititorilor, interesul lor pentru literatura națională, conținutul colecțiilor și alte publicații, nivelul creativ al bibliotecarilor.

Deci, vorbind despre profilul cultural al bibliotecilor ce servesc copii, desprindem trei momente principale: calitatea colecțiilor, calificarea bibliotecarilor angajați în lucrul cu copiii și propagarea colecțiilor, ținând cont de complexitatea și continuitatea manifestărilor.

În afară de aceasta copiii au nevoie de deprinderea de a lucra cu cartea, cu fondul de referință, de a se orienta în aparatul informativ-bibliografic și în colecțiile bibliotecii. Și aici ne vine în ajutor învățământul bibliologic, care se desfășoară în republică din anul 1980 conform programului elaborat în urma unui experiment organizat în raionul Orhei și orașul Bălți.

Lucrând 10 ani după acest program, am evidențiat unele probleme, unele lacune, care complicau utilizarea programului în întregime. Ținând cont de toate acestea, printr-un ordin comun al Ministerului Științei și Învățământului și Ministerului Culturii și Cultelor din 20.05.1991 a fost legiferat un nou program care spre bucuria noastră, a fost instituit ca facultativ în programul de studiu.

Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă", fiind centru biblioteconomic național în domeniul organizării lecturii copiilor, prin diferite metode influențează procesul de propagare a cunoștințelor bibliologice.

Astfel în anul de învățământ 1989-1990 a fost organizat un concurs pentru bibliotecile școlare și bibliotecile din sistemul Ministerului Culturii pentru cea mai bună bibliotecă în propagarea cunoștințelor bibliologice. În anul de studiu 1990-1991, cu scopul de a verifica cât de bine a fost organizat concursul precedent, s-a desfășurat un concurs pentru elevi „Arta de a citi".

Urmărind scopul de perfecționare continuă a lecțiilor bibliologice, în anul de studiu 1991-1992 s-a organizat concursul pentru cea mai bună lecție bibliologică. Pentru etapa finală au fost prezentate 51 de lecții bibliologice.

În scopul verificării cunoștințelor cititorilor după noul program, pentru anul de studiu 1992-1993 a fost anunțat concursul „Cartea. Biblioteca. Cititorul".

Considerăm că propagarea cunoștințelor bibliologice în republică se desfășoară conform programului, există o continuitate și ajută micilor cititori să se orienteze în marea de informație.

S-a vorbit astăzi și despre reformă, și rezultatele acestei reforme. Însă orice reformă își atinge scopul atunci când cei pentru care e prevăzută reforma sunt în câștig.

Efectuând o analiză cât de mică, ne convingem că deocamdată suntem în pierdere.

Cea mai dificilă problemă e problema bibliotecilor pentru copii, fiindcă peste noapte, conform Ordinului Ministerului Culturii și Cultelor nr. 219 din 10.10.91, ele s-au pomenit filiale ale bibliotecilor publice pentru maturi, bibliotecarii pierzând în salariu chiar și în cazul când indicii principali sunt mult mai mari decât în bibliotecile pentru maturi. Aș vrea să argumentez cele expuse prin exemple concrete. În satul Corjeuți, Briceni biblioteca pentru copii servește 803 cititori, iar cea pentru maturi — 632 cititori, în satul Grimancăuți: respectiv 847 și 607 cititori; în satul Larga: 783 și 613. În satul Sturzovca, Glodeni biblioteca pentru copii servește 751 cititori, cea pentru adulți — 601 cititori; în Filipeni, Leova biblioteca pentru copii servește 654 cititori, iar cea pentru maturi — 467 cititori etc. Această exemplificare ar putea continua.

Din numărul total de cititori peste 40% sunt copii (în unele raioane 47-50%) și deci merită o atenție deosebită. Cu părere de rău unii directori ai bibliotecilor publice orășenești n-au găsit de cuviință că șefa filialei bibliotecii raionale pentru copii să îndeplinească și funcția de director adjunct în lucrul cu copiii. Și aici acești oameni au pierdut în salariu, or funcția de centru biblioteconomic în lucrul cu copiii nu este substituită și nici nu poate fi. Consider că este foarte corect, dacă directorul adjunct e responsabil de lucrul cu copiii, de coordonarea activității bibliotecii cu instituțiile de învățământ, alte instituții cointeresate în educarea unui cititor erudit, îndrăgostit de cuvântul scris.

COMUNICĂRI PE SECȚIUNI

2-3 martie

BIBLIOLOGIE. INFORMARE. DOCUMENTARE

CARTEA NAȚIONALĂ: O PROCURĂM, O CITIM, O POPULARIZĂM?

Zoia BĂLAN
Camera Națională a Cărții

Sociologia este o știință, ce se ocupă de studierea contradicțiilor ce au loc în societate.

Sociologul, studiind problema, își pune, în primul rând, următoarele scopuri:

1. Să afle ce se întâmplă în societate;
2. Să contribuie cât de cât la rezolvarea problemei.

În cazul nostru concret este vorba de sociologia cărții și a lecturii. Cartea este cel mai sigur, mai autorizat și mai eficient mijloc de comunicare la masă. Cu ajutorul ei gîndirea umană a biruit timpul și spațiu. Situația în republica noastră s-a complicat din cauza insuficienței acute de hârtie, care limitează în mare măsură posibilitățile editurilor de-a include în planurile lor tematice toate cărțile care ar trebui să fie editate.

Prin urmare a apărut necesitatea de-a efectua sistematic niște sondaje de opinii în rândurile populației de diferite vârste, pregătire teoretică etc. pentru a stabili ce cărți ar trebui editate în primul rând și cu ce tiraje?

Opinia publică este instrumentul principal al sociologului. În cazul nostru, cititorul este acel mecanism care va dicta piața de desfacere a cărții. De exemplu, adevărate best-seilere au devenit în ultimii doi ani, printre cititorul matur și tineret, cărțile **Angelica** în toate ipostazele, iar cărțile **Povestea neamului** de F. Cristescu și **Nasc și la Moldova oameni** de N. Dabija au devenit foarte solicitate printre copii și sunt folosite drept manuale de istorie.

Deci, adevărații editori înainte de a lansa o carte vor apela la sociologi, iar aceștia la rândul lor — la opinia cititorilor.

Pentru soluționarea acestor probleme a devenit evidentă necesitatea unei sociologii a cărții și lecturii. Ceea ce s-a și făcut în anul 1989, înființându-se o secție de sociologie a cărții în cadrul Camerei Naționale a Cărții.

În cei trei ani de activitate a secției au fost efectuate mai multe cercetări, printre care: „Traducerea operelor alese ale scriitorilor clasici ruși în limba română" (A. Puşkin, L. Tolstoi etc.), „10 titluri de carte în limba română" etc.

Rezultatele au fost foarte interesante. S-a constatat, de exemplu, că românii care posedă la perfecție limba rusă preferă lectura operelor clasicilor ruși în original, adică în limba rusă.

Sociologul este partenerul editorului. Oferindu-se rezultatele acestei cercetări editorilor — aceștia au renunțat la traduceri de felul acesta.

Prin cercetarea „10 titluri de carte în limba română" s-a constatat că cititorul dă preferință clasicilor români în primul rând, apoi romanului istoric și celui de dragoste.

Desigur este foarte bine să avem cât mai multă literatură de toate genurile, dar din cauza insuficienței de hârtie editorii sunt limitați în alegerea tematicii.

Serviciul sociologic abordează probleme de cercetare reieșind din situațiile concrete, ce se întâmplă cu cartea, cu lectura, în genere, în Republica Moldova. Spre exemplu, în republică s-a format o situație critică ce ține de utilizarea limbii române atât în sfera de producție, cât și în procesul de comunicare zi de zi între indivizi. Problema a fost discutată nu o singură dată pe paginile ziarelor, revistelor, la radio, televiziune, au fost elaborate legi, avem un „Departament al limbilor" etc. În legătură cu aceasta serviciul sociologic a studiat rolul și locul cărții în limba română în sfera de interese a diferitelor categorii de cititori, în dependență de starea demografică. Cercetarea s-a efectuat conform unui program bine întocmit ce prevedea intervievarea a 3 000 de respondenți, inclusiv femei, bărbați, locuitori ai satelor, orașelor, centrelor raionale, din diferite ramuri ale economiei naționale, ținându-se cont de vârstă etc.

Procesul de editare a cărților vorbește despre gradul de cultură al unui popor. Tirajul anual al cărții naționale în Republica Moldova a crescut de la 6,6 mln. ex. la 9,8 mln. ex. (1990). Dar... putem vorbi despre gradul de cultură al unui popor nu după numărul de cărți editate, nici după numărul de biblioteci, dar după gradul lor de folosire.

Pentru a ne informa mai detaliat asupra gradului de folosire a cărții, în chestionarul elaborat de noi am inclus o întrebare căpcană și anume: „Ce carte citiți în prezent"?. Am obținut răspunsuri destul de interesante. Din cei 220 de membri ai Uniunii Scriitorilor, respondenții au indicat doar operele a 25 de scriitori, de exemplu: N. Dabija, D. Matcovschi, L. Lari, I. Vatamanu, Vl. Beșleaga, N. Esinencu etc. Dintre aceștia majoritatea sunt deputați în parlament.

Am făcut o selecție a scriitorilor lucrările cărora sunt cele mai des solicitate. Iarăși pe primele locuri s-au situat I. Druță, Gr. Vieru, N. Dabija, L. Lari. Acești scriitori s-au făcut cunoscuți publicului cititor prin activitatea lor palamentară. Dintre scriitorii români de peste Prut, în capul listei se situează M. Preda cu renumitul roman **Cel mai iubit dintre pământeni**, L. Rebreanu cu romanul **Ciuleandra**, M. Sadoveanu — **Viața lui Ștefan cel Mare**, I.L. Caragiale — **Nuvele și povestiri**, N. Iorga — **Oameni cari au fost**, Z. Stancu — **Șatra** etc.

Dintre scriitorii străini cititorul a dat preferință cărților: **Cântătoarele din mărăcini** de C. McCullogh, **Călugărița** de D.Didro, **Jennie Gerhardt** de T. Dreiser, **Decameronul** de Boccaccio etc. Toate aceste cărți sunt traduse în limba română.

De o mare popularitate s-au bucurat printre cititori romanele **Cevengur** de A. Platonov și **Copiii Arbatului** de Râbakov etc.

Răspunsurile la întrebarea capcană „ce carte citiți în pezent?", de care am pomenit mai sus, ne-au demonstrat, că majoritatea românilor dau preferință lecturii în limba rusă. De exemplu, din 70 de medici chestionați 32, la momentul cercetării, citeau cărți în limba rusă. La fel și studenții: din cei 60 de studenți intervievați 30 citeau cărți în limba rusă.

Normal, apare întrebarea de ce românii dau preferință lecturii în limba rusă?

Factorii sociali care au influențat asupra lecturii, am putea spune cu siguranță că sunt următorii: politica editorială; schimbarea componenței naționale; internaționalizarea cerințelor spirituale; sistemul de instruire în școli, grădinițe, institutii superioare.

Asupra motivului lecturii în limba română influențează foarte mult nivelul de instruire al respondenților, ceea ce înseamnă că respondenții cu studii superioare, medii și medii speciale, citesc mai mult decât șoferii, constructorii etc.

S-a făcut o analiză detaliată a genului preferat de beletristică. În primul rând cititorii dau preferință romanului istoric (32%), apoi romanului de dragoste (22%).

Intervievarea respondenților a arătat sursele principale de informație la care apelează cititorii pentru a afla despre noile apariții editoriale. Ziarele alcătuiesc 29%, librăriile — 25%, televiziunea — 24% etc.

Librăriile și bibliotecile sunt cele două verigi principale din sistemul instituțiilor care au menirea de a propaga cartea. Librăriile propun cititorilor ceea ce există la moment pe piața de

cărți, bibliotecile însă propun cititorilor atât literatură din anii trecuți, cât și literatură recentă, ziare, reviste etc. Principala obligație a bibliotecilor constă în atragerea celor mai largi pături ale populației la lectura sistematică și la folosirea bogăției cărții. În realitate însă, conform cercetării noastre, de serviciile bibliotecilor se folosesc numai 48%, iar 62% beneficiază de serviciile librăriilor.

În corespundere cu programul lucrării s-a studiat lectura cărții naționale în 25 de biblioteci din or.Chișinău. Au fost selectați 20 de scriitori moldoveni. Pentru a nu vă obliga prea mult cu cifre și exemple, voi spune laconic în câteva cuvinte. Operele unor scriitori moldoveni stau ani de zile pe rafturile bibliotecilor fără ca cineva să se atingă de ele. Putem numi: I. Gaisanuc, I. Snavschi, C. Popovici, M. Garaz.

Prezintă interes analiza componenței bibliotecilor personale. Din cei intervievați 74% posedă biblioteci personale, în care 65% din cărți sunt în limba rusă.

Cercetarea noastră a fost efectuată acum doi ani de zile. Sunt sigură, că în prezent situația s-a schimbat considerabil. Au apărut cărți foarte bune în limba română în seriile „Columna", „Moștenire", „Strămoșii", cărți de valoare ale scriitorilor de peste Prut, care erau interzise până nu demult.

În prezent serviciul sociologic de la Camera Cărții lucrează asupra temei „Lectura în familie. Cartea în viața femeii contemporane", și rezultatele acestei cercetări vor fi date publicității.

SOCIOLOGIA CĂRȚII ȘI A LECTURII: ASPECTE TEORETICE

Natalia CHERADI
Biblioteca Națională

La momentul actual există păreri contradictorii referitoare la sociologia lecturii. Oamenii de litere, cercetătorii literari care, în bună parte, exprimă opinia întregii societăți, cred că sogiologia lecturii este o insulă nedescoperită și nu putem spune cu siguranță care sunt preferințele cititorilor astăzi.

În același timp sociologii în domeniul lecturii afirmă că dispun de un surplus de informație. Însă aceste informații rămân conservate și nu trec hotarele domeniului respectiv. Faptul își are explicațiile sale. În primul rând sunt vinovați sociologii, pentru că nu popularizează rezultatele cercetărilor efectuate. În al doilea rând, și aceasta este cauza principală, instituțiile sociale ale cărții și literaturii au ignorat, și de fapt continuă să ignoreze relațiile cu publicul cititor — un factor hotărâtor în soarta cărții.

Sigur că în presă, în critica literară era pomenit cititorul. În numele lui se făcea judecata și se anunța sentința, cu respect era numit „judecător", „instanță superioară", „al doilea punct cardinal al artei". De fapt era vorba despre un cititor inventat despre o așa numită construcție ideologică. Cititorul adevărat nu-și avea locul în viața cărții. Și fără el se știa ce trebuie să fie editat, propagat, cine și ce trebuie să citească.

Fenomenul real al preferințelor de lectură, diverse și contradictorii adeseori, nu se încadra în acest sistem bine pus la punct.

Or, studierea și cunoașterea acestor preferințe erau absolut inutile.

În noile condiții de restructurare a vieții sociale a apărut necesitatea informației despre cerințele de lectură reale ale diverselor categorii de oameni și necesitatea adresării către sociologi — deținătorii acestei informații. Cercetătorul trebuie să-și determine locul său în sistemul „cartea-cititorul". Drept confirmare că s-a schimbat statutul social al sociologiei lecturii este și discuția despre problemele ei susținută în presă și mass-media.

Dar să vedem de ce dispunem noi la moment, ce posibilități are sociologia lecturii?

Cercetările efectuate în ultimii 20 de ani, indiferent de incompatibilitatea programelor de studiu au prezentat în general suficientă informație, ca volum, dar nu și ca profunzime, despre lectură.

Majoritatea cercetărilor în domeniul sociologiei lecturii cuprind un spectru vast de probleme: studierea corelațiilor și influențelor reciproce dintre lectură și necesitățile, interesele socio-culturale, profesionale ale oamenilor de diferite categorii; studierea căilor de satisfacere a nevoilor de lectură (librării, biblioteci publice și specializate, abonament, biblioteci personale, prieteni etc.); determinarea volumului de timp afectat lecturii din bugetul total de timp și timp liber al subiecților; studierea motivelor și scopurilor lecturii.

Pornind de la niște principii ideologice, cercetătorii dădeau prioritate mai des următoarelor grupuri socio-profesionale: muncitori, kolhoznici, tineret. Astfel rămâneau în afara atenției sociologilor adevărații cititori care aparțin intelectualității, oamenilor de artă etc.

Orice cercetare sociologică era apreciată din două puncte de vedere:

1. Schimbările pozitive în domeniul de activitate vizat în urma cercetărilor efectuate.
2. Utilizarea recomandărilor elaborate de cecetători.

Dar adeseori se dădea uitării faptul că nu cercetarea sociologică ca proces condiționează rezultatele pozitive în domeniul dat, ci folosirea creativă a recomandărilor sociologilor.

La începuturile sale sociologia lecturii era concepută ca o disciplină ce studiază factorii sociali și legitățile funcționării documentelor în societate.

Dar, de facto, sociologia lecturii constituie o direcție de activitate doar a bibliotecilor și bibliotecarilor, care în marea lor majoritate nu au destule cunoștințe în domeniul sociologiei.

Este evident că acest fapt condiționa niște hotare limitate ale cercetărilor și niște rezultate insuficiente pentru a evidenția trăsăturile esențiale și tendințele fenomenului cercetat. Însuși fenomenul cercetat era ales în funcție doar de un interes de moment al bibliotecii și nu a mai multor instituții ale cărții.

În ceea ce privește metodologia de cercetare utilizată, observăm și aici o limitare: se utilizau doar metodele statistice de cercetare în cadrul bibliotecilor și editurilor în detrimentul unor metode și tehnici sociologice mai eficiente: metoda analitică, chestionarea, studierea cerințelor cititorilor.

Printre acei lipsiți de atenție s-a pomenit și „vecina" sociologiei lecturii — sociologia comerțului cu cartea. De fapt, această activitate — marketingul în domeniul comerțului cu cartea (adică analiza cerințelor cumpărătorilor, desemnarea celor mai populare cărți) — nu se desfășoară astăzi în republică.

Soarta sociologiei lecturii în continuare depinde de statutul, locul ce îl va avea în societate.

Sociologia lecturii a luat naștere în domeniul biblioteconomiei ca o disciplină aplicativă, ce avea niște funcții practice concrete: determinarea conținutului colecțiilor de bibliotecă; perfecționarea metodelor activității cu publicul și metodelor de propagare a cărții etc.

Pentru început și publicul cititor se echivala cu publicul ce frecventa bibliotecile. La etapa actuală sociologia lecturii trebuie să-și revadă legăturile sale cu alte științe și discipline curn ar fi psihologia, psihopedagogia, teoria comunicării ș.a. De asemenea are drept sarcină să-și elaboreze bazele teoretice, principiile generale dependente de natura fenomenului lectura, parametrii socia" la care se raportează.

E necesară o nouă clasificare a publicului cititor și determinarea caracteristicilor fiecărui grup.

Pentru a efectua analiza culturologică a lecturii pot fi folosite rezultatele sociologiei literaturii — știință ce dă noțiuni generale și sistematice despre literatură ca institut social.

Pentru cercetătorii lecturii un interes deosebit îl prezintă și sociologia textelor literare – ce scoate în evidență atitudinea față de operă ca o totalitate de valori culturale. Modelul sociologic al textului devine un instrument de diagnoză socială și asta ne permite să includem lectura în contextul schimbărilor sociale.

Sociologia lecturii în viitor se poate dezvolta ca o știință aparte sau ca o disciplină aplicativă, ce ar explica unele fenomene legate de lectură și ar sugera unele soluții pentru optimizarea activității instituțiilor interesate de lectură.

Oricare ar fi statutul sociologiei lecturii, ea necesită condiții democratice favorabile pentru realizarea ideilor și scopurilor sale.

INFORMAȚIA ÎN CONDIȚIILE ECONOMIEI DE PIAȚĂ

Elena CONȚESCU
Biblioteca Națională

Biblioteca reprezintă una dintre cele mai vechi instituții culturale, care au existat de-a lungul timpului. Timp de secole conservarea era funcția esențială a bibliotecilor. Mai târziu alături de funcția de conservare, se adaugă o altă funcție – asigurarea accesibilității colecțiilor. Cuplarea acestor funcții a dus la schimbări organizatorice esențiale. Au apărut cataloagele care erau o oglindă a fondurilor de documente.

În secolul nostru, când producția de carte este extraordinar de mare, o singură bibliotecă sau, mai exact, fondul de publicații al unei biblioteci nu mai are capacitatea de a răspunde exigențelor cercetătorilor.

Astăzi în contextul reformei și al trecerii la noile structuri impuse de economia de piață, ne străduim să ne aliniem tendințelor moderne de asigurare a accesului universal la informație.

Odată cu creșterea numărului de publicații au apărut multe nuclee, servicii, centre, instituții de prelucrare, înmagazinare și difuzare a documentelor și informațiilor. Bibliotecile, ca instituții de prelucrare, înmagazinare și difuzare a publicațiilor, au fost de la început implicate în **transferul informațional**.

Bibliotecarii devin astăzi, mai mult decât erau înainte, intermediari între tot ce a făcut istoria umanității până azi și nevoile beneficiarilor.

Difuzarea informației în sfera științei și tehnicii s-a bucurat de un deosebit interes în toate timpurile. Informația nu mai este doar un obiect, ci un produs, o marfă, pe care o poți cumpăra și vinde.

Organizarea transferului de informații a devenit astăzi un factor care condiționează ritmul și dimensiunile progresului. Încă la început a existat un proces de comunicare, dar niciodată acest proces nu a vehiculat atâtea informații, nu s-a bazat pe o diversitate informațională atât de bogată.

Putem spune astăzi cu fermitate că **informația este** o dimensiune esențială a omului contemporan: „omul informațional" este o realitate care trebuie cercetată în continuare.

Nu întâmplător realizarea sistemelor de informare pe plan național preocupă tot mai multe țări.

Necesitarea unui **sistem informațional** este determinat de mai mulți factori. Dezvoltarea tuturor domeniilor de activitate și creșterea gradului de intelectualizare a fiecărei profesii a făcut să nu mai existe sectoare sărace în informații (unele mai ample, altele mai puțin ample), oricum cantitatea de informații pusă în circulație depășește posibilitățile individuale de recepție și asimilare.

Dacă revenim la implicarea bibliotecilor în procesul de vehiculare a informațiilor, trebuie să amintim de întreaga mișcare biblioteconomică mondială: **activitatea de informare este forma superioară** de finalizare a activității biblioteconomico. Ea corespunde nu numai necesității de integrare a bibliotecilor în sfera cea mai circulară a vieții sociale, ci este în același timp cea mai potrivită modalitate de concretizare a activismului bibliotecilor. Cultivând diferite laturi ale procesului informațional, bibliotecile pot valorifica întregul efort de prelucrare a publicațiilor, tratând documentele nu numai ca pe niște unități de informare, ci ca pe niște depozite complexe, care așteaptă o explorare multilaterală.

Angajarea bibliotecilor în zona informațională corespunde la momentul actual funcțiilor acestora. Bibliotecile se transformă acum într-un depozit pasiv, într-o instituție de cercetare care se integrează adânc în fluxul informațional, dintr-o instituție culturală în servicii și centre informaționale.

Informatizarea bibliotecilor e un proces lung și complex, în care **bibliotecarul** și sistemul de comunicare a informațiilor nu sunt elemente separate, ci fac parte dintr-un sistem, dezvoltându-se în interconexiune.

Necesitatea socială a transferului de informații s-a concretizat în apariția micro și macrostructurilor informaționale. Ideea de sistem a găsit pe terenul informării un câmp mare de materializare. Complexitatea procesului de transfer al informațiilor exclude orice posibilitate de organizare eficientă a afluxurilor de informații în afara unui sistem, cu relații multilaterale și stabile între părțile componente, cu o ierarhie logică și funcțională și o specializare maleabilă. Apariția și dezvoltarea sistememelor de informare au cauzat apariția numeroaselor probleme de concepție și de organizare. Pentru a deveni eficient, un sistem trebuie să funcționeze la nivelul unor parametri speciali. Practica arată că nu există o formă unică de sistem aplicată în toate domeniile.

Una din marile probleme ale organizării sistemelor o constituie **incompatibilitatea** structurilor și tehnicilor, dezvoltarea necoordonată a unităților de informare, ceea ce duce la apariția unui mare număr de formule de prelucrare și organizare a informațiilor, la izolare, la constituirea unor sisteme închise.

O altă problemă ce ține de organizarea sistemelor informaționale și documentare este **determinarea structurii** acestora, a componentelor ce le asigură funcționarea. La nivel național de structura aleasă depinde eficiența sistemului.

Pentru asigurarea funcționării sistemelor de informare bibliografică este nevoie de crearea unui **Centru național de documentare și informare**, astfel de centre există în foarte multe țări.

Aceasta ar face, ca centrele informaționale din Moldova (or fiecare bibliotecă mare este și un centru informațional) să nu se dezvolte niciodată din inițiative disparate, constituindu-și fiecare sistemul său separat, să acționeze separat, adesea paralel, uneori neacoperind domeniile interdisciplinare sau alte aspecte de mare importanță economică și științifică. Iată de ce corelarea acestui ansamblu instituțional necesită elaborarea unei legislații speciale, care să introducă ierarhizările necesare și să stabilească direcțiile de optimizare a fluxurilor informaționale.

Sprijinul acordat acestei activități la nivel de stat a condus la crearea unei rețele de centre departamentale, regionale, naționale etc., care prelucrează și difuzează informația. Una dintre probleme o constituie coordonarea schimbului de informații între state. În acest context în 1989 a fost creat un **Centru Internațional de Informare Științifică și Tehnică** care este o organizație internațională interguvernamentală.

Acest centru își desfășoară activitatea în următoarele direcții:

– regăsirea informațiilor în bazele de date, inclusiv în regim de teletransmisie;

– elaborarea de sinteze analitice pe direcțiile speciale ale dezvoltării științei, tehnicii, economiei;

– activități editoriale;

– dezvoltarea unor tehnologii informaționale (înmagazinarea informațiilor în calculator);

– colaborarea cu organizații internaționale;

– organizarea de expoziții, seminarii și cursuri de pregătire profesională.

Accesul la universul informației este un vis care poate deveni realitate. Optimismul ne face să sperăm că nu suntem departe de realizarea sistemului ideal de circulație a informației.

LECTURA – ACT DE CULTURĂ ȘI COMUNICARE

Tatiana COSTIUC
Biblioteca Națională

Trăind într-o societate de tranziție fiecare din noi resimte acut cerința adaptării la schimbări, unele dintre ele chiar foarte rapide. Schimbarea socială și umană se realizează mai întâi în creierul omului, sub forma gândului, a alternativelor. Ea nu este posibilă fără libertatea gândului, iar libertatea gândului începe cu lectura, cu aprobarea sau respingerea mesajului unei cărți.

În această perioadă de tranziție biblioteca publică se află și ea într-un moment de cotitură istorică. Această situație cere regândirea tuturor eforturilor noastre pentru sporirea rolului funcțiilor constructive ale bibliotecii publice, întrucât forța noastră cea mai puternică în această confruntare este tezaurul de valori pe care îl conține sau trebuie să-l conțină o bibliotecă și pe care suntem solicitați de istorie să-l punem mai mult în lucrarea sa nobilă.

Biblioteca publică nu-și poate limita funcțiile doar la împrumutul de carte, la o simplă circulație a fondului de publicații. Ea trebuie să recurgă la cele mai variate posibilități de acoperire a necesităților de lectură, de informare și documentare.

Manifestul UNESCO cu privire la biblioteca publică proclama această instituție ca una care „are menirea de a odihni spiritul omului, furnizându-i cărți pentru destindere și pentru plăcerea sa, de a-i veni în ajutor celui ce studiază și de a face cunoscute progresele tehnicii, științei și ale sociologiei".

Vorbind despre rolul lecturii în epoca actuală, trebuie să luăm în considerație condițiile vieții moderne. Există azi o serie de factori care deturnează atenția omului de la pagina tipărită spre alte surse de informație, mai spectaculoase și mai comode ca receptare – este vorba de mijloacele audiovizuale, contribuția cărora la culturalizarea maselor este în general pozitivă. Dar, dacă aceste mijloace nu se sprijină pe efortul activ al insului spre cultură, pe studiul cărților, ele generează primejdia limitării la cunoștințe superficiale de nivel elementar și mediu, la o cultură-standard. Deci, informația audiovizuală este absolut obligatorie astăzi, dar nu și suficientă. Cercetările din domeniul științelor despre cunoaștere relevă, în mod cert, că lectura acționează ca cel mai puternic agent în formarea noastră ca ființe gânditoare.

Prin lectura cărților se produce evoluția propriului nostru creier, obligându-ne la un efort creator de înțelegere și sistematizare logică a datelor. Asupra acestei concluzii insistă și Mircea Eliade în culegerea sa de eseuri și note Fragmentarium (1933), calificând lectura ca **unul din mijloacele esențiale ale creșterii spirituale**.

Dar a poseda arta acestei „**Iscusite zăbave**" a lecturii individuale, care ar face pe cititor să soarbă, să guste și să trăiască din întregimea cărții, din scoarță în scoarță cu interes și pasiune, nu este un lucru simplu. A citi cu adevărat înseamnă a veni cu dăruire spre cunoaștere, lectura fiind, de fapt, un studiu care cuprinde lanțuri și dezlegări. A citi bine înseamnă a compara, a judeca, a cerne, reținând esențialul, și a înlătura ceea ce are mai puțină importanță. Cine nu știe să profite de pe urma lecturilor sale, rămâne un om imperfect, care nu va înfăptui nimic de valoare, iar cel care a citit mult și a meditat asupra celor citite, care și-a îmbogățit mintea prin contactul cu marii scriitori ai omenirii din toate timpurile și care au văzut atâtea feluri de exprimare, va fi mai pregătit să observe și să judece și, de asemenea, să-și așterne mai limpede, mai curgător și mai frumos ideile izvorâte din propria-i cugetare. Oamenii care n-au descoperit satisfacția lecturii a cel puțin 10 cărți mari nu pot afirma că posedă arta lecturii. Același M. Eliade grupează cititorii după felul asimilării textului citit, care se bazează pe memorizarea materiei sau pe transferul de spirit, de emoție estetică, de gândire în următoarele categorii:

– cititori care uită cărțile și poartă numai o stare plăcută a lecturii;

– cititori care pot reproduce fragmente întregi din cărți;

– cititori care uită cărțile, dar asimilează gândurile, emoțiile încât nu-și mai amintesc unde au citit (cei mai prețioși).

Clasicul literaturii franceze Paul Valery definea cultura astfel: „Ceea ce rămâne după ce se uită totul".

Nu sunt lucruri noi ceea ce spun eu acum, important este că aceasta constituie obiectul muncii pe care noi cu dumneavoastră o practicăm. Menirea de mare actualitate a bibliotecii publice este să ajute oamenii să învețe a comunica universal cu diferitele orizonturi ale culturii și civilizației contemporane. În presa de specialitate ce relevă practica de lucru a bibliotecilor de peste hotare, și în special din S.U.A., se pune tot mai mult accentul pe rolul informațional al bibliotecii, deci biblioteca – centru informațional. E cert că mai multă informare înseamnă mai multă cunoaștere. În S.U.A. bibliotecile oferă cele mai diverse servicii și informații: de la rețete de culinărie până la tehnologii dintre cele mai complicate. Doar 30% din activitatea bibliotecii este legată de carte. Există și biblioteci fără fond de carte, care nu au decât instalații electronice cu informații despre publicațiile din ziare și reviste. Este acceptabilă și mai ales posibilă o asemenea bibliotecă în condițiile noastre? Cred că nu.

Orice descoperiri și noutăți nu s-ar ivi în tehnologia de difuzare a informației, biblioteca a fost și trebuie să rămână un centru de cultură și civilizație, funcția căruia a fost și rămâne să fie popularizarea cărții și a lecturii.

Rolul bibliotecarului la punerea în circulație a cuceririlor și ideilor necesare dezvoltării gândirii se impune astăzi mai mult ca oricând. Bibliotecarul trebuie să se dezică de stereotipurile trecutului, când se hotăra pentru cititori ce-i mai bine pentru ei să citească, când domnea principiul „dirijării lecturii" tuturor categoriilor de cititori. Bineînțeles, că la vârsta fragedă a adolescenței când se citește mult, dar și când se polarizează cele mai multe și mai diverse influențe, atât în structura preferințelor de lectură, cât și în asimilarea celor citite, rolul bibliotecarului este major. Tinerii trebuie să citească importantele cărți ale literaturii lumii, pentru a-și forma o cultură serioasă, pentru a cunaște dezvoltarea spirituală a omenirii. Altfel cultura societății ar rămâne incompletă, fracturată.

În această perioadă de tranziție, când sunt revăzute valorile ideologice, se fac simțite primele rezultate ale democratizării activității editoriale, iar fondurile bibliotecilor sunt completate cu lucrări care ani la rând au fost scoase din circuit, fiecare bibliotecar este dator să mânuiască noua metodologie de comunicare cu cititorii, să fie conștient de rolul său în noua situație politică, să se învețe să lucreze în condițiile pluralismului de opinii. Sigur că în lumea modernă a fi un bibliotecar-enciclopedist practic este imposibil, dar a fi informat despre tot ce este nou și a putea acorda un ajutor concret cititorului este obligațiunea fiecăruia. Este inadmisibil ca cititorul să fie mai bine informat decât bibliotecarul. Este absolut necesar să se treacă de la acea „dirijare forțată a lecturii", care a adus atâtea deservicii bibliotecii și cititorului, la lectura sugerată. Bibliotecarul nu poate promova educația prin impunerea propriilor modele de gândire. Oamenii trebuie să aibă libertatea de a citi și lua în considerație o gamă mai largă de idei decât cea

care ar putea fi deținută de un oarecare singur bibliotecar sau guvern. Gustul nu poate fi legiferat. O carte trebuie judecată în sine și oamenilor trebuie să li se permită să-și facă ei singuri păreri despre ceea ce au ales să citească. Se știe că ideile pot fi uneori periculoase, dar se mai știe că suprimarea ideilor este fatală pentru o societate democratică. Dictatura în lectură înseamnă acceptarea unei singure dimensiuni a culturii umane și interzicerea celorlalte, ceea ce este inadmisibil.

Psihologia lecturii dovedește că educarea unui gust de lectură clasic, de plină valoare e posibil numai prin alegerea succesivă și liberă a izvoarelor cunoștințelor. Prin compararea și contrapunerea lor se va forma conștiința de inferioritate și bineînțeles se va pierde stimulul de perfecționare. Spunând astea nu mă contrazic și nici nu propun nimănui să se transforme dintr-un activ diriguitor al lecturii de ieri într-un simplu mânuitor de carte, cărula i-ar fi indiferent ce citesc vizitatorii acestei instituții. Pur și simplu în locul „dirijării lecturii" trebuie să vină libera colaborare a cititorilor și bibliotecarilor ca mijloc principal de rezolvare a problemelor educației, instruirii și informării abonaților în bibliotecă, iar ca scop final formarea cititorului, care ar putea selecta de sine stătător cărțile, documentele, să se ocupe de autoeducare și autoinstruire. Bibliotecarul trebuie foarte fin și profesional să contribuie la formarea necesității de a studia literatura de un înalt nivel artistic și ordine intelectuală. Dacă biblioteca a încetat să mai fie un simplu depozit de carte și se manifestă mai mult în plan informativ, atunci nici bibliotecarul nu mai poate fi un simplu custode al depozitului, ci caută să fie și un difuzor al culturii depozitate pe rafturi. Pe lângă o cultură universală solidă, el trebuie să posede și cunoștințe pedagogice, psihologice, trebuie să cunoască mecanismul apariției necesității de lectură și transformarea acesteia în interes de lectură, trebuie să cunoască particularitățile apariției interesului față de lectură la cititorii de diferite vârste, ocupații și chiar stări sufletești. Din păcate în activitatea sa bibliotecarul se bazează mai mult pe intuiție decât pe careva cunoștințe de la facultate. Ce-i drept activitatea cu publicul cere și o predilecție ce izvorăște dintr-un talent înnăscut. Lucrătorii acestor servicii ar trebui să fie angajați în urma unor testări care ar confirma posedarea anumitor aptitudini pentru acest tip de muncă. Aici, în relațiile cu cititorii, se verifică munca de cuiise a întregii instituții: deciziile de achiziții, claritatea catalogului, justețea directivelor administrative și altele. Un bibliotecar bun contribuie la ridicarea prestigiului instituției, unul mediocru — poate distruge reputația unei biblioteci întregi cu toată munca depusă de alte segmente ale bibliotecii.

Ca să fac din nou trimitere la bibliotecile din S.U.A., în concepția americană bibliotecarul ideal trebuie să posede trei calități:

- **dragostea de oameni**, care izvorăște dintr-o conștiință socială și civică, o dorință adâncă de a fi de folos.
- **dragostea de carte**, ce trebuie să demonstreze o bună pregătire care să tie o continuă invitație de a citi și a folosi biblioteca.
- **dragostea de ordine**, care ține de organizarea logică a informației, atenția la detaliu.

Astea fiind bine cunoscute, sarcina primordială rămâne a fi perfecționarea, autoinstruirea continuă a personalului bibliotecar. Vorba populară „Omul sfințește locul" este o vorbă înțeleaptă, căci în condițiile zilei de azi, când fiecare trebuie să-și justifice existența și necesitatea muncii pe care o practică, numai un bibliotecar cărturar va putea transforma biblioteca într-un centru cultural de forță din localitate și necesar tuturor celor dornici de a-și potoli setea de cunoaștere.

BIBLIOTECA PUBLICĂ ÎN CONDIȚIILE TRECERII LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

Ludmila GLUH
Biblioteca Orășenească Căușeni

Am luat în primire Biblioteca Orășenească din Căușeni acum un an și am trecut prin toate obstacolele pe care ni le-a impus perioada de trecere la economia de piață. Totuși au fost și multe momente pozitive în viața bibliotecii, ce ne-au permis să ne menținem că instituție de cultură până în prezent. În acest sens aș vrea să menționez ordinul nr.86 din 18 aprilie 1991 al Ministerului Culturii și Cultelor din Moldova „Cu privire la reorientarea completării fondurilor". Prin executarea acestui ordin am readus bibliotecile în albia lor firească de instituție de cultură și nu armă ideologică a comuniștilor, cum a fost, de altfel, ani în șir. Datorită acestui ordin fondul bibliotecilor din Căușeni s-a eliberat de 47 100 exemplare de publicații netrebuincioase, făcând loc la 3,7% literatură în limba română. Si-au ocupat locul cuvenit în bibliotecile noastre cărțile lui N. Iorga, M. Eliade, O. Goga și ale altor corifei ai spiritualității românești. În prezent rețeaua de biblioteci din Căușeni dispune de 40% literatură română, iar fiecărui cititor îi revin 6 cărți în limba română și 9 — în limba rusă.

La constituirea colecțiilor de carte românească au contribuit în special donațiile de carte din România. Dar este insuficient să ne limităm doar la donații, ca să ieșim din impas. A fost cazul, probabil, ca în acești doi ani, cât am fost ajutați de către frații de sânge, să ne creem o bază editorială în Moldova, facilitând astfel completarea fondurilor de biblioteci. Mai ales ar fi binevenită o editură specializată pentru copii.

Astăzi de acum nu ne mai satisface doar comoletarea prin colectura republicană, care ne costă sume enorme, dar cerințele de carte românească nu sunt satisfăcute nici pe departe.

Actualmente pentru comoletaroa bibliotecilor ar trebui introdusă achiziționarea de carte cu plata în numerar.

Lipsesc din fondurile bibliotecilor cărțile în limbile străine. Tocmai acum când au fost deschise licee de profil și copiii, însuflețiți de noul model de studiu, se adresează la bibliotecă cu noi cerințe, pe care noi nu le putem satisface. În așa mod noi pierdem cititorii și nu se știe dacă îi vom putea readuce cândva la bibliotecă.

În prezent avem cu ce ne îndreptăți — criza economică prin care trecem cu toții. Dar această perioadă grea va trece și atunci cu ce ne alegem?

De altfel, perioada de trecere la economia de piață era, posibil mai ușoară, dacă nu erectuam descentralizarea completă. De, e în contradicție cu noua lege despre autoadministrare, pe care nicidecum n-o poate adopta parlamentul nostru, dar descentralizarea ne-a lipsit de baze tehnico-materială. Orașele mai mari rezolvă mai lesne aceste probleme având sponsori. Dar de unde să-i luăm noi în orașele mici și la sate, unde conducătorii de sectoare și gospodării sunt mult prea departe de nevoile și grijile culturii. Mai ales acum, când de instituțiile de cultură nu răspund nici gospodăriile agricole, dar nici la primărie n-au fost trecute definitiv, iar primarii — majoritatea din ei — au venit la

fel din sectorul agrar şi chiar dacă unii au dorinţă să-ţi ajute – nu dispun de mijloace materiale, căci pentru cultură se repatizează foarte puţini bani. Dar şi puţinul acesta, dacă ar fi centralizat, direcţia cultură ar putea să-l folosească mai raţional, procurând utilajul necesar, efectuând reparaţii. Deci, consider că în sfera culturii ne-am grăbit cu descentralizarea completă. Unele elemente trebuiesc păstrate şi anume: reparaţia clădirilor, procurarea utilajului, precum şi problema cadrelor, nemaivorbind de completarea cu literatură. Şi atâta timp cât la posturile cheie în economia naţională vom avea persoane ce nu pledează pentru renaşterea noastră spirituală sau o susţin doar prin vorbe va trebui să susţinem cultura naţională noi înşine cu puţinul pe care-l avem, de fapt, mai mult prin entuziasmul lucrătorilor din cultură, remuneraţi simbolic la momentul actual.

În prezent bibliotecile activează în baza principiilor democratice aplicate prin Regulamentul-cadru şi Normativele de organizare şi funcţionare a bibliotecilor publice din Moldova, iar un element de bază este trecerea la C.Z.U. fapt ce a plasat bibliotecile noastre în rând cu bibliotecile ţărilor civilizate. Toate acestea sunt elemente importante în activitatea bibliotecilor publice din perioada trecerii la economia de piaţă.

Aş vrea să mă refer la modul de protejare socială a instituţiilor bibliotecare şi a lucrătorilor lor. La momentul actual nimeni nu-şi asumă răspunderea pentru dezvoltarea sferei culturale şi soarta lucrătorilor din cultură în centrele raionale şi la sate. Dacă altă dată puteai influenţa prin diferite metode asupra conducătorilor de rang raional sau gospodărie agricolă, apoi acum nu se mai poate, căci fiecare se ocupă numai de chestiunile sale şi nu-i interesează mai mult nimic. Această situaţie în care ne-am pomenit în prezent ne impune nu concurenţă, ci o luptă pentru existenţă, pentru menţinerea bibliotecilor ca instituţii de cultură.

E cazul să fie creat un mecanism care să funcţioneze, să ne scoată din această situaţie precară.

Ni s-a dat mai multă libertate, nu suntem merem sâcâiţi cu indicaţii şi planuri de prisos, dar e necesar totuşi un organ de coordonare comun. Ar tebui urgentată adoptarea Programului complex de dezvoltare a culturii în Moldova, la fel să fie organizat şi Consiliul Naţional al Bibliotecilor. Şi toate aceste mecanisme să funcţioneze, să nu rămână doar pe hârtie. Aici şi-ar putea aduce contribuţia şi Asociaţia Bibliotecarilor al cărei scop, de altfel, este protejarea socială şi ridicarea prestigiului profesional al bibliotecarilor.

În prezent bibliotecile publice se menţin pe entuziasmul, dar şi mai mult pe convingerea bibliotecarelor noastre că o societate reînnoită nu va putea exista fără cărţi, prin urmare fără bibliotecă. Şi în cele mai grele clipe, dar ele au fost şi vara trecută, atunci când trăgeau tunurile la Tighina, biblictecarele noastre din Chircăieşti şi Hagimus au fost alături de voluntari, aducându-le ziare, însufleţindu-i prin versurile lui Gr. Vieru şi O. Goga.

Aş vrea să mai spun, că un sâmbure de speranţă a trezit şi întâlnirea din luna februarie a.c. cu dl Ion Ungureanu, ministrul culturii şi cultelor din Moldova, întâlnire ce a avut loc la Căuşeni cu lucrătorii de cultură. De la acea întâlnire am plecat cu mai multă siguranţă în ziua de mâine a bibliotecilor din Moldova.

Această speranţă în viitorul bibliotecilor din Moldova e susţinută şi de cititorii care, nefiind în stare să se aboneze la publicaţiile necesare din cauza preţurilor mari, ne calcă tot mai des pragurile sălii de lectură, iar interesul pentru istoria şi cultura României creşte zi de zi. De altfel, la Căuşeni nu am întâmpinat obstacole la abonarea publicaţiilor periodice, având astfel posibilitatea de a abona şi bibliotecile comunale la toate publicaţiile din Moldova şi la unele din România. Deci, avem şanse de a supravieţui prin cititorul insistent, dar care trebuie asistat de specialişti competenţi.

REFLECŢII ASUPRA SPORIRII FONDULUI ROMÂNESC ŞI LECTURII ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Elena HARCONIŢĂ
Bibliotecu Universităţii Pedagogice „A. Russo" Bălţi

Despre carte şi lectură s-a scris mult, s-au făcut zeci şi sute de sondaje sociologice urmărind diverse obiective, cu precădere interesul de lectură ca aspect al formării culturii generale a cititorului. Scopul urmărit de noi în sondajele iniţiate în anul 1992 şi care vor fi prelungite şi în acest an, este de a vedea în dinamică cum cartea, periodicul, profesorul şi bibliotecarul împreună contribuie la formarea specialistului de tip nou în condiţiile naşterii unei noi concepţii de studii universitare în Republica Moldova. Problematica învăţământului este abordată astăzi în strânsă legătură cu problemele vieţii contemporane, viaţă caracterizată prin importante şi rapide transformări, prin cerinţe şi aspiraţii specifice, prin evoluţia necesităţilor materiale şi spirituale în noile condiţii.

În acest context biblioteca noastră deja se racordează la nivelul sau titlul de Bibliotecă Universitară, purtat din iunie 1992, ceea ce impune un profesionalism şi o cultură înaltă de servire a beneficiarului. Firesc, la această etapă sunt binevenite diverse studii sociologice, investigaţii socio-psihologice menite să influenţeze implicit asupra perfecţionării activităţii, stilului, atribuţiilor, serviciilor oferite de bibliotecă.

Pornind de la premisa că colecţiile unei biblioteci universitare, în primul rând, trebuie să răspundă nevoilor de instruire profesională şi de cercetări ştiinţifice, vom încerca să elucidăm prin câteva momente procesul de dezvoltare optimizată a colecţiilor de carte românească, în ce măsură fondul de literatură în limba naţională corespunde cerinţelor reale ale cititorilor, modificarea politicii de achiziţii, cadrul informaţional creat de bibliotecă răspunzând atât nevoilor de azi, cât, mai ales, celor de mâine.

Fondul literaturii în limba română la 1.01.93 constituia 157 700 documente ori 12,7% din fondul total – 1 240 882. Anul trecut vorbeam cam de aceleaşi cifre, deşi reînnoirea fondului naţional este evidentă, cifra nu se schimbă din cauza existenţei volumului mare de documente pasibile casării, cu precădere opere ale clasicilor marxism-leninismului (de 2,7 ori mai multă literatură a ieşit decât a intrat). Dacă în 1990 fondul în limba română se reînnoise cu numai 5%, în 1991 respectiv – 11%, în 1992 reînnoirea este deja de 15%. Dacă în 1990 cifra de documente intrate în limba română erau de numai 8 067, în anul 1991 respectiv 40,60%, anul 1992 ne-a adus roade bogate -- 23 354 documente, ori 60,27% din toate intrările (38 747).

Iertat să-mi fie acest torent de cifre, fără care nu putem susţine cât de favorabil a fost anul ce a trecut pentru sporirea fondului cu carte românească. Intrările documentelor în limba rusă s-au redus, ele însă mai constituie încă 77,85% din volumul total al colecţiei bibliotecii; 9,44% este literatură în limbi moderne.

Sprijinind dezvoltarea studiilor în limba română a populaţiei băştinaşe, s-au folosit diverse surse şi metode de completare cunoscute şi necunoscute până acum. Nu ne vom opri asupra căilor şi mijloacelor tradiţionale de dezvoltare, deoarece ele sunt utilizate de toţi cei prezenţi şi, cu regret, puţin ne-au dezvoltat colecţiile în anul gestionar. Mai eficiente şi mai valoroase s-au dovedit a fi căile netradiţionale, în special donaţiile. Valoarea publicaţiilor obţinute pe această cale se estimează la suma de 580 471 ruble, sau 54,53% din valoarea tuturor intrărilor (985 144 ruble), cheltuielile efectuate din bugetul universităţii

constituind 256 000 ruble. Sunt donații parvenite din România prin intermediul Bibliotecii Naționale precum și nemijlocit din București, Suceava, Iași, Galați. În mod deosebit ne referim la relațiile de colaborare cu Filiala Galați a Asociației Culturale Pro Basarabia și Bucovina, care a reacționat prompt la apelul nostru privind penuria de carte românească în biblioteca unei instituții de învățământ superior din nordul Moldovei. Și dacă studentul din capitală are mai multe posibilități pentru a obține cartea respectivă, beneficiind de serviciile mai multor biblioteci științifice bine dotate, cei de la Bălți merg numai la Biblioteca Științifică a Universității. Poate din această cauză filiala Galați a sus-numitei asociații a făcut opțiunea și pentru noi de a ne ajuta la sporirea fondurilor cu carte română. Grație întemeierii colecțiilor de carte „Galați", „Australia", „Humanitas" în baza bibliotecii noastre, a donațiilor de la cea mai veche și una din cele mai bogate biblioteci publice „V.A. Urechia" din Galați, fondurile noastre s-au îmbogățit numai în luna decembrie a anului trecut cu 5 700 volume de carte științifică, documentară, manuale, critică literară, beletristică în valoare de 150 000 lei Liviu Rebreanu, G. Călinescu, D. Panaitescu, A. Rosseti, T. Vianu, Iu. Hasdeu, M. Eliade, N. Iorga – sunt numai câteva nume din cele intrate prin donații, care prezintă istoria, limba, literatura, știința, cultura și civilizația românească.

O cale importantă prin care biblioteca încearcă să-și acopere golurile în completare, o constituie activitatea atelierului de multiplicare a bibliotecii, care în 1992 a reprodus și multiplicat 109 exemplare, ele fiind copertate și puse în circulație la solicitările cititorilor. Printe ele vom numi: setul de **Tabele și metodologii pentru C.Z.U.**, diverse manuale de istorie a românilor, **Manual de istorie a artelor** de Tafrali, dicționar muzical de Gajim, dicționar de teorii literare de Marino; **Istoria literaturii vechi** de N. Cartojan etc.

Preconizăm să intensificăm schimbul de publicații pentru a obține cursuri și manuale, periodice necesare procesului de învățământ. Consider că și structura actuală a bibliotecii noastre corespunde organizării marilor biblioteci științifice moderne. În acest sens pe lângă tradiționalele forme de activitate ea mai beneficiază din plin de efectele revoluției tehnico-științifice și își schimbă radical întregul proces de înmagazinare și transmitere a informației. De trei ani deja se înmagazinează în calculator informații ce constituie un volum de 25 155 în bazele de date, în secția prelucrare științifică a literaturii, 2 900 informații analitice, 8 818 documente constituie baza de date depusă pe calculator privind literatura națională. Beneficiarii au acces la informații, utilizând calculatorul în sala de cataloage precum și în secția servire cu literatură națională.

Tinzând mereu spre o servire la nivel, spre reducerea până la minim a numărului de cereri nerezolvate, prin sondajul efectuat am întreprins și tentativa de a argumenta necesitatea și eficiența noii structuri, conform căreia biblioteca universității înscrie o nouă secție de servire cu literatură națională – un patrimoniu de valori culturale, care cuprind deja colecții de valoare incontestabilă, dar se simte totuși că nu este exploatat îndeajuns, or nu se soarbe din plin din acel nectar de care am fost vitregiți atâta amar de vreme.

Investigația s-a desfășurat pe baza chestionării cititorilor în sala de lectură a literaturii naționale, care zilnic este frecventată de circa 150 cititori. Este deja cunoscută axioma că învățământul urmează să fie motivat și dacă e motivat învățământul prin interesul pe care poate să-l provoace la student pentru materia predată, atunci nemijlocit începe să fie motivată și lectura în această direcție. 50% din numărul respondenților (100) solicită literatura ce ține de programa școlară. De studiul unor lucrări de istorie românească și universală, de problematica politologică, de cultura universală și națională sunt preocupați 30%. Se informează la zi asupra evenimentelor interne și externe – 26%, lectură de divertisment practică 25%. Lecturile din domeniile menționate le sunt utile studenților la însușirea profesiilor – 56%, pentru promovarea examenelor – 29%, extinderea orizontului cultural – 56%, formării spiritului științific – 9%, altor scopuri – istoria română, însușirea gramaticii, terminologiei etc. Primatul deținându-l însușirea profesiilor și „orizontul cultural", ne îngrijorează faptul că un procent foarte mic a optat pentru formarea spiritului științific și aici este mare și incontestabil rolul profesorului care, acționând împreună cu bibliotecarul, ar duce la formarea deprinderilor de studii științifice a studenților – viitorilor specialiști. Prin aceasta se dezvăluie nu numai rolul bibliotecii în procesul didactic, ci și conștiința necesității de conlucrare a profesorilor cu biblioteca în scopul înțelegerii cerințelor zilelor noastre.

Sălile de lectură a bibliotecii dispun și de un număr mare de publicații periodice, care firește am dori să fie citite și să ajungă la inima și sufletul fiecărui cititor. Pentru anul 1993 ne-am propus să întreprindem o popularizare mai mare și mai efectivă a periodicelor primite din România, dat fiind faptul că sondarea gradului de cunoaștere a publicațiilor periodice a demonstrat următoarele. Ziarele și revistele republicane sunt citite respectiv: **Literatura și arta** – 58%; **Făclia** – 40%; **Basarabia** – 36%; **Columna** – 35%; **Revista de pedagogie** – 27%; **Limba și literatura română** – 28%; **Glasul națiunii** – 18%; și periodicele din România: **Adevărul** – 15%; **România liberă** – 9%; **Tineretul liber** – 10%; **Azi** – 6%; **Magazin istoric** – 14%; **Învățământul primar** – 5%; **Limbile moderne în școală** – 16%.

În anul 1992 biblioteca universității a primit 102 titluri de periodice în limba română, 57 fiind din România. Desigur că răspunsurile obținute la acest capitol sunt departe de cele care ne-ar satisface, iată de ce sondajul preconizat pentru 1993 ne-ar oferi și argumente pentru ulterioara abonare.

Din răspunsurile obținute conchidem că avem de lucrat cu un beneficiar bine pregătit, care se informează asupra intrărilor în bibliotecă, utilizând diferite surse, superior fiind însă tandemul bibliotecar – cititor, care poate funcționa productiv numai cu condiția ca bibliotecarul să fie în cea mai mare măsură eficient. Încrederea manifestată față de bibliotecarul nostru este în favoarea lui. Activitatea de popularizare a literaturii în limba română este considerată satisfăcătoare de 65% din cei chestionați, uneori le satisface cererile – 26%, nesatisfăcător – 4%. Aceste opinii prilejuiesc anumite momente de meditație în vederea îmbunătățirii nivelului de propagandă a literaturii naționale în bibliotecă prin expoziții, reviste informative – 45%; propaganda nemijlocită în subdiviziuni – 29%. Se impune o popularizare mai amplă a cărților de valoare deținute de bibliotecă, utilizând în acest scop presa urbei precum și radioul local.

Ne-a interesat pe parcurs și cantitatea lecturii. În fiecare zi citesc cărți în limba română – 33%; ziare – 24%; reviste – 15%; vizionează emisiuni în limba română – 22%; citesc destul de mult, se străduiesc să fie la curent cu tot ce apare nou – 34%; citesc în temei cărți și articole de specialitate – 34%; citesc când li se recomandă – 4%; citesc puțin – 6%.

Spre ce aspiră mai mult studenții de azi, care le sunt autorii preferați? Am vrea să remarcăm că prevalează scriitorii români care n-au fost citiți până acum defel: Eminescu, Sadoveanu, Rebreanu, Caragiale, Labiș, Druță, Lari, Dabija, Preda, Blaga, Coșbuc, Stănescu, Matcovschi, Iorga, Arghezi, Păunescu, Blandiana, Teodoreanu, Goga; inclusiv nume din literatura universală: Dumas, Flober, Moriac, Dreizer, Asadov, Dostoevski, Bulgakov, Aitmatov ș.a.

Diverse sunt opțiunile cititorilor, biblioteca căutând să le satisfacă pe toate, totalizând rezultatele sondajului cu un inventar de propuneri și observații, care ar contribui la îmbunătățirea servirii cititorului cu carte în limba națională. În acest context prezintă interes și circulația fondului în limba română care este de 1,7, mai înaltă de circa 2 ori decât circulația fondului total (0,94).

De mulți ani biblioteca își formulează anumite criterii de selecție, își impune rigori și restricții în funcție de profil, de tradiții de cititori, de interese specifice, pe care întotdeauna caută să le depisteze și să le cunoască. În condițiile renașterii naționale și ale reformelor actuale biblioteca tinde să-și îndeplinească funcțiile și

să satisfacă nevoile tuturor beneficiarilor. Credem că statul nostru este dator să ajute bibliotecile în vederea satisfacerii cerințelor cititorilor influențând politica editorială, precum și facilitând trecerea cărții peste frontiere și trimiterea ei prin poștă. Aceasta este o datorie a statului și a bibliotecilor față de prezentul și viitorul acestei națiuni.

LECTURA PUBLICĂ A COPIILOR: CERINȚE ȘI OFERTE

Tamara MALERU
Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă"

Savanții francezi afirmă că una dintre frânele sistemului de învățământ mondial o constituie lipsa de cunoaștere a copilului. Această constatare se impune cu necesitatea de a fi luată în seamă cu deosebire în organizarea și desfășurarea activității instructiv-educative într-o școală, bibliotecă ori o altă instituție.

E firesc, deci, că biblioteca, în mod mai mult sau mai puțin sistematic, își propune să „descopere" cititorul și să cunoască cerințele lui de carte, adică – sfera lecturii copiilor.

În acest sens am inițiat un mic studiu. Este vorba, în primul rând, despre organizarea, pe parcursul întregului an, a zilelor de evidență a cerințelor cititorilor, având ca scop elucidarea unor aspecte ce țin de caracterul, conținutul și motivele lecturii copiilor, locul literaturii naționale în raport cu alte literaturi, interesul pentru cartea nebeletristică în limba română și în alte limbi, capacitatea bibliotecii de a satisface cerințele actuale ale cititorilor.

Suntem tentați să credem, că o bună parte din aspectele ce vor fi expuse în continuare vă sunt bine cunoscute. Și totuși, considerăm necesar să vă prezentăm informația în cauză sperând că va prezenta interes și vă va sugera, eventual, unele idei privind modalitățile de acțiune în această direcție. Ne vom referi, desigur, la acele aspecte, care au tangențe cu școala și producția de carte pentru copii în republică.

În total au fost organizate 26 de zile de evidență a cerințelor de carte, lotul investigat cuprinzând 811 elevi-cititori (460 fetițe și 351 băieți). Din ei vorbitori de română – 278 sau 35,5%.

Vorbind, deci, despre corelația cerință-ofertă, primul aspect la care ne vom referi este: cerința de carte.

Au fost înregistrate 990 de cerințe. În 289 de cazuri cerințele n-au fost formulate, copiii venind la bibliotecă fără a avea un interes anume, și deci nefiind în stare să-și expună într-un mod mai mult sau mai puțin clar necesitățile. 269 sau 57,4% din cerințe au fost determinate concret (aici putem deschide o mică paranteză – avem un procent înalt la acest tip de cerințe datorită listelor de literatură recomandată în ajutorul programului de studiu). Pe locul doi se plasează tipul de cerințe determinate tematic, 35,6%. În 37 de cazuri nu s-a oferit cartea din motivul de lipsă a literaturii solicitata.

Referitor la factorii ce influențează cerințele de carte trebuie să menționăm, că predomină alegerea în mod de sine stătător a cărților la raftul cu acces liber – 490 (sau 49,4%) din numărul total de cerințe.

Un număr considerabil de cerințe – 261 (sau 26,4%) sunt determinate de programul de studiu; 168 (sau 16,8%) – de recomandația bibliotecarului; celelalte fiind determinate de recomandarea ptietenilor, familiei, acțiunilor cu caracter informativ organizate în cadrul bibliotecii etc.

Au fost împrumutate cititorilor 1 266 exemplare de carte. Analiza detaliată a acestui aspect dezvăluie următoarele: copiii din școlile cu studiere în limba română au împrumutat 377 exemplare de publicații în limba română și 138 exemplare – în limba rusă. Copiii din școlile cu studiere în limba rusă au consultat și au împrumutat: literatură în limba română – 18 exemplare, literatură română, tradusă în limba rusă – 36 exemplare și literatură editată în limba rusă – 690 exemplare. Deci în total a fost consultată și împrumutată: literatură în limba română – 431 exemplare (34%); în limba rusă – 828 exemplare (65,4%).

Luând în considerare specificul lecturii cititorilor de vârstă școlară, am atras mai multă atenție împrumutului de carte beletristică și științifico-cognitivă. Din numărul total de împrumuturi (1 266 exemplare) beletristica constituie 74% (937 exemplare) și numai 26% (329 exemplare) – literatură științifico-cognitivă cu următoarea componență lingvistică:

I. Literatură beletristică (937 exemplare): litoratură română – 278 exemplare (22,1%); literatură română tradusă în rusă – 36 exemplare; literatura altor popare tradusă în limba română – 113 exemplare (8,3%); literatură în limba rusă – 539 exemplare (42,9); în alte limbi au fost împrumutate – 7 exemplare (0,7%).

II. Literatură științifico-cognitivă (329 exemplare): în limba română – 40 exemplare (12,1%); în limba rusă – 289 exemplare (87%).

Putem evidenția aici unele domenii ale științei: istorie – 29 împrumuturi în română, 15 în limba rusă; științele naturii – 4 în română, 90 în rusă; tehnică – 3 în română, 72 în rusă.

Astfel am încercat să determinăm interesul cititorilor pentru diferite subiecte și să răspundem la întrebarea: care sunt preferințele de lectură ale copiilor?

Analiza efectuată denotă caracterul unilateral al lecturii, orientarea prioritară a acesteia spre beletristică.

Datorită schimbărilor ce au loc în societate s-a modificat oarecum interesul de lectură. Cititorii s-au referit cu prioritate la spațiul literaturii artistice, cu oarecare pondere pentru cultura românească. Simpla enumerare a cărților solicitate în acest interval de timp permite evaluarea optiunilor valorice prioritare, fiind vorba de autori ca Iorga, Eminescu, Goga etc.

Totodată foarte puțini dintre cititori sunt interesați de poezie, evidențiindu-se o insuficientă cultivare a lecturii, a sensibilității specifice pentru acest gen de lectură, iar alte genuri cum ar fi eseul, dramaturgia, critica literară, publicistica sunt solicitate și mai puțin. Nemaivorbind de literatura științifico-cognitivă – aici situația este mult mai dezolantă, cota literaturii fiind sub nivelul necesităților.

Un indicator semnificativ este și gradul de instruire al cititorilor. Forța de polarizare a cererii de carte depinde deci și de școală, de nivelul de pregătire, de predare a obiectelor după programele de studiu. Am menționat puțin mai sus că 26,4% din numărul de cereri sunt determinate de școală, motive care privesc orizontul cunoașterii, procesul de învățătură. Procentul destul de înalt (în comparație cu alți factori ce influențează lectura copiilor) este obținut cu precădere datorită listelor de literatură recomandată pentru a fi citită. Într-o anumită măsură deci necesitățile de lectură sunt impuse de aceste liste (ceea ce a devenit, din păcate, foarte comod și pentru cititor și pentru bibliotecar).

Metoda își are, astfel, părțile pozitive și negative, deși poate fi utilizată (desigur, fără a ne limita numai la liste) mai ales în lucrul cu cititorii de vârstă mică, care nu cunosc îndeajuns literatura, nu posedă încă deprinderi de alegere a cărților pentru lectură.

Analizând cerințele de carte și oferta literaturii în ajutor programului de studiu, am constatat cu regret pasivitatea elevilor din școlile cu predare în limba română.

Presupunem că studierea insuficientă a raportului dintre factorul obiectiv (disciplina de studiu) și cel subiectiv (elevul-cititor) a provocat, până nu demult, minimalizarea rolului și importanței unor discipline școlare.

Am putea răspunde, că bibliotecile școlare satisfac cerințele de carte în ajutor programului de studiu, dacă nu am cunoaște insuficiența de carte românească în majoritatea bibliotecilor (cu excepția unora din ele).

Nu ne rămâne altceva să credem, decât faptul că li se cere, probabil, mai puţin să consulte literatură suplimentară la disciplinele şcolare corespunzătoare. Totodată, credem că e şi un rezultat al insuficienţei de carte cognitivă în limba română.

Corelând cerinţa de carte şi împrumutul determinat de programul de studiu, am constatat că la 261 cereri au fost împrumutate 300 de publicaţii.

Copiii din şcolile cu studiere în limba rusă au venit cu 179 de cereri (68%) şi au împrumutat 202 publicaţii (67,3%); elevii din şcolile cu studiere în limba română au venit doar cu 82 de cereri (31%) şi împrumutul a constituit 106 publicaţii (32,6%).

Fără îndoială, lectura copiilor este influenţată considerabil de către cei maturi. În cazul dat am putea intui o legătură între lectura elevilor şi recomandările profesorilor, cointeresarea acestora şi cunoaşterea de către ei a literaturii pentru copii. Din păcate puţin putem spune referitor la aceasta. Putem menţiona, doar, că foarte puţini pedagogi frecventează bibliotecile pentru copii.

Premisele cu care a fost concepută cercetarea au reprezentat şi veritabile ipoteze de lucru, ordonând totodată şi concluziile ce se pot enunţa în felul urmator: interesele de lectură nu sunt suficient de variate. Analiza efectuată denotă caracterul unilateral al lecturii, orientarea prioritară a acesteia spre beletristică; mult mai puţin e cunoscută şi solicitată literatura ştiinţifico-cognitivă din cauza insuficienţei de carte în limba română; deşi motivaţia lecturii pare a fi variată, în cele mai multe cazuri elevii decid alegerea unei sau altei cărţi, reieşind din motive de ordin personal; un număr considerabil de împrumuturi sunt determinate de programul de studiu. Mai puţin se simte insuficienţa bibliotecarului, familiei, mijloacelor mass-media etc.

E necesar ca biblioteca să contribuie alături de alţi factori de influenţă culturală la educarea cititorului, îndrumarea lui spre cartea de valoare, cu valenţe multiple, luând în considerare şi faptul că au apărut greutăţi în achiziţionarea cărţilor de către populaţie, ceea ce presupune creşterea valorii informaţionale a colecţiilor de bibliotecă.

Ar fi cazul să menţionăm încă o dată că datorită rolului pe care-l are limba maternă în instruirea, educaţia şi formarea vorbitorilor ei, literatura naţională fiind expresia verbal-artistică a viziunii despre lume a poporului, tezaurul său moral, etic şi estetic, constituie forma cea mai răspândită şi mai accesibilă de dezvoltare a personalităţii.

SISTEMUL NOŢIUNILOR BIBLIOLOGICE

Rodica MARTIN
Biblioteca Naţională

Cum e definită ştiinţa complexă despre carte? Care sunt noţiunile cu care operează aceasta? Ce fel de relaţii se stabilesc între aceste noţiuni?

Aceste întrebări constituie de un secol încoace obiectul discuţiilor multor specialişti. E adevărat că şcolile occidentale precum şi cea românească au definit până la urmă principalele noţiuni, au stabilit şi relaţiile între acestea.

Adevărul este că moştenirea ce ne revine de la şcoala rusească nu are clarificate şi duse la bun sfârşit discuţiile privind principalele noţiuni de specialitate, scoaterea în evidenţă a caracterului complex, global al acestei ştiinţe etc.

Dar ar fi neargumentat să acceptăm fără analiză şi discuţii careva experienţă. În acelaşi timp starea de nedeterminare în ce priveşte terminologia de specialitate reţine adoptarea documentelor cu caracter normativ, nu asigură excluderea până la urmă a omonimiei şi a sinonimiei din cadrul discuţiilor.

Disciplina care înglobează şi sistematizează toate cunoştinţele despre carte este **bibliologia**. Acest termen a fost pus prima oară în circulaţie[1] de Gabriel Peignot la începutul secolului al XIX-lea (2, p.67). Dar Piegnot concepea acest termen prea larg, atribuindu-i multe elemente necaracteristice. În 1895 s-a organizat prima conferinţă de bibliografie la Bruxelles. Tot atunci a fost fondat Institutul Internaţional de Bibliografie din acelaşi oraş. Paul Otlet, secretar, iar apoi şi director al institutului menţionat, trata în Buletinul Institutului Internaţional de Bibliografie cuvântul ales ca termen general „sciences du livre", ori „sciences bibliographiques" (2, p.68).

Dar alegerea termenilor potriviţi nu se face uşor, fără o perioadă de şovăire, de concurenţe, chiar de lupte. Confirmarea acestora e în discuţiile specialiştilor ruşi în problema locului şi rolului bibliologiei în sistemul ştiinţelor de specialitate.

N.M. Lisovski definea bibliologia ca ştiinţă complexă, cuprinzând producţia, descrierea şi difuzarea cărţii. La difuzarea cărţii el atribuia şi biblioteconomia (3, p.16).

Pe aceleaşi poziţii s-a aflat şi M.I. Şelkunov. Dezvoltând această concepţie, el indică patru etape logice pe care le parcurge cartea: crearea, înregistrarea, difuzarea şi utilizarea. În conformitate cu aceasta el evidenţia patru discipline în complexul bibliologiei: activitatea editorială, bibliografia, biblioteconomia şi comerţul cu cărţi (3, p.16).

A.M. Loveaghin împărţea bibliologia în trei părţi: istorică sau genetică (proveniena cărţii şi dezvoltarea ei), statistică sau morfologică (cuprinzând şi bibliografia ca descriere a cărţii) şi cea dinamică. La aceasta din urmă era atribuita activitatea de bibliotecă. Aici trebuie de menţionat că Loveaghin nu considera biblioteconomia ştiinţă, ci o disciplină care se ocupă de activitatea de bibliotecă (3, p.16).

Ia. P. Grebenşcikov atribuia bibliologiei componenţa ei de azi: biblioteconomia, bibliografia şi bibliofilia (3, p.16).

Virgil Olteanu defineşte bibliofilia ca ştiinţă care se ocupă cu studiul cărţii ca fenomen al vieţii sociale, cuprinzând istoria, producţia, răspândirea, descrierea şi conservarea cărţii, subsumând discipline care au ca obiect, pe de o parte studiul dimensiunilor istorice ale cărţii în cultura omenirii (istoria scrisului, a tiparului şi a bibliotecilor) şi, pe de alta, organizarea cărţilor în biblioteci în vederea valorificării conţinutului lor (biblioteconomie, bibliografie, bibliofilie) (1, p.46).

Aceeaşi sursă ne relatează că acest termen la români a fost întrebuinţat prima dată, cu sensul restrâns de bibliografie, de B.P. Hasdeu în revista „Din Moldova" (Iaşi, 1862-1863). A.T. Laurian şi I.C. Massim au înregistrat termenul şi noţiunea de bibliologie cu sensul actual în Dicţionarul limbii române. T.1-2. Bucureşti, 1871-1876 (1, p.46).

Acceptând **bibliologia** ca ştiinţă complexă despre carte, să trecem la analiza termenilor ce definesc disciplinele acesteia.

Se pare că unul dintre cei mai vechi termeni de specialitate este termenul **bibliografie**. În epoca elină postclasică el desemna activitatea copiştilor, în secolul al XVII-lea el avea înţelesul de listă de cărţi, iar din secolul al XIX-lea – de disciplină care sistematizează cunoştinţele despre carte.

G.F. Achard considera bibliografia o suprabază a istoriei literare (2, p.69), J.Gh. Brunet credea că bibliografia e o ramură a istoriei literare (2, p.69).

B.S. Bodnarski şi N.N. Orlov, alţi bibliografi ruşi, **indentificau** bibliografia cu bibliologia. B.S. Bodnarski dădea următoarea definiţie bibliografiei: „Bibliografia în sensul larg al cuvântului este ştiinţa despre carte în general, bibliologia" (3, p.17).

O altă definiţie a bibliografiei este organizarea cunoştinţei repertoriale (2, p.69).

---

1 Alte surse indică că termenul **bibliologie** a fost folosit pentru întâia oară la 1800 de profesorul francez Louis Coste într-un proiect de curs universitar (1, p.46).

Virgil Olteanu dă următoarea interpretare termenului bibliografie: ramură a bibliologiei care are ca obiect evidența, descrierea, clasificarea și aprecierea documentelor; repertoriu cronologic, alfabetic sau de materii; lista lucrărilor de care s-a folosit un autor pentru a elabora o lucrare; titlu dat uneori acelei rubrici dintr-un periodic care cuprinde o listă sumară de lucrări recent apărute sau recenzii ale acestora (1, p.44).

Specificul bibliotecii impune următoarea definire a bibliografiei: ramură a bibliologiei care studiază istoria, teoria, metodica și problemele organizării bibliografiei (în aspect teoretic) și activitate bibliografică care are ca obiect evidența, descrierea, clasificarea și aprecierea documentelor, întocmirea de liste sistematizate etc. (în plan practic).

Să trecem la o altă ramură a **bibliologiei** — **biblioteconomia**. În sens îngust, termenul biblioteconomie e interpretat drept organizarea și funcționarea depozitelor de cărți sub formă de biblioteci (2, p.69).

În anii '20 se mai țineau discuții privitor la locul și rolul biblioteconomiei. O școală, reprezentată de A.I. Kalișevski și I.B. Simanovski punea semnul egalității între biblioteconomie și bibliologie. I.B. Simanovski vorbea despre „biblioteconomia științifică ca o disciplină practică aparte, care cuprinde toate genurile de lucru cu cartea, asupra cărții și prin intermediul cărții — bibliologia" (3, p.15).

M.N. Kufaev constituia schema disciplinelor de specialitate și punea la același nivel biblioteconomia și bibliologia, menționând că biblioteconomia nu numai că este în dependență de bibliologie, dar și influențează asupra acesteia (3, p.17).

Reieșind din definiția bibliologiei, totalizând rezultatele îndelungatelor discuții, rezultatele și specificul activității de bibliotecă, definim biblioteconomia ca disciplină a bibliologiei care studiază scopul, principiile, conținutul și formele de organizare și funcționare a bibliotecilor.

Sistematizând ansamblul activităților teoretice și practice desfășurate într-o bibliotecă, biblioteconomia însumează următoarele direcții: biblioteconomie generală, istoria activității de bibliotecă, servirea cititorilor, organizarea și gestionarea fondurilor, organizarea activității de bibliotecă, cataloagele de bibliotecă.

A treia ramură a **bibliologiei** este **bibliofilia** care se ocupă cu studiul cărții din punct de vedere al rarității și al valorii artistice. Iar în sens larg al cuvântului bibliofilia e interpretată ca pasiunea și priceperea de a colecționa și a evalua cărți rare și prețioase.

Astfel, am definit sistemul — știința complexă despre carte denumită bibliologie — și elementele care-l caracterizează — domeniile (disciplinele) acesteia: bibliografia, biblioteconomia și bibliofilia. Una din caracteristicile oricărui sistem este principiul activității acestuia. Care ar fi principiul funcționalității raportat la bibliologie ca sistem? Răspunsul la această întrebare cere determinarea obiectului, subiectului, metodelor (tehnicii) și condițiilor (cerințelor) pentru fiecare dintre elementele sistemului, adică pentru fiecare disciplină.

Să ne oprim pentru început la obiectul disciplinelor. Acesta e documentul. Reieșind din specificul **biblioteconomiei, bibliografiei, bibliofiliei** vom menționa că acesta (documentul) de regulă e în formă de carte. Deci, bibliografia are ca obiect documentul (de regulă cartea), bibliofilia are ca obiect documentul vechi ori rar (de regulă cartea veche ori rară), iar biblioteconomia are ca obiect colecția organizată de documente (de regulă cărți).

Specificul fiecărei discipline se manifestă și în determinarea subiectelor acestora. Astfel, subiect al biblioteconomiei este bibliotecarul, cel al bibliografiei e denumit bibliograf, iar cât privește subiectul bibliofiliei — el poate fi bibliotecar, bibliograf precum și oricare specialist din alt domeniu, activitatea profesională a căruia nu e determinată de atitudinea față de carte, ci constituie pasiunea pentru carte ca valoare artistică.

Condițiile (cerințele) ca fenomen sunt influențate în particular de toți ceilalți factori ce determină sistemul: obiectul, subiectul și metodele de activitate ale fiecărui subsistem de activitate specifică.

Cât privește metodele (tehnica) — ele presupun modul organizat și sistematic de lucru în scopul cunoașterii unui obiect sau a obținerii unui rezultat în baza anumitor procese și operații. Aici trebuie menționat că procesele și operațiile, fiind și ele niște elemente ale unui subsistem, vor fi efectuate prin determinarea obiectului, subiectului, metodelor și condițiilor elementelor (proceselor) respective ș.a.m.d. În acest fel se respectă comensurabilitatea principiilor aplicate: de la general (disciplină) la particular (proces, operație).

Dar scoaterea în evidență a proceselor și a operațiilor ce caracterizează fiecare dintre domeniile bibliologiei, precum și determinarea relațiilor ce se stabilesc între procesele și operațiile respective, indiferent de subordonarea acestora unor anume domenii ale bibliologiei, ar necesita o discuție aparte.

BIBLIOGRAFIE

1. Olteanu, Virgil. **Din istoria și arta cărții**. București, 1992.
2. Georgescu-Tistu, N. **Cartea și bibliotecile**. București, 1972.
3. Vaneev, A.N. **Razvitie bibliotekovedceskoi măsli v S.S.S.R.** Moskva, 1980.

BIBLIOTECA PUBLICĂ ÎN CONTEXTUL REFORMEI BIBLIOTECARE

Lidia SÂTARI
Biblioteca Orășenească „Al. Donici" Orhei

Un loc deosebit în dezvoltarea bibliotecilor publice revine anului 1991, an de cotitură în activitatea acestor importante instituții de cultură, când a fost emis și realizat parțial „răufăcătorul" Ordin nr. 86 din 18.04.91 al Ministerului Culturii și Cultelor din Republica Moldova „Cu privire la orientarea completării fondurilor, excluderea publicațiilor superflue, depășite moral și nesolicitate de cititori". Drept rezultat, pe parcursul anilor 1991-1992 s-au redistribuit din fondurile bibliotecilor publice din raionul Orhei 150 000 de publicații. Pe parcursul acestor ani bibliotecile, au fost completate cu 85 000 de publicații (inclusiv în limba română — 73 000). La 1 ianuarie 1993 publicațiile în limba română constituiau 59% din volumul total de carte. Esențial e faptul că s-a schimbat componența fondurilor în limba română. Au revenit, în sfârșit, pe rafturile bibliotecilor, cărțile lui Nicolae Iorga, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Marin Preda ș.a.

La constituirea colecțiilor de publicații românești au contribuit 20 000 de publicații donate de către diverse instituții și organizații din România și 3 000 de la Biblioteca Județeană Piatra-Neamț, înprumutate pe o perioadă Bibliotecii Orășenești „Al. Donici" Orhei. Aceste publicații ne-au ajutat să acoperim acele goluri formate de ani de zile. Analizând completarea fondurilor bibliotecilor din Orhei în 1992 am observat următoarele: din 37 000 de publicații intrate în bibliotecile publice numai 17 000 sunt primite de la Asociația Republicană de Comerț „Cartea".

Din suma de 22 000 de ruble alocată pentru completarea bibliotecilor publice în 1992 au fost folosite în acest scop doar 13 000 ruble, restul fiind luate de colectură pentru întreținerea serviciilor sale și transport. Dar și calitatea completării lasă mult de dorit. De exemplu, Editurii „Hyperion" i-am făcut comandă de 30 144 publicații (156 titluri), dar am primit numai 2 246 de

publicații (16 titluri). Editurii „Universitas" i-am comandat 576 publicații (33 denumiri), am primit 25 de exemplare (1 denumire). În total pentru 1992 am primit 1 010 titluri, inclusiv în limba română – 342 titluri.

Până în prezent bibliotecile publice din raionul Orhei duc lipsă de literatură pentru copii în limba română. Analiza completării fondurilor pe 1992 ne-a arătat, că din 37 000 publicații intrate în biblioteci 15 000 sunt pentru copii. Până în prezent nu am primit cărțile: **Nasc și la Moldova oameni** de N. Dabija, **Alfabetul grădiniță** de A. Scobioală, **Învăț să zbor** de Iurie Colesnic ș.a. Am fost nevoiți să procurăm din librării o parte din aceste cărți pentru bibliotecile din oraș, iar cele de la sate le văd numai la televizor. Aici ar fi de dorit de făcut o analiză amplă a activității Asociației Republicane „Cartea" cu privire la aprovizionarea cu carte anume a bibliotecilor publice, care se află într-o criză acută economică. Socot că ar fi binevenit ca în baza Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu" sau a altei biblioteci să fie organizat un centru de completare a bibliotecilor publice, care va ține cont de interesul cititorilor noștri.

Întotdeauna am susținut ideea dnei C. Balaban că republica are nevoie de o editură specială pentru copii sau editarea publicațiilor să se facă în colaborare cu Editura „I. Creangă" din Romănia. Doar astăzi 80% din cititorii bibliotecilor publice sunt copii.

Vreau să menționez faptul că prezentarea gratică și calitatea cărților editate lasă de dorit, mai ales a celor pentru copii.

Procesul de completare a fondurilor se confruntă cu mari dificultăți: alocațiile bugetare nu corespund prețurilor crescânde. Pentru completarea bibliotecilor publice în 1992 au fost prevăzute la început de an 180 000 ruble, până la finele anului s-au folosit 440 000 ruble. Organele financiare ale raionului, ținând cont de situația social-economică a republicii și mai ales de majorarea salariilor pedagogilor, au hotărât să-și soluționeze problemele din contul bibliotecilor, deoarece în 1993 pentru completarea fondurilor, chirie, încălzire, lumină și alte necesități ne-au alocat numai 1 300 000 ruble, considerând „că în primul rând trebuie de dat salariile pedagogilor și apoi de cumpărat cărți". De aceea e nevoie ca însuși domnul ministru să se adreseze cu o rugăminte Ministerului de Finanțe de a aloca mijloace pentru ca bibliotecile să fie completate măcar cu minimumul de literatură.

Aici se impune necesitatea aprobării proiectlui Legii cu privire la organizarea și finanțarea bibliotecilor din Republica Moldova. După descentralizarea rețelei de biblioteci și aprobarea de către Ministerul Culturii și Cultelor a Regulamentului-cadru și a normativelor de organizare și funcționare a bibliotecilor publice din Republica Moldova în raion s-a făcut o analiză amplă a activității bibliotecilor mici de pe teritoriul satelor cu o populație de 400 și mai puțini locuitori, a bibliotecilor pentru copii cu 250-300 de cititori, întreținerea cărora nu este efectivă din punct de vedere economic. Ca rezultat au fost transferați pe 0,5 salarii 16 lucrători, 4 biblioteci pentru copii au fost transformate în secții pentru copii pe lângă bibliotecile publice, păstrându-se unitățile de bibliotecar.

Vreau să menționez faptul că, odată cu descentralizarea rețelei de biblioteci din raion, nu s-a ținut cont ca să fie păstrate unele elemente (în afară de articolul 5), mai ales dotarea cu mobilier a bibliotecilor (art.12), au fost transferate primăriilor dosarele personale, cărțile de muncă, ce ne-a adus la încălcarea disciplinei de muncă, totuși reușim să păstrăm ceea ce s-a făcut ani de zile. Ne-am convins că acolo unde bibliotecarul este un bun specialist, este o autoritate atât pentru cititori, cât și pentru șeful de pe loc, problemele sunt rezolvate pozitiv. Aici ar fi binevenit să menționez, că ne-am bucurat foarte mult că, în sfârșit, s-a înființat Asociația Bibliotecarilor care și-ar putea aduce contribuția la ridicarea statutului social și prestigiului profesional al bibliotecarilor.

Cele expuse mai sus depind foarte mult de potențialul intelectual al cadrelor. Dintre cei 111 salariați din raion 28 au studii superioare, 78 medii speciale, 5 medii generale cu vechime în muncă de mai mult de 5 ani. În scopul organizării instruirii și perfecționării profesionale, lunar se organizează seminare teoretice și practice, zile metodice, de doi ani funcționează școala tânărului bibliotecar, specialiștii principali ai B.P.O. „Al. Donici" au fost câte o săptămână la colegii din Piatra-Neamț, unde au însușit G.Z.U. și au selectat material pentru indicele bibliografic „Orhei – străvechi oraș al Moldovei". Cu părere de rău lucrătorii bibliotecilor publice comunale, în afară de cei de la B.P.O. „Al.Donici", în ultimii 2 ani n-au fost nicăieri. Primăriile nu au posibilitate să finanțeze deplasarea lor în România și în alte țări, de aceea conform Ordinului nr.85 din 2.04.92 „Cu privire la reciclarea specialiștilor în domeniul culturii și artelor" ar fi binevenit ca Biblioteca Națională să organizeze cicluri de reciclare speciale pentru bibliotecarii din comune.

O problemă ce ne frământă zilnic pe noi, cei de la Orhei, este atitudinea față de artă și lectură, față de bibliotecă și informație în general. În acest context pot menționa, că în 1992 bibliotecile din Orhei au studiat probiemele cititorilor, făcând analiza cerințelor de lectură. B.P.O. a organizat concursul raional „Biblioteca – centru de informație". S-a organizat un șir de manifestări cultural-educative, așa ca premiera cărții **Fir de nisip** de Iu. Filip; călătoria pe paginile cărților „Bărbații neamului" cu participarea poeților N. Dabija, I. Vieru, I. Ciocanu; concursurile: „În lumea animalelor", „La izvoarele înțelepciunii" și „Cel mai bun bibliotecar". Tradițional în lunile aprilie și noiembrie se organizează „Ziua ușilor deschise", activează grupul folcloric membri ai căruia sunt bibliotecarii B.P.O. și copii.

Sistematic cititorii din raion sunt informați prin intermediul ziarului și radioului asupra publicațiilor noi intrate în biblioteci. La prima vedere pare că bibliotecarii au făcut totul ca să crească numărul de cititori. Însă analiza ne-a arătat, că astăzi biblioteca publică este frecventată de: 60% copii de 6-14 ani, 15% elevi, studenți (14-21 ani), 10% specialiști (mai mult pedagogi), în legătură cu schimbarea programei școlare, 10% alți cititori (22-25 ani), care vin la recomandația bibliotecarului după convorbiri, întâlniri la sectoarele de producție; 5% pensionari.

Analiza de mai sus ne arată realitatea timpului cu instabilitate politică, economică și deseori spirituală, când fiecare din noi resimte acut necesitatea, dar și greutatea adaptării la schimbări. Și aici nu putem să nu amintim și de faptul, că există astăzi o serie de mijloace de informare în masă mult mai comode ca recepție, cu care biblioteca nu poate concura. Socot că nici nu trebuie deoarece mass-media numai furnizează informația, iar biblioteca la rândul ei o înmagazinează și sistematizează.

Ca rezultat, în scopul ameliorării activității bibliotecilor în 1993, s-a anunțat un concurs raional „Pentru cea mai eficientă și originală informare a beneficiarilor".

Având în vedere situația economică dificilă, ne străduim să folosim cât mai eficient toate rezervele, acordăm posibilitate bibliotecilor de a lucra creativ, ca anume biblioteca publică să poată satisface nevoile de lectură și de informare ale cititorilor.

Numărul beneficiarilor bibliotecii în ultimele două luni a sporit, ca urmare a schimbării cărților, ziarelor și revistelor. Și noi bibliotecarii suntem pregătiți pentru aceasta, deoarece ne dăm bine seama că anume biblioteca publică trebuie să fie garantul protecției sociale în cultură.

BIBLIOFILIE. ISTORIA CĂRȚII

CARTEA RARĂ ÎN COLECȚIA MUZEULUI NAȚIONAL DE ETNOGRAFIE ȘI ISTORIE NATURALĂ

Ioana CANȚÂR
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Prezentarea patrimoniului muzeistic al unui neam este cu neputință în afara unei incursiuni în negurile vremii, în istorie. Mai ales când e vorba de unul dintre cele mai vechi elemente ale culturii umane care este Cartea, mai întâi cea manuscrisă, apoi tipărită.

De la tăbliţele de lut din vechea Mesopotamie, sulurile de papirus din Egiptul antic și manuscrisul medieval din pergament și până la varianta electronică a ei cartea a avut un destin pe cât de dramatic, pe atât de impetuos. Cultura întemeiată pe cartea tipărită a perpetuat imense bogăţii depozitate astăzi în grandioase depozite ale spiritului.

În opinia renumitului autor al studiului „Galaxia Gutenberg", cultura umană ar avea trei stadii fundamentale. Primul, care a cauzat omului primitiv „un stres intens de organizare predominant auditivă", a fost stadiul oral, cel care începe odată cu apariţia vorbirii. Al doilea stadiu ar fi cel al culturii vizuale, care presupune inventarea alfabetului fonetic, studiu care a căpătat o semnificaţie fundamentală prin apariţia tiparului — Galaxia Gutenberg. Mijloacele de comunicare electronice, altfel zis „Galaxia Marconi", constituie stadiul al treilea, cel audiovizual, caracteristic societăţii contemporane.

Am putea afirma că suntem la această oră în pragul unui impact dur între epoca tiparului și cea a audiovizualului. Să sperăm însă că noi, contemporanii, vom depăși mai cu uşurinţă acest impact și cu mai puține sacrificii și prejudecăţi decât cei din epoca primelor tipărituri, când atelierul tipografic și cel de copiști își declaraseră un război înverșunat. Tipografii fuseseră calificaţi atunci drept „trimiși ai lui Satan", presa tipografică drept o unealtă a diavolului. Din câte ne este cunoscut, nimeni deocamdată nu a etichetat computerul, de exemplu, drept invenţie satanică și, chiar dacă cineva ar avea această pornire, credem că se va găsi un nou Ludovic XII care, ca și în 1513, va decreta că librarii electronici nu sunt miniștrii lui Satan, precizând tot odată că „arta și ştiinţa tipăririi sunt o invenţie mai mult dumnezeească decât omenească".

Să revenim însă la trecutul când în arealul românesc au apărut primele manuscrise și tipărituri și când, de fapt, s-a format limba română. Din împrejurări vitrege tipografia a pătruns în ţările româneşti cu întârziere. Amintim aici că printre primii tipografi veneţieni (iar Veneţia a fost unul dintre cele mai puternice centre tipografice ale Europei la 1500) au fost totuși câţiva meșteri tipografi originari din ţările româneşti, în special din Transilvania, cum ar fi Toma Transilvăneanul din Sibiu, Andrei Corbul Bârsanu din Braşov și alţii.

Primele trei cărţi tipărite în Ţara Românească sunt: un **Litrurghier** terminat în 1508 sub domnia lui Mihnea cel Rău, un **Octoih** apărut în 1510 (sub Vlad cel Tânăr) și un **Tetraevanghel** scos în 1512 pe timpul lui Neagoe Basarab, toate în slavonă, tipărite de meșterul Macarie. Uzul limbii slavone în biserică și în cancelarie au întârziat apariţia textelor române. Abia în sec. XVI apar primele texte (manuscrise și tipărituri) în limba română, însă în afara culturii oficiale care era slavonă.

În contextul românesc general Basarabia a avut un destin oarecum aparte și sub aspectul circulaţiei cărţii. Afluxul de carte preponderent religioasă a venit de-a lungul anilor nu numai din vest, ci și din est, în funcţie de împrejurările politice și de altă natură.

În prezentarea de faţă nu ne propunem să analizăm circuitul de cărţi în zona basarabeană, ci doar să facem o inventariere a fondului de cărţi rare de care dispune Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală.

Înainte de toate însă vă amintim doar câteva din criteriile în baza cărora, într-o instituţie de cultură cum e muzeul, se stabilește valoarea tipăriturilor, textelor, a întregului tezaur de carte. E vorba de așa elemente bibliofilice, cum ar fi vechimea, dedicaţiile autografe scrise pe carte din partea autorilor, însemnările marginale, însemnările privitoare la circulaţia și posesia cărţii, tirajul, materialul pe care este scrisă cartea etc.

Muzeul dispune de peste 70 de cărţi rare de o deosebită valoare muzeistică. Între ele, o **Evanghelie** de la 1619 cu o dedicaţie principesei Irina Vișneveţki și principelui Samoil Koreţchi. Dedicaţiile și cuvântul înainte sunt în limba ucraineană, cu amprente ale presei lui Ivan Fiodorov. Cartea a fost reeditată în 1697 la Movilău, în tipografia lui Maxim Voșceanca.

Prologul pentru septembrie-octombrie-noiembrie este o altă carte editată în slavonă la 1641, la Moscova, sub teascul tipografiei Palatnâi Dvor. Cartea conţine diverse notiţe marginale.

Trebnicul Lavrei Peciorska de la 1820 e scris în slavonă și conţine 441 de foi cu foaia de titlu lipsă.

Poate fi remarcat, de asemenea, **Mineiul** lunii iunie — un volum tipărit în slavonă în 1754 la Moscova, carte bisericească în care sunt indicate pe luni și pe zile slujbe religioase.

Cu anul 1777 este datată tipărirea unui alt volum, la Bucureşti, demn de tot interesul — un **Antologhion**, având textul imprimat în 2 coloane, în română, cu caractere chirilice. Tipograful Dimitrie Petrovici e cel căruia îi datorăm această carte. De la Mănăstirea Neamţu, cu data de apariţie 1860, e o **Liturghie** scoasă la tipografia mănăstirii amintite de Teofilact Tipograful. Volumul are la subsol precizarea de destinaţie: „Din Biblioteca Sfintei Mănăstiri Neamţu, România, pentru Biserica din Basarabia, 1-04-1918".

Amintim în această ordine de enumerare **Mineiul** lunii septembrie din 1804, tipărit la Tipografia Universităţii din Pesta. Lucrarea a aparţinut Bisericii Sf. Gheorghe din Chișinău. Tot la Pesta a fost tipărit la 1805 și **Mineiul** lunii mai , de asemenea aparţinând Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală.

De la Blaj din Tipografia Mitropoliei ne-a parvenit un **Apostol**, datat 1814, carte de ritual ce cuprinde fapte ale apostolilor și scrisorile lor. Blagoslovită de Prea Sfinţitul și Prea Luminatul Domnului Ioann Babb, Vlădicul Făgărașului.

Menţionăm în această ordine de idei, de astă dată cu adresa de editare Iași, un **Triodion** cu lumina tiparului văzută la 1747, graţie lui Duca Sotirovici. Pe versoul foii de titlu e imprimată stema dublă a lui Grigore Ghica voievod cu specificarea „Corbul și cu crucea iaste, te adeverează că ai stăpânit vlahii, te îndemnează, iar boul Domnului Moldovei te încredinţează și a ta dreptate pre toţi îndestulează..." etc.

De la diaconul Ioan Sirnionovici, tipograf ardelean, ne vine moștenire din 1753, Iași, un **Penticostarion**, carte bisericească care cuprinde ritualul slujbelor dintre Paști și Duminica întâia după Rusalii. Cartea e prefaţată de Iacov, Mitropolitul Moldovei.

Aparţinând anterior bisericii Sf. Mihail din satul Petruşeni, jud. Iași, aflându-se acum în colecţia Muzeului de la Chișinău, **Triodionul** de la Râmnic a fost lansat la 1788 la Tipografia Mitropoliei.

Mă voi referi în continuare la un șir de cărţi, rod al eforturilor tipografilor chiar năuieni, în marea lor majoritate scrise în limba română cu alfabet slav, conţinând deseori însemne marginale. Remarcăm îndeosebi **Liturghia** de la 1815 cu prefaţa aparţinându-i Mitropolitului Chișinăului și Hotinului G.Bănulescu-Bodoni. Un set aparte de cărţi demn de tot interesul îl constituie tipăriturile ortodocșilor de rit vechi, între care **Triodul**

de cântări de la 1830, realizat la Mănăstirea Sârcova de Ieşumenul Simion şi monahul Iosif, **Cartea despre credinţa cea dreaptă şi unică**, a treia ediţie apărută la 1896 în slavonă la Moscova; **Psaltirea de învăţătură a ortodocşilor** de rit vechi, lansată la Chişinău la o dată neindentificată deocamdată ş.a.

Din păcate, sunt nevoită să încheie această prezentare succintă a patrimoniului de carte veche al muzeului cu o constatare tristă: condiţiile de păstrare a acestor valori sunt deplorabile şi nu împiedică procesul rapid de deteriorare a cărţilor. În situaţia în care Muzeul Naţional nu va găsi condiţiile potrivite de conservare a acestor volume, peste un anumit timp vom rămâne cu nimic. În acest sens o eventuală restaurare a acestor cărţi se prezintă doar ca un vis frumos. Cărţile, în special cele rare, constituie o moştenire spirituală de o importanţă aparte pentru noi şi copiii noştri. Vorbind despre riscul de a pierde acest tezaur în condiţiile vitrege ale zilei de azi, am vrut de fapt să spun că nu s-ar cuveni ca tocmai noi să punem pe această comoară un ex-libris al nepăsării. Sunt nişte lucruri care s-ar putea să fie irecuperabile.

EXPOZIŢIA BIBLIOFILĂ „ISTORIA MODERNĂ A BASARABIEI REFLECTATĂ ÎN CARTEA RARĂ DIN PATRIMONIUL MUZEULUI NAŢIONAL DE ISTORIE A MOLDOVEI"

Maria HASNAŞ
Muzeul Naţional de Istorie a Moldovei

La sfârşitul lunii iulie 1992 Muzeul Naţional de Istorie a Moldovei a inaugurat o expoziţie de carte rară. Expoziţia şi-a propus să ilustreze – prin cele 80 de exponate de carte tipărită în Basarabia, România şi Rusia în sec. XIX – înc. sec. XX câteva teme principale: ctitori ai istoriei şi culturii naţionale; personalităţi culturale care s-au distins în activitatea de tipărire a cărţii; soarta intelectualităţii basarabene.

Nucleul conceptual al expoziţiei îl constituie ideea unităţii neamului românesc şi continuităţii spiritului românesc în Basarabia.

Comunicarea ce urmează urmăreşte să argumenteze realizarea acestei idei prin valorificarea complexă a acestei piese de muzeu – cartea.

Înainte de a încerca o situare istorică a celor mai valoroase exemplare, ţin se remarc câteva momente de ordin general cu privire la raportul carte-muzeu.

Valoarea cărţii moderne în patrimoniul muzeului trebuie reconsiderată în funcţie de câţiva factori importanţi cum ar fi – autorul, însemnătatea istorică a lucrării, locul unde a fost tipărită şi desigur raritatea[1]. La ultimul punct sunt necesare câteva precizări în legătură cu cele două forme ale raritătii şi anume raritatea absolută şi cea relativă, mult mai complexă.

Sunt absolute unicatele, manuscrisele, cărţile care n-au tiraj, volumele de omagiu a înalţilor demnitari şi acestea într-un singur exemplar, manuscrisele unor opere nepublicate, articolele elaborate în manuscris, scrisorile.

În ceea ce priveşte categoria de raritate relativă se pot include aici cărţile care nu se găsesc uşor, opere foarte preţioase şi preţuite de marii cărturari ai epocii şi despre care ştiu puţine persoane, ediţii princeps, cartea care a fost distrusă, interzisă sau prigonită, monografiile locale şi istoriile unor localităţi, biografiile unor intelectuali de provincie. Caracteristicile sau calităţile cărţilor rare se pot referi şi la elementul conţinutului pe care-l presupunem extrem de valoros. Raritatea relativă se cere raportată la solicitările diverse, la interese, precum şi la o serie de calităţi variate ale acestor cărţi.

Cărţile prezentate la expoziţia Muzeului Naţional de Istorie a Moldovei intră sub incidenţa raritătii relative. Raportate la ideea unităţii neamului românesc şi a continuităţii spiritului românesc în Basarabia în anii 1812-1918, ele capătă calităţi deosebite.

O carte reprezintă o scriere cu durată ei, un succes, ea supravieţuieşte, influenţează, deschide un drum, surprinde şi propagă esenţa unei întregi epoci, exprimă aspiraţiile unui popor.

Drept epigraf pentru expoziţie am luat cuvintele lui M.Kogălniceanu: „Întrebaţi dar istoria şi veţi şti ce suntem, de unde venim şi unde mergem" [2]. Primul accent s-a pus pe rolul pe care l-au avut istoricii moderni ai României, începând cu M.Kogălniceanu, urmat de B.P. Hasdeu, A. Xenopol, N. Iorga, în afirmarea ideii unităţii naţionale a românilor.

Această idee a fost argumentată prin prezentarea volumelor I şi II din „Cronicile României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei" de Mihail Kogălniceanu, apărute la Bucureşti în 1872. Prima ediţie a operei intitulate „Letopiseţele Ţării Moldovei" apăruse în trei volume între anii 1845 şi 1852. Apariţia celei de a doua ediţii menţionează V. Badiu „era o necesitate dictată de etapa de după Unirea Principatelor şi formarea statului naţional român, când şi moştenirea cronicărească trebuia prezentată într-un tot întreg" [3]. În prefaţa de la a doua ediţie autorul explică: „În acest interval de douăzeci de ani câte s-au petrecut în ţara noastră! Însăşi ţara s-a transformat! Visul strămoşilor noştri, marele scop naţional al lui Ştefan şi al lui Mihai, s-a realizat; astăzi avem o Românie" [4]. Şi tot în aceeaşi prefaţă scrie: „...Scopul principal al lucrării mele este de a populariza în generaţiunea actuală cunoştinţa vechilor noştri cronicari şi prin urmare istoria noastră naţională"[5], or pentru M. Kogălniceanu istoria naţională includea „istoria Moldovei întregi înainte de sfâşierea ei, a Valahiei şi Transilvaniei" [6].

Reamintirea continuă a legăturilor dintre Basarabia şi restul românismului caracteristică şi pentru opera lui B.P. Hasdeu, este evidenţiată în expoziţia noastră prin câteva lucrări antume, dintre care numesc **Istoria critică a românilor din ambele Dacii în secolul XIV**, vol.I Bucureşti, 1873. Exemplarele acestei ediţii poartă autograful autorului. La apariţia volumului parlamentul român a votat un premiu pentru continuarea lucrării, iar autorului i s-a acordat marea medalie de aur pentru istorie naţională. În contextul temei abordate este important că însuşi numele Hasdeu înseamnă unitatea neamului românesc. G. Călinescu scria: „Eminescu în Bucovina, Hasdeu în Basarabia, Bolintineanu în Macedonia... sunt eternii noştri păzitori ai solului veşnic"[7].

---

1 Iliescu I. Conceptul de carte rară // Valori bibliofile din patrimoniul cultural naţional. Cercetare şi valorificare. – Bucureşti, 1983. – P.18-20.
2 Basarabia şi basarabenii/ Alcăt., st. şi coment. de M. Adauge şi Al. Furtună. – Chişinău, 1991 – P.3.
3 Badiu V. Corifeu al renaşterii noastre // Basarabia – 1991. – Nr.6. – P.156.
4 Kogălniceanu M. Cronicele României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei. – Bucureşti, 1872. – P.V.
5 Ibidem. – P.XIX.
6 Kogălniceanu M. Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională // Basarabia şi basarabenii/ Alcăt., st. şi coment. M. Adauge şi Al.Furtună. – Chişinău,1991. – P.17.
7 Basarabia. – 1991. – Nr.9. – P.103.

Istoricul A. Xenopol este prezent prin expunerea volumului X din lucrarea sa capitală **Istoria Românilor din Dacia Traiană**. Volumul face parte din ediția a treia a operei apărute în 14 volume, la București, între anii 1925-1930. Include pagini nepublicate în edițiile anterioare. Reeditarea antumă a operei lui Xenopol se explică prin valoarea ei intrinsecă, prin rolul pe care l-a avut în formarea conștiinței naționale a românilor. Volumul X cuprinde istoria Țărilor Române de la pacea de la București (1812) până la răsturnarea fanarioților (1821). Autorul se referă și la politica țaristă în principate, arată urmările păcii de la București pentru Moldova.

Din patrimoniul clasic al culturii naționale române face parte și opera științifică a lui N. Iorga, prezentă în expoziție prin **Istoria Românilor**, București, 1938, vol. IX, **Unificatorii**. Lucrarea are 11 volume și s-a tipărit între anii 1936 și 1939. Volumul IX conține o bogată informație științifică cu privire la pregătirea unirii principatelor române și realizarea acestei uniri prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza. Referitor la personalitatea autorului țin să remarc interesul deosebit al lui N. Iorga pentru Basarabia. O dovadă în plus sunt zecile de scrieri despre acest ținut.

Este de necontestat rolul cititorilor literaturii române moderne în menținerea și strângerea legăturilor culturale între românii de pe ambele maluri ale Prutului.

C. Stamati vine să simbolizeze în expoziția noastră continuitatea spiritului românesc în Basarabia în I jumătate a sec. XIX. A colaborat la „Curierul Românesc" al lui Eliade Rădulescu și „Albina Românească" a lui Gheorghe Asachi. Scrierile sale au fost tipărite utr-un volum în 1868 la Iași. Despre el zicea G.Călinescu că are „puncte comune cu Asachi, Eliade, Negruzzi și Bolintineanu"[1]. Și tot în acest sens sunt simbolice cuvintele cercetătorului P. Haneș: „Lipsit de cerc literar românesc... a trebuit să îndeplinească singur în Basarabia rolul de scriitor în toate direcțiunile... Și a reprezentat din acest punct de vedere în mic, ceea ce în mare a reprezentat Asachi în Moldova și Eliade Rădulescu în Țara Românească"[2].

În expoziția noastră C. Stamati este prezent prin culegerea **N. Nicoleanu, V. Cârlova, C. Stamati**, București, 1906. Volumul editat de G. Bogdan-Duică a fost numit de N. Iorga „ediție model"[3]. Cuprinde întreaga operă a lui Cârlova și a lui Nicoleanu, precum și 14 poezii și 5 bucăți de proză din scrierile lui C.Stamati. În poezia „Un român înstrăinat" autorul își exprimă dorul fierbinte de țară: „Mă uit spre apus / Acolo îi viață! / Acolo-i speranța / Să fim fericiți! / De-am fi toți uniți!" [4].

Nu putem vorbi de unitatea spirituală a românilor fără a aminti de V. Alecsandri, din opera căruia sunt prezentate două volume: **Doine și lăcrimioare** — prima publicație în volum a poeziilor lui V. Alecsandri, apărută la 1853 și care cuprinde pe lângă cele două cicluri consemnate în titlu și ciclul „Suvenire"; și cea de-a doua carte — **Opere complete**, vol IV, București, 1875. Volumul IV, intitulat **Drame**, face parte din prima ediție a operelor complete ale lui Alecsandri, apărută între anii 1875 și 1876.

Numele lui V. Alecsandri era cunoscut în Basarabia. Șt.Ciobanu menționa că V. Alecsandri a fost „unicul poet din țara veche al cărui geniu a planat deasupra sufletului robit al poporului românesc din Basarabia"[5]. I. Doncev include în manualul **Cursu primitiv de limbă română**, Chișinău, 1865, de rând cu alte scrieri ale autorilor români, și 11 poezii de V.Alecsandri. La Bălți vestitul lăutar Lemiș cânta poeziile lui Alecsandri. Cea mai răspândită și mai iubită în Basarabia a fost romanța „Steluța". Scrierile lui V. Alecsandri au pătruns în Basarabia și prin teatrul românesc. Piesele „Florin și Florica", „Piatra din casă", „Iorgu de la Sadagura", „Lipitorile satului" ș.a. erau cunoscute publicului basarabean. Ultima piesă fiind inclusă în volumul **Drame** prezentat la expoziție.

V. Alecsandri a fost poetul cel mai receptiv la evenimentele politice ale bogatei istorii românești din sec. XIX. Evenimentele revoluției de la 1848 și-au găsit expresia poetică în ciclul de poezii „Suvenire". Tema patriotică este prezentă și în poeziile de mai târziu ale lui Alecsandri. La 1856, când trei județe din sudul Basarabiei au fost retrocedate României, V. Alecsandri scrie „Marșul ostașilor români", poezie plină de avânt patriotic și de speranțe noi.

Dar nu este scriitor român al sec. XIX care să fi avut o mai deplină conștiință a unității neamului românesc decât M. Eminescu. Cartea **Scrieri politice și literare**, vol. I, București, 1905, prezentă în expoziție, vine să demonstreze acest fapt. Volumul editat de I. Scurtu cuprinde scrierile în proză ale lui Eminescu din anii 1870-1877. Articolele „Idealul istoric al Rusiei", „România și Austro-Ungaria", „Românii din dreapta Dunării", „Răpirea Bucovinei" arată interesul autorului pentru problemele neamului său până-n cele mai îndepărtate hotare firești ale lui. Tratând problema originii românilor, M. Eminescu scria: „Nimeni n-are să ne-nvețe ce-am fost, sau ce-am trebui să fim; voim să fim ceea ce suntem — Români. A mai discuta asupra acestui punct sau a crede că frica de ruși ne-ar ademeni să ne facem nemți, sau viceversa, sau cum cred ungurii că de frica acestor doi ne-am putea găsi fiatați să ne contopim cu nația maghiară, toate acestea sunt iluzii de școală; limba și naționalitatea românească vor pieri de odată cu Românul material, cu strângerea prin moarte și fără urmași a noastră, nu prin deznaționalizare și renegațiune"[6].

Din articolul „Idealul istoric al Rusiei", scris în 1876, desprindem îngrijorarea autorului de influența care caută să o exercite Rusia asupra lumii românești în virtutea comunității religioase. În 1878 în articolul „O parte a cestiunii orientale" Eminescu revine la această temă, examinând-o în strânsă legătură cu problema Basarabiei. Citez: „Rusia nu se mulțumește de a fi luat o parte mare și frumoasă din vatra Moldovei, nu se mulțumește de a fi călcat peste granița firească a pământului românesc, ci voiește să-și ia ei sufletele ce se află pe acest pământ și să mistuiască o parte din poporul român. Rusia nu a luat această parte din Moldova pentru ca să-și asigure granițele, ci pentru ca să înainteze cu ele, și nu voiește să înainteze decât spre a putea stăpâni mai multe suflete"[7].

Un argument în favoarea ideii de unitate a neamului românesc este cartea **Schițe și nuvele** de V. Crăsescu, editată la București în 1893 și dedicată „Valorosului român din Basarabia D-nului B.P. Hasdeu". Volumul este important și prin caracterul documentar al schițelor și nuvelelor despre pescarii dunăreni.

Rolul cărții bisericești și didactice în limba română din Basarabia în susținerea idealurilor de unitate și continuitate ale românilor a fost reliefat prin expunerea unor cărți tipărite la Tipografia Eparhială din Chișinău: **Liturghie** (1815), **Molitvelnic** (1816), și **Psaltire** (1818); a manualelor **Cursu primitivu de limbă română** de Ioan Doncev (Chișinău, 1865) și **Bucoavna**, alcătuită de arhimandritul Gurie Grosu (Chișinău, 1909).

Iată numai un aspect al expoziției de carte rară organizată de Muzeul Național de Istorie a Moldovei. În încheiere țin să afirm că prin problematica abordată și piesele prezentate expoziția a făcut un prim pas în valorificarea patrimoniului de carte rară păstrat în muzeu.

---

1 Călinescu G. Istoria literaturii române de la origini până în prezent. — București, 1988. — P.242.
2 Haneș P. Scriitorii basarabeni. — București, 1920. — P.153.
3 N. Nicoleanu, V. Cârlova, C. Stamati. — București, 1906. — P.189.
4 Iorga N. Oameni cari au fost. — Chișinău, 1990. — P.120.
5 Ciobanu Șt. Vasile Alecsandri și Basarabia // Basarabia, 1991. — Nr. 7. — P. 146.
6 Eminescu M. România și Austro-Ungaria // Scrieri politice și literare, vol. I (1870-1877). — București, 1906. — P. 139.
7 Eminescu M. O parte a cestiunii orientale // Publicistică. Referiri istorice și istoriografice. — Chișinău, 1990. — P.170.

CONTRIBUȚII PRIVIND ACTIVITATEA TIPOGRAFIEI „NEAMUL ROMÂNESC" („DATINA ROMÂNEASCĂ") DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

Nina MAIEI
Biblioteca Națională

Vălenii-de-Munte, un târguşor din județul Prahovei, scăldat în lumina zărilor și parfumul melancolicelor dealuri și livezi, deveniseră în vara anului 1907 rodnicul și favoritul refugiu, loc de odihnă prin muncă al celui mai ilustru cărturar și gânditor român, mare dascăl și iubitor de neam, înzestrat cu excepționale capacități de investigator și dotat cu o memorie fenomenală și putere de recepție extraordinară, care s-a numit Nicolae Iorga (1871-1940). Aici a legat cele mai trainice prietenii, aici a scris cele mai vibrante pagini, a avut cei mai mulți adepți și înțelegere, aici a străbătut cele mai bătătorite drumuri, aici a trăit cele mai înălțătoare clipe din viață, aici au răsunat la „cursurile de vară" (din 1922 – „Universitatea populară N. Iorga") glasurile marilor cărturari: A.D. Xenopol, Vasile Pârvan, D. Gusti, Barbu Delavrancea, Ion Bianu, a celui ce le-a organizat și ale multor savanți străini, aici au descălecat tipografi și meșteri pentru a instala o tipografie, aici, după cum spunea un cursist bucovinean, s-a înălțat „școala dragostei de țară, a jertfelor de tot felul". Aici domina o adevărată democrație atât culturală, cât și socială, iar prin așezămintele culturale înființate prin uluitoarea muncă depusă de N. Iorga Vălenii-de-Munte se transformaseră într-o adevărată „citadelă a culturii românești", în „Iasnaia Poleana" a lui Tolstoi, „Weimar"-ul lui Goethe, iar Marele Iorga era numit în chip legendar „apostolul de la Văleni".

Pentru a se tipări cele 1359 de cărți și 25 000 de articole[1], scrise de acest titan al gândirii și culturii românești și universale era grabnică nevoie de-o tipografie, ce ar putea fi pusă în slujba științei și a răspândirii cărții în masele largi.

Urmând pilda cărturarilor editori-tipografi I. Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, la 21 mai 1908 la Vălenii-de-Munte avu loc inaugurarea tipografiei „Neamul Românesc", adăugându-i-se personalității multilaterale a neobositului luminător o nouă față: cea de tipograf-editor. Cu acest prilej N. Iorga a subliniat că „Două sunt materialele de care e nevoie pentru clădirea și împodobirea „Neamului românesc": fierul muncii, care se găsește jos, pe care nu-l disprețuiește nimeni și înaintea căruia ne închinăm și noi, aurul culturii care strălucește deasupra acestei construcții de fier". N. Iorga a realizat o tipografie pentru ziarul său de luptă „Neamul românesc", dar și pentru „o largă editură românească", după cum mărturisea el însuși în memoriile sale O viață de om așa cum a fost (1934).

„Într-un colț al târgușorului fără cătare, sunt trei luni de când vuiește motorul unei tipografii românești, din care se revarsă tot mai multă lumină – prin cărți, reviste etc., – în timp ce, câțiva pași numai localnicii și oaspeții din toate părțile României și românimii – se îndeasă să asculte „cursurile de vară". O viață culturală, cum n-o are nici o capitală de județ din țară, se desfășoară de un timp sub ochii Vălenarilor, uimiți cu drept cuvânt..." – scria ziarul „Neamul românesc" la 25 iulie 1908.

Fondurile bănești, prin care a luat ființă tipografia, societate pe acțiuni, au fost făcute „cu banii săracilor, bani munciți și bani curați", – relata același ziar („Neamul românesc", nr.1, 1908).

Așezământul tipografico-editorial și legătoria de cărți au avut o activitate îndelungată, adesea fiind întreruptă de evenimentele ce aveau loc în țară. În anul 1916, când asupra Vălenilor-de-Munte au năvălit armatele germane de ocupație, distrugând tot ce li se nimerea în cale, inclusiv cărțile și publicațiile din depozit, „punând capăt în acest chip violent și sălbatic unui mare vis de editură", tipografia a fost transferată la Iași. În 1919 a activat la București, fiind readusă la Vălenii-de-Munte abia în 1924, cu denumirea de tipografia „Datina Românească". A funcționat până în 1940, anul tragicului final al „celui din urmă cronicar român", căci din cronicari se trăgea N. Iorga, având-l ca strămoș pe postelnicul Manolache Drăghici și cronici a scris, murind bărbătește ca și Miron Costin și stolnicul Cantacuzino atunci când prin opera sa intra în „gloriam aeternitas".

Timp de mai bine de 32 de ani de sub teascurile tipografiei „Neamul românesc" iese, în primul rând, prodigioasa operă (cărți și publicații periodice) a marelui luminist și nu numai. Despre marea lui dragoste de carte ne mărturisește și scriitorul intimist, după cum l-a numit G. Călinescu pe Perpessicius, care spunea că: „El a fost cărturarul nostru prin excelență, a cărui singură bucurie de o viață întreagă a fost bucuria cărților și a cărui singură ambiție a fost să înalțe slava neamului său".

În perioada anilor 1908-1912, N. Iorga a inițiat planuri vaste de editură a tipografiei „Neamul românesc", realizând lucrări mari de știință, dar și broșuri de câteva pagini, difuzate în cea mai mare parte gratuit celor mulți și umiliți, de care educatorul și moralistul Iorga a avut grijă totdeauna.

Printre cărțile editate în primul an de activitate a tipografiei „Neamul românesc" menționăm: **Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor** (1908), **În era reformelor** (1909), **Istoria românilor pentru poporul românesc** (1908). (Biblioteca Națională dispune de ediția a doua a ultimei lucrări (1910). Pe forzaț e imprimat cu litere majuscule: „Gratuit", fapt ce ne dovedește încă o dată că e o ediție de popularizare a maselor).

Realizarea gândului de a edita „cartea cea bună", pe care s-o pună în mâna celor mulți, începe tot în 1908, când tipărește operele unor scriitori de la începutul literaturii moderne (Asachi, Alecsandri, Bolintineanu, Rosseti) într-un frumos volum portativ, de format mic, elegant, legat în pergament, amintind edițiile „Elzevir". A editat și o antologie a poeților Unirii cu ocazia dezvelirii statuii lui Cuza-Vodă de la Iași.

Impresionanta sa operă, pătrunsă de fiorul geniului, cuprinde lucrări de istorie națională și universală, precum și materii înrudite cu istoria (armată, comerț, drept, învățământ, literatură, ecleziastică, etnografie și folclor, artă etc.), editate în marea lor majoritate în țară, în primul rând în propria tipografie, precum și la alte tipografii și edituri: „Hamuri", „Pavel Suru", „Lupta", „Cultura națională", „Academia Română" etc. Bărbat de o inegalabilă inteligență, ce poseda la perfecție 18 limbi străine, vechi și moderne, opera sa a fost editată la editura „Gamber" din Paris, precum și în alte edituri din Roma, Milano, Leipzig, Londra, Oslo, Zürich și răspândită în peste 700 de publicații periodice din țară și de peste hotare.

30 000 de documente provenite de la izvoare în 16 291 de pagini, corectate de el însuși, 40 de drame istorice, scrise în timpul când se recrea, 2 volume de poezii, 2 volume de aforisme, 427 de cărți scrise în pericada anilor 1900-1918, nu mai puțin de 692 de cărți, printre care și monumentala „Istoria românilor" în 10 volume masive, tipărite în ultimii 20 de ani (1920-1940) – toate acestea reprezintă numai o fărâmă din munca sa de titan, muncă nebănuit de istovitoare, în condiții grele, fără sprijin, sabotat și chiar luat în derâdere. Călinescu spunea că N. Iorga e un specialist total, în ceea ce privește cunoașterea aproape monstruoasă a istoriei române și universale, în cele mai mici detalii, direct de la izvoare, creind sinteze exhaustive, disperant

1 Ioachimescu A., Ioachimescu V. Momente istoriografice și personalități de seamă ale neamului românesc. – București, 1990

de amănunțite. „Iorga este în istorie un Vergiliu, Sf. Paul și Beatrice, laolaltă, care te conduce din infernul diplomelor până în raiul celestă a viziunei totale", — spunea el.

A tipărit numeroase cărți „ca să le poată ceti și să se lumineze câți mai mulți români știutori de carte", adică cărți cu caracter patriotic și educativ pentru masele populare: **Viața lui Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, Oameni și fapte din trecutul românesc, Unirea principatelor, Scrisori domnești, Scrisori de boieri, scrisori de domni** etc. A editat și piese de teatru: **Căderea măștilor, Cea mai bună, Carte de Viață, Prin vremuri.**

Mergând pe urmele lui Asachi și Kogălniceanu, N. Iorga se adresează mulțimii prin calendare de masă, calendare de perete cu foi volante ilustrate (1927), cărți poștale ilustrate, reprezentând voievozi, scriitori, monumente istorice și de artă — toate purtând în exclusivitate un caracter educativ.

După 1920 a tipărit o ediție de popularizare a poeziilor lui Mihai Eminescu, răspândită în zeci de mii de exemplare, cele mai multe fiind eliberate gratuit.

Timp de 30 de ani a tipărit revista „Neamul Românesc pentru popor", primul număr datând din 2 ianuarie 1910, având același scop — culturalizarea maselor populare. Revista conține sfaturi practice din domeniul medicinei, agriculturii, economiei, artei și folclorului românesc, materialele fiind semnate de scriitori cu renume, învățători și chiar de unii țărani mai răsăriți, descoperiți de N. Iorga în vremea peregrinărilor sale prin țară.

Tot în tipografia sa a fost imprimat și ziarul său de luptă, pus în slujba idealului național, „Neamul românesc". După cum afirma Barbu Theodorescu, secretarul și bibliograful lui N. Iorga, ziarul apărea în 1908 de 3 ori pe săptămână într-un tiraj de 3 650-3 750 exemplare, ilustrat de pictorul D. Stoica, publicând și literatură. În 1911, de exemplu, a fost publicată în acest ziar prima sa dramă istorică „Mihai Viteazul" cu pseudonimul „M. Vlad". Ziarul era scris aproape în întregime de N. Iorga, iar „corecturile tipografice — după cum își amintea un fost lucrător al tipografiei, transferată cu sediul la Iași (1916-1917) — fiind făcute toate, absolut toate, de mâna lui". Cel din urmă articol, tipărit aici de N. Iorga, ziarul l-a inserat în paginile sale pe data de 11 octombrie 1940.

Un loc aparte în activitatea tipografico-editorială, științifică și culturală a lui Nicolae Iorga l-a ocupat problema Basarabiei, ca parte inseparabilă a istoriei și pământurilor românești. Din cele circa 200 de cărți și articole[1] scrise la această temă de acest militant pentru unitatea națională, printre care ar fi să amintim: **Basarabia noastră, Neamul românesc în Basarabia, Însemnătatea ținuturilor de peste Prut pentru istoria românilor și pentru folclorul lor, Continuitatea spiritului românesc în Basarabia, Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei** etc., o bună parte au văzut lumina slovei imprimate în propria-i tipografie.

Unele din cărțile lui N. Iorga au avut tiraje modeste, dar sunt și lucrări răspândite în număr neobișnuit pe atunci: **Istoria lui Ștefan cel Mare povestită neamului românesc**, de exemplu, a văzut lumina tiparului în 40 000 de exemplare, **Faptă și suferință românească în Ardeal** — în 100 000 de exemplare.

A editat cărți mai puțin ilustrate și foarte frumos ilustrate. Lucrarea sa **Les arts mineurs en Roumanie**, bunăoară, cuprinde adevărate monumente de artă grafică românească.

Multe din tipăriturile lui N. Iorga, deși erau oprite de a trece hotarul Transilvaniei, au ajuns acolo în mod ilegal și au îndeplinit misiunea de a ține treaz conștiința națională la românii neliberi. Ziarul „Neamul românesc" trecea frontiera ungurească cu titlurile: „Primăvara", „Toamna", „Iarna", „Din țară", iar unele cărți **treceau granița în coperte false. Istoria românilor**, de exemplu, poștașii maghiari o expediau sub dulcele titlu de „Cultura cartofilor, după cele mai noi metode", **Istoria românilor pentru poporul românesc**, ediția din 1910, adică ediția a doua, a fost **difuzată peste hotare într-un număr de 10 000 exemplare**, având falsa copertă „De-ale noastre" și 1 000 exemplare din cronicarii români, editați sub titlul „Din faptele strămoșilor".

O bună parte din edițiile enumerate aici și neenumerate, căci N. Iorga ocupă cel mai mare rând în catalog, ediții vechi și mai noi se păstrează în patrimoniul Bibliotecii Naționale, purtând pe ele amprenta vremurilor trecute.

Diversele sigilii: **Biblioteca Școlii Normale de Învățătoare nr. 1 din Chișinău, Biblioteca Liceului „Alexandru Donici" din Chișinău, Societatea Învățătorilor Români din Chișinău, Biblioteca Liceului „B.P. Hasdeu" din Chișinău, Școala Profesională de Fete Gradul I din Soroca, Biblioteca Societății Studențești Românești „Dacia" din Cernăuți** etc., sunt exemple vii de circulație, apartenență, ba chiar și solicitare, dacă vreți, a cărților vizate.

Nicolae Iorga prin creația sa rămâne ceea ce a fost: savant cu 2 doctorate la numai 25 de ani, mai târziu „doctor honoris causa" a universităților din Oxford, Paris, Roma, Geneva, Praga, Viena, Varșovia, Strasbourg, Bruxelles, Stokholm, Cernăuți, Cluj, București etc., unul din stâlpii de boltă ai culturii românești, cea mai cuprinzătoare minte a secolului, cronicar al timpului, mare poet în proză și în versuri, unul din cei mai mari oratori și ziariști români, gigant inegalabil al gândirii și culturii ce a uimit în repetate rânduri lumea academică a Europei. „... Te întrebi cu înmiunare, cum a putut un creier să conceapă atâtea lucrări și o mână să le scrie", exclama un alt istoric de primă însemnătate, fost profesor a lui N. Iorga, A.D. Xenopol.

Și dacă N. Iorga l-a numit pe D. Cantemir „cel dintâi savant român", apoi el a fost cel mai mare savant român, savant ce după propria-i mărturisire în cursul vieții sale n-a deosebit „știința de o parte, datoria cetățenească de alta, sau opera morală pe care o putea săvârși față de aceea care sunt aproape de noi, ci a socotit toate lucrurile acestea împreună".

Iorga cel adevărat e cel din filele scrise și din cuvântul rostit, de aceea toată suflarea românească contemporană și viitoare îl va păstra în veci cele mai pioase amintiri și nu va uita niciodată ceea ce și-a dorit: „Recunoștința posterității — giulgiu de aur pe trupul celui asasinat".

CÂTEVA CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA ACTIVITATEA TIPOGRAFICĂ A LUI ACHIM POPOV LA CHIȘINĂU

Elena PLOȘNIȚĂ
Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Unul din indicii relevatori ai dezvoltării unei țări este, între altele, existența tiparului și a bibliotecilor.

N. Iorga considera pe bună dreptate tiparul o „artă, o chemare, o taină, un fel de religie, o breaslă unică, plină de mister și sacră".

În prima jumătate a secolului XIX, la 1843, la Chișinău apare prima tipografie particulară din Basarabia — tipografia lui Achim Popov. Această întreprindere tipografică a desfășurat o activitate culturală meritorie. De aceea am considerat necesar să supun atenției dumneavoastră unele considerații cu privire la activitatea acestei tipografii, de la fondarea căreia în luna mai se împlinesc 150 de ani, prin aceasta aducând și un omagiu lui Achim Popov — „spirit distins, luminat și prieten al progresului".

În ciuda epocii de lumină pe care a creat-o prin vasta sa operă

1 Corbu, H. Personalitate de excepție // Moldova suverană. — 1992. — 16 ian.

editorial-tipografică, în ciuda actului spiritual cu profunde implicații umaniste, în ciuda marelui număr de cărți editate, biografia marelui tipograf este vitregită din cauza puținelor mărturii biografice, iar opera sa ultragiată de incertitudini. Din documentele timpului ce s-au păstrat până astăzi știm că Achim Popov este un străin, armean, de origine, cetățean al Grigoriopolului. După câțiva ani de pribegie prin ismail se instalează la Chișinău. Se adaptează repede la ambianța locală, receptând imperioasele necesități ale dezvoltării culturii din Basarabia. În urma multor demersuri și cereri adresate instituțiilor guvernamentale, în sfârșit, i se permite deschiderea tipografiei. Această deschidere oficială are loc la 4 mai 1843 la Chișinău.

Tipografia avea trei teascuri și cele mai diferite caractere, având posibilitatea să tipărească cărți în „limbile rusă, franceză, română și armeană". Tipografia era o mândrie a Chișinăului secolului XIX. Multe din orașele guberniale de atunci ale Rusiei nu aveau asemenea tipografii. Tipografia lui Achim Popov executa comenzile instituțiilor regionale, instituțiilor guvernamentale și ale persoanelor particulare. Cărțile care s-au păstrat până astăzi ne dau posibilitatea să afirmăm că la tipografia lui Achim Popov se tipăreau cărți cu caracter religios, literatură artistică, literatură didactică – manuale, cărți cu caracter juridic. Cărțile au un aspect îngrijit și elegant, de altfel, tipărirea cărților la tipografia lui A. Popov se evidențiază prin eleganța producției, deși ornamentația este săracă, se întâlnesc doar chenare tipografice, eventuale frontispicii cu motive florale și geometrice, ilustrațiile de cele mai multe ori lipsesc. Numărul total al cărților editate la tipografia lui A. Popov nu ne este cunoscut în acest stadiu al investigațiilor, totuși putem afirma că în prezent s-au găsit circa 20 de titluri de carte tipărită la tipografia lui Achim Popov. În activitatea tipografiei se disting două perioade: prima cuprinde anii 1843-1865, perioadă de mare prosperitate și perioada a doua – anii 1865-1885. În fondurile Muzeului Național de Istorie a Moldovei se păstrează cărți editate pe parcursul ambelor perioade. Tipografia a fost deschisă la 1843 și în același an apare prima carte: „Dvoreanskie vâborî Komedia – vodevil v edno deistvie. Peceatano v tipografii A.Popova, 1843".

Este semnificativ faptul că această carte apare în limba bulgară. Cartea **Dvoreanskie vâborî** a fost una din lecturile de bază ale epocii pentru bulgarii din sudul Basarabiei. Ea este o piesă importantă a patrimoniului nostru de carte.

Demn de reținut este și faptul că la tipografia lui Achim Popov au fost tipărite și cărțile primului poet al Basarabiei secolului XIX – Ion Sârbu. Apariția celor două culegeri ale lui Ion Sârbu – **Fabule** în 1851 și **Alcătuiri... Poezie** în 1852 în limba română a fost un succes frumos al poetului și în același timp al tipografului A.Popov. Este important și faptul că la tipografia lui A. Popov au fost tipărite și manuale în limba română pentru școlile naționale din Basarabia. Un deosebit interes prezintă cele două manuale ale profesorului de limba română la gimnaziul nr. 1 din Chișinău – Ioan Doncev – **Cursul primitiv de limbă română pentru școlile elementare și patru clase gimnaziale**, Tipografia lui Achim Popov, 1865 și **Abeceda română pentru clasele elementare**, Chișinău, Tipografia lui Achim Popov, 1865.

Aceste două manuale marchează câteva momente semnificative din istoria învățământului din Basarabia secolului XIX și încheie prima perioadă de activitate a tipografiei lui Achim Popov. Aceste două manuale au avut cea mai mare circulație în epocă, fiind foarte răspândite și apreciate, aducând contribuții de seamă la îmbogățirea limbii române, autorul fiind un adevărat creator de limbă literară. Achim Popov a încercat să scoată și un ziar în limba română. E vorba de ziarul „Românul". Aceste încercări au fost făcute în 1845, 1847, 1848. Dar toate intențiile lui Achim Popov de a tipări „Românul" nu s-au încununat cu succes.

Din cărțile cu caracter juridic ce se păstrează în fondurile muzeului aș remarca **Codicele de legi ale lui Armenopolu și Donici**, tipărite la 1850.

Este regretabil faptul că nu avem nici un exemplar de carte religioasă editată la tipografia lui Achim Popov.

Am trecut în revistă câteva din cărțile apărute la tipografia lui A. Popov din dorința de a face cunoscut publicului larg și, în mod deosebit, specialiștilor faptul că în fondurile Muzeului Național de Istorie a Moldovei sunt păstrate cu grijă și pasiune, inestimabile valori, dovezi de necontestat ale dezvoltării culturii noastre în secolul XIX.

Și câteva considerații:

1. Cărțile în limba română editate la tipografia lui A. Popov au contribuit și ele la păstrarea conștiinței naționale, ele fac parte din zestrea culturală a tuturor românilor, cu care noi, cei de azi, ne mândrim, dar pe care avem și obligația să o cunoaștem și să o valorificăm.

2. Prin tipărirea cărților didactice în limba română la tipografia lui A. Popov, basarabenii au cunoscut câte ceva din poezia românească, din operele lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, G.Sion, manualele acestea fiind unicele manuale de limba română până la 1917.

3. Activitatea editorială a lui A. Popov luată în ansamblul ei mai are o semnificație – aceea a dezvoltării raporturilor de înțelegere și colaborare între români și naționalitățile conlocuitoare din Basarabia.

ALEXIE MATEEVICI: ECOURI DE LA „VIAȚA BASARABIEI"

Ion ȘPAC
Biblioteca Academiei de Științe

Istoria literaturii și culturii românilor dintre Nistru și Prut a rezervat pentru autorul „Limbii noastre" un loc de cinste. Ca reprezentant de vază al întregii culturi spirituale românești Alexie Mateevici, prin activitatea sa de poet, publicist și de preot, a fost un promotor activ al românismului în Basarabia. Mărturie ne sunt majoritatea materialelor publicate în paginile revistei „Viața Basarabiei" pe parcursul anilor 1932-1944.

La 22 noiembrie 1931, cu ocazia aniversării a 25-a de la apariția ziarului românesc „Basarabia" (1906-1907), s-a depus la monumentul lui A. Mateevici, din grădina Catedralei din Chișinău, o coroană de flori, ca semn de pioasă comemorare a omului, poetului și publicistului ce-și publicase primele sale scrieri în paginile acestui ziar. Cu prilejul acestui eveniment Teodor Inculeț a rostit un discurs patetic, consemnând că „Basarabia a fost cea dintâi care a dat Semnalul Unirii tuturor Românilor" (V.B. – 1932. – Nr.1. – P.56). În continuare oratorul își pusese întrebarea: Prin ce se exprimă acest miracol? Și răspunse: „Continuitatea spiritului românesc în Basarabia – iată explicația miracolului basarabean", – aceasta fiind prima parte a răspunsului. A doua parte o găsim în versul lui A. Mateevici:

„Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam ce fără veste
S-a trezit din somn de moarte
Ca viteazul din poveste."

Deci două puteri: spiritul național și limba noastră, limba vechilor cazanii a dat greu renaștere în noi destoinicia de om.

În același sens este scris și articolul „Variantele poeziei «Limba noastră»", semnat de V. Harea. Mărturisirile lui V. Harea sunt interesante prin faptul că ele vin de la primele izvoare.

Autorul articolului l-a cunoscut pe A. Mateevici de pe timpurile studiilor la Seminarul Teologic din Chișinău, i-au apropiat însă mai mult întâlnirile de la redacția ziarului „Cuvânt Moldovenesc", la care colabora pe acele timpuri. De aici pornește forma memorialistică de expunere a materialului. Măgulitor povestește V. Harea despre împrejurările în care a luat naștere ideea scrierii

unei „poezii despre limba noastră". În anul 1917, la 25-28 mai, Mateevici a luat parte la lucrările Congresului Învățătorilor Moldoveni. În cuvântul rostit Mateevici le-a vorbit învățătorilor despre Franța, Italia, Spania, Portugalia, demonstrându-le sursa sigură de îmbogățire a limbii noastre. Aici, răspunzând la replica învățătorilor, precum că limba noastră e săracă, el le-a răspuns: „Mă gândesc la o poezie despre limba noastră. Poeziile lui Sion și Coșbuc îmi par cam sărăcăcioase în conținut, ca să poată fi privite drept o cântare a limbii noastre" (V.B.– 1933.– Nr.6.– P.72).

Dar iată cum au luat naștere variantele poeziei. La 15 iulie al aceluiași an, în ajunul deschiderii cursurilor învățătorilor de limba și literatura română, în fața cărora Mateevici trebuia să țină un ciclu de lecții, poetul a intrat la redacție cu poezia scrisă, însă înainte de a o prezenta pentru publicare își împărtășii unele îndoieli. Punându-le pe toate la cale, „Limba noastră" a fost publicată în ziarul „Cuvânt moldovenesc" din 21 iulie 1917. În curând, Mateevici revine la textul poeziei, face mai multe modificări și o propune pentru publicare revistei „Școala Moldovenească" (1917.–Nr. 2-4). Varianta dată, mai târziu, a fost inclusă de către P. Haneș în cartea **Poezii** a lui A. Mateevici (1926). Deci, aceste două variante, conclude autorul articolului, pot fi obiect de discuție pentru critica literară. Toate celelalte variante, apărute în diverse periodice și în unele manuale, pot fi lăsate pe seama alcătuitorilor de manuale și a responsabililor periodicelor respective.

Pe parcursul anilor 1934-1937 „Viața Basarabiei" a găzduit în paginile sale studiul monografic **Alexie Mateevici**, semnat de cărturarul Vasile Țepordei. Era prima lucrare, care punea în discuție activitatea lui A. Mateevici în ansamblu – ca poet, publicist și preot, lucrare rămasă până în prezent nevalorificată. Mai jos intenționăm să menționăm câteva momente mai elocvente din această monografie. La început însă, pentru evidențierea complexității ei, reproducem aici cuprinsul studiului: **Introducere; Biografia; Opera,** care este alcătuită din paragrafele: **Influențe; Poezia profană; Poezia religioasă; Poezia religioasă originală; Valoarea traducerilor lui Alexie Mateevici; Predici, nuvele, bucăți și articole moralizatoare; Schițe și nuvele; Istoria bisericească și încercări filologice; Folclorul; Încheire** – acestea sunt problemele ce l-au preocupat pe autor. Cum și la ce nivel s-a isprăvit V. Țepordei cu sarcina ce și-a asumat-o, cititorul va afla, consultând studiul, cu atât mai mult, că lucrarea a apărut și în ediție aparte (1937). Pe noi, însă ne-au impresionat mai multe amănunte și detalii, unele absolut necunoscute până acum, altele tratate în mod diferit. De exemplu, polemizând cu Petre V. Haneș, V. Țepordei afirmă și argumentează că tatăl lui A. Mateevici era român din județul Soroca și nici de cum polon. Tot aici el lansează teza că numele „Mateevici" a fost la început „Mateescu", părere susținută și de Nichifor Crainic. Întru susținerea acestei idei se aduc mai multe argumente: că Mateevici „adesea semna Mateescu" și că, el cunoscând la perfecție limba rusă, „n-a scris rusește nici două versuri. Se vede, însă, că nu numai conștiința de român nu-i permitea să scrie versuri în rusește, dar nici instinctul lui național". Lucru pentru care S. Levința, în micromonografia **Alexei Mateevici** (Chișinău, 1978), l-a apreciat pe V. Țepordei în felul următor: „Cu o deosebită tendențiozitate vorbea despre poezia, ba chiar și despre întreaga creație a lui A. Mateevici, cercetătorul burghez V. Țepordei, care scria că în lucrările sale A. Mateevici propovăduia în fond idealismul și misticismul" (p.7). Nu vom comenta afirmațiile de mai sus. Le lăsăm pe seama autorului.

În ceea ce privește ipoteza cu privire la numele de familie „Mateevici" sau „Mateescu" vom relata doar atât, că istoricul literar S. Pânzaru, scriitorul Iu. Colesnic și alți condeieri contemporani prin mai multe documente argumentează o a treia variantă – „Matveevici" (vezi: Pânzaru S. Most v odno stoletie // Mateevici A. Izbrannoe.– Chișinău, 1988.– P.8-9; Colesnic Iu. Doina dorurilor noastre.– Chișinău, 1990.– P.18, 22).

Cu interes deosebit se citesc mărturisirile lui V. Țepordei privitor la prietenia dintre profesorul de literatură Constantin Popovici și elevul de la Seminarul Teologic din Chișinău Alexie Mateevici. Prietenia începuse de la o observație făcută lui A.Mateevici de către profesorul său de literatură. Cazul se ameliorează în urma convorbirii de la cancelaria seminarului dintre Constantin Popovici și A. Mateevici, care, în fine, duse la o colaborare activă a lui A. Mateevici la revista „Luminătorul", redactorul căreia era C. Popovici. Într-un timp foarte scurt Mateevici deveni cel mai productiv colaborator al „Luminătorului". Prin 1911 și 1912 sunt numeroase scrise aproape în întregime de Mateevici (V.B.– 1934.–Nr.9.– P.24).

Un alt moment, mai puțin cunoscut de cititori, este legat de cele două caiete, rămase de la Mateevici: unul din 1907 și altul din 1917. Pe coperta primului caiet găsim semnătura: „Al.Mateescu", în românește, și „Al. Mateevici", în rusește. Primul cuprinde „Cugetări și subiecte" și „Notițe". Cel din 1917 cuprinde 9 poezii, fiind indicat că sunt scrise la Mărășești în iunie 1917 – (V.B.– 1934.– Nr.10.– P.18). Ultimul caiet, cel din 1917, probabil, este același caiet despre care vorbește și istoricul literar V. Chiriac în articolul „Carnetul cu poeme scrise pe front, iunie-iulie 1917" (Literatura și arta.– 1991.– 14 martie.– P.5), cu toate că există unele neconcordanțe: nu coincide, în parte, numărul poeziilor.

Originală ni s-a părut tratarea problemei „Mateevici – prozator". În compartimentul „Schițe și nuvele" autorul V. Țepordei, consemnând că A. Mateevici a început de la proză, traducând nuvela „Prădătorul" de A. Cehov, ajunge la concluzia că A.Mateevici „se simțea mai tare în proză, oferindu-se să scrie nuvele" (V.B.– 1937.– Nr.7-8.– P.108). Pentru a-și argumenta spusele, autorul reproduce integral izvorul: scrisoarea lui Mateevici adresată în 1906 lui Ion Pelivan, precum și nuvela „Toamna", tipărită pentru prima dată în ziarul „Basarabia" (1906.– Nr. 48, 49, 50).

În genere monografia lui V. Țepordei merită, după noi, toată atenția specialiștilor și a tuturor cititorilor îndrăgostiți de opera lui A. Mateevici. Ea constituie un studiu științific înzestrat cu multe detalii, argumente factologice, trimiteri și referințe bibliografice. În finele studiului mai găsim manuscrisul poeziei „Limba noastră", o listă bibliografică a literaturii consultate, alcătuită din 20 de documente, și o mențiune cu privire la careva izvoare de inspirație a poetului.

În 1936 Editura „Cartea românească" din București a lansat a doua ediție a volumului Poezii de A. Mateevici, îngrijit și prefațat de Petre V. Haneș. Cartea a fost primită cu căldură și recunoștință de cititorul basarabean. Deja la începutul anului următor revista „Viața Basarabiei" publică o recenzie inspirată a redactorului revistei N. Costenco, semnată cu pseudonimul Rafail Radiana. Pornind de la o strofă din „Limba noastră", recenzentul, într-un stil lapidar, ilustrează cine a fost A. Mateevici pentru basarabeni. Și parcă voind să-și argumenteze spusele, face o analiză succintă a câtorva versuri ale poetului, ajungând la concluzia că: „În poezia lui Mateevici nu figurează subtilitatea figurii artistice, nu găsești sensuri lapidar realizate. Lirizmul lui este curgător, avântat, nu este personal, ci social" (V.B.– 1937.– Nr.1-2.– P.120).

În sensul comemorării celor 20 de ani de la moartea cântărețului „Limbii noastre", paralel cu monografia lui V. Țepordei, parțial publicată anume în 1937, și recenzia lui N. Costenco, se încadrează și alte documente: articole, portrete literare, recenzii etc. Printre acestea este și prezentarea plachetei **Poezii-traduceri**, prefațată de L.T. Boga și editată la Chișinău de Asociația Presei Române din Basarabia. Din această mică prezentare mai aflăm că volumul conține 33 de poezii traduse din autorii ruși și că are misiunea să completeze esențial opera poetică a lui A. Mateevici. Autorul anonim al prezentării constată că majoritatea poeziilor traduse au un caracter religios și explică fenomenul dat prin aceea că versurile au fost traduse de un seminarist și apoi preot anume pentru o revistă bisericească – „Luminătorul", polemizând în felul acesta cu L.T. Boga, prefațatorul ediției, care afirmă că Mateevici a tradus din poeții

„cari se potriveau cu înclinările firești ale sufletului său, cu educația sa religioasă" (V.B.– 1937.– Nr.12.– P.126).

La aceeași temă se referă și articolul comemorativ a lui Pan Halippa „Alexie Mateevici" (V.B.– 1937.– Nr.7-8.– P.55-58). Cunoscându-l personal, autorul își scrie articolul în formă de amintiri care iradiază și azi o dragoste nestăvilită. Ei ar merita să fie reprodus aici în întregime, însă, neavând această posibilitate, ne vom limita la un singur moment, care în presă este tratat contradictoriu sau de cele mai multe ori este ocolit. Este vorba despre unele poezii religioase atribuite poetului. „Câteva din aceste poezii – scrie Pan Halippa – au apărut în „Luminătorul", ca fiind scrise de Alexie Mateevici, dar în realitate erau transcrise de el din alți autori. Astfel au fost: poemul „Hristos în biserica Ierusalimului" a lui Alex. Depărățeanu; poemul „Hristos după cina cea de taină" a lui N. Orășanu; legenda „Muncitorul" a lui Petre Dulfu. A mai apărut cu semnătura lui A. Mateevici „Cântarea slovei", care se inspira de la strofele poemului lui Octavian Goga „În munți". Această scădere literară noi suntem înclinați a o pune mai degrabă pe seama redacției „Luminătorul", cu un personal slab pregătit, care Dumnezeu știe cum se căznea să facă față aitor greutăți prin care trecea tiparul moldovenesc pe vremea aceea în Basarabia" (p. 61-62).

Vorbind despre traduceri Pan Halippa face o analiză mai amplă, poate mai profundă decât V.Țepordei a poemului „Ioan Damaschin" de Aleksei Tolstoi, în care traducătorul A. Mateevici „își dezvăluie... tot sufletul său creator și toată înclinarea spre țelurile cele înalte și spre veșnicele adevăruri" (p.63).

Din suita de materiale comemorative se evidențiază și portretul literar „Alexie Mateevici", semnat de poetul și publicistul Vasile Luțcan. „Dacă am pătrunde în poezia lui, scrie V. Luțcan, ne-ar izbi de la început rolul național pe care-l dă artei și artistului. Poetul e un deschizător de căi, un iluminat, care va conduce noroadele prin împărățiile întunericului. Poetul nu caută în pustiu, ci, așezat pe colinele natale, simte puternicul fior al obârșiei, contopindu-se cu mulțimea, cu destinul însuși. Mateevici a intonat imn limbii noastre, evocând codrii și Nistrul bătrân, trecutul cu vechi izvoade și prezentul cu lacrimi și bucurii. ...El pentru noi este o stea, o prea strălucitoare stea, un îndrumător în spiritualitatea moldovenească" (V.B.– 1937.– Nr.9.– P.56-57).

După abundența de materiale din 1937, în anii următori „Viața Basarabiei" consacră cântărețului „Limbii noastre" doar câteva cronici și eseuri, alte documente.

Prin tableta „Darul istoriei" scriitorul Nicolae Spătaru aruncă o privire retrospectivă peste cele două decenii, ce s-au scurs de la stingerea poetului și încearcă să reliefeze semnificația socială, consecințele scrierilor lui pentru generația nouă. „Este necesar – scrie colegul său de condei – să pătrundem în cercul unan, să suprapunem etapele generației noastre și să cântărim valoarea acelora, care devin purtătorii de steag pentru timpul hărăzit lor" (V.B.– 1938.– Nr.4-5.– P.45).

Cunoaștem cu toții dragostea lui Alexie Mateevici manifestată față de folclorul nostru. Mai puțin cunosc, însă, despre intenția lui de a scrie o lucrare de licențiat despre folclorul moldovenesc la finele studiilor la Academia Teologică din Kiev. Anume despre aceste momente ne mărturisesc documentele și comentariul lui Artur Gorovei în publicația „Scrisori Basarabene". Este vorba despre scrisoarea lui Ioan Bianu, adresată lui A. Gorovei și o altă scrisoare – cea a lui Ștefan Berechet, adresată lui Bianu, cât și de două epistole ale lui A. Mateevici, una a fost trimisă lui Bianu, care a luat ființă ca răspuns lui Șt. Berechet, a doua este adresată lui A. Gorovei. Ultimul, punându-ne la îndemână textele tuturor scrisorilor, ne mai lasă și unele comentarii. Iată ce scrie Artur Gorovei: „Am avut norocul să cunosc două scrisori de ale lui cu privire la folclorul românesc care-l interesa așa de mult... Bianu mi-a trimis ambele scrisori, ca să iau cunoștință de cuprinsul lor. I se cerea, lui Bianu, de către Mateevici lucrările folcloristice tipărite la Academie, pe care toate i le-a trimis, și mă ruga și pe mine să-i trimet revista mea „Șezătoarea". I-am trimis, lui Mateevici, opt volume din revistă – nu mai avem colecții complete – cum și alte cărți pe care le tipărisem eu. Ca răspuns Mateevici mi-a adresat o scrisoare de mulțumire și mi-a cerut diferite informații, cu privire la folclorul românesc, pe care i le-am dat... Public aceste scrisori, spre a se constata cât suflet a avut Mateevici pentru cunoașterea folclorului nostru..." (V.B.– 1940.– Nr.11-12.– P.18).

Ultimul document consacrat lui Mateevici publicat în „Viața basarabiei" aparține lui Vasile Cotigă și este intitulat „Elogiul lui Mateevici" (V.B.– 1943.– Nr.1.– P.33-34).

Esența eseului se desprinde chiar din primele cuvinte: „Elogiul lui Mateevici este elogiul limbii românești, care prin el și-a găsit cântărețul cel mai autentic, cel mai inspirat și profund". Și mai departe: „Cele mai puternice cântări ale limbii au venit din ținuturile dezrobite, de acolo, de unde lupta pentru limbă a cunoscut toate opintirile unui război în plină desfășurare" (p. 33).

Cuvintele acestea rostite în para războiului de tristă faimă rămân cât se poate de actuale și pentru zilele noastre. De altfel ca și întreaga creație a lui Alexie Mateevici.

Într-un articol fie ei și de proporții mai mari este imposibil de a expune în amănunte esența tuturor documentelor menționate. De aceea îndemnăm cititorul să nu se limiteze doar la cele comunicate aici, ci să răsfoiască și revista. Pentru a veni în ajutorul doritorilor la depistarea documentelor necesare, anexăm mai jos lista bibliografică a publicațiilor despre viața și activitatea lui Alexie Mateevici inserate în paginile revistei „Viața Basarabiei":

1. **Culturale: O coroană pe monumentul lui Alexie Mateevici** // Viața basarabiei.– 1932.– Nr. 1.– P.58-59.– Semn: T.1.

2. Harea V. **Însemnări: Variantele poeziei „Limba noastră"** // V.B.– 1933.– Nr.6– P.71-74.

3. Țepordei V. **Alexie Mateevici**: [Studiu monografic] // V.B.– 1934.– Nr.9.– P.17-32; Nr.11.– P.5-16; Nr.12.– P.41-56.

4. Țepordei V. **Valoarea traducerilor lui Alexie Mateevici** // V.B.– 1935.– Nr.1.– P.29-40; 1937.– Nr.7-8.– P.105-132.

5. Radiana R. **Recenzie** // V.B.– 1937.– Nr.1-2.– P.120-121.– Rec. la cartea: **Mateevici A. Poezii** / Pref. de Petre V. Haneș.– București: Cartea Românească, 1936.

6. Halippa Pan. **Alexie Mateevici** // V.B.– 1937.– Nr.7-8.– P.55-56.

7. Luțcan V. **Portrete literare: Alexie Mateevici** // V.B.– 1937.– Nr.9.– P.56-57.

8. **Recenzie** // V.B.– 1937.– Nr.12.– P.126.– Rec. la cartea: **Mateevici A. Poezii-traduceri.**– Chișinău, 1937.

9. Spătaru N. **Darul istoriei** // V.B.– 1938.– Nr.4-5.– P.45-46.

10. Gorovei A. **Scrisori Basarabene** // V.B.– 1940.– Nr.11-12.– P.18-23.

11. Halippa Pan. **La un sfert de veac de la moartea lui Alexie Mateevici** // V.B.– 1942.– Nr.8-9.– P.123-125.

12. Cotigă V. **Elogiul lui Mateevici** // V.B.– 1943.– Nr.1.– P.33-34.

Council of Europe
Conseil de l'Europe

CONSEIL DE LA COOPERATION CULTURELLE*

COMITE DE LA CULTURE

6e réunion

(Strasbourg, 16-17 mars 1993)

PROPOSITIONS POUR LE DEVELOPPEMENT DE LA LECTURE, DE LA TRADUCTION ET DE L'ECONOMIE DU LIVRE

Conformément à la rézolution adopteé le 16 octobre 1992 par les ministres européens chargés de la culture lors de leur réunion à Paris, le Secrétariat général du Conseil de l'Europe propose aux pays adhérents à la Convention culturelle européenne de mettre en œuvre un programme de développement du livre, de la lecture et de la traduction dont les différents éléments sont interdépendants, et qui suppose une coopération renforcée entre anciens et nouveaux adhérents.

L'application de ce programme implique en premier lieu **une sensibilisation de tous les acteurs** impliqués dans la chaîne du livre, qui va des auteurs et traducteurs aux lecteurs, en passant par les éditeurs, les distributeurs, les libraires et les bibliothécaires, et, grâce à eux, des autorités nationale compétentes.

Il implique également une **mobilization de ressources nouvelles**, dont une partie peut certes être trouvée dans le budget du Conseil, mais dont l'essentiel doit provenir des ressources des Etats membres, même si une contribution complémentaire peut vraisemblement être obtenue d'organismes ou d'institutions disposant de fonds propres.

***

La traduction

1. Renforcer les politiques nationales **d'aides à la traduction**, qu'il s'agisse, comme c'est déjà souvent le cas, de traduction vers des langues étrangères, ou, comme ce devrait l'être de plus en plus, de traduction **à partir de langues étrangères.**

Le Conseil effectuera en 1993 un rencensement des dispositifs d'aide existents et en mettra les données à la disposition des Etats membres.

2. Favoriser, parmi les ouvrages à tradiure, deux secteurs particulièrement prioritaires:

- **les ouvrages scientifiques**, qu'il s'agisse de sciences exactes de la vie ou de sciences humaines et sociales;
- **les grandes œuvres reprézentatives** du patrimoine propre à chaque nation, susceptible de constituier à terme, disponible dans toutes les langues européennes, un corpus commun.

3. L'accroissement prévizible, et souhaitable, du nombre des traductions à réaliser, ainsi que la divessification des langues à connaître exigent un renforcement des filières de **formation de traducteurs**, tant techniques que littéraires.

Par ailleurs l'exigence accrue de qualité des traductions, tant littéraires que scientifiques, implique que soient mieux définis les **droits et obligations des différents partenaires** concernés: auteurs, traducteurs, éditeurs.

La création de **centres ou collèges de traducteurs**, et la coopération renforcée des centre existents, devraient permettre d'avancer dans cette double direction.

Le Conseil accordera en 1993 des bourses à un certain nombre de traducteurs et favorisera la tenue

* În primăvara acestui an, la Strasbourg, sub egida Consiliului Europei, a avut loc o întrunire a Comitetului pentru Cultură, la care a participat şi dna Larisa Turea, viceministru al culturii. Publicăm în acest număr câteva dintre materialele oficiale ale acestui for.

d'un ou plusieurs colloques centrés sur les problèmes de la traduction.

Il est prêt à aider les Etats qui le souhaiteraient, à moderniser leur législation sur la propriété littéraire.

Les bibliothèques

1. Maillon essentiel de la chaîne du livre, les bibliothèques doivent voir leur existence et leur fonctionnement garantis, au besoin par une législation adéquate.

2. La constitution dans chaque pays d'une **bibliographie nationale**, réalisé si possible par la collaboration entre bibliothécaires et éditeurs, est une condition nécessaire à la constitution d'un veritable réseau européen des grandes bibliothèques. Il est très souhaitable que ces bibliographies soient réalisées conformément aux normes déjà en vigeur dans une dizaine de pays de la Communauté européenne.

Le Conseil est prêt à financer en 1993 les études de faisabilité dans ce domaine.

3. Les bibliothèques des **nouveaux Etats membres** ont un besoin urgent d'**enrichissement de leurs collections**, tant en ouvrages qu'en abonnement à des revues. Cet enrichissement pourrait s'effectuer rapidement s'il était mis en œuvre, de façon systématique, une politique raisonnée d'acquisitions, à l'initiative des bibliothécaires, des éditeurs, et des autorités nationales compétentes, qui tienne compte de la situation économique des pays concernés.

A défaut d'enrichissement massif, le développement, également massif, du **prêt entre bibliothèques** doit être systematiqement encouragé.

Le Conseil est prêt à favoriser, voir coordonner, des plans multinationaux de cession d'ouvrages dans leur langue d'origine à des conditions préférentielles.

4. La **formation professionnelle** est la clef de toute modernisation des bibliothèques, notamment la **formation à la gestion** ainsi que la mise à niveau des connaissances en matière de **nouvelles technologies**.

Le Conseil est prêt à soutenir financièrement en 1993 des opérations pilotes en ce domaine.

5. L'existence d'**associations professionnelles** démocratiquement constituées est un facteur décisif dans le développement des bibliothèques. Elles pourraient avoir, entre autres missions, celles de créer des outils d'acquisition d'ouvrages et de matériels pour les bibliothèques de leur pays.

Le Conseil est prêt à organiser à Strasbourg en 1994 une réunion européenne des associations nationales de bibliothécaires.

L'édition et la librairie

1. Le secteur économique du livre – industrie de l'édition, distribution commerciale du livre – connaît actuellement des difficultés dans tous les pays européens. Mais sa **situation est particulièrement critique dans les nouveaux Etats membres**, où les systèmes étatiques anciens se sont effondrés sans avoir encore été remplacés par des systèmes privés solides et fiables.

2. **Là aussi, la création d'associations professionnelles représentatives donnerait une impultion décisive à une rénovation**, en même temps qu'elle permettrait la réalisation d'outils collectifs indispensables, et d'abord d'**un catalogue national des livres disponibles**.

Le Conseil est prêt à organiser à Strasbourg en 1993 ou 1994 une rencontre européenne des associations professionnelles d'éditeurs et de libraires.

3. **La puissance publique**, chez ces nouveaux pays membres comme chez les anciens, ne peut se désintéresser du problème. Il lui revient également d'encourager la publication et la traduction de **livres pour enfants**, essentiels pour l'avenir de la lecture.

4. Dans ce secteur également, la **formation professionnelle est nécessaire**, notamment sous l'angle de la **gestion**. Elle pourrait d'ailleurs utilement se combiner avec la formation professionnelle des bibliothécaires, et prendre autant que possible appui sur les nouvelles technologies.

La formation des formateurs, donc la création dans chaque pays de systèmes de formation propres est une priorité à laquelle devraient pouvoir répondre les anciens membres du Conseil.

Le Conseil est prêt à favoriser en 1993 la réalisation de projets pilotes en ce domaine.

5. La re-création ou le maintien en existence d'un **réseau de distribution et de librairies** modernes est indispensable. A cet égard, l'implantation d'une ou deux **librairies pilotes** dans chaque nouveau pays membre purrait permettre d'amorcer un processus de rénovation.

Le Consiel est prêt à favoriser en 1993 la réalisation d'une ou de plusieurs librairies pilotes dans les nouveaux pays membres.

***

Activités archivistiques

Le Conseil apportera son soutien à deux projets élaborés par le Conseil International des Archives:

a) La **description des archives du Komintern**, l'accent étant mis en 1993 sur l'organisation du travail et la planification de cette description.

b) **Séminaires de législation archivistique**, visant à aider les pays d'Europe centrale et orientale à repenser et moderniser la législation et la réglementation relative aux archives.

Réunions en préparation

1. En association avec l'UNESCO et le Gouvernement roumain: un Séminaire intitulé „Le livre dans les nouvelles démocraties de l'Europe centrale et orientale", prévu à Bucarest du 25 au 27 mars.

2. En association avec une fondation américaine, PUBWATCH, et en liaison avec l'UNESCO et l'Association Internationale des Editeurs: un Séminaire sur „Les politiques gouvernementales en faveur du livre", prévu à Strasbourg du 26 au 29 avril.

SEMINAIRE DES 26-29 AVRIL 1993

LES POLITIQUES PUBLIQUES EN FAVEUR DU LIVRE EN EUROPE

rapport établi par Marc Olivier Baruch

AVERTISSEMENT

Le présent document, établi à partir des réponses fourniers par seize pays membres du Conseil de l'Europe au questionnaire que leur a été adressé le 2 février 1993, doit être regardé comme un document du travail, péparé en vue du séminaire organisé par cette institution du 26 au 29 avril prochains, au cours duquel il sera discuté et enrichi. Il conserve donc, jusqu'à sa diffusion officiele, un caractère provisoire, accentué par le fait que l'ensemble des pays interrogés n'ont pas répondu.

On renvera également aux précautions d'usage relatives à l'hétérogénéité des chifres rassemblés, à la fois parce que la définition du livre peut être différente selon les pays, et parce que les donnés fournies ont été collectées selon la méthodes propres à chaque pays, et pas nécessairement à des dates identiques.

INTRODUCTION

„Par ailleurs, le cinéma est une industrie", écrivait André Malraux en conclusion de son analyse artistique du cinéma publiée en 1939 sous le titre *Esquise d'une psychologie du cinéma*. Un demi-siècle plus tard, et après qu'ait été inventé le consept d'industrie culturelle, cette conclusion s'applique parfaitement au livre, qui apparaît d'abord comme un produit économique, soumis à ce titre aux règles du jeu marchand. Il obéit de ce fait aux tendances générales à la rationalisation, à la standardisation et à la concentration qui caractérisent l'évolution de la production dans l'ensemble des économies européennes.

Mais en tant que support culturel, le plus ancien et le plus diffusé, le livre se distingue par une offre extrêmement diversifiée, dont témoignent les données relatives au nombre de titres publiés dans la plupart des pays d'Europe. Il subit certes, comme tous les objets de consommation culturelle, des tendences accrues à la médiatisation et à l'accélération des phénomènes de masse, mais son principal atout réside dans sa quasi-universalité, et sa capacité à refléter la pluralité des opinions, des sensibilités et des expressions.

Il existe une contradiction interne entre ces deux logiques. Elle fonde, dans tous les pays ayant répondu à l'enquête, indépendamment de leurs choix de politique économique, l'existence d'interventions des pouvoirs publics en direction du livre.

Celles-ci existent à des degrés et avec des moyens divers: la grille – non exhaustive – qui a servi de base à la préparation du présent rapport (et que l'on trouvera en annexe 1), ne recensait pas moins de vingt-quatre mesures, que l'ont peut regrouper en trois catégories.

Il s'agit d'abord des mesures destinées à aider les entreprises qui produisent, distribuent ou vendent des livres. A côté d'outils généraux de politique économique, qui visent à créer un environnement économique sain, dont doivent profiter toutes les entreprises – tels les dispositifs de lutte contre les cocentrations exessives par exemple, ou les programmes d'aide aux petites et moyennes entreprises – outils adaptés le cas échéant au secteur du livre – l'exemple le plus net étant l'application de taux réduits de TVA à la production et à la vente de livres – prennent place des aides plus spécifique, destinées à alléger les contraintes particulières découlant, tout au long de la chaîne du livre, de la diversité, voire de l'éparpillement, du secteur.

Viennent ensuite les modalités d'intervention de l'Etat-mécène. Il existe, dans tous les pays, des subventions à la publication d'ouvrages „difficiles" ou „de qualité", conçues pour faciliter l'édition des livres qu'un raisonnement économique strict condamnerait, faute de rentabilité commerciale. L'important secteur de la traduction, qu'elle cocerne des langues étrangères ou des langues nationales minoritaires, se rattache à cette optique comme, nous semble-t-il, l'aide apportée par de nombreux pays à la promotion du livre à l'intérieur, et plus encore à l'extérieur, de leurs frontières.

Un troisième type d'aides, plus spécialement adapté aux réalités de l'économie du livre, existe dans de nombreux pays pour essayer de corriger l'antagonisme né de la contradiction entre évolutions économiques et nécessités culturelles. Un ensemble de dispositifs régulateurs, d'ordre juridico-économique, ont ainsi été mis en place par les pouvoirs publics, ou ont reçu leur agrément, dont les plus connus sont ceux relatifs au prix de vente du livre au public et au droit de prêt dans les bibliothèques.

Le présent rapport a pour but de passer en revue les modalités d'intervention mises en places, selon ces trois axes, par les pouvoirs publics des pays ayanat répondu à l'enquête. En toute rigueur, les questions relatives à la protection et la rémunération des auteurs, en amont, et à la politique de la lecture publique, en aval, auraient eu leur place dans un inventaire des politiques publiques en faveur du livre. Répondant toutefois à des problématiques différentes, on ne trouvera pas ici, sinon par l'intermédiaire de leurs répercussions sur la demande de livres.

Une précision majeure s'impose au seul de ce tour d'horison. Souvent les politiques du livre financées sur des crédits publics ne sont pas mises en œuvre directement par les instances étatiques elle-mêmes, mais par des partenaires extérieurs aux administrations centrales *stricto sensu*, et peuvent avoir des statuts divers (établissements publics, associations, fondations, agences, conseil, etc.). En outre, dans certains pays, notamment ceux fonctionnant sur une base fédérale ou ceux ayant accordé une large autonomie à certaines de leurs entités, les interventions culturelles d'Etat ne sont que subsidiaires — quand elles ne sont pas purement et simplement absentes — par rapport à celles des structures fédérées ou autonomes. Le tableau présenté ici peut être de ce fait sous-évalué, notamment dans le domaine de la publication et de la diffusion d'œuvres écrites dans des langues minoritaires.

I. LES AIDES AUX ENTREPRISES D'EDITION ET DE LIBRAIRIE

Tout en réaffirmant le principe selon lequel c'est aux éditeurs et aux libraires, acteurs économiques privés, et non à des organismes publics, qu'il revient de produire et de vendre des livres, ces aides se donnent pour objectif de corriger, en faveur d'un secteur où la diversité est à la fois indispenseble et coûteuse, les conséquences dangereuses auxquelles conduirait l'application brutale des lois du marché.

Des entreprises comme les autres?

réglementation de la concurrence

Des réglementations de la concurence, visant à éviter la formation de monopoles ou de cartels dominant un secteur de la vie économique, existent dans de nombreux pays, ainsi d'ailleurs qu'au niveau de la CEE, qui est très attachée. En France, en Suède ou en Italie, entre autres, sont ainsi examinées par des instances spécifiques, d'ordre juridictionnel ou administratif, toutes les fusions aboutissant à un chiffre d'affaires supérieur à un seuil, par définition suffisamment élevé pour ne concerner que rarement le secteur du livre. La tendance à la concentration éditoriale, que traduit la part importante des cinq premiers producteurs dans le chiffre d'affaires (voir le tableau „chiffres-clés du livre" en annexe 2), fait néanmoins de cette législation un outil nécessaire d'une politique du livre.

aspects fiscaux

Les règles fiscales s'efforcent de suivre la réalité économique des agents auxquelles elles s'appliquent. C'est ainsi que les impôts sur la consommation connaissent souvent des taux réduits pour les produits considérés comme de première nécessité. Le livre fait généralement partie de ceux-ci, à côté de secteurs tels que la pharmacie ou l'alimentation, comme le rappelle le tableau figurant en annexe 3. Ainsi, lors de la mise en place de la TVA, intervenue au cours des années quatre-vingt dans les pays ayant récemment adhéré à la CEE, un taux réduit a été appliqué aux produits de l'edition. La France a pour sa part baissé ces dernières années son taux de 7 à 5,5%, tandis que la Grande-Bretagne a connu une forte mobilisation des professionnels du livre en 1987 pour le maintien du taux zéro. Dans la même ordre d'idées, la Suisse, qui n'a pas encore de TVA, dispense les livres de l'application de l'impôt sur le chiffre d'affaires.

Au long de la chaîne du livre

Les opérations de commercialisation du livre sont nombreuses, définissant une „chaîne du livre" qui relie l'éditeur-producteur au consommateur par l'intermédiaire du diffuseur, du distributeur, du transporteur et du libraire. Ces opérations intermédiaires, comme dans l'ensemble du commerce, sont coûteuses, mais présentent en outre pour le livre la particularité de ne concerner souvent que de faibles volumes, parfois même un seul exemplaire pour satisfaire une demande ponctuelle d'un client. Il en résulte des surcoûts evidents, des surcoûts évidents, que certains pays prennent parfois partiellement en charge, directement c indirectement.

tarifs postaux, aide au transport

Il en est ainsi lorsque les tarifs postaux offrent des tarifs réduits pour l'envoi de livre. En raison d'accords postaux internationaux, ces tarifs existent plus souvent pour les envois internationaux qu'à l'intérieur même

d'un pays. Signalons toutefois le cas de l'Espagne et de l'Italie, où existent de tels tarifs, et celui des Pays-Bas, où les livres en Braille et les livres parlés (cassettes) sont acheminés gratuitement par la poste. En France, les pouvoirs publics ont contribué, avec les professionnels, à une expertise des problèmes du transport du livre, en finançant un audit de ce secteur.

modernisation de la distribution

Certains Etats ont mis en place des moyens d'aider la modernisation de la distribution du livre, en favorisant l'informatisation des points de vente. C'est ainsi qu'en Espagne existent des aides à l'informatisation des distributeurs et libraires, pouvant aller jusqu'à 50% des investissements, et que la Suède consacre chaque année 1,5 million de couronnes à l'informatisation des petites librairies.

Les aides financières aux entreprises d'édition et de librairie

La plupart des pays d'Europe centrale et orientale déclarent accorder une priorité au développement du système d'éditions privé „afin de permettre l'augmentation et la diversification des titres" (Roumanie). Peu cependent, à l'exception de la Hongrie, où les entreprises d'édition et de librairie peuvent recevoir tant de subventions que des aides en capital, vont jusqu'à envisager la mise en place de dispositifs spécifiques pour ces entreprises.

De tels dispositifs n'existent que dans certains pays d'Europe occidentale, même si tous connaissent l'existence de maisons d'édition totalement ou partiellement liées aux institutions publiques. Il s'agit bien sûr des éditeurs de publications officielles, mais souvent aussi d'organismes publics d'enseignement supérieur ou de recherche, ou d'institutions culturelles. L'analyse qui sous-tend tous ces modes d'intervention en faveur des entreprises qui produisent et commercialisent des livres se fonde en effet sur l'importance qui s'attache, pour la défense d'une culture, à l'existense de partenaires éditoriaux capables de produire des ouvrages non purement commerciaux, et de réseaux de librairies en mesure de les diffuser.

subventions

Les modes de participation financière de l'Etat dans le secteur du livre, tels qu'on les retrouve notamment en France, en Espagne et en Suède, ont connu une évolution au cours de ces dernières années. C'est ainsi que le recours aux subventions tendra à être limité aux entreprises reconnues comme les plus fragiles, qui sont le plus souvent les librairies. En France comme en Suède, ces aides sont destinées à permettre aux librairies de taille moyenne de maintenir un niveau élevé de diversification de l'assortiment de livres qu'elles proposes, en incluant dans leurs stocks des ouvrages de rotation trop lente pour être justifiée au regard des seuls critères commerciaux.

prêts aux entreprises

Pour les entreprises de taille moyenne, il sera plus souvent recouru à des dispositifs financiers plus classiques, existant dans d'autres branches du commerce et de l'industrie, notamment les bonifications d'intérêt, qui permettent des prêts à taux réduit, et les garanties d'emprunt.

Les prêts à taux réduit existent en Suède au profit des librairies des villes moyennes, tandis que l'Espagne en a fait le fer de lance de ses interventions (118 entreprises en 1991 et 90 en 1992 ont pu ainsi bénéficier de bonification d'intérêts de quatre à cinq points). La France connait une évolution visant à remplacer son dispositif de subventions aux maisons d'édition par des prêts sans intérêt, qui viennent s'ajouter au dispositif de garantie d'emprunts géré par une institution financière à laquelle participent également banquiers et professionnels du livre.

formation

Qu'ils agissent dans le cadre des programmes de formation et d'apprentissage – gérés par les ministères de l'éducation nationale ou, dans les états fédéraux comme la Suisse et l'Allemagne, par les instances fédérées (cantons de Länder) – ou au moyen d'aides plus ciblées, de nombreux Etats apportent leur soutien à la formation des cadres et employés de l'édition ou de la librairie. L'Espagne consacre une somme de 13,8 millions de pesetas par an à l'Escuela del Libro, et les Pays-Bas ont défini un programme de formation en alternance qui s'étale sur une durée de quatre ans. Dans la plupart des pays, la formation est placée sous la responsabilité des associations professionnelles, les charges y afférentes pouvant être, comme en France en faveur de la librairie, allégées par des subventions publiques.

II. LES AIDES A FINALITE CULTURELLE

Envisageant le livre essentiellement comme moyen de diffusion de la ou des cultures nationales et comme vecteur d'échanges culturels, ce type d'aides est uniformément répandu. Il recouvre les soutiens apportés à la promotion du livre sur le plan national et plus encore international, ainsi que les aides, recensées dans tous les pays ayant répondu à l'enquête, destinées à faciliter la publication d'ouvrages. Parmi celles-ci, les

projets impliquant la traduction – entre les diverses langues d'un même pays, ou vers une langue étrangère – ont une importance particulière.

Faire connaître

aide à la promotion

La promotion de la lecture et du livre en générale fait partie de la panoplie culturelle mise en œuvre dans tous les pays. Elle est souvent confiée à des institutions extérieures à l'Etat, mais largement subventionnées par lui, comme des fondations (*National centre to advance reading* en Finlande, *Literary Fund Foundation* aux Pays-Bas, etc...) ou des associations professionnelles d'éditeurs ou de libraires.

Elle implique des actions qui n'ont pour limites que l'imagination de leurs promoteurs, et facilitent la présence la plus ramifiée du livre dans toutes les couches de la population et toutes les institutions sociales. Citons en particulier les opérations réalisées par la Finlande et la Suède en direction de l'enfance (visite d'écrivains dans les écoles, aide à la publication des catalogues de livres pour enfants), l'aide à la publication de bulletins bibliographiques en Italie, bulletins dont les services de l'information de la Présidence du Conseil assurent également la traduction en quatre langues (allemand, anglais, espagnol, français).

aide à la promotion sur les marchés étrangers

On en arrive ainsi aux aides spécifiques destinées à la promotion des livres dans les pays étrangers. Presque tous les Etats disposent de moyens destinés à soutenir les explorateurs de livres: la France, l'Espagne ou le Portugal, comme les Pays-Bas, la Suède et la Finlande et, seule des pays d'Europe centrale et orientale, la Hongrie connaissent des dispositifs divers d'aide à la promotion des produits de leurs éditions en dehors de leurs frontières. Les actions sont souvent ciblées en direction des pays appartenant à la même communauté linguistique: pays d'Afrique lusophone ou francophone respectivement pour le Portugal et la France, promotion de la culture flamande aux Pays-Bas via la *Nederlandse Taalunie*.

Les opérations aidées vont de la participation aux foires et expositions de livres à la prise en charge d'une partie des coûts des entreprises exportatrices de livres, comme en Italie pour les pays situés hors de la CEE. Il en va de même en Suisse, où la Confédération a ajouté 735 000 francs en 1992 aux efforts de la fondation Pro Helvetia pour la promotion du livre à l'étranger.

L'aide aux projets éditoriaux

finalités

Alors même qu'elle s'attache à ne considérer que des produits en fonction de leur valeur culturelle, cette aide – qui existe, rappelons-le, dans tous les pays interrogés – se fonde sur un raisonnement d'ordre économique. Il s'agit en effet de briser le cercle vicieux qui ôte à un livre dont le public est *a priori* restreint toute possibilité de voir le jour. Le prix d'un livre étant en effet inversement proportionnel à son tirage, l'absence de toute aide conduirait à fixer pour de tels livres un prix prohibitif, rendant encore plus aléatoire la présence de ces livres en librairie, et donc leur acquisition par le public. Ce mécanisme se trouve encore exacerbé, pour les „petites langues", à savoir celles parlées dans les pays dont le bassin linguistique est étroit, par le faible nombre de lecteurs potentiels de tout ouvrage.

De là découlent certaines modalités des aides accordées, qui peuvent revêtir le caractère de subventions, de prêts sans intérêts ou de garantie d'achats. C'est ainsi qu'en France l'octroi d'un prêt à l'édition par le Centre national des lettres est subordonné à des conditions de tirage minimal. En Suède, où les sommes consacrées à ce type d'aides sont très importantes (31 millions de couronnes en 1992/93), le prix de vente doit être inférieur à un plafond, fixé par application d'un barème prenant en compte la nature et le volume de l'ouvrage.

catégories d'ouvrages

Les termes utilisés pour qualifier les ouvrages susceptibles d'être aidés („enrichissement du patrimoine littéraire", „protection de la culture fondamentale écrite", „haute valeur culturelle", etc...) induisent et reflètent la priorité donnée à la publication de textes classiques et d'œuvres de création littéraire. Les secteurs de vente particulièrement difficile, comme l'édition de poésie et de théâtre, peuvent faire l'objet, comme en France, d'un soutien accru. Des efforts sont également menés en direction des ouvrages scientifiques, complémentaires de l'aide accordée aux revues de haut niveau, qui ne sera pas détaillée ici mais qui constitue un axe prioritaire des politiques de soutien à la recherche.

Certaines aides sont plus spécialement consacrées à faciliter la publication d'ouvrages destinés à un public spécifique. Ainsi des livres à destination du public scolaire, et plus généralement de la jeunesse – auquel cas l'accent est mis, comme en Suède, sur la nécessité de proposer des livres bon marché – ou ceux destinés à un public handicapé (ouvrages en Braille ou à gros caractères). Sont également soutenus, souvent à un niveau décentralisé, les ouvrages relatifs aux cultures et

aux modes de vie régionaux (histoire, ethnologie, folklore,...), qui peuvent d'ailleurs être publiés dans une langue minoritaire.

modalités

La plupart des Etats on conçu leurs dispositifs de sélection des œuvres et les modalités concrètes de leur soutien de manière à assurer à leurs aides la plus grande neutralité intellectuelle et la plus grande transparence financière.

Souvent confiée, au stade de l'instruction ou de la mise en œuvre, à des organismes extérieurs à l'administration, chargés d'assurer la plus large publicité à leur action – notamment au moyen d'appel d'offres – la sélection des bénéficiaires n'est effective qu'après l'avis d'experts indépendants de l'administration. Dans certains pays, les aides n'interviennent qu'a posteriori, c'est-à-dire après publication de façon à ne pas constituer un facteur susceptible d'influer sur la prise de risque par l'éditeur.

Le montant de l'aide apportée peut être forfaitaire, ou découler de l'application d'un barème, fondé sur les coûts de production (composition et impression) de l'ouvrage, les frais spécifiques (illustration, traduction) étant également susceptibles d'être partiellement pris en charge.

Comment gérer Babel?

La divesité de ses langues, reflet de celle de ses cultures, constitue, nul n'en disconvient, l'un des traits caractéristiques en même temps que l'un des atouts de l'Europe. Elle pose toutefois de réelles difficultés dès qu'il s'agit de faire circuler pensée et littérature d'un pays européen vers un autre, et même au sein de certains pays, qui présentent un caractère pluri-linguistique. C'est pourquoi ont été mises en place des politiques d'aide à la traduction, qui se présentent comme des cas particuliers des principes généraux d'aide à la publication d'ouvrages exposés précédemment.

cas des pays ayant plusieurs langues nationales

Dans un pays pluri-linguistique, la traduction d'ouvrages de l'une des langues nationales vers une autre constitue un facteur d'unité nationale respectueuse des particularismes culturels. Les Etats nationaux, accompagnant en cela les efforts des collectivités décentralisées ou autonomes, ont ainsi mis en œuvre des programmes visant à rendre accessibles dans les diverses langues nationales des textes importants du patrimoine et de la création littéraires.

On peut citer le cas de la Suède, qui consacre 6% de ses aides à la publication d'ouvrages en langues minoritaires, celui de la Finlande, où les traductions du finlandais vers le suédois et les publications en langue suédoise sont aidées à hauteur de 700 000 marks, celui enfin, dans la même zone géographique, de la Norvège où un effort particulier est accompli en faveur du lapon et de nouveau-norvégien. La Suisse pour sa part apporte un soutien à l'impression pour des œuvres en langues italienne et rétromanche, et consacre 75% de ses crédits d'aide à la traduction aux traductions de textes d'une langue national vers une autre. Dans certains pays, les langues minoritaires ne recouvrent pas seulement le cas de minorités linguistiques, mais aussi de minorités ethniques, issues notamment de l'immigration.

aide à la traduction de et vers les langues étrangères

La traduction d'ouvrages parus dans une langue étrangère constitue un cas particulier des aides à la publication, important dans les pays dont la zone linguistique est réduite. Des subventions complémentaires prennent en compte les surcoûts découlant des frais de traduction, leur attribution étant conditionnée par une évalution de la qualité de la traduction et le respact des barèmes de tarification en usage, ceci afin de protéger les droits des traducteurs. Dans la même ordre d'esprit, on peut signaler l'existence, en Italie, aux Pays-Bas et en France, de bourses ou de prix décernés à des traducteurs émérites.

L'aide à la traduction dans les langues étrangères des ouvrages parus dans la ou les langues nationales constitue la clé de voûte d'une politique de présence culturelle à l'étranger en même temps que le support des programmes d'échanges culturels. Elle est souvent de ce fait du ressort des ministères des affaires étrangères ou d'autres instances diplomatiques, tel le Conseil Nordique, qui a mis en place un programme de coopération intergouvernementale pour aider les traductions entre langues scandinaves. Il revient aux autorités de tutelle de ces instances de définir les zones vers lesquelles la traduction des œuvres nationales est jugée prioritaire. C'est ainsi que, depuis quelques années, les traductions d'ouvrages parus dans les pays d'Europe occidentale vers les langues des pays d'Europe centrale et orientale ont bénéficié de moyens privilégiés de la plupart des pays, comme le soulignent la Suède et la France.

Le choix des titres à traduire est laissé le plus souvent à la discrétion de l'éditeur qui, lorsqu'il s'agit de livres ne figurant pas dans le domaine public, doit avoir négosié avec son partenaire étranger la cession des droits de publication. Les demandes des éditeurs sont soumises à des commissions ou des experts, chargés de donner un avis sur la qualité de l'œuvre à traduire et sa réception sur le marché du pays de destination.

III. LES DISPOSITIFS DE REGULATION DE LA DEMANDE

Le prix fixe du livre

finalités

Dans la majorité des pays d'Europe occidentale (et dans tous les pays de la CEE à l'exception du Portugal et de l'Irlande) – y compris dans ceux ne faisant pas mystère de leur ferme attachement au plus strict libéralisme économique – des dispositifs légaux ou l'acceptation d'accords interprofessionnels stipulent l'existence d'un prix unique, fixé par l'éditeur, pour la vente au détail des livres. Il s'agit là d'une exeption au principe de la liberté du commerce et de l'industrie, exeption qui se fonde sur l'intérêt superieur qui s'attache pour un Etat à maintenir une production éditoriale diversifiée et pluraliste.

Le mécanisme du prix unique consiste à maintenir, par l'interdiction de rabais sur les livres, l'existence d'un réseau ramifié de points de vente de livres, à commencer par les librairies capables de proposer au public tant un large assortiment de livres que des services adaptés (information bibliographique, commandes à l'unité, événements littéraires, ...). Grâce au prix fixe, ces librairies en effet ne voient pas s'échapper vers d'autres réseaux à vocation moins culturelle les ventes d'ouvrages de grande diffusion. Elles sont ainsi mises en mesure d'équilibrer, par telles ventes, le coût que constitue la possession d'un fonds éditorial diversifié, mais de vente lente.

état des lieux

En France et en Espagne, c'est la loi qui pose les règles du système de prix fixe, tandis qu'en Italie, en Allemagne, aux Pays-Bas comme au Royaume-Uni, celui-ci découle de la signature d'accords entre associations d'éditeurs et de libraires, et de la validation de ces accords par l'autorité administrative ou judiciaire.

L'ensemble des pays cités ci-dessus sont de fait monolingues, la quassi-totalité des livres qui y sont achetés étant publiés sur leur territoire. En conséquence, au regard notamment des règles de concurrence posées par la CEE dans le cadre du marché intérieur, le principe du prix fixe du livre ne pose pas de difficultés d'application. Il n'en va pas de même dans les pays qui importent une part importante des livres qui y sont commercialisés. C'est ainsi que tant la Belgique de langue flamande que l'Irlande ont dû renoncer, sous la pression de la Commission des Communautés européennes, aux accords de prix qu'ils respectaient depuis de nombreuses années, respectivement avec l'édition néerlandaise et avec l'édition britannique.

En Suisse, l'initiative est laissée aux professionnels, sachant que la nécessité d'imposer un prix unique a été reconnue par la Commission fédérale des Cartels. La situation est donc différente entre la Suisse allemande, où existe un accord entre la société faîtière des éditeurs et l'association des éditeurs allemands, et la Suisse romande, où seuls les éditeurs appartenant à l'Association suisse des éditeurs de langue française respectent un prix imposé.

En l'état actuel, le principe du prix fixe du livre est rejeté par le Portugal, la Suède et la Finlande. Il n'existe dans aucun des pays d'Europe centrale et orientale.

Les bibliothèques, partenaires de la politique du livre

Les bibliothèques sont évidement un partenaire majeur de toute politique du livre. Il ne sera pas ici question de construction ou de dotation de ces établissements, pas plus que de la formation de leurs personnels, mais l'impact que peuvent avoir les décisions prises en matière de lecture publique sur le commerce de livre, et donc sur l'évolution du secteur de l'édition.

achats en masse

Il est clair que bibliothèques et établissements scolaires constituent, particulièrement dans des pays et à une période où la consommation reste peu développée et le pouvoir d'achat restreient, des acteurs particulièrement actifs de la demande de livres. Cette demande est fréquemment soutenue, au moyen de subventions, par les pouvoirs publics. Ainsi en Suède et en Norvège, un exemplaire de la très grande majorité des livres publiés est acheté par une fondation liée à l'Etat pour être envoyé à chaque bibliothèque publique. Cette mesure permet d'élargir le marché du livre dans des pays à faible bassin linguistique, ce tirage minimal garanti permettant de réduire pour partie le risque éditorial, et cotribuant à une baisse du prix de vente.

L'effort peut également être ciblé, comme en Finlande où une dotation est versée aux bibliothèques publiques des communes de moins de six mille habitans pour l'achat de livres figurant sur une liste arrêté annuellement. Le Centre national des lettres verse en France des aides particulières pour créer des fonds thématiques dans tout type de bibliothèques. On doit enfin souligner, à terme, l'importance des liens qui peuvent exister, au plan local, entre une bibliothèque municipale et ses partenaires natures que sont libraires et éditeurs implantés sur place.

droits sur les prêts en bibliothèques

Dans plusieurs pays, notamment au Royaume-Uni et en Europe du nord, existent depuis longtemps des dispositifs visant à compenser, pour les auteurs et les éditeurs, le manque à gagner résultant du prêt par une bibliothèque d'un même ouvrage à des personnes différentes qui auraient été susceptibles de l'acheter. Sous l'impultion de la CEE, ces mécanismes, connus sous leur nom anglais de *Public lending right*, ont vocation à s'étendre à plusieurs pays qui ne les connaissent pas jusqu'à présent.

Des sommes importantes sont ainsi réparties entre auteurs et éditeurs, sur la base de statistiques des prêts réalisés par des bibliothèques. Si, aux Pays-Bas, le montant des sommes effectivement réparties a baissé de 15 à 10 millions de florins en 1992 au profit d'actions collectives de promotion de la littérature, il reste très important en Suède où, sur la base de 0,83 couronne par prêt, il s'est élevé à 80 millions de couronnes en 1992, et en Finlande où, égal à 10% des achats des bibliothèques, il représenté une somme de 17,6 millions de marks la même année.

Le système éducatif, partenaire de la politique du livre

Le système scolaire joue lui aussi un rôle primordial dans la mise en œuvre d'une politique du livre. Non seulement parce que c'est souvent par l'intermédiaire de l'école que se crée le premier contact de l'enfant avec le livre mais aussi parce que, comme on l'a vu, les établissements d'éducation font partie des principaux acheteurs de livres. Dans de nombreux pays d'Europe de l'Est, le besoin le plus urgent se trouve d'ailleurs souvent être celui de manuels scolaires ouverts à la pluralité ideologique. Ainsi, en Lettonie, une des premières actions en direction du livre a consisté en la mise en place d'un programme d'aide à la publication de manuels scolaires, à hauteur de 49 millions de roubles en 1992, afin de diminuer leur prix de vente.

Une telle intervention de l'Etat dans le secteur de l'édition scolaire n'est pas exeptionnelle. Il convient en effet de rappeler que, dans plusieurs pays, les manuels scolaires sont achetés par les autorités éducatives et que tels achats en nombre, en assurant des tirages élevés aux éditeurs, leur permettent de réduire en conséquence le risque éditorial, pouvant ainsi être considérés comme des aides indirectes. On peut également indiquer que, dans un pays aussi soucieux de libéralisme économique que la Suisse, certains cantons assument une responsabilité en matière d'édition scolaire.

lutte contre la photocopie sauvage

Le secteur de l'enseignement secondaire, et plus encore celui de l'enseignement supérieur, sont néanmoins à l'origine de graves perturbations du marché du livre, essentiellement dans le domaine de l'édition scientifique et technique et du livre de sciences humaines. L'utilization abusive — et ilégale — de la photocopie a en effet sensiblement réduit les ventes, donc les tirages, de ce type d'ouvrages, dont l'édition est devenue de ce fait de plus en plus difficile. C'est pourquoi la législation sur le droit d'auteur et le droit d'éditeur — et notamment les dispositions relatives au droit de copie — a dû être modernisée dans plusieurs pays, tandis qu'en France par exemple, de récents accords passés entre le ministère de l'éducation nationale et les associations d'éditeurs ont instauré une redevance forfaitaire versée par les établissements pour compenser la perte découlant, pour l'édition, de la multiplication des photocopies.

CONCLUSION

On peut essayer de tirer une synthèse des dispositifs décrits ci-dessus, en distinguant les Etats en fonction de la nature des politiques du livre qu'ils ont définies et mises en œuvre. A partir de là, il conviendra de tirer des conclusions — toutes provisoires — en analysant avantages et inconvénients des dispositifs existants, et en proposant des éléments dont pourraient bénéficier des pays soucieux de poser les jalons d'un soutien public à la diversité et à la pluralité éditoriales.

Grands types de politique du livre

Parmi les pays ayant défini des instruments d'intervention dans le secteur du livre, trois grandes catégories apparaissent, liées aux choix faits par rapport à trois des outils dont disposent les pouvoir publics: la définition d'un cadre structurel d'intervention, l'utilisation des bibliothèques comme moyen d'une politique du livre, le recours aux subventions en faveur des entreprises. Les politiques en faveur du livre que nous avons rencontrées se distinguent ainsi selon la priorité qu'elles donnent à chacun de ces outils ou, peut être plus exact, aux combinaisons deux à deux de ces trois outils.

On proposera ainsi, pour caractériser les politiques du livre conduites en Europe occidentale, trois types de „modèles" — ce terme devant s'entendre hors de tout jujement de valeur: un modèle anglais, un modèle suédois et un modèle français.

le modèle anglais

Il écarte le recours aux subventions en faveur des entreprises, au nom du libéralisme économique, mais accepte le principe d'un prix fixe de vente du livre, afin de soutenir l'existence d'un réseau de distribution, jugé indispensable au maintien de la pluralité et de la création éditoriales. A cette fin, les accords inter-professionnels, dont l'origine est souvent très ancienne, passés entre éditeurs et libraires font l'objet d'une validation par les pouvoirs publics. Le second pilier de cette politique réside dans l'importance du rôle joué par les institutions de lecture publique, qui constituent des réseaux anciens, disséminés dans le pays et très fréquentés. En conséquence, une compensation est considérée comme dûe aux éditeurs et aux auteurs pour les ouvrages lus gratuitement, et le principe du droit de prêt sur les ouvrages de bibliothèques existe depuis longtemps, drainant des sommes importantes qui son ensuite réparties vers les producteurs.

L'archétype de ce modèle est constitué par le Royaume-Uni, qui l'applique de manière rigoureuse, en excluant toute politique de contenu. Ce pays n'accorde en effet pratiquement aucun soutien public à la publication d'ouvrages -- ce qui est une originalité majeure par rapport aux autres pays rencontrés au cours de l'enquête. Les deux autres pays le pratiquant, l'Allemagne et les Pays-Bas, en proposent deux variantes: à base fédérative pour le premier, qui réserve l'intervention culturelle au niveau des Länder en l'encadrant dans des règles strictes de non-distorsion de la concurrence, plus couple pour le second en cela que des fonds non négligeables y sont consacrés à l'aide à la publication d'ouvrages litteraires et de traductions.

le modèle suédois

Dans le modèle suédois, ici representé par les politiques existant en Suède et en Finlande, c'est l'idée d'une régulation de la demande par l'application du prix fixe du livre qui et rejetée. Par contre, ces pays suivent de très près les conditions économiques de production, de distribution et de vente de livres, en accordant à chacun de ces stades de la vie du livre d'importantes subventions. Celles-ci transitent notamment, d'une double manière, par les bibliothèques, qui sont à la fois des acheteurs massifs de tous les livres qu'il est convenu d'aider, et des vecteurs de collecte des *public lending rights*. Une attention particulière est apportée aux canaux de distribution, qui sont suivis très finement: c'est ainsi que les librairies bénéficient de subventions de nature différente selon leur taille, l'accent étant mis soit sur le besoin de modernisation, soit sur la nécessité d'élargir l'assortiment proposé au public.

Une telle politique se caractérise par sa transparence économique, les mécanismes du marché pouvant jouer à plein, en même temps que par son coût élevé pour les finances publiques, qui sont conduites à corriger par des moyens budgétaires ce que l'absence de mécanisme interne de régulation pourrait entraîner d'excessif en matière de concentration éditoriale. Soulignons également dans ce modèle l'absence de taux réduit d'impôt sur la consommation (TVA), même si le parlement finlandais doit débattre de l'opportunité d'un tel taux dans les semaines à venir.

le modèle français

Les pays relevant du modèle français, enfin, ne font pas des bibliothèques -- moins développées ou, à tout le moins, moins anciennement développées que dans les pays évoqué ci-dessous -- un instrument majeur de leur soutien au livre. Par contre, ils reconnaissent toute sa validité au prix fixe du livre, qui est en général entré relativement récemment dans leur arsenal juridique et qui y a fait en conséquence l'objet d'analyses économiques approfondies. Ils recourent également au principe des subventions, non seulement pour les projets éditoriaux, mais également en faveur des entreprises d'édition, de distribution et de librairie, notamment à l'occasion d'opérations de modernisation. Outre la France, qui se caractérise par le très haut niveau budgétaire de ses interventions en faveur de livre, peuvent être rattachées à ce modèle les politiques suives en Espagne et en Italie.

Comme toute modélisation, celle proposée ci-desseus présente l'exeption qui vient brouiller le tableau: cas de la Norvège montre en effet la variété des outils auxquels peuvent recourir les pouvoirs publics quand il s'agit d'aider le secteur de livre. On est en effet en présence d'un pays qui emprunte des traits à chacun des trois exemples décrits ci-dessus: comme la Suède, il fait des bibliothèques un acheteur privilégié, qui contribue à orienter le marché du livre en se portant, avant publication, systématiquement acquéreur de la quasi-totalité des ouvrages. A la différence de ce même pays, il maintient toutefois le principe du prix fixe du livre, ce qui le rapproche plutô des deux modèles, sans connaître cependant, à la différence du Royaume-Uni, les droits de prêt en bibliothèques.

Pour être complet, on ajoutera enfin à ces modèles le cas particulier de la Suisse, qui emprunte à chacun tout en réaffirmant son souci d'éviter toute intervention directe trop marquée de l'Etat fédéral dans le jeu du

marché, et celui du Portugal, qui a adopté un profil relativement bas, en proposant peu de mesures spécifiques pour soutenir l'économie du livre.

Conclusions en forme de questions

Même ainsi différenciées par les trois „modèles" définis ci-dessus, les politiques du livres menées dans les pays d'Europe de l'Ouest n'en ont pas moins des points en commun, et posent des questions communes. Dans la quasi-totalité des pays qu'ils recouvrent, ces politiques incluent également des aides aux projets éditoriaux, qui les ont d'ailleurs le plus souvent devancées. Celles-ci, qui existent également dans les pays d'Europe centrale et orientale, impliquent qu'il puisse être répondu, par des instances aussi indépendentes des pouvoir publics subventionneurs que possible, à la question de savoir ce qu'est un livre de qualité.

La seconde question, qui va se poser avec force aux pays de l'Europe centrale et orientale, est celle du réseau de distribution et de vente du livre. Une des caractéristiques majeures du livre, on l'a vu, réside dans sa diversité, garantie de pluralité mais source au plan économique de surcoûts par manque d'économies d'échelles. Il est donc difficile, mais en même temps indispensable, de faire vivre un réseau fin de distribution, proche du public, en le soumettant au seul jeu du marché, étant entendu qu'un réseau entièrement ou majoritairement soutenu par des fonds publics n'est en aucun cas en mesure d'avoir le dynamisme commercial nécessaire. Des réponses diverses, on l'a vu, ont été apportées par les pays d'Europe de l'Ouest. Il paraît souhaitable que la question soit posée lorsque s'élabore la mise en place de secteurs privés de production et de commercialisation du livre dans les pays d'Europe centrale et orientale.

Troisième point, l'importance d'une formation aux métiers de l'édition et de la librairie. Paradoxalement, alors qu'ils soulignent pour la plupart la nécessité de disposer de professionnels bien formés, les pays n'insistent guère sur leurs actions en matière de formation. Le paradoxe n'est en fait qu'apparent, car les dispositifs de formation professionnelle existent bel et bien, souvent avec des moyens massifs, mais ne sont que rarement de la responsabilité des instances publiques chargées des politiques du livre. Ils peuvent être, comme en Suisse ou en Allemagne, confiés aux collectivités fédérées, ou comme en France gérés par des associations liées aux professions et financées au moyen de taxes spéciales assises sur les salaires.

On soulignera enfin l'intérêt qui s'attache à definir avec clarté la politique de l'édition scolaire. Les manuels utilisés dans les enseignements primaire et secondaire sont à la fois les premiers livres que rencontreront les élèves et les plus gros tirages d'ouvrages destinés à la jeunesse. Les investissements financiers autant qu'intellectuels nécessaires pour réaliser une collection de livres scolaires sont élevés, et impliquent souvent une intervention des pouvoirs publics. La question qui se pose alors est celle de partage des rôles et des responsabilités entre partenaires publics et privés.

Il est clair qu'envisagé sous le seul angle économique le secteur de l'édition est mineur, et ne semble guère devoir retenir l'attention ni mériter des politiques spécifiques. Pourtant, si tant de pays ont mis en œuvre, parfois de longue date et souvent en inventant des dispositifs largement dérogatoires par rapport au jeu classique du marché, des mésures destinées à appuyer la production et la vente du livre, c'est sans doute qu'ils ont vu dans le maintien de la pluralité éditoriale le plus sûr rempart contre la menace d'uniformisation culturelle, voire idéologique, qui découlerait d'une consentration excessive – quelles qu'en soient les causes – pesant sur le secteur éditorial. Moyen privilégié d'accès à la culture, vecteur des échanges culturels, support des identités culturelles, le livre doit pouvoir garder toute sa place dans les pays européens. Ses modes de production et de distribution peuvent et doivent encore connaître des évolutions, mais il paraît essentiel que celles-ci ne s'effectuent au détriment de la formidable capacité du livre à refléter la liberté d'expression. En cela réside la responsabilité des Etats démocratiques.

ANNEXE 1: GRILLE ENVOYEE AUX ETATS MEMBRES

TYPE DE MESURE	OUI	NON	FICHE (S) N°
I. AIDES FINANCIERES A L'EDITION			
subventions pour l'édition d'ouvrages			
prêts pour l'édition d'ouvrages			
subventions aux entreprises d'édition			
participation en capital dans les entreprises d'édition			
autres dispositifs financiers (garantie de prêt, bonification d'intérêt, etc...) en faveur des entreprises d'édition			
aide à la formation des éditeurs			
II. DISPOSITIFS JURIDIQUES ET FISCAUX			
réglementation du prix de vente du livre au public			
législation de lutte contre la concentration			
taux spécifique de TVA (ou d'autres taxes sur la consommation)			
droits sur les prêts en bibliothèque			
autres dispositions fiscales relatives à l'édition et à la vente de livres			
III. AIDES A LA DISTRIBUTION ET A LA VENTE DU LIVRE			
tarifs postaux préférentiels (internes et internationaux)			
subventions aux entreprises de librairie			
participation en capital dans les entreprises de librairie			
autres dispositifs financiers (garantie de prêt, bonification d'intérêt, etc...) en faveur des entreprises de librairie			
aide à la modernisation de la distribution du livre			
aide à la formation des libraires			
achats massifs en faveur d'institutions publiques (bibliothèques, établissements scolaires, envois à l'étranger, etc...			

TYPE DE MESURE	OUI	NON	FICHE (S) N°
IV. POLITIQUE DE LA TRADUCTION			
aide à la traduction d'ouvrages de la ou des langues nationales vers les langues étrangères			
aide à la traduction d'ouvrages de langues étrangères vers la ou les langues nationales			
V. AIDE A LA PROMOTION DU LIVRE			
sur le marché intérieur			
à l'étranger			
VI. EDITION EDUCATIVE, SCIENTIFIQUE ET TECHNIQUE			
existence d'entreprises d'édition liées au secteur public			
aides liées à la politique de la recherche scientifique			
aides liées à la politique de l'éducation			

ANNEXE 2: LES CHIFFRES-CLES DU LIVRE EN EUROPE

pays (chiffres 1991)*	monnaie	chiffre d'affaires (brut; en millions	chiffres des ventes (net; en millions)	nombre de titres	nombre d'exemplaires (millions)	part des cinq premiers producteurs	nombre de points de vente	% de lecteurs dans la population
Espagne	peseta	390 246	–	43 896	220	8,04%	15 000	56
Estonie (1992)	couronne	60	49,2	1 557	15,939	44%	380	93
Finlande	mark	1 230 (net)	2 160 (brut)	5 669	25,621	72%	450	–
France	franc	13 500	22 000	39 492	376,12	76,2%	26 243	77
Hongrie	forint	7 500	–	7 629	80,988	–	3 300	–
Italie	lire	–	3 531 milliards	40 142	215,647	–	5 266	37,5
Lettonie	rouble	0,6	0,287	1 473	20	28,5%	–	98
Norvège (1987)	couronne	–	–	5 481	–	–	–	–
Pays-Bas (1990)	florin	1 600	–	13 691	54,8	75%	1 564	64,8
Portugal	escudo	21 607	–	–	24,927	–	–	–
République Slovaque (1992)	couronne	–	–	4 012	–	–	–	–
Roumanie	leu	–	–	2 178	52,474	–	2 249	–
Suède	couronne	3 500	5 200	9 500	–	65%	630	–
Suisse (1992)	franc	–	730	10 438	–	–	1 030	–

* sauf indication contraire

ANNEXE 3: LES MECANISMES DE REGULATION

TVA, PRIX FIXE DU LIVRE, DROITS DE PRET EN BIBLIOTHEQUES

pays	taux de TVA livre / normal	prix fixe du livre	droit de prêt en bibliothèques
Espagne	3 / 12	loi	–
Estonie	– / 18	–	–
Finlande	– / 22	–	oui
France	5,5 / 18,6	loi	–
Hongrie	?	–	–
Italie	4 / 18	accord	–
Lettonie	–	–	–
Lithuanie	?	–	–
Norvège	0 / 20	accord	–
Pays-Bas	6 / 18	accord	oui
Portugal	5 / 16	–	–
République Slovaque	5 / ?	–	–
Roumanie	–	–	–
Suède	– / 25	–	oui
Suisse	0 (ICHA)	accord	–

BIBLIOTECA DE POEZIE

Tudor ARGHEZI

PE PLOAIE

Ce demon am, ce sorți, ce țară?
Și pentru ce pământu-ntreg
Mai strâmt
Decât boltita mea cămară?
Azi am un sceptru, mâne-l neg: –
S-a frânt?

Mi-e frig din creștet la călcâie.
E umed fiecare gând
Și orbi
Mi-e sufletul bolnav de râie
Și pân'la sânge se mângâie
Cu ghiarele-i de corb.

Mai sus, mai sus de nori și aștri,
E frig, pustiu, și e-n zadar
Să pleci,
Mințit de-atâți satiri albaștri, –
Spre stăvilarul secular
Înfipt în haos cu pilaștri. –
Căci nu-i făcut să treci.

Mai sus, mai sus! Spre ce? Spre unde?
În loc de-a merge poate-n sus,
Te-mping spre beznele profunde,
De bronz, subt care doarme dus
Alt Nepătruns, alt Presupus.

BIBLIOTECA – REFERENȚIAL CULTURAL

Dr. Constantin SCHIFIRNEȚ

Biblioteca este coloana vertebrală a unei culturi, ea reprezintă referențialul culturii unei comunități. În cadrul tuturor societăților umane omul este nu doar creator sau ființă creată de instituții și norme sociale. Omul este depozitarul unor sensuri și idealuri spirituale și morale, cu ajutorul și din cauza cărora se transformă sau distrug normele sociale inadecvate orientărilor sale culturale. Ființa umană se socializează, adică însușește norme, concepții și idei concretizate în comportamente. Cadrul instituțional constituie unul din factorii de socializare inclusiv în ceea ce privește cultura. Biblioteca se instituie ca element esențial în acțiunea de susținere, promovare și diseminare a valorilor culturii.

Biblioteca nu este un simplu depozit de carte, ci un sistem instituțional complex ce reunește într-un ansamblu armonios toate domeniile culturii. Se înțelege, este necesar să discutăm despre biblioteca în mod realist, concret și lucid în raport de situația fiecărei instituții. Pe de altă parte, impactul bibliotecii în realitatea culturală contemporană este evident.

Biblioteca se numără printre cele mai vechi instituții de cultură. Ea este cunoscută încă din secolul V î.e.n. În antichitate bibliotecarii erau erudiți care ansamblau și clasificau documente. În Evul Mediu bibliotecarul are mai mult funcția de conservare a manuscriselor. În aceeași perioadă semnalăm existența de biblioteci în incinta mănăstirilor. În secolele XVII-XVIII bibliotecile cunosc tipul de erudit care satisface trebuințele intelectuale ale unei elite, anume acelea de a se informa și documenta.

La mijlocul secolului al XIX-lea se observă o schimbare radicală a atitudinii unei fracțiuni din rândul bibliotecarilor cu privire la instituția bibliotecară: punerea la dispoziția tuturor categoriilor sociale a fondului de carte de care beneficia doar un număr mic de oameni. Alături de bibliotecarul bibliofil, a cărui funcție principală era conservarea moștenirii intelectuale a umanității, apare bibliotecarul public care consideră instituția ca un instrument prețios de instrucție și educație, punându-se în serviciul publicului pentru a-l îndruma și orienta în cultură. Biblioteca devine astfel o instituție democratică de informare, cultură și instruire.

Aşadar, până să se dezvolte în toate structurile ei, societatea se preocupă de bibliotecă doar prin acei factori pentru care cartea şi studiul erau esenţiale. Biblioteca apare ca o activitate specială, chiar ezoterică pentru unele grupuri umane. Pe măsura evoluţiei societăţii către diversificarea socială, culturală, economică şi politică precum şi a dezvoltării tiparului, biblioteca devine o necesitate socială, astfel încât ea este un element indispensabil al modernizării oricărei societăţi.

Concomitent cu lărgirea ariei de cuprindere a bibliotecii are loc şi creşterea gradului de specializare a acesteia. În acelaşi context este de semnalat un fenomen cu puternice rezonanţe: dezvoltarea extensivă şi intensivă a bibliotecii din universităţi, ea constituindu-se în model de organizare a activităţii bibliotecare. Fenomenul este complex şi el nu poate fi tratat decât luând în considerare multitudinea de aspecte ce derivă din evoluţia bibliotecii. Dacă ne referim la situaţia bibliotecii din România, istoric vorbind, vom observa existenţa bibliotecii în diverse locuri (mănăstiri, curţi domneşti), iar din secolul al XVIII-lea apar primele nuclee de lectură publică. În secolul al XIX-lea apar bibliotecile publice. Biblioteca se impune când capătă forma unei structuri instituţionale bine conturată şi o funcţionalitate realizată de un personal calificat. Revenind la statutul bibliotecii de astăzi, subliniem omniprezenţa ei. Funcţiile s-au diversificat încât biblioteca reprezintă element indispensabil al dezvoltării. Nu se mai poate concepe astăzi dezvoltarea unei societăţi fără aportul direct sau indirect al bibliotecii. În ţările dezvoltate, în orice localitate ea este plasată în locuri ce permit o remarcabilă prezenţă a acesteia ca una dintre instituţiile semnificative ale cetăţii, de regulă, ea fiind instalată în clădiri de importanţă istorică sau culturală. Instituţii guvernamentale, politice şi legislative dispun de biblioteci cu un important fond de carte. Este suficient să menţionăm că legislatorii americani au una dintre cele mai dotate biblioteci din lume, semn că decizia, fie ea şi poltică, nu poate face abstracţie de instrumentele bibliotecare.

Se încearcă scoaterea bibliotecii în cetate, ea fiind prezentă în locuri publice (parcuri de pildă). Biblioteca îşi lărgeşte gama de mijloace, pentru a pătrunde în zone dintre cele mai diverse. Bibliobuzele, de pildă, sunt o modalitate de difuzare a cărţii în medii depărtate de sediul bibliotecii. Mijloacele electronice de transmitere a informaţiei pot oferi cititorului, la domiciliu, tezaurul înmagazinat de bibliotecă. Toate acestea, ca şi alte contexte, dovedesc locul central ocupat de bibliotecă -- referenţial cultural. Purtătoare de informaţie, factor de sistematizare, selecţie şi transmitere a informaţiei, biblioteca este baza unei culturi.

Pledoaria pentru caracterul referenţial al bibliotecii nu este gratuită, deoarece atitudini de marginalizare, minimalizare şi neînţelegere a acestui statut se manifestă şi astăzi. A ţine treaz interesul pentru bibliotecă şi a veghea la realizarea integrală a virtuţilor ei înseamnă a milita pentru aşezarea bibliotecii pe locul real şi în parametrii fireşti ai dezvoltării societăţii.

Pentru ca biblioteca să realizeze în toată plenitudinea virtuţile ei de referenţial are nevoie de o libertate reală de opţiune, gândire şi acţiune în relaţie directă cu sprijinul nemijlocit al societăţii în ceea ce priveşte dotarea ei cu tot ce este necesar în propulsarea noului, a creativităţii, informaţiei şi culturii. Condiţia fiinţării bibliotecii o constituie profesionalismul, stăpânirea secretelor meseriei de bibliotecar şi lupta permanentă împotriva improvizaţiei, impostură, veleitarismului şi calificării superficiale.

Funcţiile bibliotecii reflectă cerinţe ale indivizilor, grupurilor şi societăţii. Aşa cum am subliniat mai sus, biblioteca depăşeşte cadrul strict al activităţii cu cartea, ea fiind un cadru ce oferă posibilitatea accesului la toate domeniile culturii, evident în modalităţi adecvate. Reprezentativ pentru bibliotecă rămâne totuşi cititorul. Cititor al cărui orizont de lectură este edificat prin lectura cărţilor oferite de bibliotecă. L-am numit cititor de bibliotecă (publică, şcolară etc.), el având convingerea că numai ceea ce oferă biblioteca este valabil. De altfel, în contextul actual, biblioteca devine un factor de protecţie socială, deoarece cititorul nu poate face faţă creşterii halucinante a preţurilor cărţii. Biblioteca rămâne o sursă sigură care facilitează accesul la carte.

Bibliotecile sunt, în unele situaţii, integrate într-un complex instituţional (centre culturale, case de cultură, întreprinderi, şcoli, facultăţi), ele fiind profilate, de regulă, pe un gen de carte sau un anumit public, răspunzând astfel unor trebuinţe specifice. Însăşi frecventarea lor este condiţionată de calitatea profesională sau socială a cititorului ce se adresează acestui tip de bibliotecă.

Concepută ca sistem cultural, biblioteca acţionează ca factor al modelării gândirii, ca mijloc de orientare a publicului. Ea tezaurizează informaţii şi valori, le difuzează şi creează noi valori. Dimensiunea creatoare a bibliotecii este foarte importantă cu atât mai mult cu cât este negată sau pur şi simplu neglijată, ca urmare a mentalităţii nocive referitoare la bibliotecă drept depozit de cărţi, fără a se lua în considerare că biblioteca este un instrument important de stimulare şi susţinere a creaţiei, precum şi capacitatea ei de a elabora noi direcţii în cultură.

Bibliotecarul este educator şi creator de valori culturale. Prin competenţa şi profesionalismul cu care formează conştiinţe, modelează caractere, propagă idei şi concepţii, bibliotecarul face o activitate creatoare. El crează la cititor noi structuri mentale, educă intelectul

şi influenţează comportamentul cititorului. Nu este prezumţios dacă un cunoscut proverb îl adaptăm la tema discutată: spune-mi ce bibliotecă frecventezi ca să-ţi spun ce cititor eşti. De aici decurge responsabilitatea foarte mare a bibliotecarului, cu deosebire astăzi când individul este asaltat de o mulţime de mijloace de comunicare, fiecare căutând să-l atragă prin modalităţi cât mai persuasive. S-a dovedit prin cercetări realizate în toate zonele lumii rolul deţinut de carte şi interesul manifestat pentru carte de către omul contemporan, în pofida asaltului, uneori agresiv, al audiovizualului. Cartea rămâne un mijloc peren de comunicare şi de cultură. Alfabetizat la nivel de masă creează inevitabil nevoia de a citi, nevoie ce se manifestă diferit de la individ la individ, în funcţie de orizontul său de cultură. Dincolo de asemenea diferenţieri rămâne această trebuinţă reală de a citi, un element integrator al motivării şi argumentării caracterului referenţial al bibliotecii. Latura creativă a bibliotecii decurge din impactul acesteia asupra publicului instruit cu modalităţi specifice ale activităţii cu cartea. Lectura se constituie ca temei al comportamentului cultural. De modul cum şi ce se citeşte depinde în bună măsură atitudinea faţă de cultură a individului. Lectura nu poate fi discutată în sine separat de întregul complex de interese şi aspiraţii culturale ale individului, însă se instituie ca pivot şi ferment al orizontului de cultură.

Biblioteca se adresează, indiferent de caracterul şi profilul ei, unui public, deci unui grup cu aspiraţii, interese şi trebuinţe. Aceasta înseamnă o democratizare reală a bibliotecii, a tuturor serviciilor sale, garantarea folosirii eficiente şi rapide a colecţiilor, condiţie pentru căutarea surselor de informaţie. Depăşirea condiţiei de simplu depozit prin punerea la dispoziţia cititorului a întregului fond este o condiţie sine-qua-non a prezenţei reale a bibliotecii în cetate.

Astăzi, în condiţiile tranziţiei la o societate democratică, la o societate de drept, biblioteca nu poate rămâne în afara prefacerilor sociale, economice şi culturale. Dimpotrivă, ea trebuie să fie un factor fundamental de progres, un element esenţial al schimbării, mai ales în mentalitate. Prin bibliotecă întreaga societate beneficiază de cadrul şi mijloacele de influenţare prin cultură a omului. Dacă ne-am imagina posibilitatea dispariţiei tuturor mijloacelor de cultură, este uşor de intuit că lipsa bibliotecii ar constitui faptul cel mai grav, cu consecinţe profunde asupra evoluţiei societăţii. Sau altfel gândit, cultura nu ar fi în pericol dacă ar supravieţui numai biblioteca. Este poate uşor exagerată această aserţiune dar ea subliniază rolul de referenţial al bibliotecii în orice tip de comunitate umană.

Caracterul referenţial al bibliotecii înseamnă extinderea democratizării vieţii sociale şi culturale, deschiderea către exterior, o viaţă spirituală mai intensă, nevoia de comunicare directă, participarea la cultură. Noul context determină reconstrucţia structurii bibliotecii, elaborarea unor metode noi şi forme eficiente privind serviciile bibliotecare. Dezvoltarea bibliotecii este strâns dependentă de interesele cititorului. Este cert că astăzi biblioteca nu mai poate fi o instituţie rigidă orientată către un singur ţel. Organizaţional, biblioteca se caracterizează prin structuri flexibile multiple.

Democratizarea activităţii bibliotecii înseamnă asigurarea condiţiilor de acces la cultură ale tuturor categoriilor de cititori. În acest sens, remarcăm că foarte puţin se face astăzi, în România, de către biblioteci, pentru persoanele dezavantajate social, fizic, psihic sau cultural. Avem în vedere, în primul rând, bibliotecile publice, dar sunt în discuţie şi cele universitare sau şcolare, ale instituţiilor şi întreprinderilor. În planul mijloacelor specifice ale acestor categorii de cititori nu există nimic concret şi eficient. Biblioteca nu poate neglija pe acei oameni lipsiţi de posibilităţi de mişcare sau vedere, dimpotrivă trebuie să fie un ajutor real pentru aceştia. Se înţelege, biblioteca răspunde unor cerinţe precum sunt cele enunţate, numai dacă societatea îi pune la dispoziţie tot ce este necesar, dar iniţiativa şi ofensiva pentru realizarea lor aparţin bibliotecii.

Racordarea bibliotecii la exigenţele economiei de piaţă este o realitate, pentru că ea nu fiinţează in vitro, deci fără nici o legătură cu întregul sistem social, aşa cum am subliniat mai sus. Dar această interconexiune să însemne introducerea inevitabil a principiilor şi regulilor comerciale în bibliotecă? Hotărât nu! Biblioteca nu are cum să se preocupe, cel puţin în această etapă de tranziţie, de crearea şi depistarea unor surse de finanţare prin activităţi proprii. Sunt prea multe obiective de înfăptuit, este destul de greu să fie schimbate rapid mentalităţile şi comportamentele, pentru ca biblioteca să aibă posibilitatea de a se autofinanţa. Şi cum lectura este gratuită, deci nici o bibliotecă nu poate pretinde taxă pentru serviciul oferit cititorului, societatea are datoria de a sprijini financiar această instituţie, cu rol fundamental în dezvoltarea socială, în afirmarea libertăţii, democraţiei şi aspiraţiilor de justiţie socială.

Din culegerea: **100 de ani de la înfiinţarea Bibliotecii „V.A. Urechia" Galaţi**: Volum jubiliar, Galaţi, 1991.

BIBLIOTECA DE POEZIE

Octavian GOGA

AM FOST...

Am fost logodnicul durerii,
Cobzarul cu aceleaşi strune,
Ce-şi ţese cântecu-nvierii
Din stihuri de îngropăciune...

În noaptea mea înviforată,
Drumeţ îndrăgostit de soare,
Am fost o harfă spânzurată
Pe-o streaşină de închisoare...

Zidit din lacrimi şi dezastre,
Eu am vestit o lume nouă,
Voi mi-aţi dat valerele voastre,
Eu v-am dat inima mea vouă...

În zile lungi de pribegie,
Biet rob lovit de biciul urii,
Eu am purtat de-o veşnicie
Prea mult blestem în cerul gurii...

Mirarea deci să nu vă prindă,
Că azi subt tîmpla mea căruntă,
Nu e nici zumzet de colindă,
Nu sunt nici chiote de nuntă...

TUDOR PAMFILE:

UN FOLCLORIST TECUCEAN ANIMATOR AL VIEŢII SPIRITUALE DIN BASARABIA

Tecuciul şi împrejurimile sale s-au străduit să dea ţării, vreme de un secol şi jumătate, numeroase personalităţi ce aveau să se afirme în diverse domenii. Tudor Pamfile aparţine şi el acestora, pentru că, aşa cum spunea şi distinsul om de cultură care a fost Apostol D. Culea, „nu se poate face un pas mai departe în cercetările de folclor fără consultarea lui Pamfile şi nici etnografie românească fără materialul lăsat de el la îndemâna iubitorilor acestei ştiinţe“[1].

Deşi s-a născut la 11 iunie 1883 la Ţepu – comună situată la circa 15 km nord de Tecuci – la insistenţele mamei sale, o femeie destul de ambiţioasă, el va face ultimele două clase primare, precum şi studiile gimnaziale în pitorescul târg aflat la întretăierea pârâului Tecucel cu apa cea mare a Bârladului.

Constrâns fiind la lipsurile materiale (pe timpul studiilor de la Tecuci şi-a plătit gazdele muncind în gospodăriile acestora), el se hotărăşte să-şi continue învăţătura ca bursier la Şcoala fiilor de militari din Iaşi. Aici, în iarna anului 1903, în timp ce urmărea cu stupefacţie o conferinţă despre Anton Pann, susţinută cu mult aplomb de Theodor Burada, preşedintele Societăţii „Junimea“ din localitate, Tudor Famfile şi-a dat seama că s-ar putea afirma şi el ca folclorist. O dată ajuns acasă, în vacanţa de primăvară, reintrând „în şezătorile flăcăilor şi fetelor cu care copilărise“[2], el se apucă să culeagă cu mult entuziasm cântece, multe dintre acestea văzând, mai apoi, lumina tiparului în revista „Şezătoarea“ de la Fălticeni a lui Artur Gorovei.

În timpul studiilor, făcute la Şcoala de Ofiţeri de Infanterie şi Cavalerie din Bucureşti (1904-1906), el a avut marea şansă să cunoască pe Nicolae Iorga care îşi exercita atribuţiunile de director al revistei „Sămănătorul“ şi pe Ion Bianu, directorul Bibliotecii Academiei Române, contactul cu aceste două ilustre figuri ale vieţii noastre spirituale fiind hotărâtor pentru

1 Culea, Ap.D. Tudor Pamfile. În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec. 1928, p.49
2 Sadoveanu Mihail. Opere vol.19. Publicistică 1904-1935. Bucureşti, Editura pentru Literatură, [1964], p.217

afirmarea sa ulterioară pe tărâmul folcloristicii. Profesorul Ion Bianu, deputat al județului Tecuci în Parlamentul României, l-a încurajat din toate puterile și l-a sprijinit permanent, punându-i la dispoziție colecția „Din viața poporului român".

Dorind să se afle cu slujba cât mai aproape de ținuturile natale, cărora le păstra „o dragoste nemărginită"[1], proaspătul sublocotenet va obține o repartiție la regimentul 3 Roșiori din Bârlad. În același an (1906), Academia Română îi va publica prima parte a culegerii *Jocuri de copii*, evenimentul constituind un adevărat imbold pentru tânărul de numai 23 de ani.

La Bârlad, Tudor Pamfile va scoate, împreună cu Mihai Lupescu, revista „Ion Creangă" (august 1908 – 1 iulie 1921) care va deveni cea mai importantă publicație de folclor din țară.

Cum legăturile sale cu Tecuciul nu se vor întrerupe niciodată (de altfel, își cumpărase aici o casă pe strada Elena Doamna care se păstrează și astăzi), el va întinde o mână de ajutor revistei locale de cultură „Freamătul" pe care, preluând-o la Bârlad, o va transforma într-o tribună de afirmare a valorilor literare din sudul Moldovei.

În anul 1913 cu unul din prietenii săi apropiați V.C. Nicolau – directorul prefecturii Tutova – va întemeia revista de cercetări și mărturii istorice „Miron Costin". După alți doi ani, Tudor Pamfile, poetul George Tutoveanu și preotul Toma Chiricuță vor pune bazele unei extrem de ambițioase societăți literare „Academia bârlădeană".

În tot acest timp „autodidactul cu temeinică pregătire"[2] se va înhăma la o „muncă titanică, stăruitoare și rodnică"[3], strângând „tot ce se lega de sufletul, de credință, de eresurile, de suferințele și bucuriile așezărilor din locul lui de naștere"[4]. În anul 1914, Nicolae Iorga îl consideră, deja, „drept cel mai frecvent și mai bine informat dintre erudiții care se ocupă de folclorul românesc"[5].

Deși viața i-a fost atât de scurtă, Tudor Pamfile – „fiul de suflet al lui Simeon Florea Marian"[6], „a scris mult și a dat la iveală o comoară neprețuită de cunoștințe despre sufletul poporului nostru, care poate că ar fi rămas pe veci pierdută, dacă nu ar fi răscolit el toate unghiurile țării ca s-o descopere"[7].

În numai 15 ani, Tudor Pamfile va publica 30 de volume ce conțin proze și versuri populare, credințe și tradiții folclorice, studii asupra civilizației materiale sătești (*Feți-frumoși de odinioară*, *Firișoare de aur*, *Cântec de țară*, *Povești populare românești* ș.a.) culegeri despre credințele poporului (*Boii și leacuri la oameni, vite și păsări*, *Sfârșitul lumii*, *Povestea lumii de demult*, *Diavolul învrăjbitor al lumii*, *Cerul și podoabele lui*, *Văzduhul*, *Pământul*), informații despre civilizația rurală (*Industria casnică la români*, *Agricultura la români*, *Cromatica poporului român*), studii dedicate obiceiurilor și calendarului popular (*Sărbătorile de vară la români*, *Sărbătorile la români. Crăciunul*, *Sărbătorile la români. Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului*). Numai culegerile și studiile – care i-au apărut sub egida Academiei Române – însumează, la un loc, peste 4200 pagini ce se constituie într-o „impresionantă arhivă de folclor și etnografie reprezentativă pentru sudul Moldovei"[8].

Ultimii trei ani ai vieții Tudor Pamfile avea să și-i petreacă în Basarabia, provincia istorică ce consimțise să se unească „pentru totdeauna" cu România. De altfel, de-a lungul anului 1918, el luase deja contact cu străvechiul ținut situat între Prut și Nistru. Scriitorul Mihail Sadoveanu îl întâlnește, într-o călătorie, pe acest „uriaș și impozant maior" care își exercită misiunea deloc ușoară, aceea de „inspector al trenului"[9] accelerat ce lega capitala țării de Chișinău.

Cum nopțile pierdute în timpul războiului și, mai ales, cele petrecute pe tren îi vor afecta profund sănătatea, „o suferință ascunsă orpindu-l de la muncă", profesorul universitar Simion Mehedinți – care îi cunoștea îndeaproape mistuitoarea sa pasiune – interveni pe lângă superiorii săi, cerându-le să-i permită lui Pamfile să se afirme pe „mai departe ca folclorist, atâta cât îi îngăduia puțina lui sănătate"[10].

În calitatea sa de ministru al instrucțiunii publice, S. Mehedinți nu va ezita să-l coopteze, de la 1 februarie 1919, în cadrul serviciului de activități extrașcolare – de pe lângă Directoratul General de Instrucție Publică din Chișinău – al cărui șef fusese numit institutorul Apostol D. Culea.

Iată argumentele ce au stat la baza alegerii făcute, dezvăluite de însuși autorul moral al „fericitei delegații culturale": „Când însuși dușmanii recunoscuseră vitejia, istețimea și alte însușiri de laudă ale neamului

1 Ibidem, p.216
2 Culea, Ap.D. Scr. cit., p.48
3 Savin, Petru Gh. Gânduri pentru un prieten scump. În: Tudor Pamfile, 6, nr. 7-12, iul.-dec. 1928, p.47
4 Sadoveanu, Mihail. Op. cit., p.217
5 Scrisori către N. Iorga. Vol.3, 1913-1914. București, Minerva, 1988, p.255
6 Bianu, I. Amintire despre Tudor Pamfile. În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec. 1928, p.36
7 Gorovei, Artur.[Explicații la o scrisoare adresată de Tudor Pamfile]. În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec.1928, p.45
8 Datcu, Iordan; Stroescu, S.C. Dicționarul folcloriștilor. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p.320
9 Sadoveanu, Mihail. Op. cit., p.218
10 Mehedinți, S. [Scrisoare adresată căpitanului Ion Dieа din comitetul organizator pentru ridicarea bustului lui Pamfile]. În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec.1928, p.37

românesc, era firesc să căutăm a da tineretului încrederea în viitor, punându-i subt ochi comoara literaturii populare. O strângere a întregului folclor românesc se impunea, şi îndată ce am putut, am trimis pe Pamfile peste Prut. Cu chipul lui blând, nici că se putea în zilele acelea un sol mai potrivit faţă de moldovenii dintre Prut şi Nistru, abia scoşi din robia muscălească"[1]. Acelaşi S. Mehedinţi îşi exprimă deplina sa satisfacţie: „Alături de preotul Mateevici, venit pe frontul de la Mărăşeşti, unde a scris despre limba noastră, aşa cum nu mai scrisese nimeni de la Eminescu, Pamfile – ca un fel de «Dan, căpitan de plai» – ne-a îndreptat ochii iarăşi către Nistru"[2].

În Basarabia, trezită „din somnul cel de moarte", seviciul de activităţi extraşcolare a întreprins o asiduă muncă de răspândire a diverselor publicaţii (cărţi, reviste şi ziare), de întemeiere a unor şcoli pentru adulţi, de organizare a unor biblioteci populare sau de şezători artistice ce vizau propovăduirea cuvântului românesc. Aici vor lucra cu devotament şi entuziasm: Apostol D. Culea, scriitorii Nicolae N. Beldiceanu, Nicolae Dunăreanu şi Mihail Sadoveanu, profesorul Ştefan Ciobanu din Chişinău care era şi directorul general al Direcţiei de Instrucţie Publică.

Personalităţile nominalizate mai sus, împreună cu folcloristul Tudor Pamfile, vor sădi în inimile tuturor intelectualilor basarabeni încrederea, entuziasmul şi hotărârea de a cultiva adevărul, binele şi frumosul în rândul oamenilor simpli, de a redeştepta, prin toate mijloacele posibile, simţirea patriotică românească.

Mihail Sadoveanu – referindu-se la demersul cultural în care se implicase după unire – spunea: „ne-am întâlnit [în Basarabia, n.n.] şi am lucrat amândoi într-o strânsă înţelegere pe tărâmul cultural"[3]. Aici, „notele şi caietele lui se înmulţeau cu regularitate, cu statornicie... Munca aceasta mare şi neobosită el o îndeplinea cu simplitate şi modestie, aşa cum, necunoscut şi neapreciat după merit, îşi făcuse datoria o viaţă întreagă"[4].

Tudor Pamfile – în calitatea sa de subşef al serviciului cursuri de adulţi de la oraşe – a desfăşurat o susţinută activitate de întronare a culturii româneşti în Basarabia, de popularizare, prin intermediul şezătorilor, a literaturii populare cu caracter moralizator tipărită într-o frumoasă limbă românească (*Cartea poveştilor hazlii*, 1919, *Mănunchiu nou de povestiri populare cu privire la Ştefan cel Mare*, 1919, *Frăţia de cruce şi alte înrudiri sufleteşti la români*, 1920, *Doine şi cântece bătrâneşti*, 1921), a propriilor scrieri de certă valoare literară (*Cuiul lui Pepelea*, 1920 şi *Noaptea Sfântului Andrei*, 1921) sau a preţioaselor contribuţii la studiul istoriei naţionale (*Ţinutul Hotinului la 1817*, 1920 şi *Pagini vechi de viaţă moldovenească*, 1919).

Mentorul revistei de folclor de la Bârlad se va îngriji şi de scoaterea unei ediţii complete din opera lui Ion Creangă pe care îl considera a fi „cel mai mare şi cel mai blând cuceritor al sufletului moldovenesc din Basarabia".

Demn de reţinut este şi faptul că majoritatea lucrărilor enumerate (înglobate în secţiunea „Biblioteca populară sătească") au apărut, într-un tiraj de 15 000 exemplare fiecare, la Tipografia „Glasul Ţării", locul unde Tudor Pamfile îşi petrecea cea mai mare parte a timpului său liber.

În aceeaşi perioadă, Pamfile va publica diferite creaţii literare şi studii în revistele „Viaţă românească" şi „Florile dalbe", aceasta din urmă – care a apărut vreme de un singur an, în 1919 – revendicându-şi-l şi ca membru fondator.

Tudor Pamfile s-a dovedit a fi un colaborator de nădejde al prestigioasei reviste „Şcoala Basarabiei" tutelată de Ştefan Ciobanu, precum şi al gazetei bisăptămânale „Cuvânt Moldovenesc" a lui Pan Halippa pe care a condus-o o bună bucată de vreme; articolele sale destul de angajate dezvăluindu-i gândirea cumpănită şi senină, sufletul său atât de generos şi de îndatoritor, îndemnurile frăţeşti străbătute de patriotism, dar şi de bun simţ. Ziarele „Sfatul Ţării" şi „Dreptatea" l-au socotit printre cei mai prodigioşi foiletonişti pe care i-au avut de-a lungul întregii lor existenţe. O impresie la fel de bună el a lăsat şi la „Renaşterea Moldovei" unde, prin lucrările sale, a contribuit la redeşteptarea simţămintelor româneşti.

La un moment dat se entuziasmase de zelul său şi savantul Nicolae Iorga care recunoscuse că „rareori am avut un suflet aşa de îndrăgostit de muncă şi de ajutorare ca al lui. În Basarabia a dovedit o inimă de frate cum n-a fost alta mai caldă"[5].

„În plină şi rodnică activitate"[6], „în toiul atâtor iniţiative pornite din toate părţile pentru înteţirea tipăriturilor pentru popor"[7], „când tocmai putuse birui invidia omenească de care şi el a avut parte în mare măsură, când puţină linişte se aşternuse peste viaţa lui zbuciumată şi închinată migăloaselor cercetări"[8], iar

1 Ibidem
2 Ibidem, p.39
3 Sadoveanu, Mihail. [Scrisoare adresată căpitanului Diea] În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec. 1928, p.38
4 Sadoveanu, Mihail. Op. cit., p.218
5 Iorga, N. [Scrisoare adresată căpitanului Diea]. În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec. 1928, p.35
6 Marian, Liviu. Tudor Pamfile. În: Glasul Basarabiei, nr.8, 23 oct. 1921
7 Culea, Ar. D. Art.Cit., p.49
8 Savin, Petru Gh. Art. cit., p.47

Academia Română se pregătea să-l primească în rândurile membrilor săi corespondenţi, Tudor Pamfile – omul „înalt şi mândru ca un brad căzu răpus „pe la spate", de securea haină a morţii"[1], la 17 octombrie 1921, la Chişinău, întocmai unui „erou luptător care şi-a făcut cu cinste şi credinţă datoria până în ultima clipă a vieţii"[2].

Iată doar câteva dintre reacţiile pe care avea să le provoace trecerea sa atât de bruscă în rândul umbrelor. Simion Mehedinţi declară: „Moartea lui Pamfile a fost o grea pierdere pentru ceata nu prea mare a celor închinaţi muncii pentru cunoaşterea şi înviorarea poporului nostru"[3], în timp ce Mihail Sadoveanu, profund îndurerat, îşi exprima şi el regretul: „Pamfile moare tânăr, înainte de a fi ajuns la mijlocul drumului vieţii şi înainte de a fi dat ce făgăduia", încercând să se consoleze cu gândul că „Pamfile s-a strămutat la veşnicile lăcaşuri, întru Domnul şi între drepţi, lângă strămoşii lui răzeşi"[4].

Aducerea, la 27 aprilie 1923, a rămăşiţelor sale pământeşti în cimitirul din Tecuci îi va prilejui lui S.Mehedinţi încă o apreciere a eforturilor sale întreprinse dincolo de râul spre care se vor îndrepta din nou blestemele conaţionalilor noştri: „cel ce se odihneşte în cimitirul din Tecuci şi-a îndeplinit cu prisos solia faţă de moldovenii de peste Prut"[5].

Amintirea celui care a fost Tudor Pamfile îl va determina şi pe scriitorul de origine tecuceană Al. Lascarov-Moldovanu – care l-a cunoscut îndeaproape – să aibă, totuşi, o reacţie optimistă: „Spiritul lui neodihnit în clipele de zbucium va fâlfâi în preajma pământului pe care el l-a iubit aşa de tare şi se va preface în poveşti şi basme pe care moldovenii le vor povesti copiilor lor [...] Pamfile va rămânea tot marele folclorist din viaţă, topit pe veci în încăperea largă şi luminoasă a sufletului nostru românesc"[6].

Prietenii, colegii şi iubitorii scrierilor sale, vrând să-i veşnicească la Tecuci chipul în bronz s-au constituit, în anul 1926, într-un comitet de iniţiativă, printre cei 18 membri de bază aflându-se şi profesorul Ştefan Ciobanu, devenit între timp membru al Academiei Române (el singur va dona suma de 8 510 lei), Liviu Fl. Marian şi I.I. Macovei, directorul Liceului „Al. Donici", toţi trei din Chişinău.

Din nefericire iniţiativa a fost urmată de tot felul de surprize. Primul bust, realizat în 1927, „a fost stricat de primărie, din cauze ce nu se cunosc"[7], celălalt – dezvelit la 17 iunie 1928 în latura dinspre apus a grădinii publice din Tecuci – a fost, după două decenii, distrus de furia comuniştilor care au găsit de cuviinţă să dea o altă întrebuinţare bronzului. Tecucenilor de astăzi le revine obligaţia morală de a repara actul irresponsabil comis şi de a-l repune, în sfârşit, pe Tudor Pamfile în panteonul marilor spirite pe care le-a dat cu prisosinţă acest colţ străvechi de ţară.

Acum, când nu peste multă vreme vom sărbători 110 ani de la naşterea sa, toţi cei ce gândesc şi simt cu adevărat româneşte au îndatorirea de a aprecia, încă o dată eforturile stăruitoare pe care Tudor Pamfile le-a depus pentru a scoate „la iveală din marele suflet românesc, bulgăraşi mulţi şi frumoşi de aur curat"[8].

BIBLIOGRAFIE

1. Badic, Constanţa. **Tudor Pamfile** (1883-1921). Biobibliografie. Galaţi, Biblioteca V.A. Urechia, 1970, 117p.

2. Datcu, Iordan; Stroescu, S.C. **Dicţionarul folcloriştilor. Folclor literar românesc.** Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979, p.319-324.

3. Ene, Virgiliu. **Folcloriştii români.** [Timişoara], Facla, 1977, p.174-187.

4. Lascarov-Moldovanu, Al. **Amintiri dintr-un oraş moldovenesc.** În: Convorbiri literare, 75, nr.1-2, ian.-feb. 1942, p.32-36.

5. Ursu, G. **Tudor Pamfile şi Tecuciul.** În: Gh. Ursu. Tecuciul literar. Bârlad, 1943, p.18.

6. Vrabie, Gh. **Bârladul cultural.** Bucureşti, f.e., 1937, p.234-258.

Ştefan ANDRONACHE

1 Marian, Liviu. Tudor Pamfile. În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec. 1928, p.54
2 Ibidem
3 Mehedinţi, S. [Scrisoare adresată căpitanului Diea]. În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec. 1928, p.37
4 Sadoveanu, Mihail. Op. cit., p.218
5 Mehedinţi, S. Scr. cit., p.38
6 Lascarov-Moldovanu, Al. Tudor Pamfile. În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec. 1928, p.52
7 Listele strânse pentru mărirea fondului ridicării... În: Tudor Pamfile, 6, nr.7-12, iul.-dec. 1928, p.63
8 Lascarov-Moldovanu, Al. Tudor Pamfile În: Neamul Românesc nr. 246, 27 oct. 1921

BIBLIOTECA DE POEZIE

Ştefan Octavian IOSIF

CĂTRĂ TINERII POEŢI

(fragment)

Întunecată-i steaua ţării noastre...
Înstrăinaţi trăim în zile grele,
Şi viitorul – plin de sem..e rele –
Veşteşte lacrimi numai – şi dezastre...

Spre voi se-ndreaptă glasul rugii mele,
Fraţi cântăreţi! Sus inimile voastre,
Poeţi pierduţi prin nori şi-n zări albastre
Ce nu visaţi decât la flori şi stele...

Nu osteniţi ca-n asfinţit de seară,
Ci – treji la mândrul sunet de fanfară –
Veniţi cu suflet şi cu voie bună

Spre soarele ce-i gata să răsară,
Să înălţăm iar flamura străbună
A dragostei de lege şi de ţară!

ARHITECTURILE PREAPLINURILOR

(Ecouri eminesciene în arta lui Igor Vieru)

Cu ani în urmă, când Mihai Cimpoi ieşea în presă cu un eseu despre lirismul funciar al literaturii basarabene, care lirism în viziunea noastră juvenil-studenţească, cuprindea toate felurile de manifestare spirituală între Prut şi Nistru, descindea din dulcea şi amărâta, acum, Bucovină Anatol Rurac, pictor începător, cu proiecte dintre cele mai auguste, ca toţi tinerii, căci, vorba lui Liviu Damian, „Tinereţea totul poate". Şi chiar poate! Pentru că el, după ce a făcut filologie rusă, la Universitatea din Cernăuţi (sic!), dar având preocupări şi lecturi demne de luat în seamă în ale penelului, şi eu, care făcusem literele şi bibliologia la Chişinău, dar care eram îndrăgostit de pictură, având până atunci câteva zeci de mii de reproduceri, ne străduirăm să ghicim esenţa artei plastice, mai mult cu intuiţia, decât cu buna cunoaştere. Arta mare, ghiceam noi, vine întotdeauna de acasă, adică poate fi numai şi numai naţională (lucru despre care nu se spunea pe atunci nici un cuvânt). Apoi, arta mare vine din eul artistului ce este un Dumnezeu, el îşi creează propria-i lume, propriu-i univers. De ce nu ?! Apoi un plastician debutant, ca şi cei de pe alte tărâmuri ale artei, intră în scenă cu gesturi etalate, să fie luat în seamă, să-l vadă lumea. Pe urmă, cu vremea, gesturile se domolesc, sentimentele şi viziunile se aprofundează şi devin mai simple, adică se debarasează de sofisticările inerente începutului de cale. Şi aşa reflectând, începurăm să tatonăm ceea ce este naţional în pictură şi să cunoaştem mai bine operele pictorilor accesibili Chişinăului.

„Igor Vieru!" – fu strigătul nostru, într-un glas.

Mihai Grecu avea să ni se dea întru înţelegerea noastră ceva mai târziu. Igor Vieru, însă, adică opera lui, era însăşi poezia, însăşi metafora. Desigur, filozofările noastre în privinţa gestului incipient se cam împotmoliră, se autoanulară, pentru că acest pictor era întruchiparea nordului. Iar la nord basarabenii sunt serioşi, am impresia, chiar din faşă. A gesticula la nord ar însemna a fi cioară albă. Că-i bine, că nu-i prea bine, îmi vine greu să o spun. Probabil că există, în subtext, şi una şi alta. Oricum, Igor Vieru căpătă în ochii noştri statut de efigie spirituală. Cartea *Poezii* de Eminescu, apărută în 1965 la Editura „Lumina" ni se părea (şi de fapt aşa şi este) o realizare grafică de excepţie. Probabil, nimeni niciodată (poate nici chiar Bălaşa) nu a surprins atât

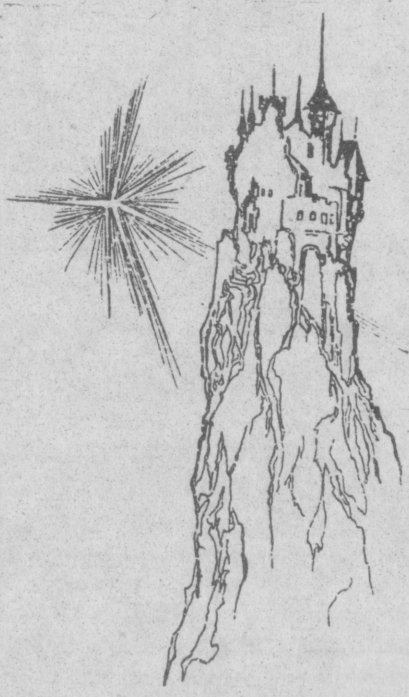

Ilustrații la povestea Călin

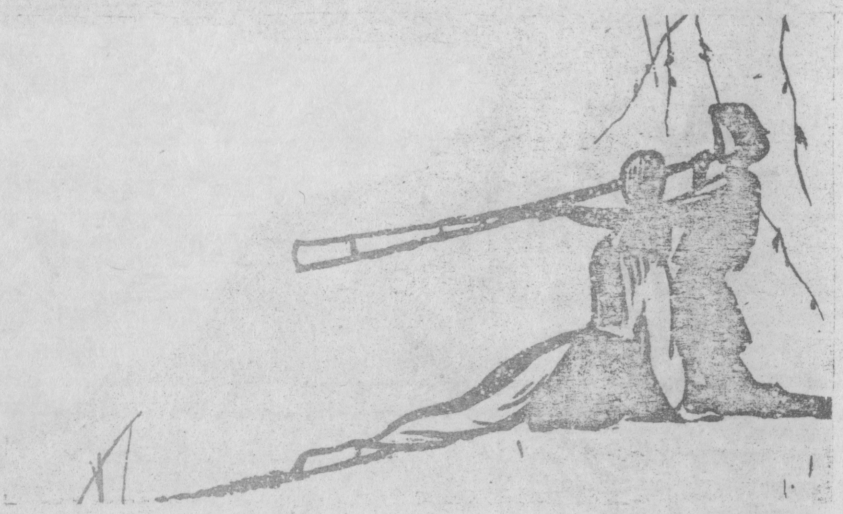

Sara pe deal

de mișcător universul eminescian. Cu toate acestea, Igor Vieru, în chiar aceste ilustrații geniale, rămânea el însuși. Care e secretul ? Talentul ? Da! Un mare talent de pictor, dar și de cititor. Dar mai era ceva: erudiția, profesionismul, acesta din urmă fiind înțeles (și trăit) ca în lumea liberă, în occident. Până la I.Vieru pictorii de carte nu făceau altceva decât să transpună în linii și culori fabula textului poetic. Doar puțini dintre ei îndrăzneau (puteau) să redea o atmosferă poetică, dar și aceea, de fapt, era una eminesciană. Era ca și cum Eminescu își ilustra singur poeziile, folosind pentru aceasta mâna cutărui sau cutărui grafician. Cu Igor Vieru începe ofensiva elaboratoare contra acestui fel de sclavie artistică. Igor Vieru făcea parte din acea pleiadă de graficieni, care își aleg subiecte cu gândul la desen și nu desenul cu gândul la subiect. Lucru remarcat de altfel, și de Petre Popescu-Gogan, care scria, referindu-se la Igor Vieru: „Se știe că desenul trebuie să emoționeze, trebuie să cânte, să vibreze. Or, muzica o dă spațiul închis, între linii, arhitecturile plinurilor, ritmurile. Vieru are vocația punerii în rezonanță a corpurilor cosmice. E ceea ce află la Eminescu. Evoluția artei desenului legată de punerea în valoare a armoniei casnice. Igor Vieru „smolește" coala de hârtie, ridică cu alb conturul vertical al muntelui, înfige compasul în inima lui și trasează o lună de foc cât toate zilele, „încoronează" giganticul munte cu un castel, și opera de artă e gata. Eminesciana e aici poezia desenului, nu desenul poemului. Și, peste 15 ani, Igor Vieru va reveni asupra acestei opere, va forța desenul să devină capodoperă. De data aceasta, va inversa, va arginta hârtia, va zgâria cu negru pe alb, albul va face muzica, spațiul alb va cânta. Cartea din 1977 va fi amplă și pe alb. Anecdotica va fi aceeași, arhitectonică, însă, va urni unul către altul și cerul și pământul, și unul și altul pe alb și nu pe albastru, iar substituția are funcție și rezonanță filozofică – albul sugerând „nemarginile de gândire" eminesciene, des-mărginirea".

Probabil că nu ar fi nimic de adăugat aici referitor la tehnica și filozofia desenului. Igor Vieru, însă, precum spuneam, este numai și nu atât un pictor, cât și poet în pictură. Despre tehnica și filozofia poeticii lui se poate vorbi și scrie la nesfârșit, pentru că de fiecare dată descoperi în artă, în desenele, în pânzele

Făt-Frumos din tei

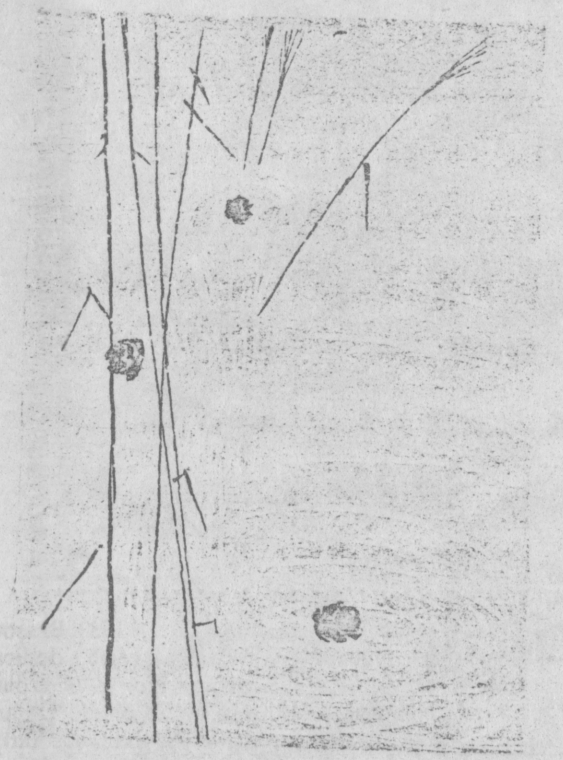

Crăiasa din povești

lui ceva nou, tocmai cum se întâmplă când recitești poeziile marilor autori. Metafora este doar unul din atributele sale poetice. Îmi face impresia că Igor Vieru a folosit pe larg și alte procedee prozodice. În ilustrația la „Junii corupți", de pildă, elementele constitutive ale compoziției corespund, numeric și calitativ, cu sistemul silabo-tonic ales de Eminescu. În ilustrația la „Împărat și proletar" compoziția se ține de un „iamb suitor". Anacolutul, anafora, litota, elipsa, comparația, cezura, oximoronul, parataxa și alte procedee și figuri de stil se simt bine în albia luminilor și culorilor, aceasta fiind, dacă nu greșesc, una din marile revelații vierene. Metafora ? Ea este cheia de boltă a artei sale. În ilustrația la „Floare albastră" cei doi iubiți se contopesc, devin „un fir de romaniță". La fel și în ilustrația la „Făt-Frumos din tei". „Crăiasa din povești" e însoțită de o imagine tandră, demnă de inspirația eminesciană, mijloacele utilizate redând în mod genial ambianța de basm. Multe din aceste desene (ca „Sara pe deal", de pildă) au devenit efigii spirituale, embleme ale specificului național românesc.

Eminescu însearnnă, în primul rând, o strategie, o armonie înțeleasă ca o nostalgie după un tot integru. Vieru, în grafică, înseamnă o strategie a aluziei la plin, o tendință de recuperare a spațiilor sufletești. Arhitecturile preaplinurilor, practicate de el, sunt unele din cele mai remarcabile cuceriri poetice de la noi.

Alexe RĂU

Floare albastră

Junii corupți

BIBLIOTECA DE POEZIE

George BACOVIA

MONOSILAB DE TOAMNĂ

Toamna sună-n geam frunze de metal,
Vânt.
În tăcerea grea, gând și animal
Frânt.

În odaie, trist sună lemnul mut:
Poc.
Umbre împrejur într-un gol, tăcut,
Loc.

În van peste foi, singur, un condei
Frec.
Lampa plânge... anii tăi, anii mei
Trec.

Să mă las pe pat, ochii să-i închid
Pot.
În curând, încet va cădea în vid
Tot.

O, va fi cândva altfel natural,
Bis.
Toamna sună-n geam frunze de metal,
Vis.

TUDOR NEDELCEA

CARTE DESPRE CARTE

(continuare)

După o relativă stagnare, între 1588 și 1733, Brașovul editează un calendar (1643), o carte dedicată postelnicului Constantin Cantacuzino și o cronică versificată a luptei de la Finta dintre Vasile Lupu și Matei Basarab. În 1733, cronicarul sas Thomas Tartler consemnează o lăudabilă inițiativă: „Un popa valah cu numele Petre, aici în Schei, fără nici o îndrumare a început să facă o tipografie și să taie literele în plumb, însă nu în modul obișnuit, ci foarte scurt, deoarece le-a lipit pe o scândură și așa a tipărit *Calendar valah*, fără ajutorul presei, ci numai cu vălătuc. Deci acesta-i un fel de a tipări anevoios și întârzietor, totuși se vede că el este inventios. El cel dintâi a tipărit un *Calendar românesc* pe trei coale și vinde exemplarul cu 60 denari. După aceea, a început să toarne litere, învățându-l Michael Holzdarfer de la Seuler (tipograf-editor, n.n.) de aici. A turnat și litere latinești, care însă nu sunt destul de «accurate»".

Cutezantul tipograf este învățătorul Petcu Șoanul, iar cartea se intitulează *Calendar acum întâi românesc*, scos în două ediții, în 1733 și 1737. Lucrarea lui, predecesoare a lucrărilor de popularizare a cunoștințelor științifice, cuprindea date astronomice, sfaturi agricole, știri despre inventarea puștilor și a tipografiei, rețete medicale recomandând plantele medicinale.

Sibiul, care a păstrat strânse relații culturale cu țările românești, a stabilit legături comerciale în domeniul cărții. Pe cărți se menționează prețul. Tipograful își asumă o sarcină în plus, de librării, numite „vivliopole". O astfel de librărie avea tipograful sibian Martin Hochmeister, care a tipărit și vândut cărți în toate țările locuite de români, cărți profane, calendare, beletristică, sfaturi practice, cărți populare (*Esopia, Alexandria, Bertoldo și Bertoldino, Sindipa filozoful*), mult gustate și răspândite în rândul țăranilor. Atât de căutate erau aceste cărți populare, încât se constată un fenomen, care, sociologic, merită toată atenția: chiar țăranii

Stema lui Mavrocordat (1716)

Stema Țării Românești, Molitvenic (Râmnic, 1758)

comandau și plăteau tipărirea unor astfel de cărți, cum e cazul lui Simeon Pantea din Salciua de Sus, care, pe „cheltuiala dumnealui" tipărește *Alexandria* și *Sindipa*. De altfel, participarea românilor la susținerea financiară a tipăririi anumitor cărți laice, nu este un fenomen izolat, iar cei cu pregătire superioară devin chiar autori: Ioan Piuariu-Molnar, specialist în chirurgie și oculistică, scrie cărți de un nivel științific ridicat, cum este de pildă *Parenesis ad auditores chyrurgiae* (Cluj, 1791), prima carte științifică scrisă de un român în domeniul medicinei. Blajul, „mica Roma", are contribuții remarcabile și în arta tipografică, înființând o tipografie în 1795, prin grija lui Petru Pavel Aaron. Cărțile tipărite aici, lucrări școlare (aritmetici, bucoavne), *Biblia* editată în 1795 de Samuil Micu, apăreau întâi într-o ediție latină și apoi în română, cu litere chirilice. În Blajul istoric și cultural a funcționat primul complex bibliologic (tipografie, librărie, bibliotecă).

Existența imperiului Otoman, cu repercursiunile binecunoscute politic și economic, n-a fost totuși o piedică în practicarea cultului propriu fiecărei țări din sfera sa de influență. Se mulțumeau cu supravegherea și dirijarea, prin marea patriarhie a Constantinopolului, a întregii situații generale. Profitând de această relativă libertate, domnitorii români își făcuseră un program politic bine precizat, de eliberare națională, de obținere a unei neatârnări sigure și definitive. Apariția cărților de cult în limba poporului, traducerea selectivă a cărților pe care le considerau ei necesare conștiinței naționale, tipărirea de cărți pentru alte țări face parte din această politică înțeleaptă, românii aducându-și astfel un aport definitoriu în creșterea gradului de cultură și civilizație a altor popoare. Pe pământul românesc s-au tipărit cărți pentru greci sau armeni, pe același pământ a luat naștere la Snagov, în 1701, prima tipografie de limbă arabă din Orient. Mai mult, Constantin Brâncoveanu, spirit luminist cu largi perspective universale, hotărăște transferarea tipografiei de la București la Alep în Siria.

Tendința Occidentului de a-i dezrădăcina pe români de legea strămoșească, atrăgându-i spre catolicism, s-a materializat în tipărirea în afara granițelor țării de cărți pentru români. La Pojon (Ungaria), Roma, Viena, Lvov, Leipzig, Graz (Austria), se deschid tipografii românești cu activitate editorială remarcabilă. Cea mai importantă tipografie românească este cea de la Buda, care, începând cu anul 1798, va tipări cărți cu conținut enciclopedic, de la economia casnică, cultivarea pământului, medicină la cursuri școlare sau universitare. Reprezentanții Școlii Ardelene (Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Paul Iorgovici, Dimitrie Țichindeal), mulți funcționând ca cenzori ai renumitei tipografii, și-au tipărit aici principalele lucrări: *Observații de limba românească* (1799) de Paul Iorgovici, *Elementa linguae daco-romanae* (1805) și *Hronica românilor și a mai multor neamuri* (1808) de Gh. Șincai, *Istoria, lucrurile și întâmplările românilor pe scurt* (1806) de Samuil Micu, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* (1812) de Petru Maior, *Lexiconul* (1825), primul dicționar etimologic al limbii române, operă colectivă. La Buda, începe tipărirea, începând cu 1806, vestitelor calendare, mult gustate de publicul cititor din Principate. Cele peste 200 de titluri apărute între 1798 și 1861 au contribuit nemijlocit la răspândirea culturii românești în Transilvania. Românii, indiferent de altă zonă geografică în care s-au stabilit vremelnic, au nutrit aceleași idealuri cu cei din patria-mumă. Pentru ei, soarele tot la București răsărea.

Secolul al XIX-lea, secolul marilor clasici ai literaturii și culturii române, laicizează cvasitotal tiparul, duce la creșterea cantitativă a producției de carte, creează condiții pentru înființarea de noi tipografii, unele particulare, apar publicațiile periodice, calendarele se înmulțesc (Anton Pann fiind mare editor

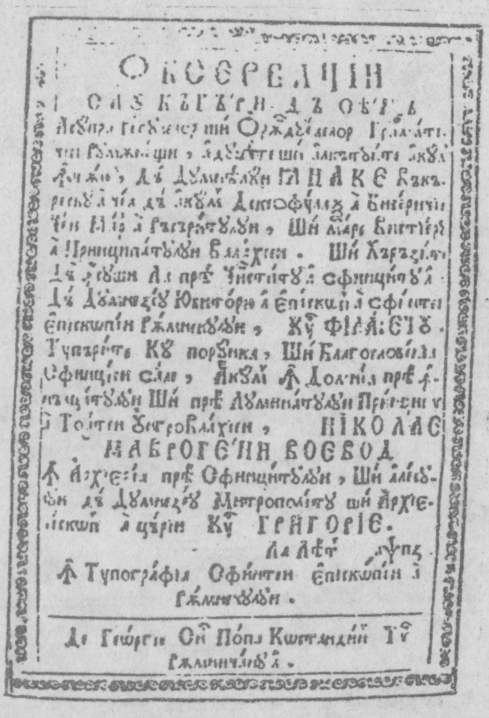

Văcărescu I. Observaţii sau băgări de seamă asupra regulelor şi orândulelelor gramaticii româneşti (Râmnic,1787)

Mănăstirea Govora, Miniatură de Dionisie Ecleziarhul, făcută în Condica Mănăstirii Govora

de calendare). Încercări de tipărire a unor periodice mai ample se făcuseră deja la sfârşitul secolului trecut (în 1790 la Iaşi au apărut şapte numere din ziarul în limba franceză, *Curierul Moldovei*). Dr. Molnar elaborează prospectul unui ziar destinat clasei sociale mai numeroase, *Gazeta românească pentru ţărani*. La Brăila apare în 1839 primul periodic pentru femei din lume, *Economa română*, editat de profesorul Ioan Penescu.

În epoca modernă, după revoluţia lui Tudor Vladimirescu, cartea are menirea de a răspunde necesităţilor de studii ale tinerilor. Aşa se explică apariţia numeroaselor manuale şcolare şi de popularizare a ştiinţei. Se impune o legislaţie şi în activitatea tipografică. Domnitorul Ion Caragea dăduse deja, în 1817, o lege pentru folosirea în exclusivitate, pe o perioadă de 20 de ani, a tipografiei instalate în casele domneşti de la Cişmeaua lui Mavrogheni, doctorului C.Caracaş, stolnicului Răducanu Clinceanu şi slugerului Dumitrache Topliceanu, cu condiţia tipăririi de „cărţi de învăţătură copiilor, atât la şcoliile elineşti şi cele româneşti şi la alte trebuincioase, spre luminarea credinţei, spre deschiderea minţii şi a învăţăturii". Şi într-adevăr, ce scop avea tipărirea *Proclamaţiei lui Tudor Vladimirescu* (1821), *Rost de poezie* (1820), *Caracteruri* (1825) de Barbu Paris Mumuleanu, *Poezii deosebite sau cântece de lume* (1831) de Anton Pann, dacă nu „deschiderea minţii şi a învăţăturii" ? [1]

Din 1830, tipografia de la Cişmeaua lui Mavrogheni trece în proprietatea lui Ion Heliade Rădulescu, care o măreşte şi o înzestrează cu utilaje moderne, spre a răspunde măreţelor sale planuri culturale. Cele 195 de lucrări apărute până în 1848 au sensibilizat societatea şi au pregătit spiritul revoluţionar. A început cu traduceri, alcătuind o „mică bibliotecă universală", pentru „educaţia omului de toate clasele, mirene şi eclesiastice, şi pentru ambele sexe, începând cu vârsta copilăriei şi până la vârsta coaptă" considerând că, „la început traducţiunile deschid drumul compoziţiilor originale". În tipografia sa apare periodicul *Curierul de ambe sexe*, ediţiile princeps ale marilor scriitori din epocă: Cezar Bolliac (1830 şi 1847), Dimitrie Bolintineanu (1847), propriile sale scrieri (în 1830 şi 1836), traduceri din Voltaire, Byron, Rousseau, Hugo, Lamartine, Al.Dumas. Exilul său (1848-1859) a dus la încetarea activităţii tipografiei, preluată în 1865 de Ministerul de Război.

Implicat în ampla mişcare de emancipare naţională şi socială, C.A. Rosetti, conduce şi el o tipografie, librărie şi o bibliotecă publică „cabinet pentru citirea lucrurilor şi întâmplărilor", cu un rol de excepţie în timpul revoluţiei paşoptiste, publicând *Monitorul român*, organul oficial al guvernului revoluţionar provizoriu şi ziarul *Pruncul român*, ale cărui idei anticipau Unirea Principatelor. Tot la Bucureşti, Anton Pann instalează în 1843 o tipografie în chiliile bisericii Olteni, unde-şi imprimă opera (*Poezii populare*, 1846 *Culegere de proverburi sau Povestea vorbei*, 1852), iar

1 Vornicescu, Nestor. Aethicus Histrjcus. Craiova, 1986, p.5-20

Zaharia Carcalechi, editorul de cărţi şi periodice de la Buda (1821-1834), deschide o nouă tipografie, în care va ucenici profesorul şi pictorul Constantin Lecca, cel ce va deschide în Cetatea Băniei, în 1837, prima tipografie olteană.

La Iaşi, un privilegiu asemănător doctorului Caracaş obţine Gh. Asachi. Pentru obţinerea materiei prime înfiinţează prima fabrică modernă de hârtie din ţara noastră.

„Tiparul va omorî prejudecăţile, va împrăştia în norod luminile şi ştiinţile morale, politice şi sociale". Afirmaţia lapidară, dar încărcată de semnificaţ.., aparţine lui M. Kogălniceanu, personalitate politică şi literară marcantă, a cărui activitate s-a desfăşurat pe parcursul a cinci decenii. În 1848, deschide la Iaşi tipografia „Cantora Foaiei Săteşti" sau „Cantora Daciei literare", în care apar lucrările lui Alecu Donici, Gr.Alexandrescu, Anton Cantemir, N. Bălcescu. A urmărit, îndeosebi, tipărirea de lucrări originale, acţiune pe deplin explicabilă şi justificabilă: „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre ţări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitoreşti şi poetice, pentru ca să putem găsi şi la noi sugeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuinţă să ne împrumutăm de la alte naţii".

Ion Heliade Rădulescu, Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, Anton Pann, C. Lecca, sunt cărturarii editori, pe deplin conştienţi de rolul social al cărţii în prosperarea culturii naţionale, în dezbaterea marilor idei ale vremii şi receptarea valorilor culturii unuversale în formarea conştiinţei naţionale, în clădirea unui edificiu naţional independent şi demn. Cartea şi slujitorii ei au fost o prezenţă activă în toate marile evenimente din istoria noastră naţională, fiind în pas cu evoluţia modernă a societăţii. Tipografiile se măresc, îşi modernizează utilajele, forţa aburilor şi electricitatea vin în sprijinul productivităţii muncii. Se constituie unităţi editoriale mari, apoi trusturi mari şi monopoluri editoriale.

Ioan V. Socec, fostul angajat al editorului-librar Gh.Ioanid, deschide în 1856 o editură cu tipografie proprie, în care editează sistematic operele clasicilor români, în numeroase ediţii de lux. Cu scriitorii în viaţă a lucrat direct. În editura lui, apare în 1884 (deşi volumul fusese deja tipărit în decembrie 1883) celebrul volum de *Poezii* de M. Eminescu, „splendid volum de 300 pagini, care face cea mai mare onoare artei tipografice", apărut în numeroase ediţii (1855, 1888, 1889, 1895, 1913, ultima ediţie într-un tiraj foarte mare pentru acea vreme: 14 000 de exemplare).

Carol Miller şi Dumitru Stănescu, au geniala intuiţie de a începe, din 1895, tipărirea literaturii într-o ediţie de mare popularitate şi perenitate, „Biblioteca pentru toţi", cu un scop educativ determinat, de a pune la îndemâna „tinerimei şi tuturor cititorilor cărţi bune, bine alese, frumoase, interesante şi bine traduse, culese din toate producţiile spiritului omenesc", deziderat a cărui actualitate nu s-a pierdut în timp. În 1899, cedează drepturile de editare a colecţiei librarului Leon Alcalay, editor şi comerciant remarcabil, deşi nu ştia să citească şi să scrie. În 1920, anul morţii sale, apăruseră în „B.P.T." peste 1 000 de titluri. Colecţii de mare

Cantemir D. Divanul sau gâlceava înţeleptului cu lumea (1698)

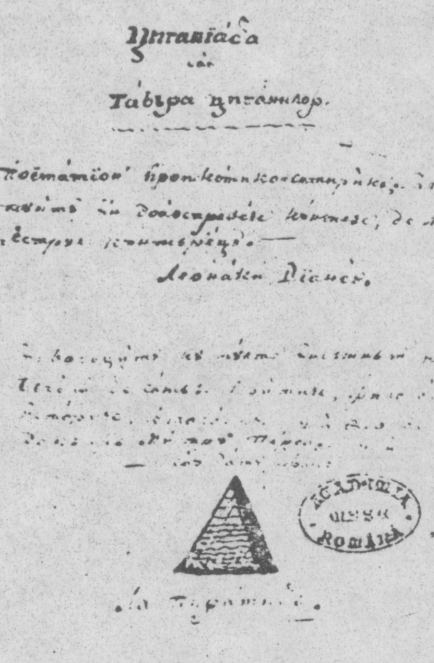

Budai-Deleanu I. Ţiganiada (cca 1790-1800)

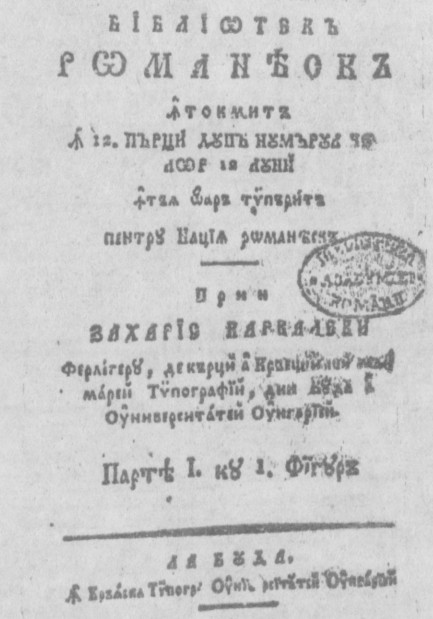

БІБЛІОТЕКЪ
РОМАНЕСКЪ
ÂТОКМИТЪ
Ѧ ІЗ. ПЪРЦИ ЛѢПЪ НЕМЪРЗѦ ТѲ
ѦСОҒ ІЗ ѦЗНІЙ
Âтъла Ѿаръ тѵпърнтъ
ПІНТРѢ НАЦІА РѠМАНЕСКѦ
Прінъ
ЗАХАРІѲ КАРКАЛЕХІ
Фердінтрѣ, декърнй Âкрнпіленсй нскъ
мърнй Тѵпографіи, дин Ѣѹда Ѣ
Оѵниверсентатей Оѵнгарій
Партѣ І. кѵ І. Фѣтѵрѣ
ДЪ БѢДѦ.
Ѧ Ерѣдіна Тѵпогр. Оѵнп. ѵерѣтей Оѵнгарій
1821

Biblioteca românească, întocmită de Zaharia Carcalechi, Buda (1821)

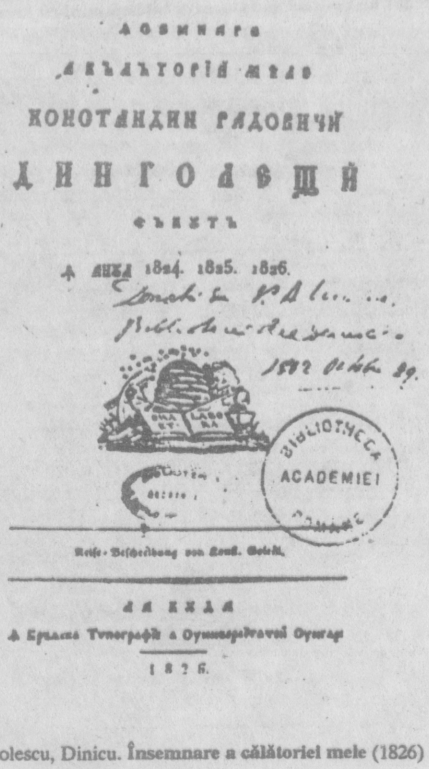

ДѲВИНДЪ
ДѢЛѦТОРІЙ МѢЛѲ
КОНОТѦНДИН РѦДОВІЧІ
ДІН ГОЛЕШТІ
ФѢКЪТЪ
Ѧ ѦНІ 1824. 1825. 1826.
ACADEMIEI
ДЪ БѢДѦ
Ѧ Ерѣдіна Тѵпографіи а Оѵнивердітатей Оѵнгарѣ
1826.

Golescu, Dinicu. Însemnare a călătoriei mele (1826)

popularitate şi eficacitate apar şi în editurile: fraţilor librari Şaraga („Colecţia Şaraga", 1893), Samitca din Craiova („Mica bibliotecă a istoriioarelor interesante", 1885, „Biblioteca de popularizare pentru literatură, ştiinţă şi artă", 1895, „Colecţia cărţilor pentru copii «Astra»" de la Sibiu, 1897, „Biblioteca populară a Asociaţiunii Casei Şcoalelor", începând cu 1896, „Biblioteca Societăţii «Steaua»", „Biblioteca populară", „Biblioteca rurală", „Biblioteca pedagogică", „Biblioteca ştiinţifică", „Biblioteca pentru tineret şi şcolari" etc.). De notat faptul, deloc neglijabil, că de îngrijirea acestor colecţii s-au ocupat scriitorii de renume: G. Coşbuc, M. Sadoveanu, Al. Vlahuţă, N. Iorga.

Începutul perioadei interbelice marchează pentru România şi debutul unor adânci prefaceri sociale şi politice; la vremuri noi se impunea un nou climat spiritual, în primul rând pentru a contracara activitatea unor edituri străine de firea neamului, de îmbolnăvire a tineretului în epoca formaţiei sale sufleteşti cu o literatură de prăbuşire morală prin publicaţii precum „Fecioara de 18 carate", „Centura de castitate", „Cum cad fetele". În al doilea rând, în opoziţie cu astfel de literatură, creatorii şi propagatorii culturii române şi-au propus întoarcerea privirii tineretului spre ceea ce literatura română avea mai trainic, mai sănătos.

În acest context, eruditul şi distinsul profesor şi cărturar, în deplinul sens al cuvântului, N. Cartojan, a propus, în lupta pentru apărarea sănătăţii morale a tineretului, o colecţie de clasici români. A fost marele merit al editurii craiovene „Scrisul Românesc", care avea deja o tradiţie binecunoscută şi tocmai începuse lupta pentru ridicarea calităţii cărţii de şcoală la un nivel european, de a fi recepţionat acest mesaj, de a fi înţeles rolul scriitorilor clasici români sub dublul aspect: cultural şi naţional, de a fi depus tot efortul ca această colecţie să apară în condiţii grafice excelente (hârtie, tipar, copertă, clişee). Şi, astfel, în 1930, editura craioveană înnobilează tiparul cu o colecţie ce şi-a dovedit perenitatea în timp: *Clasici români comentaţi*. Greutăţile au fost inerente pentru asemenea operă de interes naţional.

În pogramul lansat, editura „scrisul Românesc" îşi propunea: 1) alcătuirea unei biblioteci complete care să cuprindă operele reprezentative ale scriitorilor noştri clasici; 2) revizuirea ediţiilor şi restabilirea textelor autentice; 3) luminarea operei prin elemente din viaţa scriitorului şi din ambianţa socială în care a fost plăsmuită. Această „luminare a operei" s-a concretizat prin elaborarea unor introduceri de către îngrijitorii de ediţii, la început 16-20 p., apoi de 40-50 p., care înfăţişau epoca în care a trăit scriitorul, evocau viaţa şi personalitatea, volum ce era completat cu portrete, stampe, autografe, punându-se accent pe latura inedită a scriitorului editat.

Pentru realizarea acestui program, N. Cartojan a fost ajutat de profesorii universitari I. Lupaş, D. Popovici (Cluj), Al. Procopovici (Cernăuţi), Al. Marcu, P.P. Panaitescu, C.C. Giurescu şi Al. Busuioceanu (Bucureşti), I.D. Ştefănescu (Paris), M. Gaster (Londra), de profesorii secundari El. Rădulescu-Pogoneanu,

Victoria Ghiocioiu, I.M. Raşcu, N.N. Condeescu, I.Şiadbei, Olimpiu Boitoş, Al. Bistriţeanu, D.C. Botez, Scarlat Struţeanu, D. Murărăşu, Maria Rarincescu (Bucureşti), M. Paulian şi Toma D. Măruţă (Craiova), precum şi de bibliotecarii G. Baiculescu şi Al. Iordan, de la Academia Română. A exemplifica doar cu câteva titluri această excelentă realizare culturală, eveniment dominant al activităţii noastre editoriale din perioada interbelică, este mai mult decât edificator. Au apărut, astfel: V. Alecsandri (*Călătorii şi misiuni diplomatice*, comentate de Al. Marcu, *Teatru*, ed. Al. Iordan, *Proză*, ed. Al. Marcu, *Drame istorice*, ed. G. Baiculescu, *Poezii*, ed. E. Rădulescu-Pogoneanu, *Poezii populare*, ed. D.Murărăşu), Gr. Alexandrescu (*Poezii*, ed. V.Ghiocioiu), N. Bălcescu (*Scrieri istorice*, ed. P.P.Panaitescu, *Istoria românilor supt Mihai Viteazul, ed. I.M. Raşcu), I.L. Caragiale (Teatru*, ed. D. Murărăşu, *Nuvele, schiţe şi note critice*, vol.1-2, ediţie de M. Paulian şi T.D. Măruţă din Craiova), *Şcoala ardeleană*, vol.1-2, ed. I. Lupaş, M. Eminescu (*Scrieri politice*, ed. D.Murărăşu, *Scrieri literare*, ed. D. Murărăşu, *Literatura populară*, ed. D. Murărăşu, *Poezii*, ed. C. Botez), N.Filimon (*Ciocoii vechi şi noi*, ed. G. Baiculescu), M.Gane (*Nuvele*, ed. I. Şiadbei), Em. Gârleanu (*Bucăţi alese, ed. Gh. Vrabie*), I. Ghica (*Amintiri după pribegia după 1848*, vol.1-3, ed. Olimpiu Boitoş). B.P.Hasdeu (filolog, ed. D. Mazilu şi *Ioan Vodă cel Cumplit*, ed. I.C.Chiţimia), P. Ispirescu (*Legende sau basmele românilor*, ed. N. Cartojan), M. Kogălniceanu (*Scrieri şi discursuri*, ed. N. Cartojan), I. Neculce (*Letopiseţul Ţării Moldovei*, vol.1-2, ed. Al. Procopovici), C. Negruzzi (*Păcatele tinereţelor*, ed. Ghiocioiu), Al. Odobescu (*Pseudo-Kyneghetikos*, ed. Al. Busuioceanu, *Nuvele istorice*, ed. N.N. Condeescu), A.Pann (*Povestea vorbei*, ed. M. Gaster), I.E. Rădulescu (*Scrieri literare*, ed. G.Baiculescu), Liviu Rebreanu (*Bucăţi alese*, ed. M.Rarincescu-Zamfirescu), Alecu Russo (*Scrieri postume*, ed. P.V. Haneş), Gr. Ureche (*Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. C.C. Giurescu), Al.Vlahuţă (*Fictorul N.I.Grigorescu*, ed. I.D.Ştefănescu), D. Zamfirescu (*Nuvele, Poezii, Viaţa la ţară, Tănase Scatiu, În război, Îndreptări, Anna*, toate comentate de M.Rarincescu-Zamfirescu).

Deşi colecţia nu s-a realizat pe deplin la nivelul propus (motiv pentru care Institutul de Editură şi Arte Grafice „Scrisul Românesc" îi scria, mult mai târziu, la 21 aprilie 1939, lui N.Cartojan: „Dv. cunoaşteţi bine ce sacrificii facem pentru această însemnată operă de mare interes pentru literatura şi învăţământul didactic, dar care se prezintă aproape deficitară – sub raportul rentabilităţii – pentru noi"), ea a găsit de îndată ecoul binemeritat în epocă. Marile cotidiene (*Adevărul, Curentul, Universul, Epoca, Viitorul, Patriu, Ţara noastră*), cele mai bune publicaţii din ţară (*Dacoromania, Revista istorică română, Revista istorică, Gândirea, Convorbiri literare* etc.), marile reviste de cultură şi literatură de peste hotare (*Mercure de France, Revue de la littérature comparée, Europe Orientale* etc.) au apreciat la adevărata valoare apariţia acestei colecţii. Personalităţi care au salutat acest eveniment editorial sunt şi cele de mare prestigiu ştiinţific: Al.A. Philippide, Gib I. Mihăescu, Romulus Dianu, Dan Smântânescu, Perpessicius, Ov. Papadima, I. Breazu, N. Iorga, L.Predescu, I.E. Torouţiu, Pamfiliu Constantinescu, I.Zamfirescu[1].

Nu trebuie uitat un pionier al tiparului modern din România, Gheorghe Filip, tipograf şi editor, inovator în arta grafică (a introdus culorile, cleiurile pentru valţurile tipografice, a îmbunătăţit tehnica de paginaţie), editor cărturar, ca şi Petre Ispirescu, despre care N. Iorga scria că „cheltuieşte întreg sufletul lui de artist înnăscut".

În perioada interbelică continuă activitatea tipografii şi edituri de prestigiu: Institutul de Arte Grafice şi Editura „Minerva" (înfiinţat în 1898), Tipografia „Neamul Românesc" (Vălenii de Munte, 1908), altele se înfiinţează: „Cartea Românească", 1919, „Cultura Naţională", 1921, Editura Fundaţiilor pentru Literatură şi Artă, 1933, ultima sub conducerea lui Al. Rosetti, editând, printre altele, monumentala ediţie a operelor lui M. Eminescu sub îngrijirea lui Perpessicius şi a celebrei cărţi a lui G. Călinescu *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, 1941.

Activitatea editorial-tipografică se transformă prin naţionalizarea şi socializarea întregii industrii. Dacă în perioada interbelică, activitatea de tipărire a cărţii se concentra în mari edituri, după naţionalizarea caselor de editură, a tipografiilor şi librăriilor, se trece la tipizarea activităţii editorial-tipografice prin crearea unor mari instituţii pentru fiecare domeniu de cunoştinţe, îmbunătăţirea aspectului grafic şi la reglementarea dreptului de autor.

Sistemul tipografic a fost şi el reorganizat, ca parte componentă a economiei planificate, si-a perfecţionat baza materială în vederea realizării unor lucrări de ţinută grafică. În Bucureşti, funcţionează tipografii de tradiţie: „Arta Grafică", „13 Decembrie 1918", „Informaţia". Toate municipiile reşedinţă de judeţ au întreprinderi poligrafice ce-şi continuă activitatea sau tipografii nou create, dar cu o dotare tehnică necorespunzătoare. Cea mai mare realizare în domeniul industriei tipografice este însă construcţia Combinatului Poligrafic „Casa Scânteii", azi „Presa liberă", monumentală cetate a cărţii şi presei româneşti, una dintre cele mai mari tipografii din Europa. Construcţia a început în 1949, s-a dat parţial în funcţiune la 8 Mai 1951, în 1953 intrând în funcţiune la întreaga sa capacitate. În 24 de ore se pot imprima în impozantul combinat peste 3 000 000 exemplare de cărţi sau publicaţii periodice. Cu toate acestea, spaţiul tipografic este insuficient, departe de a satisface cererile, de-a dreptul enorme, ale editurilor şi publicaţiilor periodice (peste 1 500), apărute în noua Românie, după Revoluţia din 1989.

---

1 Nedelcea, Tudor. **Scurtă istorie a presei şi tiparului oltenesc, în Contemporanul, 1984, nr.26, 22 iunie, p.11; Idem. Clasici români comentaţi, 1985, nr.3, 15 martie, p.9**

Noile reglementări, apărute după Revoluția din Decembrie 1989, au permis apariția a numeroase edituri particulare în aproape toate marile orașe ale țării, reînnodând vechea tradiție românească a meșteșugului cărții. Editurile așa zise „de stat" și-au reprofilat colecțiile și portofoliile în pas cu noile vremuri, în condiții de reală libertate și democrație. Unele și-au schimbat denumirea, cum e cazul fostei Edituri Politice cunoscută și recunoscută, prin aparițiile sale de valoare, sub noua denumire „Humanitas". Editura craioveană „Scrisul Românesc" s-a raliat marilor edituri de anvergură europeană, sub conducerea reputatului scriitor Marin Sorescu.

Cartea românească este prezentă în multe librării din străinătate, la diferite expoziții internaționale.

II. CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI IDEALURILE UMANITARE

I. MUNCA TIPOGRAFULUI – TRUDĂ ȘI SATISFACȚIE

În cadrul evoluției generale a scrisului și în comparație cu vechea metodă de copiere a textelor „à manu", tiparul feudal constituie un progres evident, cel puțin pe plan cantitativ, invenția tipografului german Gutemberg constituindu-se într-o adevărată revoluție, cu urmări incomensurabile și perspective nebănuite.

Din cele 31 de centre tipografice s-au mai păstrat, conform statisticii întocmite de Bardu Theodorescu, 2113 cărți editate până în 1830, într-un tiraj de aproximativ 1 575 000 exemplare, ceea ce nu reprezenta decât abia 10% din totalul cărților tipărite.

Dacă avem în vedere tehnica rudimentară de tipărire și multiplicare a cărților într-o perioadă de debut a unei arte ce și-a confirmat în timp tradiția, lipsa unor școli oficiale pentru pregătirea specialiștilor, aceste cifre sunt impresionante. Truda tipografului este imensă și presupune sacrificiul de sine în înțelesul real al cuvântului; munca sa este nobilă și ei sunt pe deplin conștienți, dar, ca orice operă durabilă, ea necesită multă trudă.

„Dumnezeu știe că nu mi-am dat nici o odihnă, nici genelor mele somn și nici averea dată mie de Dumnezeu n-am cruțat-o, până ce am ajuns să sfârșesc acest lucru"[1], mărturisește mitropolitul Ardealului, Ghenadie, în epilogul *Sbornicului* tipărit de Coresi la Sebeș în 1580, convins de perenitatea operei încheiate, în opoziție cu „toate lucrările vieții acesteia /care/ sunt deșarte și în scurtă vreme trecătoare". Tipărirea cărților, se arată în prefața *Penticostarului* tipărit la Buzău (1701), e ca și cum ai zidi un stâlp, dar „nu ca acela de piatră făcut, ci den dumnezăești cărți zidit și tocmit de sfinte laude". Munca tipografului presupune, pe lângă efortul fizic și artistic întru finalizarea operei sale cum se exprima plastic „popa Constantin Atanasievici tipograful Râmniceanu" în *Triodul* tipărit la Râmnic în 1777: „În ce chip doresc cei ce înoată pre apa mării, ca să ajungă la limanul cel cu adăpostire, carii sunt bătuți de valurile mării, asemenea și tipografii voiesc să ajungă la sfârșitul cărții", dar și chemare pentru „câștigarea bunelor fapte", după mărturisirea lui Gh. Radovici, traducătorul *Învățăturilor creștinești* (Snagov, 1700: „am învățat cu multă osteneală și osârdie „acest meșteșug", alergând ca cerbul setos". Obținând tiparul atât de necesar imprimării de cărți pentru toți românii, tràducătorul *Evangheliei cu învățătură* (1693) declara cu sinceritate nedisimulată: „foarte mi se îndulci inima" și „mă bucurai". Noțiunea de meșteșug, omniprezentă în predoslovii și epiloguri, suferă o întreagă metamorfoză, sensul practic, tehnic al termenului, coexistând cu cel estetic, de artă, îndeletnicirea tipografului presupunând artă, creație, efort intelectual.

Printre faptele bune ale domnitorului Constantin Brâncoveanu, căruia îi închină cartea, Radovici așează tipografia al cărui meșteșug și l-a însușit cu pasiune, „alergând ca cerbul setos", imagine des întâlnită în predosloviile cărților vechi românești, iar obiectul, rezultatul trudei, cartea, are o valoare incomensurabilă, precum „acea puținea apă a săracului sau ca cei doi bani mici ai văduvei". Că acest oștat al tipografilor, abia reținut, este sincer, o dovedește și „tocmeala tipografiilor" din martie 1747, ce le normalizează activitatea: „Și ei să aibă a scoate pe zi o coală când vor umbla amândouă teascurile și în afară de duminici și din sărbători să nu șeadă tipografia nici într-o zi". Acest regulament de funcționare și de normare a muncii, prevedea plata în bani și în natură. Zețarul primea doi taleri pe lună, drugarul (cel ce mânuia teascul), avea doi taleri și jumătate, pilcarul (cel care apiica cerneala pe paginile culese), doi taleri. În afară de bani, mai primeau alimente (făină, sare, undelemn și vin „două oca pe zi pentru muncitorii vârsnici, o oca pentru feciori"), lemne. Matei Basarab îl numește, printr-un hrisov din 1634, pe Meletie Macedoneanul, slujbașul de la Govora, „arhitipograf", adică căpetenie, acordându-i și alte privilegii: „să fie în pace și slobozi de bir, și de miere cu ceară, și de dijmă, și de fân, și de bou, și de cal domnesc, și de oaie seacă, și de zeciuială, și de oierii, și de dijmă pe stupi, și de vânători, și de vânărit, și de magle, și de cheltuiala oaspeților, și de împrumuturi, și de cai, și de olac, și de podvoade, și de toate mâncărurile câte sunt peste an în țara Domniei Mele și nimeni să nu aibă nici o amestecătură cu dânșii". Este, prin aceste forme de plată, o recunoaștere oficială, a importanței și necesității pentru nevoile sociale a meseriei de tipograf.

Însăși tipografia ca întreprindere a urmat o evoluție ascendentă. Tiparnița lui Macarie era compusă dintr-un teasc de mână, câteva lăzi cu litere în caractere slave de o evlavioasă arătare, (Eminescu), matrițe pentru turnarea literelor, toate putând fi încărcate pe un

1 Citatele din acest capitol în Nedelcea, Tudor. **Geneza ideilor social politice și filozofice în literatura română veche.** Craiova, Scrisul Românesc, 1987, p.137-172.

cal, doi şi transportate oriunde. Tipografia de la Câmpulung, funcţionând între 1635-1650, avea trei teascuri, presă, matriţe, litere „de cinci feluri", „unelte de lemn trebuitoare acestui meşteşug" fiind confecţionate de tipograf. Tipografia de la Govora, ridicată de acelaşi Matei Basarab, avea o clădire nouă pentru presă şi litere, cu încăperi anexe pentru magazia de scule, de hârtie şi imprimate. Anim Ivireanu, orator, poligiot, xilograf, tipograf în egală măsură, „obraz vrednic", cum era recunoscut oficial, aduce „sfintele table ale tiparului" de la Bucureşti şi Snagov la Râmnic, aşezându-le într-o clădire-foişor, alăturea fiind „casa tipografului", adică locuinţele culegătorilor, legătorilor şi xilografilor.

Este motivul pentru care sunt lăudaţi domnitorii care au avut contribuţii esenţiale la dezvoltarea artei tipografice, la tipărirea de cărţi pentru propria lor ţară sau pentru alte teritorii locuite de români. Şi nu întâmplător o avalanşă de cuvinte de laudă cuprinde numele lui Constantin Brâncoveanu „cel mai mare dintre toţi principii, lumina strălucitoare până la marginile pământului" cum se exprimă Hrisant Notara în stihurile de sub stema domnească din cartea lui Vasile Macedoneanul, *Capitole îndemnătoare* (Bucureşti, 1691). Tipărind gratuit cartea lui Meletie Sirigul *Întâmpinarea la principiile catolice şi la Chestiunile lui Chiril Lucaris* (Bucureşti, 1690), Brâncoveanu este „floare de lumină, c pătatoru! gratiilor. Căci spiritul şi opera avea nevoie de un astfel de bărbat, de o distinsă mână". Laude asemănătoare aduc Sevastos Trapezuntiul Chimenitul, Ioan Comnen care-l compara cu Ptolomeu sub care cu bucurie filozofează Sacia, precum şi Mihai Istvanovici pentru tipărirea cărţilor pentru românii din Ardeal, socotindu-l „patronaş adevărat al Sfintei Mitropolii de aici din Ardeal şi tuturor celor ce năzuesc supt a Măriei sale milă". Gh.Duca „s-a încărcat de onoare prin înfiinţarea tipografiei greceşti", spune Dositeu, patriarhul Ierusalimului, tipografie care este principiul virtuţilor, iar Popa Ioan din Vinţi cu tot soborul românesc din Ardeal aduce laude craiului Ardealului, Apafi Mihai, pentru că după atâtea strădanii pentru „luminarea neamului" a dispus ca „tipografia românească să o ridicăm din porunca Măriei tale, după nistota preuţilor româneşti". Ioan Molivd din Heraclea aduce cuvinte de laudă lui Ioan Duca Vodă „măreţul conducător", pentru tipărirea gratuită a cărţii lui Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului, *În contra eresiilor*, (Iaşi, 1683).

Pentru a releva importanţa tipăririi cărţilor pentru străini şi şi pentru a sublinia primatul tipăririi cărţii la români, fapt mărunt, dar care dovedeşte existenţa protocronismului românesc şi în acest domeniu redăm mărturisirea patriarhului Ierusalimului, Dositeu: „Iar în anul 1680, fiind la Iaşi şi văzând pe moldoveni că au tipografie, iar grecii nu, mureau de necaz". Tiparul, cartea tipărită va constitui un scut, o armă utilă propăşirii spirituale. „Niciodată de aici înainte săgeţile duşmanilor nu vor atinge hotarele noastre, nici practicile teologilor raţionali, fiindcă Nectarie a ridicat întăriturl pentru credincioşi, turnuri de pietate şi lănci de înţelepciune".

Cartea şi tiparul au apărut ca o necesitate culturală. Odată cu tipărirea primelor cărţi apare şi ideea preţuirii ei sau meşteşugului tipăririi, exprimată în predoslovii, prefaţatorii întrecându-se în găsirea unor cuvinte alese, a unor mijloace stilistice adecvate ideii. Coresi, urmărind difuzarea largă a textelor ieşite din teascurile tipografiei sale, îşi compară unealta cu mărgăritarul şi comorile ascunse, punând accent şi pe valoarea educativă a cărţii care „nu ceartă pe cei buni, ce pre răi. Bunii să nu ia pre sine. Şi cari vor fi cu vina certaţi, ei să se pocăiască şi să lase reutatea şi să îmbie cu dreptate". Continuându-i ideea, Eustatie logofătul scrie în *Pravila* sa (1632): „un pomânt încuiat sau un izvor cu apă reace să fie astupat de ce folos ar fi celor însetaţi? Aşea şi această svântă carte de îndireptare, dacă va fi închisă şi necunoscută, de ce treabă va fi celor rătăciţi, ce nu vor putea îndrepta spre calea pocăinţei şi a dreptăţii", iar cei ce n-au pasiunea cititului „sunt ca o corabie fără de cârmă în mijlocul mării şi trage încoaci şi încolo ca pre neşte orbi şi cia de apoi se afundă". Un adevărat testament pentru păstrarea tipografiei asemănător celui scris de Văcărescu pentru „creşterea limbii românesti", întâlnim în predoslovia egumenului mânăstirii Govora, Meletie Machedoneanul, la cele două ediţii a *Psaltirii slavoneşti* (1637,1638), tipărită din porunca lui Matei Basarab. Testamentul este adresat „conlocuitorilor ţării noastre", contemporani sau urmaşii lor care „veţi stăpâni această ţară să păstraţi cu îngrijire acest dar, vreu să zic această tipografie şi păzând-o în stăpânirea voastră şi nevătămată în veci, căci este o comoară mai scumpă decât toate comorile pământeşti, căci aurul şi argintul, şi pietrele sunt comori scumpe ce înfrumuseţează numai vremelnic trupurile, iar comoara aceasta înfrumuseţează sufletele omeneşti". Tipograful Popa Stoica considera că tipărirea cărţilor este singura în măsură să asigure supuşilor cunoştinţe trebuincioase, cartea fiind, astfel, „ca pre o pârgă a florilor celor cu dulce miros, ieşită din mijlocul Edenului".

Tipărirea cărţilor devenise o necesitate acută pentru o societate cu un apetit de cultură, fiind solicitate nu numai de preoţi, care ştiau să citească, dar şi de oamenii din popor care ascultau aceste predici. „Să înţeleagă şi popa ce zice însuşi şi oamenii ce ascultă". Împuţinarea cărţilor pe care o remarcă aproape toţi autorii (prefaţatori, traducători, editori, tipografi) era privită ca un fapt de mare gravitate, fiind o piedică în calea progresului şi a civilizaţiei, a formării unei conştiinţe de sine a poporului român. Afirmaţia lui Coresi („în sfânta biserică mai bine e a grăi cinci cuvinte cu înţeles decât 10 mie de cuvinte neînţelese în limba striină") este semnificativă pentru scopul tiparului românesc şi ea apare ca un leit-motiv în aproape toate predosloviile cărţilor româneşti vechi. Erau necesare cărţi tipărite pe înţelesul poporului „să grăiască în limba cum înţeleg şi grăiesc oamenii", cu alte cuvinte era imperios necesară introducerea limbii vorbite de toţi locuitorii celor trei ţări româneşti, a limbii naţionale, înfăptuindu-se, astfel, un act echitabil şi unic: „limba vernaculară devine de timpuriu limba de cult şi limba de cultură" (Al. Duţu).

Varlaam se simte obligat moral să traducă „mai pre

înţelesul oamenilor", „ca un datornic ce sunt lui Dumnezeu cu talentul ce mi-au dat să-mi poci plăti datoria macăr decât", iar ieromonahul Melchisedec se simte şi el nevoit să scoată cărţi „pre limba rumânească, ca să fie de treabă şi de folos nu numai celor ce ştiu ce şi celor proşti ce nu ştiu", „ca să le înţeleagă şi mici şi mari", adecă „toţi oamenii ţărei noastre ai vremei de acum". Aşadar, finalitatea educativă a cărţii îşi atinge scopul numai dacă e scrisă pentru cei mulţi, învăţătura fiind, în spirit umanist, un element indispensabil întregii personalităţi umane („cum nu poate nimeni a iăcui în ciastă lume fără apă, aşa nu poate fi nice fără-nvăţătură").

Răspândirea cărţii în mijlocul poporului e o faptă demnă de toată lauda „căci nici un lucru nu este mai bun şi mai dumnezeesc supt soare decât binele şi folosul de obşte al tuturor şi nici un lucru nu iastă mai slăvit şi mai lăudat în lume decât din neştiut a face ştiut şi a câştiga pre cei ce n-au cu ceia ce le lipseşte". Neofit, închină un adevărat imn acelora care scriu „cu multă dorire din călduros suflet ... pentru folosul tuturor de obşte, spre adăparea şi lecuirea sufletelor acelor ce o vor citi cu bună înţelegere, şi ale celor ce cresc pentru buna credinţă a pradoslaviei patriei acesteia şi alţii dupre împrejur pradoslavnici, carii grăesc tot cu aciastă limbă românească". O idee preţioasă şi actuală ivită într-o perioadă când se dădea lupta pentru tipărirea cărţilor în limba română, solicita şi din partea cititorilor un efort pentru înţelegerea conţinutului cărţii („puneţi mintea ca să înţelegeţi ceale ce citeşti că de vei citi cu înţeleagere şi cu drept şi fierbinte suflet de vei primi, creade cum că nu numai sufleteşte, ci şi trupeaşte vei pricepe cum că multă cunoştinţă şi mare folos vei dobândi"). Este o idee specifică iluminismului şi demn de semnalat e faptul că ea se găseşte nu numai la corifeii Şcolii ardelene, ci chiar în predosloviile cărţilor bisericeşti sau laice, că nu a apărut numai în Transilvania, ci şi în celelalte ţări locuite de români. M. Strilbiţki scrie la Iaşi (*Catehisis*, 1777) despre necesitatea şi dorinţa învăţăturii („Fieşte care... voiaşte ca să-şi lumineze cugetul inimii şi a fiilor lui cu învăţătură şi cu ştiinţă") ştiinţa : prin carte fiind singura care duce „spre cunoştinţa adevărului". Această idee e reafirmată în „Pildele învăţăturii către cetitori" din *Octoihul mic* (Iaşi, 1782), prin maxime de o stringentă actualitate: „Nu iaste sărac acela ce n-are tată, ci cela ce n-are învăţătură"; „Cel ce iaste învăţat nu poate fi sărac"; „O, cât iaste învăţătura de folositoare la cel ce o are, de vreme ce iaste fără de preţ, că nimenea nu o poate vinde pe bani"; „Nu iaste altă boală mai primeiduitoare decât lipsa învăţăturii" etc.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea, preocupările cărturarilor pentru instruire, mai ales a tinerilor, se înteţesc. Buna gospodărire şi administrare a statului presupune, înainte de toate, însuşirea unor cunoştinţe folositoare, educative. Este perioada de apogeu a iluminismului românesc propagat nu numai prin lucrări de sine stătătoare, dar şi cu prilejul tipăririi unor cărţi. Cărţile se tipăresc acum nu numai pentru serviciul divin, ci şi pentru nevoile şcolii. Gheorghe Şincai scrie *Catehismul cel mare* (Blaj, 1783) „pentru folosul şi procopsala şcoalelor normaleşti a neamului românesc", „ca să poată fieştecari dintre dânşii fi numai buni fii ai patriei sale". Cartea este mai redusă ca mărime, pentru a nu mări preţul „pentru carea cei săraci, de cari mai mulţi se află în neamul nostru decât bogaţi, să nu s-o poată cumpăra". Limba română pe care o foloseşte şi o îmbogăţeşte cu neologisme „pentru binele obştii", are scopul de a uni pe toţi românii, de a le da posibilitatea ca să-şi exprime capăcităţile lor spirituale într-o formă abstractă. Pentru ca poporul să participe direct la conducerea ţării, el trebuie să fie instruit, căci, se spune în prefaţa românească a *Cărţii trebuincioase pentru dascăli* (Viena, 1785), această chemare spre cunoaştere „carele atât interes eaşte pe stat şi pe părinţi, au fost până acum de neamul aşa de puţin socotit, încât adeaseori au putut cineva vedea acest cin şi deregătorie în mâni de oameni fără ştiinţă şi ispăşire".

Corolara acestor preocupări pentru ridicarea prin ştiinţă a poporului, ca o datorie patriotică, este prefaţa lui D. Iorgovici la *Alexandria* (Sibiu, 1794), în care, după ce arată meritul predecesorilor săi (Gh. Şincai, Molnar, Eustatovici), face o aspră dojană cititorilor români, spre a se îndeletnici cu cititul „că sunt vreadnici de ascultare şi au cap bun de a învăţa". Ridicarea nivelului cultural şi ştiinţific al poporului este o cale spre progres şi civilizaţie, este un mijloc de a aşeza naţiunea română în concertul naţiunilor lumii, este un prilej de afirmare şi mândrie naţională.

Făcând excelente elogii cărţii tipărite şi patronilor ei, cunoscând valenţele şi efectele galaxiei Gutemberg, conştienţi de perenitatea idubitabilă a cuvântului scris, tipografii, reali cărturari ai vremurilor lor au încercat, şi au izbutit în parte, să facă din ţările româneşti un veritabil centru internaţional de tipărire şi de difuzare a cărţilor, de a impune, altfel spus, cultura românească în contextul european. Este şi motivul pentru care tipografii îşi priveau obiectul muncii lor cu satisfacţia pe care o impune o nobilă pasiune – tipărirea cărţilor – considerând, pe bună dreptate tiparul ca „o artă, o chemare, o taină, am zice un fel de religie, fiindcă vechii tipografi vorbeau de breasla lor unică, plină de mister şi sacră" (N. Iorga)[1].

(Va urma)

1 Iorga, Nicolae. Vechiul meşter de tipar, în Neamul românesc, 1919, nr.14, p.150

BIBLIOTECA DE POEZIE

Tudor ARGHEZI

PUȚIN

O, vino, fluture, te lasă
Pe brațu-mi ostenit
Întinde-ți aripa frumoasă,
Fii bunul meu venit.

Strămută-mi gându-ntr-alte părți,
Strecoară-mi-l pe sub tuipini,
Ca să-l întorci apoi pe cărți,
Nins, cum și tu vii, de lumini.

Cu trupul tău de catifea,
Ce tremură de fin ce-i,
Îmi amintești de ochii de cafea,
Din genele Ilincei.

În casa toamnei nu te vezi,
De mic și de uitat.
Dar toate florile-n livezi
Ți-așternu câte un pat,

Și toate frunzele te cer
Să-ți legene lin somnul,
Știind că leagănă spre cer,
În sânul tău pre Domnul.

O, du-te, fluture, din nou,
Luminile te cheamă;
Dar prin a liniștii ecou
Fii băgător de seamă.

O mierlă-și poartă pe sub tei
Un cioc și-o gușă-adâncă.
Domnul e prins și-n sânul ei —
Și mierla te mănâncă.

BIBLIOGRAFUL PARASCOVIA COJUHARI

În anii postbelici în Moldova s-au făcut lucruri bune atât în domeniul bibliografiei generale, cât și a celei de ramură. Și poate una din cele mai avansate este bibliografia istorică. Și aici cele mai mari merite îi aparțin, fără îndoială, doamnei Parascovia Cojuhari.

P. Cojuhari s-a născut la 1 ianuarie 1934 în orașul Cahul. A terminat școala din localitate, în 1956 a absolvit Facultatea de Istorie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă". A lucrat un timp în același institut.

În 1960 se transferă la Biblioteca de Stat „N.Krupskaia" (astăzi Biblioteca Națională). A fost bibliotecară la secția de împrumut, apoi, odată cu lărgirea funcțiilor sectorului de bibliografie moldovenească și transformarea acestuia în secție, P.Cojuhari s-a transferat în acest serviciu în calitate de bibliograf superior. Apoi pe la 1968 dumneaei este avansată în postul de bibliograf principal.

În 1970 în cadrul Bibliotecii Naționale a fost organizată secția de cărți rare. În funcția de șef a fost numit Anton Novac, care până atunci străjuia fondul de cărți interzise, trecute la index. În luna noiembrie A.Novac a fost numit director al Bibliotecii Universitare. În locul lui în calitate de șefă a secției de cărți rare a fost numită P. Cojuhari și a lucrat în acest post până la pensionare.

Având o bună pregătire în domeniul istoriei, experiență de lucru în bibliotecă, a însușit repede secretele bibliografiei — investigarea, descrierea, adnotarea, sistematizarea publicațiilor, dând dovadă de profesionalism.

Și mai era ceva — sociabilitatea și alte calități umane au fost însoțite mereu de capacitatea de a fi diplomat în orice situație. Dacă noi, cei din jur — Tamara Isac, Ion Șpac și umilul semnatar al acestor rânduri — puneam la inimă ceea ce se întâmpla în anii de reacțiune bolșevică bodiulistă, retrăiam, ne consumam, deseori fără rezultate, Domnia sa Parascovia era mereu zâmbitoare, potrivea vorba, chibzuia înainte de a-și expune părerea, nu se enerva niciodată (sau nu arăta aceasta).

Pe la mijlocul anilor '60 biblioteca își concentra eforturile asupra întocmirii unor culegeri de materiale metodice și bibliografii pe teme legate de viața social-politică. În condiții grele, izolați de tradițiile bibliografiei românești, supuși unei cenzuri drastice, eram nevoiți să îndeplinim cerințele sociale ale vremii, elaborând bibliografii dedicate promotorilor ideologiei bolșevice și comuniste.

Dnei Parascovia îi aparține ideea de a elabora o bibliografie istorică esențială consacrată Moldovei.

Împreună cu I. Șpac, care lucra la Biblioteca Academiei de Științe, au muncit câțiva ani și iată că în 1973 lucrarea a apărut în Editura „Cartea Moldovenească" cu titlul *Istoria, arheologia și etnografia Moldovei*. Am fost alături de alcătuitori, efectuând redacția bibliografică a acestei lucrări. Cuvântul și redacția științifică îi aparține lui Nicolae Mohov, principalul promotor al concepției imperiale bolșevice și antinaționale în istoriografia Moldovei sovietice. Lucrarea aceasta, elaborată cu migală și atât de conștiincios, are pe foaia de titlu mențiunea „indice de literatură sovietică", deci include numai publicațiile ce au trecut cenzura.

Bibliografia întocmită de P. Cojuhari și I. Șpac, datorită metodologiei avansate și aparatului auxiliar, a servit și va servi, fiind folosită critic, bibliografilor, cercetătorilor etc.

Al doilea volum al lucrării *Istoria, arheologia și etnografia Moldovei* cuprinde anii 1969-1980 și a apărut în 1982, fiind alcătuit de un colectiv de bibliografi de la Biblioteca Națională, inima căruia a fost Parascovia Cojuhari.

Parascovia Cojuhari este și autoarea unui studiu: *Unele probleme de metodologie la întocmirea bibliografiilor de ramură ptivind istoria Moldovei*, apărut în 1976.

P. Cojuhari este nu numai un executor excelent, care te cucerește prin amabilitate și înțelegere. Fiind un bun specialist în domeniul bibliografiei, dumneaei s-a dovedit a fi și un bun organizator. Activând în secția de cărți rare, Domnia sa împreună cu două colege ale sale a organizat o secție model. Căci, vizitând un șir de secții de carte rară în marile biblioteci, nicăieri nu am văzut un aparat de informare atât de complet și variat. Amabilitatea și tactul acestor lucrători le-au simțit, pe parcursul a mai multor ani, studenții de la Facultatea de Bibliologie în timpul cursurilor practice, la scrierea referatelor științifice, tezelor de curs și de diplomă.

Trebuie menționat că P. Cojuhari le-a creat condițiile necesare Valentinei Farmagiu și Ninei Matei, care împreună cu Claudia Slutu, șefa sectorului de carte rară de la Biblioteca Academiei, au elaborat catalogul *Cartea Moldovei (sec. XVII-începp. sec. XX)*, în trei volume. Este o frumoasă realizare a secției de cărți rare, fiind una din lucrările ce fac cinste bibliografiei noastre.

Doamna Parascovia Cojuhari este și va rămâne în viitor un bibliograf de prestigiu, atitudinea și devotamentul dumneaei față de biblioratie merită să fie studiate și urmate.

Mulți ani și să-i ajute Dumnezeu la noi realizări.

Ion MADAN

BIBLIOTECA COMUNALĂ FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU UN SEMN DE ÎNTREBARE

Este incontestabil faptul că dacă poporul nostru a putut să reziste la presiunea deznaționalizării, la care a fost supus pe parcursul a mai multor decenii, apoi a făcut-o, în mare măsură, datorită satului. Satele, cu frumoasele lor tradiții ne-au păstrat aproape intactă limba, obiceiurile și sărbătorile religioase ce stau la temelia unei națiuni. Cu cât mai departe s-au aflat de orașe, cu atât mai curate s-au păstrat izvoarele din care și-a potolit setea neamul. Satul își are meritul său și la salvarea patrimoniului ce a ajuns până la noi și urmează să fie lăsat moștenire acelora ce ne vor ocupa locul.

Rămânem, deci, mereu îndatorați satelor care ne-au ajutat să supraviețuim peste vremuri.

Metamorfozele ce s-au produs în ultimii ani în societatea noastră n-au putut să nu atingă satul și mai ales latura spirituală a vieții lui.

Apare deci firească întrebare: atins la temelia sa, cum va putea supraviețui spiritul neamului vremurilor grele și ce testament vom lăsa pentru generațiile viitoare.

De rând cu biserica, biblioteca pretinde a sta la baza spiritualității unui neam. S-a întâmplat însă că și biserica, și biblioteca au fost neutralizate pentru mai mulți ani (mai multe decenii). Ce s-a întâmplat cu spiritul neamului e binecunoscut și poate constitui tema unei discuții aparte. Alta este problema ce ne va preocupa în rândurile ce urmează.

Ce se întâmplă astăzi cu biblioteca comunală și care este viitorul ei? Căci așa cum este acum numai „verigă în coloana vertebrală a unei culturi" nu pare a fi.

Supuse, anterior, unei ideologizări ridicole, bibliotecile în genere (și în special cele comunale) încearcă să revină la albia lor firească. Încearcă și e greu de spus dacă vor izbuti sau nu, pentru că toate câte se întâmplă ne duc la gândul că biblioteca pare să fie din nou neutralizată, dar de data aceasta din alte motive. Criza în care ne-am pomenit și care se adâncește tot mai mult nu ne lasă nici o speranță.

În mare parte falsificată și înprumutată, literatura ce ne împânzește până la refuz bibliotecile nu ne spune aproape nimic despre trecutul nostru și deci nu ne poate servi în viitor. Cele 33% de literatură în limba română din biblioteci nici pe departe nu ne reprezintă patrimoniul, cuprinzând, în mare parte, reeditări, traduceri etc.

Procentul aproape nul de publicații tipărite cu caractere latine se va menține încă multă vreme, pentru că revalorificarea și reeditarea operelor scriitorilor clasici și contemporani este un proces foarte îndelungat și anevoios.

Astăzi e greu de spus când va fi revalorificat și

reeditat un George Meniuc, de exemplu, care nu a scris nici un rând cu grafie chirilică și care, ironia soartei, nu și-a văzut nici o carte editată aici, acasă, cu caractere latine.

Când și cum vor fi achiziționate cărțile atât de necesare azi pentru a redresa situația, dacă bugetul unei biblioteci comunale constituie în mediu 14 000 ruble (exemplul r. Șoldănești), iar un volum de M. Sadoveanu valorează 600 de ruble. Deci, o bibliotecă va putea achiziționa nu mai mult de 20 de cărți pe an. Și cu celelalte ce ne facem?

Cititorul de la oraș (deși aici starea de lucruri e la fel de dezastruoasă) se află totuși într-o situație mai avantajoasă, pentru că dacă nu găsește documentul într-o bibliotecă, îl poate solicita în cea din imediata apropiere.

Cum rămâne însă cu cititorul de la sat, deoarece împrumutul interbibliotecar s-a văzut și el blocat de tarifele exagerate fixate pentru serviciile poștale. Și dacă un sat de oameni se pomenește într-o bună zi cu un singur abonament și acela la ziarul raional, cum rămâne cu informația despre ceea ce se petrece peste hotarele raionului.

La sfârșitul secolului XX satele noastre așa și nu au ajuns să posede niște clădiri tip pentru biblioteci. Amplasate în case de cultură, oficii poștale, primării și chiar case particulare, cu tavanele și podelele deteriorate, bibliotecile comunale sunt o insultă adusă culturii naționale și un reproș acelora care le au sub cârmă și de sufletul și buzunarul cărora depind.

Cu mulți ani în urmă, printre tinerii absolvenți ai facultății, se vehicula ideea că biblioteca sătească trebuie să fie o „casă mare" a satului. Or, semnificația „casei mari" pentru un bun gospodar este binecunoscută. În „casa mare" gospodarul adună tot ce are mai bun și mai sfânt. Ea, „casa mare", e însuși sufletul unui gospodar.

Cu regret constatăm azi că biblioteca sătească așa și nu ne-a îndreptățit așteptările, ba chiar și-a pierdut și din prestigiul pe care îl avea altădată.

Pricini au fost multe și diverse. S-a întâmplat aceasta, în mare parte, grație unui sistem care nu și-a justificat existența și care a dus la schimbarea în mai rău a bibliotecarilor și a însăși profesiei de bibliotecar.

Altădată plini de viață și inițiativă, bibliotecarii s-au preschimbat în niște mecanisme inerte și nepăsătoare. Azi tot mai rar găsești o bibliotecă care-și merită denumirea și își îndreptățește menirea.

Tot mai evident este faptul că în bibliotecile comunale (de altfel, și în cele orășenești) se observă o risipă enormă de mijloace materiale și umane. Deși nu suntem încă destul de pregătiți pentru rezolvarea acestei probleme, nu încape nici o îndoială că timpurile ce vin ne-o vor impune cu insistență.

O ieșire din impas pare a fi schimbarea radicală a bibliotecarului, ducând o luptă necruțătoare pentru a ocupa locul ce-l merită, de rând cu ceilalți intelectuali ai satului, demonstrând că trebuie și poate fi de folos.

Schimbările ce continuă să se producă în societate au pus și vor continua să pună bibliotecarul în fața dilemei: ori încearcă să găsească noi căi și mijloace de afirmare și se situează pe locul corespunzător în politica informării, ori locul acesta va fi ocupat de alte structuri socio-culturale, și atunci bibliotecarii vor aluneca în albia deprofesionalizării, care la rândul ei va pune un mare semn de întrebare în fața viitorului profesiei de bibliotecar deci și a culturii naționale.

Vera OSOIANU

„STATORNIC... CUIB DE-NȚELEPCIUNE"

Oameni cu dragoste și frică de Dumnezeu, orheienii nu puteau să nu răspundă îndemnului Sfintei Scripturi: „Aduceți-vă aminte de faptele înaintașilor voștri, ca să puteți lua mărire mare și nume veșnic".

Și atunci când au permis timpurile, oamenii și împrejurările, pe frontispiciul Bibliotecii Orășenești Orhei a apărut numele lui Alexandru Donici.

De aici, de pe meleagurile orheiene, a pornit pe calea vieții și a muncit pentru a contribui la proslăvirea neamului cel pe care Mihai Eminescu avea să-l înveșnicească „...Donici cuib de-nțelepciune".

La 21 iunie, odată cu inaugurarea unei expoziții de carte cu generalul „Statornic... cuib de-nțelepciune", la Orhei au demarat „Zilele Donici", amplă manifestare culturală, care va deveni o tradiție pentru orheieni.

Acțiunea a continuat la 22 iunie cu o șezătoare, la care și-au dat concursul membrii ansamblului folcloric care activează pe lângă bibliotecă și la care au participat profesori de limba și literatura română, bibliotecari, precum și alte categorii de cititori ai bibliotecii.

În cadrul simpozionului „Donici" cercetătorii literari Pavel Balmuș, Vasile Malanețchi, Lazăr Ciobanu s-au referit la moștenirea literară a fabulistului și la locul ce-i revine acestuia în istoria literaturii.

Prezent și el la simpozion, scriitorul Efim Tarlapan a înviorat publicul cu câteva din epigramele sale în care, ca și în fabulele lui Donici, sunt reliefate unele metehne, mai vechi și mai noi, ale societății. Trist lucru pentru o societate în care fabula începe să fie la modă, a ținut să remarce la sfârșitul alocuțiunii sale scriitorul.

Cei prezenți la simpozion au subliniat faptul că familia Donici a dat țării mai multe personalități remarcabile, printre care legiferatorul Andronache, literații — generalul Matei și Elena, astronomul Nicolae, antropologul Alexandru, precum și scriitorul Leon Donici.

În continuare a avut loc lansarea volumului de memorii „Revoluția rusă", semnat de Leon Donici, numele căruia a fost dat uitării pentru mai multă vreme, șters din istorie și din literatură, dar care acum își reia locul ce îi revine, făcându-ne cunoscute operele sale remarcabile. Volumul în cauză a fost prezentat de către scriitorul Iurie Colesnic, prin grija căruia a și apărut.

Organizatorii „Zilelor Donici", bibliotecarii de la Orhei, și-au propus, de fapt, să „readucă" acasă toate personalitățile născute pe aceste meleaguri, care au fost nedreptățite și uitate, rătăcite pe aiurea.

Mihai Adaoge, șef de redacție la Editura „Universitas", a vorbit despre o altă figură remarcabilă orheiană — Alexandru Matei Cotruță, luptător pentru cauza națiunii, eroul unei cărți semnate de Ion Pelivan și inserate în cartea **Fapte trecute și basarabeni uitați**, apărută de curând în Editura „Universitas".

În cadrul „Zilelor Donici" a fost organizată și o tombolă de cărți, la care au contribuit lucrătorii Editurii „Universitas", și unde a fost prezentată producția de ultimă oră a editurii.

„Zilele Donici" au fost încununate cu un omagiu adus fabulistului la Casa-Muzeu „Al. Donici" din satul lui de baștină.

Participând la manifestările din cadrul „Zilelor Donici" mi-am dat seama că Al. Donici este printre noi prin ceea ce a făcut alături de toate personalitățile remarcabile ale neamului care au activat pe vremuri pentru binele țării.

V. O.

BIBLIOTECA DE POEZIE

Ion MINULESCU

PE HARTA EUROPEI

lui Aristide Blank

Azi-noapte-am stat de vorbă cu plopii
Şi cu vântul...
Mă cunoştea şi vântul,
Mă cunoşteau şi plopii –
Mă cunosteau din vremea
Când colindam pământul
Cu gândul
Şi cu ochii pe harta Europei

Şi mi-am adus aminte de nopţile
de vară
când o porneam de-acasă,
Abia ieşit pe poartă,
Mă şi vedeam departe, prin nu mai
ştiu ce ţară...
Dar mă trezeam spre ziuă cu ochii
tot pe hartă.

Şi mi-am adus aminte de ce-aş fi
vrut să fiu –
Un plop ce se ridică spre cer
Şi-un vânt grăbit,
Ce-nconjură pământul mereu...
Şi-ntr-un târziu,
M-am căutat pe hartă, dar nu m-am
găsit.

CĂRŢILE

JOCUL DE-A CĂRŢILE

Am mai pomenit undeva despre un joc pe care ni-l propunea la seminariile sale Dragoş Protopopescu, unul din marii mei profesori. Era vorba de o situaţie imaginară: singuri sau exilaţi, sau obligaţi la restrângeri intelectual mutilante, ce cărţi am fi luat cu noi (trebuiau să fie doar zece la număr)? Firește, tipicul englez căruia îi urmam (şi nu numai acela), începea cu Biblia şi Shakespeare. Dar dificultăţile porneau abia după aceste două opţiuni. Câte poticneli, câte reveniri asupra unor omisiuni esenţiale (sau care păreau ca atare gusturilor noastre tinere nu încă destul de formate, de sigure), câte suferinţe pe care atunci, pe la 20 de ani, le trăiam când cineva surâdea superior la auzul unor predilecţii ale noastre, socotite, probabil, naive. Îmi amintesc de refuzul istoric al lui Mihai Ralea la un seminar universal (în aceeaşi vreme cu Tudor Vianu studiam drama universală), când noi, plini de entuziasm, am propus spre discuţie şi pe Charles Morgan, autorul romanelor care nouă ne păreau excelente, *Fountain* şi *Sparkenbroke*. Am socotit acel refuz ca o mică jignire personală.

Mărturisesc că de atunci, acum jumătate de secol, n-am încetat să mă gândesc, nu numai pentru mine, dar şi pentru alţii, la jocul acela care de fapt nu era un joc, ci un test. Un test şi pentru ceilalţi, desigur, pe care-i putem descoperi, după parafraza posibilă: spune-mi ce citeşti ca să-ţi spun cine eşti. Însă în special pentru mine, fiindcă tot amintindu-mi de cele zece cărţi pe care le-aş fi ales la diverse vârste, pot trasa un fel de traiectorie a devenirii mele interioare. Joc intelectual, joc stârnitor la cântărirea valorilor şi mai cu seamă la receptarea lor de către noi, jocul poate rămâne ca un exerciţiu permanent de cercetare a legăturilor noastre cu cartea, cu cultura.

CARTEA ŞI VÂRSTELE

Odată cu trecerea anilor, trec peste noi şi cărţile. Unele rămân pentru un timp mai scurt sau mai lung, altele pentru totdeauna. Aşa încât ele fac cumva parte integrantă din biografia noastră. Şi a le prefira în amintire aşa cum au intrat, au ieşit sau au rămas,

înseamnă a ne rememora în mare măsură viața lăuntrică. De aceea este o anamneză care mă umple întotdeauna când o săvârșesc, de oarecare melancolie. Fiecare carte a rămas undeva, în urmă, ca o piatră de hotar bătrână, stingheră, ieșind din numărul celor zece (care în realitate n-au putut fi niciodată doar atâtea).

Adolescența mea a vărsat lacrimi pentru romantici, dar mai ales pentru *Jocelyn* de Lamartine, ca și cu predilecție pentru aceea a lui Tristan și a Isoldei (care m-a dus și spre Wagner). Tot la un asemenea nivel, mai mult sentimental decât estetic, îi așezăm pe Walter Scott și pe Chateaubriand. Evident că lecturile îmi erau mult mai vaste, cerute și de școală și de părinți, dar eu palpitam de emoție, de participare pe paginile celea astăzi uitate.

În studenție, reperele s-au schimbat. Pe de o parte obligațiile disciplinelor pentru care optasem îmi impuneau parcurgerea cât mai deplină a literaturilor de specialitate, germană și engleză. Pe de alta, șansa unor profesori ca aceia pe care i-am avut, m-a îndreptat, treptat, către selecție. Dar și norocul unor prieteni de mare calitate mi-a fost de mare ajutor. Căci dacă la cursuri făceam romanul englez și la seminar dramaturgia shakespeariană, cu maestrul pe care l-am numit și ne-a învățat teoretic jocul selecției, acasă parcurgeam poezia germană cea mai bună, de la Goethe la Hölderlin și Novalis, Rilke și Trakl. Iar de la Sibiu, Wolf von Aichelburg ne sfătuia să citim în fiecare zi un sonet de Shakespeare (atunci am și început să traduc sonetele) ca să ne extragem din amarul cotidian al războiului. Iar când venea în București, ne cânta la pianul din salonul strâns de teama bombardamentelor, compozițiile sale și în special lied-ul pe versurile *Baladei Spânzuraților* a lui Villon.

De atunci am început lectura regulată a Bibliei, mai întâi în traducerea fascinant de simplă și expresivă a lui Luther. Abia mai târziu m-am fixat pe frumusețea și dulceața cu inflexiuni de limbă sacră a vechilor traduceri românești din ortodoxia noastră.

CARTEA ÎN SINE

Mai târziu, meseria de comparatist m-a constrâns la contacte cu mai toate literaturile europene și cu destule extraeuropene, ca cea indiană, de pildă, din care *Bhagevad Gâta* măcar (partea IV din uriașa *Mahabharata*) ar intra și ar rămâne între cele zece virtuale. Abia atunci am înțeles cât de sus stă Eminescu între cărțile mari ale lumii, și el a rămas, cum se știe, între cele dintâi cu care voi pleca.

Cu celelalte cărți, cu ceilalți autori (nu vorbesc despre Homer, Eschil, Dante, Shakespeare, Cervantes, Goethe etc. pe care i-am citit în fiecare an din nou la fiecare curs) s-a petrecut ce se petrece în ultimii zece-douăzeci de ani și cu compozitorii. Câțiva ani la rând am rămas cu predilecție pe Brahms, vreo doi ani am ascultat numai muzică de cameră (mai ales cvartetele beethoveniene) și așa mai departe, deși Bach și-a păstrat supremația neatinsă. Iar acum, de câtăva vreme, trec printr-o „pasă" Mahler, de gravitate și scrutări adânci.

Tot așa și în tărâmul cărții. De câțiva ani, în vacanțele de la Văratec, pe lângă nelipsitul *Pateric* al smereniei, recitesc, pentru a-mi repeta lecția elitelor pe care o uitasem, pe Hermann Hesse și pe Ernst Junger. *Jocul cu mărgelele de sticlă* al celui dintâi și *Pe falezele de marmură* ale celuilalt mi-au devenit prietenii unui dialog dintre cele mai reconfortante cu cartea. Înălțimea modelului uman propus în acele pagini mă consola de umilința condiției noastre de atunci. N-am spus și n-am să spun niciodată *Odi vulgum profanum...*, dar aveam nevoie de o atitudine în al cărei aer pur să pot respira într-un fel de bucurie a regăsirii naturii noastre superioare.

În fond, cartea la care revii mi se pare astăzi cea mai prețicasă. Nevoia de această carte într-un ceas anume înseamnă nevoia unei regăsiri de sine într-o anume direcție. Dinamica noastră lăuntrică se cere sprijinită de zborul gândului bine călăuzit de idei și modele înalte. Și dacă pe lângă o Elegie duineză de Rilke și un sonet shakespearian, întind tot mai des mâna spre o pagină din *Timaios*-ul lui Platon și spre unele din *Filocalie*, înseamnă că gândul meu s-a strunit pe carte într-o lungă școlire. Și nu numai pe carte. Dar asta e altceva... Importantă e prezența cărții lângă noi, a cărții pentru orice împrejurare, dar și a cărții statornice. Mai ales a cărții statornice! Dialogul acela de care vorbeam mai sus devine sprijinul senectuții înțelepte. Și în tot iureșul informatic al secolului, revenirea la prietenul vechi și tăcut din bibliotecă e unul din puținele mijloace ale păstrării unei legături de neșters cu lumea culturii.

Încă o amintire în sensul acesta. Prin 1938, călătoream de la Predeal la București. În compartiment, un domn foarte în vârstă, cu o înfățișare de secol trecut, citea. Cartea era *De amicitia* a lui Cicero. Și domnul era marele matematician David Emanuel...

Zoe DUMITRESCU BUȘULENGA

(Arc, 1991, nr.1)

CITITUL ŞI SCRISUL

Câmpul alb, oile negre; cine le vede nu le crede; cine le paşte le cunoaşte; este cea dintâi ghicitoare de care îmi aduc aminte. Am descoperit-o, întâmplător, în copilărie, într-un abecedar, intitulat (foarte frumos) *A.B.C.* şi conceput de tatăl meu împreună cu un profesor de pedagogie, care îi era şi văr, I. Ciolan, şi cu preotul D. Radu. Am înţeles-o fulgerător, fără nici o dificultate şi am fost teribil de emoţionat. Imaginea oilor pe câmp îmi venea dintr-o memorie probabil ancestrală. Prima literă pe care abecedarul tatălui meu o recomanda era *O* iar primul cuvânt *oi*. În Românîa de altădată, imaginea şi cuvântul acesta erau fundamentale. Şi cum să nu fi intuit, la fel de uşor, de ce simpla vedere nu ajunge pentru cunoaşterea adevărată, de ce e nevoie să fii păstor? Înainte de tabelul lui Mendeleev, alfabetul a trecut în ochii mei drept cel mai mare miracol de ordine şi de eficacitate. Toată limba, toată comunicarea sunt rezumate de şirul de litere care formează alfabetul. El este cel mai elementar cod al comunicării între oameni, cel puţin de când societatea posedă instrumentul scrisului. Mac Luhan a arătat, prin exemplul hazliu al unui film destinat propagandei medicale, că societăţile analfabete au o reprezentare complet diferită a unui mare număr de fenomene reale. Şi tot el a atras atenţia că televiziunea reorientează, la rândul ei, reprezentarea realităţii pe care o moştenim din epoca gutenbergiană.

Întorcându-mă la superba ghicitoare, aş vrea să spun că intuiţia sensului ei nu a fost probabil, în cazul meu, fără legătură cu uşurinţa cu care, înainte de a merge la şcoală, am învăţat să citesc şi să scriu. Nu pot afirma cu precizie când şi cum s-a întâmplat acest lucru. Nici cine mi-a pus în mână prima carte.

Este ca şi cum m-aş fi pomenit peste noapte alfabetizat. Mi-ar plăcea să cred că ştiu să citesc şi să scriu dintotdeauna, că n-a fost nevoie să învăţ niciodată. Această mică şi nevinovată vanitate este singura pe care nu mi-e ruşine s-o recunosc. A citi şi a scrie mi s-au părut mereu îndeletniciri nu numai caracteristic umane, dar fondatoare ale unui om anumit: acela care trăieşte în universul culturii verbale. Nu se poate spune cu destulă exactitate ce vârstă are acest om pe planetă şi nici dacă el va supravieţui, şi cât timp, impactului cu alte tehnologii culturale. Dar deocamdată el este stăpânul cel mai autorizat al lumii noastre, pe care nu ne-o putem imagina fără el. Pare de aceea întrucâtva naivă şi provocatoare afirmaţia lui Huxley (pe care di Andrei Bantaş a reluat-o de curând în *România literară*) din polemica lui faimoasă cu Gilbert Frankau: "Lectura mi se pare mult mai distractivă decât bridge-ul...". Cât despre replica lui Frankau, ea este absolut de neînţeles: "Nu mi se pare o dovadă de virtute faptul că, pe el (pe Huxley), o carte îl distrează mai mult decât o partidă de cărţi pe mine". Renunţând a mai specula pe tema verbului folosit (a distra), este absolut evident că Frankau, în elogiul făcut vieţii şi orizontului ei, refuză omului contemporan tocmai ceea ce îl fondează. Nimeni nu spune că nu există viaţă în afara cărţilor. Nici că, mai ales, trebuie să opunem cărţilor viaţa. Toată problema este dacă viaţa merită să fie trăită în absenţa cărţilor. Eu cred că nu. N-am nici cea mai mică îndoială în această privinţă. Şi ceea ce mă miră este numărul mic al oamenilor care s-au sinucis fiindcă au fost privaţi de lectură, în vreme ce sinucigaşii din dragoste sunt atât de mulţi. Ce poate fi mai stupid decât o viaţă incapabilă să-şi sporească prin cărţi posibilităţile? Şi ce scurtă este o asemenea viaţă, pe lângă aceea practic infinită pe care ne-o procură lectura!

N-am ţinut niciodată socoteala exactă a cărţilor citite. Nu le-am numărat şi nu le-am notat titlurile. De câte ori am văzut statistici legate de volumul lecturii – în diferite ţări sau epoci – mi-am dat seama că n-aş fi în stare să mă situez la un nivel ori la altul. Cred că sunt un om care a citit foarte mult. Dar dacă mă înşel? Încercând uneori să refac, fie şi pentru o scurtă perioadă, tabloul lecturilor, mi-am dat seama că există în bugetul meu de timp mari goluri, în care adică nu pun mâna pe nici o carte sau doar răsfoiesc neglijent câteva. Printre prietenii mei există destui care, cu siguranţă, au citit mult mai mult decât mine. Comparaţia cu unii dintre ei mă dezavantajează. Şi, totuşi, de unde mi se trage iluzia că aşi fi un mare cititor (în sensul în care vorbim de mari fumători)? Poate de acolo că lectura a fost totdeauna pentru mine una din acele – câteva – ocupaţii care mi s-au părut în stare să mă justifice în mod esenţial. Când nu citesc, mă simt de prisos. O zi fără cărţi, o resimt ca inutilă. Luni, ca acelea din decembrie încoace, în care, ca toţi, am citit mai rar, mai anevoios, îmi lasă un gust amar. Destule din amintirile mele cele mai preţioase se leagă de cărţi. Am mărturisit cândva că visez să scriu nu o autobiografie oarecare (aceasta,

cu adevărat, nu mă interesează), ci una spirituală, în sensul de a cuprinde experiențele mele intelectuale. Așadar, pe acelea care se referă, într-un fel sau altul, la cărți. Îmi propuneam s-o intitulez *Cititul și scrisul*. Titlul rubricii pe care mi-o oferă G. Bălăiță în revista lui este titlul cărții pe care mi-am propus-o mie însumi și pe care sper s-o și scriu într-o zi. Îmi revin în minte versurile lui Alexandrescu:

Nu mai ești tu acela care-n copilărie
Știai pe dinafară vestit — Alexăndrie,
Și viața cinstită a unui crai cuminte
Care lăsa pe dracu fără încălțăminte.

Numai sunt, cu adevărat nu mai sunt eu acela care-n copilărie citea ghicitoarea cu oile negre de pe câmpul alb și avea brusc intuiția alfabetului, a scrisului, a cărții și a culturii: dar ceea ce sunt eu acum, la cincizeci de ani trecuți, este suma lecturilor mele, de toată mâna, de toate felurile. Aceasta nu înseamnă că viața mea a fost o carte, dar că, de ce să n-o spun, cărțile au fost viața mea: "Combien il est difficile, — scrie J. Gracq în *En lisant, en écrivant*, o carte care mi-a sugerat titlul autobiografiei mele, deși este, ea, altceva, un jurnal — et combien il serait intéresant quand on étudie un ecrivain, de déceler non pas les influences avouées, les grands intercesseurs dont il se réclame, ou qu'on réclamera plus tard pour lui, mais le tout-venant habituel de ses lectures de jeunesse, le tuf dont s'est nourrie au jour le jour, pêle-mêle et au petit bonheur, une adolescence littéraire affamée".

O autobiografie pur și simplu și destul de neașteptată este *Mémoires intimes* ale lui Georges Simenon. Scrisă când celebrul autor de romane polițiste se apropia de 80 de ani, această carte enormă (1250 de pagini în colecția *Pocketa* a editurii *Presses de la Cité*) a fost, se pare, prilejuită de sinuciderea fiicei sale, Marie-Jo, și este în fond o confesiune emoționantă și plictisitoare. Prodigioasă, memoria romancierului a înregistrat nenumărate detalii ieftine, pe care le redă însă oarecum haotic. Firul conducător este totuși acela cronologic. Straniu personaj, creatorul comisarului Maigret. Confesiunea lui, adresată rând pe rând celor patru copii pe care i-a avut din două căsătorii, ni-l dezvăluie ca pe un familist înduioșător, panicat de tot ce se poate întâmpla ființelor apropiate, bolnav de grija pentru destinele lor. Deși colindă lumea, locuind în S.U.A., în Elveția sau în Franța, schimbând de zeci de ori casa, își dorește mai presus de orice un cămin. Pe care nu-l va avea cu adevărat decât pentru infime, la scara unei existențe, perioade de timp. Deosebirea dintre Maigret și el, la acest capitol, este completă. Dar Simenon este totodată *un homme à femmes*, un erotoman impenitent. De la 15 la 80 de ani are zilnic 3 sau 4 relații sexuale, tot așa cum scrie 3-4 romane pe an. Este așadar un Don Juan, tolerat de cea de-a doua soție, care îl încurajează, îi prezintă femei și îl însoțește în escapade, participând deseori activ la satisfacțiile lui așa zicând colective. *Mémoires intimes* este repertoriul cărților scrise și al femeilor posedate, chiar dacă relația cu a doua soție este pasionată și îndelungată, la sfârșit chinuitoare și distructivă psihic. Familia comisarului Maigret se compune din două persoane, cea de a doua, doamna Maigret, fiind umbra devotată a unui soț celebru. Menajul lui Simenon se compune din zeci de persoane, între care, permanent, mai multe tinere femei, secretare ori *femmes de chambre*, cu care *pater familias* întreține relații sexuale în același timp, uneori privegheat de soție, care dacă nu e geloasă pe femeile soțului ei, este pe gloria lui literară. Ea va publica, târziu, o carte în care îl va prezenta ca pe un monstru, care i-a zdrobit viața, dar nu (tocmai pentru asta nu!) din pricina nevoii lui permanente de alte femei, ci pentru că și-ar fi scris sutele de romane exploatându-i munca ei.

În afara aceluia contractual cu editorii succesivi, *Mémoires intimes* nu consemnează nici un raport al romancierului cu cărțile. Nu știm aproape nimic despre lecturile lui. Nu-i cunoaștem decât vag gusturile literare. Revistele, critica îi sunt complet indiferente: în fapt nu le citește. A ținut uneori conferințe despre cărți dar nu le dezvoltă conținutul. Simenon ar putea ilustra perfect pe omul lui Frankau, acela pentru care bucuriile vieții sunt sexul, hrana bună, luxul, materiile prețioase (cum le spune el însuși ca să-și explice pasiunea cadourilor în bijuterii), dar câtuși de puțin cărțile. A fost nu numai un familist sentimental care a trăit viața unui Casanova, dar și un scriitor de cărți care n-a atribuit nici o valoare lecturii cărților.

"Il faut définir l'homo sentimentalis non pas comme une personne qui éprouve des sentiments, mais comme une personne qui les érige en valeurs". Analizând romanul european, autorul acestor cuvinte, romancierul ceh Milan Kundera, descoperă că el se bazează de câteva sute de ani pe un cult al inimii, care face ca eroul său predilect să fie nu numai un *homo sentimentalis*, dar și *homo hystericus*. Cel mai de seamă specialist în materie este și primul romancier modern: Cervantes. El creează în Don Quijote prototipul eroului care se hotărăște să iubească o anumită femeie pe care abia o cunoaște: "Mais comment prouver qu'une flamme brûle dans mon âme? Et comment le prouver, de surcroit, à un être aussi naïf et fruste que Sancho? Alors, sur le sentier escarpé, Don Quijote se déshabille, ne garde que sa chemisse et, pour exhiber à son valet l'immensite de son sentiment, il se met à faire devant lui des sauts en l'air avec culbutes. Chaque fois qu'il se retrouve tête en bas, la chemise lui glisse sur les

épaules et Sancho aperçoit son sexe qui ballotte. Le chaste petit membre du chevalier offre un spectacle si risiblement triste, si déchirant, que même Sancho, avec son âme rustaude, n'y tient plus, il enfourche Rossinante et s'enfuit à toute allure." (*L'Immortalité*, Gallimard, p.237). Şi mai departe (p.240): "Les grandes histoires d'amour européennes se déroulent dans un espace extra-coïtal: l'histoire de la princesse de Clèves, celle de Paul et Virginie, le roman de Fromentin dont le héros, Dominique, aime toute sa vie une seule femme qu'il n'embrasse jamais, et bien sûr l'histoire de Werther, et celle de Victoria de Hamsun, et celle de Pierre et de Lucie, ces personnages de Romain Rolland qui ont fait pleurer en leur temps les lectrices de l'Europe entiére. Dans *l'Idiot*, Dostoïevski a laissé Nastassia Philippovna coucher avec le premier marchand venu, mais quand il c'est agi de passion véritable, c'est-à-dire quand Nastassia c'est trouvée entre le prince Mychkine et Rogojine, leurs sexes se sont dissous dans les trois grands coeurs comme des morceaux de sucre dans trois tasses de thé. L'amour d'Anna Karénine et de Vronski a pris fin avec leur premier acte sexuel...". În fine, o pagină mai departe: "La notion européenne de l'amour s'enracine dans le sol extra-coïtal. Le XX-e siècle, qui se vante d'avoir libéré la sexualité et aime se moquer des sentiments romantiques, n'a su donner à la notion d'amour aucun sens nouveau (c'est un des naufrages de ce siècle) de sorte qu'un jeune Européen, lorsqu'il prononce mentalement ce grand mot, se trouve ramené sur les ailes de l'enchantement, qu'il le veuille ou non, au point exact où Werther a vécu son amour pour Lotte et où Dominique a failli tomber de cheval".

Din acest punct de vedere, Simenon nu face în definitiv excepţie: dacă în *Mémoires intimes*, îşi relatează în detaliu palmaresul sexual, în romanele propriu-zise se raliază tot vechii idei romantice pe care o sugerase Kundera. Comisarul Maigret este un bărbat cu desăvârşire cast. Cât de adânc înrădăcinată este în subconştientul romanului european mitologia romantică, se poate totuşi observa dintr-o mărturisire finală a autorului *Memoriilor*. "Le but de ma quête inlassable était, au fond, non une femme, mais «la» femme, la vraie, la femme amante et maternelle à la fois..." (ed.cit:,p.1001). S-ar zice că romantismul erotic este nu numai extra-coital, dar esenţial monogam, în vreme ce Kundera aspiră să ofere romanului debarasat de idealism, pe lîngă sexul care-i lipseşte din naştere, un caracter mai realist şi vocaţie a pluralismului.

Nicolae MANOLESCU

(Litere, 1990, octombrie)

BIBLIOTECA DE POEZIE

Ion MINULESCU

RÂNDURI PENTRU PLOPII ÎN PLOAIE

pictorului Jean Al. Steriad

Ploaie...
Ploaie...
Ploaie...
Ploaie multă,
Ploaie deasă
Ca beteala de mireasă...

Plopii mei, sculptaţi de ploaie,
Se frământă
Şi se-ndoaie —
Parcă-ar vrea să-mi intre-n casă!...
Plopii ce-au crescut cu mine
Îmi fac semne disperate...

—Hai!... Deschide-odată, frate,
Şi primeşte-ne-n odaie,
Că-n odaia ta-i mai bine
Ca-n grădina noastră, — afară...

Doamne...
Cu ce ţi-am greşit,
De-ai fost rău cu mine-aseară
Şi m-ai pedepsit?
De ce-ai vrut ce nu se poate —
Şi mă cred cu plopii frate,
Frate fericit?...

Doamne... Doamne!...
Ce să fac?
M-am certat cu plopii-aseară
Şi nu ştiu cum să-i împac!...
Cum să-i fac să mă-nţeleagă
Că frăţia ce ne leagă
Nu-i decât o vorbă-n vânt...
Şi că plopul când se-ndoaie
Cât stă ţeapăn la pământ —
Chiar când e sculpat de ploaie —
E mai viu şi mai puternic
Decât omul din odaie,
Ce se stinge pe picioare
Ca un muc de lumânare
Într-un sfeşnic!...

Ploaie...
Ploaie...
Ploaie!...

RAFT (tc.,bg.) = Poliță fixată într-un dulap, la o etajeră, de-a lungul pereților unei camere etc. Mobilier de lemn sau metal care servește la depozitarea cărților și altor obiecte.

RAPORT (fr.) = Comunicare scrisă sau orală făcută de cineva în fața unei adunări, a unei autorități etc., cuprinzând o relatare (oficială) asupra unei activități personale sau colective; textul acestei comunicări.

RARAE (lat.) 1. Colecție de cărți rare. În categoria rarae intră cărți vechi românești (mai ales cele editate până la 1830) și străine (apărute înainte de 1700), lucrări editate de tipografi celebri, curiozități, plagiate, exemplare unice, de lux, numerotate, ilustrate de mari artiști sau adnotate, volume cu dedicații și semnături autografe ale autorilor, ediții princeps, legături artistice etc. 2. Secție de bibliotecă unde este conservată o asemenea colecție.

RARITATE (lat.) = Carte rară. V. rarae

RĂRIRE = Operație de evidențiere grafică prin mărirea distanței dintre litere, cifre, simboluri etc; întinderea rândurilor.

RĂSFOI = A întoarce foaie cu foaie o carte, un ziar etc., citind în fugă (și pe sărite); a frunzări.

RECENZIE (germ., it.) = Prezentare succintă (la apariție) a unei opere literare sau științifice, cu comentarii și aprecieri critice.

RECEPȚIONAREA PUBLICAȚIILOR = Totalul operațiilor ce se îndeplinesc la primirea publicațiilor într-o bibliotecă și anume: controlul actului însoțitor și confruntarea lui cu obiectele primite; verificarea acestora.

RECHIZITE (germ.) = Totalitatea obiectelor de scris (cerneală, creioane, pixuri, peniță, radiere) necesare elevilor, funcționarilor etc.; accesorii pentru scris (în birouri).

RECICLA (fr.) = A (-și) perfecționa pregătirea (în cadrul unui sistem special organizat) pentru a corespunde cerințelor științei și tehnicii actuale.

RECLAMA (fr.) = 1. A cere, a pretinde ceva (în baza unui drept); a revendica. 2. A face o reclamație contra cuiva, a se plânge împotriva cuiva; a pârî. A formula pretenții în fața unui organ de jurisdicție.

RECLAMAREA CĂRȚILOR ÎMPRUMUTATE = Avertizarea pe care o fac în scris bibliotecile către împrumutătorii cărora le-a expirat termenul de restituire a cărților.

RECLAMAREA PUBLICAȚIILOR NEPRIMITE = cererea expresă de a livra o carte comandată și neprimită sau anumite numere nesosite dintr-un periodic contractat prin abonament ori schimb.

RECLAMĂ (fr., germ.) = 1. Activitate (comercială) prin care se urmărește, pe calea publicității (prin tipărituri; radio; televiziune etc.) suscitarea interesului public asupra anumitor mărfuri; a unor cărți, spectacole etc. 2. Articol (dintr-o publicație), afiș, placardă, panou, prospect etc. prin care se face reclamă (1).

RECTO (fr., lat.) = (În opoziție cu verso) Prima pagină a unei foi; pagina din dreapta a unei cărți, a unui manuscris.

REDACTA (fr., lat.) = 1. A compune, a formula în scris, a scrie, a întocmi (un studiu, un act etc.). 2. A asigura (la un ziar, la o editură) finisarea, în conținut și formă, a unor manuscrise primite de la autori și destinate publicării.

REDACTOR (fr.) = 1. Persoană care lucrează în mod permanent la o editură, în redacția unui ziar, a unei reviste etc. 2. Persoană care scrie, elaborează o lucrare (articol, studiu, act etc.).

REDACȚIE (fr.) = 1. Colectiv de redactori care lucrează la o editură, un ziar, o revistă etc.; localul în care se găsesc; 2. Redactare; felul, forma în care este redactată o publicație, o scriere.

REEDITA (fr.) = A publica într-o nouă ediție o lucrare, o operă etc.; a scoate o nouă ediție a operelor unui scriitor, a retipări.

REFERAT (germ.) = Rezumat sau expunere prescurtată a conținutului unei lucrări.

REFERINȚĂ (germ., fr.) = Informație pe care o dă cineva cu privire la situația unei persoane. P. gener. Informație, lămurire, explicație.

REFERINȚĂ BIBLIOGRAFICĂ = Trimitere la o scriere, publicată sau manuscris, ca sursă de informație.

REGĂSIREA INFORMAȚIILOR = Activitate de explorare a memoriei active (memorie care este alcătuită din totalitatea purtătorilor de informații), în vederea selecționării și obținerii informațiilor relevante pentru un anumit subiect.

REGISTRU (fr., it., germ.) = Condică, caiet, sistem de fișe în care se înregistrează diferite date și acte cu caracter administrativ, comercial sau de altă natură.

REGISTRU DE MIȘCARE A FONDURILOR = Registru de evidență globală a publicațiilor, înregistrarea lor efectuându-se pe stocuri intrate în bibliotecă.

REGISTRU-INVENTAR = Registru de evidență individuală pentru unitățile din fondul unei biblioteci.

REGULAMENT (it.) = Totalitatea instrucțiunilor, normelor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea și bunul mers al unei organizații, al unei instituții, al unei întreprinderi etc.

REGULAMENT DE BIBLIOTECĂ = Totalitatea normelor și instrucțiunilor referitoare la activitatea unei biblioteci, al căror scop principal este folosirea, conservarea și protejarea fondului de documente.

REPERTORIU (fr., lat.) = 1. Ansamblu de indicații documentare constituit din indexuri, inventare, cataloage etc. 2. Totalitatea pieselor scrise de un dramaturg. 3. Culegere de texte, cântece etc.

REPRODUCERE (fr.) = 1. Totalitatea procedeelor de transpunere și multiplicare a documentelor pe diferite medii prin tehnici de copiere la dimensiunile originale sau la o scară mai mică sau mai mare. 2. Copie exactă a unui text realizată prin mijloace tehnice. 3. Copie după o lucrare de artă originală (pictură, desen, sculptură etc.).

RESPONSABIL (fr.) = Persoană care poartă răspunderea pentru o publicație.

RESTAURARE (fr., it.) = Ansamblu de intervenții tehnice destinate să reconstituie părțile distruse și degradate ale unui document (carte) astfel încât, menținându-i autenticitatea, să-i redea unitatea estetică și de conținut și să-i asigure o rezistență sporită la acțiunea viitoare a factorilor de deteriorare.

RESTAURATOR (fr., lat.) = Specialist în conservarea, consolidarea și restaurarea documentelor grafice și iconografice.

RESTUL EDIȚIEI = Număr de exemplare dintr-o ediție care, după trecerea unui anumit timp, nu s-a vândut și, în consecință, se procedează la reducerea prețului în librărie.

RETIPĂRI = A tipări din nou o carte, o lucrare.

RETROVERSIUNE (germ.) = Traducere din nou a unui text în limba din care a fost tradus. • Traducere a unui text din limba maternă într-o limbă străină.

RETUȘ (fr.) = Îndreptare, corectare (executată de obicei manual) a unui tablou, a unei fotografii, a unui desen, a unei piese tehnice etc.; retușare.

RETUȘA (fr.) = A face un retuș; p. gener. a îndrepta, a corecta, a perfecționa.

REVERS (fr., lat) = 1. Dosul unei medalii, al unei monede, al unei foi scrise etc. 2. Fig. Partea nevăzută, ascunsă și în contrast izbitor cu aspectul cunoscut al unui lucru, al unei situații etc.

REVISTĂ (it.) = Publicație periodică ce cuprinde articole, studii, dări de seamă, note din domenii variate sau dintr-o anumită specialitate.

REVISTĂ BIBLIOGRAFICĂ = Publicație periodică secundară de informare asupra lucrărilor recente.

REVISTĂ DE REFERATE = Publicație periodică secundară care conține referate ale documentelor primare din unul sau mai multe domenii științifice și tehnice.

REVIZIE (fr., lat.) = 1. Îmbunătățire a conținutului și formei unei lucrări efectuată de autor prin rescrierea primei versiuni. 2. Ultima verificare a tiparului înainte de imprimare, prin care se controlează revizia de mașină pentru a constata dacă greșelile indicate în bunul de tipar au fost eliminate la corectură. • Revizie de mașină = ultimul tipar de control scos de la forma de tipar așezată în mașină în vederea efectuării operației de revizie.

REZERVĂ (fr.) = Secție într-o bibliotecă publică unde sunt păstrate cărțile cu circulație restrânsă.

REZUMAT (fr.) = Redare, prezentare pe scurt, scrisă sau orală, a ideilor unei lucrări, ale unei expuneri etc.; recapitulare succintă. • În rezumat = pe scurt, cu alte cuvinte, rezumând.

RÂND (sl.) = Succesiune orizontală de litere formând cuvinte, despărțite prin spații și având de obicei lungimea egală cu lățimea formatului de text sau cu lățimea coloanei. • Rând centrat = titlu mai scurt decât lățimea coloanei și centrat pe ea cu albituri marginale. • Rând nou = rând cu care începe o altă grupă de idei, în general tipărit mai la dreapta, deplasat de restul textului; alineat. • Rând scurt = rând la sfârșitul unui paragraf, unei pagini sau unui articol de periodic, alcătuit numai din câteva caractere tipografice. • Rânduri inegale = text pus în evidență prin modificarea lungimii rândului.

RUBRICĂ (fr., lat.) = 1. Despărțitură (verticală sau orizontală), cuprinzând una sau mai multe coloane, într-un registru, formular, grafic etc. 2. Spațiu rezervat (permanent) într-o publicație periodică pentru articole dintr-un anumit domeniu. 3. (Înv.) Titlu de pagină sau de capitol care, în vechile manuscrise, se scria cu roșu.

RUPESTRU (fr.) = Inscripție sau imagine incizată ori desenată pe pereții unei peșteri.

SALA CATALOAGELOR = Spațiu special amenajat într-o bibliotecă pentru păstrarea și consultarea cataloagelor.

SALĂ DE EXPOZIȚII = Încăpere spațioasă și bine luminată pentru expunerea în vitrine sau în panouri a cărților noi sau mai prețioase din bibliotecă.

SALĂ DE LECTURĂ = Spațiu într-o bibliotecă publică destinat cititului și studiului individual.

SALONUL CĂRȚII = Manifestare culturală în cadrul căreia au loc lansări de volume, întâlniri ale editorilor și scriitorilor cu cititorii, simpozioane și mese rotunde.

SALVOCONDUCT (it.) = Document care acorda cuiva libera trecere pe un teritoriu străin sau într-o zonă de război.

SĂPTĂMÂNA CĂRȚII = Manifestare culturală tradițională, organizată în întreaga țară, care cuprinde prezentări de noutăți editoriale, vânzare de carte, expoziții, întâlniri ale autorilor cu cititorii etc.

SĂPTĂMÂNAL = Publicație periodică care apare o dată pe săptămână.

SCHIMB DE PUBLICAȚII = Modalitate de punere în circulație și răspândire a documentelor grafice, cât și de completare reciprocă a colecțiilor, prin schimburi interbibliotecare reglementate, interne și internaționale.

SCHIȚĂ = 1. Prima concepție încă nefinisată a unei lucrări. 2. Text care conține elementele generale ale unei lucrări. ● Schiță bibliografică = notiță informativă asupra lucrărilor care tratează o anumită temă sau asupra scrierilor unui autor. ● Schiță biografică = descriere rezumativă a vieții cuiva, de regulă a unui autor. 3. Povestire scurtă care înfățișează un episod din viață, o întâmplare sau un tip de personaj. 4. Desen, sculptură, plan arhitectural în care autorul conturează în linii mari și caracteristice un subiect care îl preocupă (și care servește la realizarea formei definitive).

SCOARȚĂ (lat.) = Copertă rigidă făcută din carton tare, mucava sau, odinioară, lemn, cu înveliș de piele, pânză, stofă sau alt material.

SCRIB (fr., lat.) = 1. Funcționar inferior având contribuții de contabil și de copist. 2. Persoană care redacta sau copia acte.

SCRIERE = 1. Acțiunea de a scrie și rezultatul ei. 2. Sistem de semne grafice convenționale prin care sunt reprezentate în scris sunetele sau cuvintele unei limbi. ● Mod particular de a caligrafia semnele grafice; fel de a scrie. 3. Text scris: exprimare în scris; compunere; redactare a unui text. ● Operă literară sau științifică.

SCRIITOR = 1. Autor de opere literare. 2. Funcționar de cancelarie care copia sau redacta acte, scrisori oficiale etc.; secretar. 3. (Înv.) Masă de scris, birou.

SCRIITURĂ = 1. (Fam.) Fel de a scrie; scriere; scris. ● Fel de scriere, sistem grafic. 2. Text; p. ext. conținut al unei scrieri.

SCRIPTE (lat.) = 1. Condici, registre de evidență, de contabilitate, acte; însemnări cuprinse în aceste condici, registre etc. 2. (Livr.) Documente istorice, hrisoave.

SCRIPTURĂ (lat.) = 1. Scriere bisericească cuprinzând Vechiul și Noul Testament; biblie. 2. (Înv.) Operă literară, științifică etc. 3. (Înv.) Însemnare, consemnare, relatare scrisă; text. 4. (Înv.) Scris.

SCRIS = 1. Faptul de a scrie. 2. Fel propriu de a scrie a cuiva, mod particular de a caligrafia semnele grafice; scriere (2), scriitură (1), scriptură (4). 3. Acțiunea de a scrie, de a redacta o compoziție, o operă. ● Activitatea de scriitor, de publicist. 4. Ceea ce este scris; scriere (3).

SCRISOARE = 1. Comunicare scrisă trimisă cuiva prin poștă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaș. ● (La pl.) Culegere de corespondență având valoare literară sau istorică. ● (La pl.) Operă literară în proză scrisă sub formă de corespondență. 2. (Înv.) Faptul de a scrie, ceea ce este scris. 3. (Înv.) Hârtie scrisă, document, act. ● Scrisoare de acreditare = document prin care se atestă calitatea unui diplomat de a reprezenta un anumit stat în relațiile cu un alt stat.

SELECTA = 1. A selecționa după un criteriu stabilit. 2. A separa, în vederea izolării dintr-o mulțime de obiecte, o serie de obiecte cu anumite caracteristici.

SELECȚIE (fr., lat.) = Alegere efectuată după un anumit criteriu și cu un anumit scop; selecționare.

SELECȚIONA (fr.) = A face o selecție, a alege, a tria după un anumit criteriu.

SEMESTRIAL (fr.) = periodic care apare o dată la fiecare șase luni.

SEMN (lat.) = Mijloc de exprimare care redă convențional unitatea dintre un sens și o indicație grafică. ● Semn de corectură = semn standardizat folosit penru îndreptarea greșelilor și neconcordanțelor constatate pe tiparul de corectură. ● Semn diacritic = semn adăugat unei litere pentru a-i modifica valoarea fonetică. ● Semn de carte = șnur fixat în partea superioară a cotorului blocului de carte, servind la marcarea paginii unde s-a oprit lectura. ● Semne de punctuație = semne care marchează părțile de propoziție, propozițiile, frazele, pauzele, intonațiile etc.

SERIAL (engl.) = Publicație care apare în părți succesive, înlănțuindu-se în general numeric și cronologic pe o durată de timp nelimitată inițial.

SERIE (fr.,lat.) = Succesiune de lucrări independente legate printr-o tematică comună sau apropiată și publicate de aceeași editură sub un titlu general.

SERVICIU DE BIBLIOTECĂ = Subdiviziune administrativă a unei biblioteci mari: s. de evidență a publicațiilor, s. bibliografic, s. de împrumut, s. de completare a fondului și de achiziții, s. de schimb cu străinătatea, s. de microfilme etc.

SIGILIU (lat.) = 1. Obiect alcătuit dintr-o placă (fixată pe un mâner) pe care era gravată o monogramă, o emblemă, o efigie etc. și care se aplică pe un act oficial, ca dovadă a autenticității lui. ● Semn imprimat pe ceva (cu tuș sau ceară roșie) prin aplicarea unui sigiliu (1). 2. Ceară roșie pe care s-a imprimat prin apăsare o ștampilă și care servește la sigilarea unui lucru, pentru a evita desfacerea lui de către persoane neautorizate.

SIGLĂ (fr.,lat.) = Prescurtare convențională formată din litera inițială sau din grupul de litere inițiale folosite la inscripții, în manuscrise etc., pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi.

SIGNATURĂ (fr.) = Steluță, cifră sau alt semn pus pe prima pagină a fiecărei coli de tipar dintr-o carte pentru a ușura legătorului numărătoarea colilor.

SIMBOL (lat., fr.) = 1. Semn, obiect, imagine etc. care reprezintă indirect (în mod convențional sau în virtutea unei corespondențe analogice) un obiect, o ființă, o noțiune, o idee, o însușire, un sentiment etc. 2. Semn convențional sau grup de semne convenționale, folosit în știință și tehnică și care reprezintă sume, cantități, operații, fenomene, formule.

SINAXAR (ngr.) = Carte care cuprinde pe scurt viețile sfinților. • Calendar creștin în care apar înregistrate numele sfinților.

SINTEZĂ (fr.) = Categorie de lucrare științifică pe o temă largă, elaborată prin colectarea datelor furnizate de un număr mare de surse dintr-o anumită perioadă de timp.

SISTEM DE BIBLIOTECI = Ansamblu coordonat de biblioteci care au același profil și funcțiuni identice sau asemănătoare.

SISTEM DE CATALOAGE = Totalitatea cataloagelor între care există o legătură, o concordanță.

SISTEM DE CLASIFICARE = Schemă, cadru în care sunt fixate, după o ordine prestabilită ca urmare a unei concepții unitare, toate diviziunile și subdiviziunile materialului păstrat de o bibliotecă sau formând obiectul unei bibliografii.

SISTEM DE INFORMARE = Complex de metode și utilaje pentru colectarea, prelucrarea și înmagazinarea informațiilor conținute în documente în scopul regăsirii lor ulterioare.

SISTEMATIZARE = Orânduire a documentelor sau a informațiilor extrase din documente după un criteriu determinat.

SLOVĂ (sl.) = 1. Literă (chirilică); scriere; alfabet. 2. Scrisul cuiva cu caracteristicile lui, după care poate fi identificat. 3. Știință de carte; învățătură.

SNOAVĂ (sl.) = Mică povestire (de tip popular) cu conținut anecdotic.

SOFTWARE (engl.) = Termen generic care desemnează ansamblul de limbaje, programe și medii purtătoare de informații ce permit elaborarea și scoaterea datelor în cadrul unui sistem de informare.

SONDAJ (fr.) = Cercetare, investigație, studiu.

SORTILEGIU (it.) = Ansamblu (carte) de vrăji, farmece și profeții.

SPAȚIA = A rări, a distanța, a despărți prin spații mai mari (cuvinte, rânduri, obiecte).

SPECIFICARE BIBLIOGRAFICĂ = Operație a descrierii bibliografice de menționare a elementelor deosebite și demne de reținut pe care le conține fiecare volum dintr-o colecție, serie sau publicație periodică.

SPECIMEN (fr.) = Exemplar, model, exemplu care ilustrează un gen, o specie, un obiect etc. • (Edit.) Exemplar de probă. • (Poligr.) Probar de litere.

SPICUIRI = Selecție de texte semnificative, materiale documentare etc.

SPIRIT (lat., it.) = Semn grafic în scrierea greacă, care, adăugat unui sunet, arăta cum se pronunță sunetul respectiv din punctul de vedere al aspirației.

STAGIU (fr.) = 1. Perioadă de timp în cursul căreia un angajat începător lucrează pentru a dobândi experiență în profesiunea sau în specialitatea lui, pentru a-și dovedi aptitudinile profesionale și capacitatea de muncă. 2. Perioada de timp care constituie o etapă în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces etc.

STAMPĂ (it.) = Imagine imprimată după o placă gravată.

STANDARD (fr., engl.) = 1. Normă sau ansamblu de norme care reglementează calitatea, caracteristicile, forma etc. unui produs; document în care sunt consemnate aceste norme. • Fig. (Adjectival) Lipsit de originalitate, făcut după un șablon; comun. 2. (În sintagma) Standard de viață = grad de dezvoltare a condițiilor de viață caracteristice unei persoane sau unei colectivități; nivel de trai.

STATUT (fr., lat.) = Act sau ansamblu de dispoziții cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura și modul de funcționare al unei organizații, asociații, instituții etc.; p. gener. lege, regulament.

STELAJ (germ.) = Mobilă formată din rafturi suprapuse, pe care se pot așeza cărți sau alte obiecte; etajeră.

STUDIU (lat., it.) = 1. Acțiunea de a studia; muncă intelectuală susținută, depusă în vederea însușirii de cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu. 2. Materie de învățământ. 3. Lucrare, operă științifică. 4. Schiță parțială sau preliminară cu ajutorul căreia pictorul, sculptorul etc. compune și execută o operă definitivă. • Compoziție muzicală cu caracter de virtuozitate, destinată mai ales unui scop pedagogic (de exercițiu).

SUBCAPITOL = Diviziune a unui capitol, mai amplă decât un paragraf, în care este prezentat un aspect al problemei tratate în lucrare.

SUBDIVIZIUNE = (În clasificarea cărților) Subîmpărțire, subclasă a unei diviziuni dintr-un sistem de clasificare.

SUBIECT (lat.) = Problemă tratată într-o lucrare și exprimată catalografic printr-un cuvânt-două caracteristice, folosite în clasificările analitice.

SUBSCRIE = 1. A-și pune semnătura sub un text scris sau un alt act, ca autor al lui sau ca unul care își însușește cele scrise; a subsemna. 2. A se angaja printr-o semnătură la o contribuție bănească pentru o operă de interes particular sau public. 3. Fig. A aproba verbal părerea cuiva.

SUBSOL DE PAGINĂ = Spațiu în partea de jos a paginilor unei cărți, a unui periodic, rezervat notelor explicative și bibliografice.

SUB TIPAR = Lucrare în curs de imprimare.

SUBTITLU = Al doilea titlu al unei lucrări, de obicei scris cu caractere mai mici și pus sub titlul principal, pe care îl completează.

SUBVEDETĂ = Cuvânt sau grup de cuvinte adăugate pe lângă vedeta propriu-zisă destinat să delimiteze un anumit grup de notițe bibliografice printre acelea care apar sub aceeași

vedetă, sau să arate o parte a entității în vedetă. ● S. cronologică = care precizează o perioadă istorică (ex.: Gravura, sec.XVIII; s. de formă = care caracterizează aspectul științific al unei lucrări (ex.: Bibliologie, dicționar); s. de subiect = care evidențiază un aspect particular al subiectului (ex.: Scris, origine); s. geografică = care localizează un subiect (ex.: Tiparul, Țara Românească).

SUITĂ (fr.) = Ciclu; grup de opere literare, științifice, muzicale, de gravuri etc. legate prin tematică; succesiune de articole pe o anumită temă publicate în mai multe numere consecutive; serie.

SUPER EX-LIBRIS = Ex-libris, de obicei heraldic, imprimat pe copertă sau cotorul unui volum; super libris, super libros, supralibros.

SUPLIMENT (fr., lat.) = 1. Foaie sau caiet editat de o publicație periodică, cu conținut diferit de numerele obișnuite. 2. Volum, caiet, fasciculă etc. care se adaugă la un dicționar, anuar, repertoriu etc., pentru a-l ține la zi.

SUPORT GRAFIC = Denumire generică pentru orice element material pe care se scrie, desenează sau tipărește.

SUPRACOPERTĂ = Copertă suplimentară tipărită din hârtie mai groasă, din material plastic etc., care se îmbracă pe coperta unei cărți, a unui album etc., în scopul protejării lor și al prezentării grafice mai atrăgătoare.

ORTOGRAFIA LIMBII ROMÂNE

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

â și î

În numărul 1 '93 al revistei noastre au fost publicate regulile de utilizare a literei **â**, care au fost probate în 1904. Ulterior Academia Română a introdus în aceste reguli unele modificări, în scopul simplificării lor, inserând o *notă* cu următorul conținut: „Spre deosebire de ortografia din 1904, adoptată și de Dicționarul Academiei, nu vom scrie **î** ci **â** în derivatele verbelor cu infinitivul în **rî**, deci: *amărât, chiorâș, coborâre, hotărâtor, mohorât, pârâș, posomorând, tăbărâse, târâtor, urâțenie...*"

ȘABLON (germ.) = Planșă subțire de metal, carton sau alt material în care s-au tăiat litere sau imagini ce urmează să fie reproduse pe un alt suport, prin aplicarea culorilor cu un penel sau rulon pe conturul decupat.

ȘANȚ (pol., germ.) = Dungă adâncită la marginea unui album sau registru gros, care înlesnește deschiderea acestuia.

ȘNUR (germ.) = șiret împletit din șuvițe de mătase colorată sau din fir metalic, folosit ca element de prindere a sigiliului de suportul unui act sau pentru reunirea filelor unui dosar, album etc.

ȘPALT (germ.) = 1. Zaț așezat în formă de coloană lungă, pe copia căruia se fac corecturile tipografice înainte de punerea în pagină. ● Probă de tipăritură luată de pe acest zaț. 2. P. ext. Planșetă folosită pentru strângerea, păstrarea și transportul materialului cules, înainte de a fi paginat.

ȘTAMPILĂ (fr.) = 1. Instrument format dintr-o placă de cauciuc, de lemn sau de metal fixată pe un mâner, pe care sunt gravate un semn, o inscripție sau o emblemă, cu care se ștampilează acte, mărfuri, obiecte etc. 2. Semn, inscripție sau emblemă care se aplică pe un document pentru a-i da valabilitate, pentru a arăta proveniența sau apartenența etc.; sigiliu.

ȘTIINȚA INFORMĂRII = Știința care studiază caracteristicile, structura și transpunerea informațiilor, precum și dezvoltarea metodelor pentru prelucrarea, organizarea și difuzarea lor.

Selecție de
Gabriela BURUIANĂ

Constantin NOICA

BIRUIT-AU LUCRAREA

În lumea de astăzi, omul vrea să muncească mai puțin și să lucreze mai mult. Vorbitorul de limba română înțelege de la început această nuanță, sau o înțelege de îndată ce i se dă o lămurire. Ne întrebăm, în schimb, dacă în alte limbi, unde lipsesc sferturile de ton, nu cumva trebuie pus un accent mai apăsat pentru a exprima o asemenea nuanță; și atunci „coarda de minuni" a vorbirii a fost strivită, vorba poetului.

Este o adevărată pagină din istoria omului în prefacerile verbului nostru „a munci". Ca în mitul lui Sisif, el s-a ridicat de la chinurile muncii la muncă. La un moment dat a munci și a lucra se apropiaseră atât de mult, încât păreau să-și poată înfrăți înțelesurile. Dar nu numai că prin obârșia lor cuvintele erau diferite, potrivnice aproape (căci unul înseamnă blestem, celălalt câștig); ci înfrățirea lor avea să fie doar pe o clipă, în limba română, în ceasul anume când ambele cuvinte trebuiau să lupte împotriva dușmanului comun, trândăvia. Apoi, a munci, istovit parcă de muncile întreprinse spre a scăpa de blestem, n-a mai putut ține pasul cu fratele său mai iscusit și mai adevărat de veac, cu a lucra. Biruit-au lucrarea.

Dar ce luptă frumoasă dusese a munci, spre a se ridica la demnitatea lucrării. Este o pagină din istoria omului în câte un cuvânt — ne gândeam — și acum vom spune: în coloanele despre „muncă" ale *Dicționarului limbii române* stă oglindită o carte mai adâncă decât *Mitul lui Sisif*. Este admirabilă, desigur, cartea lui Albert Camus, totuși noi o deținem dinainte într-o filă de dicționar, dacă știm s-o citim pe aceasta cum trebuie. Sau nu cumva astăzi citim bine dicționarele, tocmai pentru că ne-au învățat asemenea cărți ceva despre propriile noastre cuvinte? Oricum, puțină ingratitudine nu strică; și vom spune, atunci că, în timp ce scriitorul acela francez îl lasă totuși pe Sisif acolo unde l-a găsit și cel mult îl justifică să rămână pe loc, „munca" noastră se mută altundeva, singură.

Da la tortură, caznă, chin, începuse și munca. „Vor merge aceia în munca veacurilor", spune un text din secolul al XVI-lea. „I-au fost certând cu muncă mare", spune o *Pravilă*. Tot chin, ca și supunere a altuia la chin, exprimă și verbul, la început. „Cu alte munci mari și groaznice te vor munci" (Varlaam); sau: „L-au închis și l-au muncit" (Neculce); sau încă, în sens de pedeapsă: „[Acela] muncește păcatele cele vremelnice cu munci veșnice". Iar adjectivul muncitor califică deopotrivă pe cel ce chinuiește: „Diavolul, muncitor sufletelor noastre" și: „Iadul, de veci muncitoriu și fără săvârșit"; sau, după traducătorul din 1648: „Se mânie domnul lui și-l deade pe el muncitorilor până nu va plăti toată datoria".

Sisif rămâne la plata datoriei și la pedeapsa în veci. Dar graiul românesc rafinează: dacă a munci înseamnă a fi supus chinului, verbul poate însemna și a se supune *singur* chinului. „Se munceau [pe ei înșiși] în pustie". Apoi, dacă verbul înseamnă a sta sub caznă, poate însemna și a sta sub framântare. „Pe cel lacom și gândurile îl munceau". Și: „Tiran este aurul care cu mii de griji muncește inima omenească". Versul popular spune: „Și muncitu-s de nevoi / Ca iarba de cele oi". Dar atunci, să mai fie mult de aci și până la „a fi muncit cu gândul", a fi muncit de gânduri, a se preocupa intens? Te poți munci îndoiala, teama, orice, dar și conștiința. Și atunci e bine.

Iar substantivul muncă face pasul, scoțând munca de sub blestem. Munci sunt și „durerile facerii", și ele sunt binecuvântate. Munca devine efort, trudă, strădanie, eventual chin încă, dar chin în vederea a ceva. S-a ieșit din pătimirea goală; s-a trecut în pătimirea cu rost. „Cu mare muncă scoasem din limba [altora] pre limba românească", stă scris în *Palia*. Acum munca s-a eliberat: poți munci, e drept, pentru un altul, munca poate fi blestem și chin încă, dar dacă e în vederea a ceva — nu muncă de pedeapsă, ci pedeapsă a muncii care totuși duce la produs — dacă, așadar, e activitate cu rost și nu pasivitate oarbă, munca înalță pe om și se înalță pe sine. „În deșertu munciră-se zidindu", spune *Psaltirea*; dar se muncira și zidiră, iar acesta e alt chin decât al lui Sisif.

Că de aici e firesc să se treacă la osteneala pentru o înfăptuire, la îndeplinirea unei munci, la desfășurarea liberă a unei activități, n-o mai poate spune mitul lui Sisif. Biruința lui Sisif este retorică, pe când biruința omului în istorie, ca și a cuvântului în limba noastră, e mai mult decât o declamație; este faptă.

Despre strădaniile acestea urcătoare ale muncii se poate, așadar, scrie o carte mai adevărată penru om, pe marginea unei simple pagini de dicționar. Iar frumusețea unei pagini de dicționar este că te constrânge să rămâi la înțelesuri date, în loc să speculezi liber, cum face Camus, în marginea unui mit. Totul te autorizează să spui că munca ieșită de sub blestem, se apropie de lucrare.

Dar lucrare nu ajunge să fie. Muncii nu-i e dată autonomia lucrării. Muncești în supunere: la natură, ale cărei roade le culegi sau al cărei pământ îl faci să rodească; la comandamentele altora, sau la însești cerințele lucrării tale. Munca nu e lucrare, căci nu se obiectivează în realizări sigur conturate. Munca poate

fi și cu semn negativ: muncești ca să refaci ce s-a stricat, dar nu „lucrezi“ făcând așa. Lucrarea e prin sine productivă. Muncesc și necuvântătoarele, dar nu lucrează. Firea în schimb lucrează, nu muncește. Lucrarea e a omului și a tot ce este întocmai omului, creator.

Căci undeva lucrul și lucrarea sunt prima treaptă a creației, pe când munca nu e decât treapta de sub ea. Nimic nu se poate fără muncă, dar munca pot s-o îndeplinească și substituții omului, dobitoacele și, astăzi, mașinile. Omul modern nu mai vrea să muncească, vrea să lucreze. El a descoperit lucrarea, dincolo de rodirea pământului pe care s-o favorizeze, sau dincolo de simpla prelucrare. De aceea el a pus să muncească pentru el, astăzi, toate energiile lumii și în primul rând fluxul electronic. „Munciți pentru noi, spune el tuturor energiilor, căci noi avem de lucru. Faceți repede adunări cu mașinile electronice, transmiteți știri și mânați-ne vehiculele dintr-o parte a lumii într-alta, ca să ne putem facem mai bine lucrările“.

Că sunt bune lucrările noastre, sau sunt rele? asta n-o mai știe limba. Ea își face datoria să deosebească limpede lucrurile și să spună: asta e muncă, asta e lucrare; omul acesta muncește, celălalt lucrează; poporul acesta muncește, acela lucrează. Clase muncitoare au existat întotdeauna. Când însă au devenit lucrătoare, au schimbat chipul istoriei.

Și mai este ceva care deosebește esențial lucrarea de muncă. În muncă te poți înstrăina și vinde pe tine însuți, pe când lucrarea mâinilor tale ești până la urmă tu. Toate lucrările, că sunt bune altora în primul ceas ori de-a dreptul ție, se întorc până la urmă asupra ta și-ți dau chipul tău printre oameni. Orice lucrare bine săvârșită este câștigul tău. Și altfel, orice lucrare bună își regăsește înțelesul originar, de a fi câștig.

Dacă numai cuvântul nostru de lucrare înseamnă la origine câștig, cu atât mai rău pentru limbi. Căci așa cum s-a întâmplat la cuvintele noastre – unul, munca, să se depărteze cât mai mult de obârșia sa, altul, lucrare, să se apropie cât mai mult de a lui –, așa s-au petrecut lucrurile și în istoria societății.

Poate că aceasta și era istoria românilor, la care se va fi gândit Bălcescu: una în care un popor se ridică de la munci la lucrări. Biruit-au lucrarea asupra muncii și câștigul în sânul lucrării.

(Din cartea: Noica, Constantin. **Cuvânt împreună despre rostirea românească**, București: Editura Eminescu, 1987)

BIBLIOTECA DE POEZIE

Ștefan Octavian IOSIF

SCRISOARE LUI GOGA

De-acum te las pe tine și pe-ai tăi
Și-Ardealul plin de cântece și jocuri,
De mândre fete și voinici flăcăi...
Știu eu de mai revin pe-aceste locuri?

Ce dor mi-era de ele, căci pe-aici
Am petrecut ca prunc odinioară!
Te sperii când de pe trecut ridici
Paienjenișul care-l înfășoară...

De-aș fi rămas ca tine în Ardeal,
Statornic stâlp al datinei străbune,
Într-o căsuță albă, sub un deal,
Ferită de primejdii și furtuna;

Să fi rămas acolo, să muncesc
Înconjurat de oameni cumsecade,
În albele cămăși ce strălucesc
Ca spuma de șuvoaie în cascade;

Să fi rămas în casa de sub deal,
De unde-n neguri vezi sclipind Carpații.
Dar eu m-am dus și te-am lăsat, Ardeal,
Ca un fugar mi-am părăsit eu frații!

Și ce frumos era să fi rămas
Alături cu alții și cu tine,
Să-nalț și eu pentru dreptate-un glas
Și să v-ajut în luptă pentru bine.

Să stau și eu de tine-alături azi,
Și eu de tine să-mi încheg cântarea
Din vuietul eroicilor brazi
Ce strigă peste culmi redeșteptarea!

Și de scriam un vers mai avântat,
Aprins de-obida silei seculare,
Și eu de bună seamă-aș fi gustat
Ce dulce-i pâinea temniței maghiare...

M-am dus, — și spune-mi tu ce-am folosit
Pe unde-am fost, cât am umblat prin lume?
Azi m-aș întoarce, însă obosit,
Înfrânt și trist... Dar vremea ta acum e!

Rămâi tu dar acolo unde ești,
Să-mbărbătezi și să mângâi poporul...
Tu ai să lupți, tu ai să biruiești,
Și-n cântecele tale-l viitorul!

SOMMAIRE

L'ANNEE BIBLIOLOGIQUES 1992
p. 2

CONSEIL DE L'EUROPE (Strasbourg, 1993). Propositions pour le developpement de la lecture, de la traduction et de l'économie du livre
p. 28

MARC OLIVIER BARUCH. Les politiques publiques en faveur du livre en Europe
p. 30

CONSTANTIN SCHIFIRNEŢ. La bibliothèque – réferentiel culturel
p. 41

ŞTEFAN ANDRONACHE. Tudor Pamfile: un folkloriste de Tecuci animateur de la vie spirituelle de Bassarabia
p. 44

ALEXE RĂU. Les architectures des pleins
p. 48

TUDOR NEDELCEA. Livre sur l'histoire du livre
p. 52

ION MADAN. Le bibliographe Parascovia Cojuhari
p. 61

VERA OSOIANU. La bibliothèque communale face à face à un point d'interrogation
p. 62

VERA OSOIANU. La commémoration d'Alexandru Donici à Orhei
p. 63

ZOE DUMITRESCU BUŞULENGA. Les livres
p. 64

NICOLAE MANOLESCU. La lecture et l'écriture
p. 66

PETIT DICTIONNAIRE
p. 69

CONSTANTIN NOICA. C'est le travail qui a vaincu
p. 74

SUMMARY

1992 – BIBLIOLOGY YEAR
p. 2

COUNCIL OF EUROPE (Strasbourg, 1993). Proposals for development of reading, translation and librarianship
p. 28

MARC OLIVIER BARUCH. Politics in book favour in Europe
p. 30

CONSTANTIN SCHIFIRNEŢ. Library – cultural reviewer
p. 41

ŞTEFAN ANDRONACHE. Tudor Pamfile: one animating folklorist of the spiritual life from Bassarabia
p. 44

ALEXE RĂU. Architectures of plenitudes
p. 48

TUDOR NEDELCEA. The book about a book
p. 52

ION MADAN. The bibliographer – Parascovia Cojuhari
p. 61

VERA OSOIANU. The communal library – face to face with one query
p. 62

VERA OSOIANU. Commemoration of Alexandru Donici in Orhei
p. 63

ZOE DUMITRESCU BUŞULENGA. Books
p. 64

NICOLAE MANOLESCU. Reading and writing
p. 66

SHOPT DICTIONARY
p. 69

CONSTANTIN NOICA. The writing conquered
p. 74

Carte românească de învățătură
(Cazania lui Varlaam), Iași, 1643

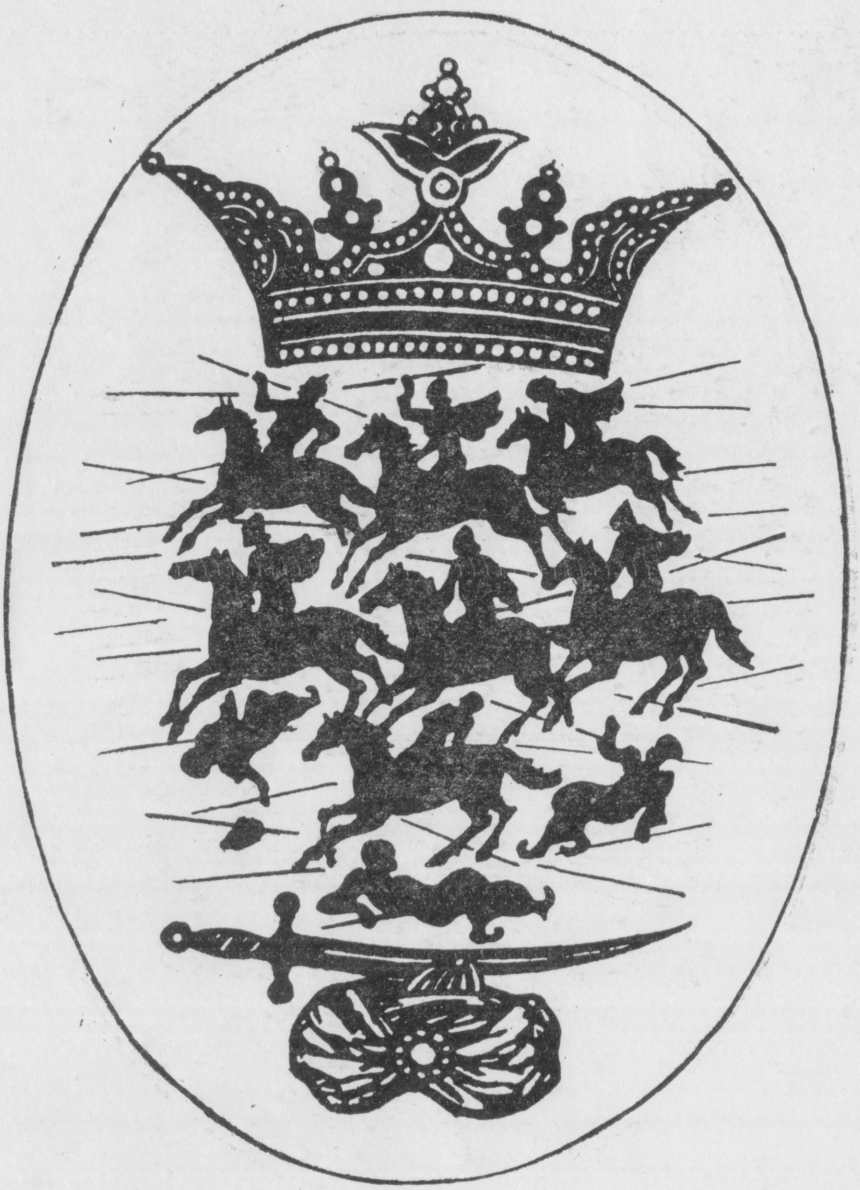

TEU, com. 942, tir. 2000